

Speculū humane
vite.

Vt faueas illi quicquid agatur amans
Cum surget surges donec sedet illa sedeto
Arbitrio domine tempora per te tue
Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos
Nec tua mordaci punice crura tere
Ista iube faciant quorum cebeleia mater
Concinitur phrygiis exululata modis
Soma viros neglecta decus minoïda theseus
Abstulit a nulla tempora comptus acu
Ipolitu fedra nec erat bene coeptus amauit
Cura te filius aptus atonis erat
Mundicie placeant fuscantur corpora campo
Sit bene conueniens et sine labe toga
Linguaq; ne rigeat careant rubigine dentes
Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet
Nec male deformet rigidos tonsura capillos
Sit coma sit docta barba resecta manu
Et nihil emineant et sint sine sordibus ungues
Inq; caua nullus stet tibi nare pilus
Nec male oratori sit tristis anhelitus oris
Nec ledant nates virq; pater gregis
Cetera lasciuie faciant concete puelle
Et si quis male vir querit habere virum
Ecce suum vatē liber vocat hic quoq; amātes
Adiuuat et flamme qua calet ipse fauet
Gnosis in ignotis amens errabat harenis
Qua breuis equoreis india fertur aquis
Vtq; erat a sompno tunica velata recincta

Opuntia ^{sp.} *humana* ^{sp.}
1471.

McGILL UNIVERSITY LIBRARY

Ad sanctissimū et. B. dñm. dñm Paulum secū dum
pontificem maximū. liber incipit dic tus specūm vite
humane. Quia ī eo cūcti mortales in quouis fuīnt
statu vel officio spūali aut tēali speculabunt eīz artis
et vite psp̄ra et aduersa: ac recte viuendi documēta:
editus a Rodorico zamorenli et postea calagaritano
hispano eīzde scītatis ī castro suo scī angli castellāo

Sanctissimo ac demētissimo ī xp̄o p̄ti
dño: dño paulo scōo sacro sanc te ro-
mane ⁊ vniūsalis ecclie summo pas-
tori ⁊ pontifici maxio. Eiusdē. S. ob-
sequentissimus seruul⁹ ⁊ familiaris.
Rodoric⁹. Epūs zamoren hispan⁹ ac
castri sui sancti angeli de vrbe fidelissi-
mus castellan⁹ et referendarī⁹: seipm cū vtusq; hoīs
humilia inclinacōe Cogitanti mihi hanc munitissi-
mam romane tue vr̄bis: imo tot⁹ orbis amplissimā
sancti angeli arcē tue. S. iussu tua aūtate ⁊ dignacōe
custodienti: vbi aliqd cū sup̄est: qd dignū tue. S. in
his tui felicissimi pōtificatus beatis inicijs offerre va-
lerē Vixeo nil omnino mihi cetisq; mōtibus super-
esse: qd aut ad laudē: aut ad om̄onicōez ptinē possit.
Tecum enī habes ea omnia virtutū ornamēta quib⁹
om̄is laus recte opat. Tecū deniq; tanta insidet sapiā
qn potius a natura innata ingenij vis: tantaq; pru-
dentia: rerūq; oīm exp̄ientia: ut nullis egeas extiorib⁹
adiumētis. Vex ego glie et noīs tue. S. auidissimus
extiaui paululū aliqd vtinā dignū tue. S. offerre in
quo dum ingēs occupationū sarcina paulisper tuam
S. respirare pmiserit: habeas in hoc opusculo tue. S.
dicato: aliq̄s puitatis intellectus mei ineptias: vt in
eis recreacōis grā: nō tam delecteris: q̄ tui acutissimi
ingenij calamo atq; censura emēdes et corrigas. Dig-
num nāq; existimaui: ut cui⁹ corpusculi mei membra

Apl. 13.

Paris + Orledi

Morgan Fund

tuis obtines obsequis perpetuo deuincta: eis etiam si que
sunt animi vires possideas: et dum exterioris hominis partes
sele ad tua deuouent obsequia: debilis quoque et rudis
interior intellectus: ad tue. S. gloriam non committet: quo
fiet: ut eadem tue. B. seruiat uterque meum primo tuus ho
mo. Venit igitur sepe in mentem. B. pater et pontifex
maxime: quoniam quoniam diuersa sunt cultorum hominum
studia: varie artes: uaria officia: varia tenique viuendi
genera: atque ut anxius dubiusque sit: plerumque hominibus
vite sue modus: dubia in hoc seculo viuendi fors: nec
satis eligere possint: quod tandem vite studium. quod viuendi
formulam securus assequantur. Cum enim humanus animus non
motu bonum simplicitate: sed teste aristotele: summum bonum
naturalis conamine appetere videatur: nihil certe deesse videtur:
nisi recte eligendi ratio. In ea igitur nonnunquam error
contingit illa potissimum ratione: quod cum iuxta philosophi
sententiam: electio non nisi de perceptis existat: pro eo
quod nemo que ignorat eligit: ut ille in recte eligendo de
ficiat necesse est: qui diuersorum statuum viuendi
generum dulcia et amata: comoda et incommoda non satis
agnoscit. Vt igitur noscamus. quales a nobis artes: qualia
studia: qualia ve suscipiendi aut viuendi genera: dum in hoc
fallaci seculo vagamur: et quo ordine diligenda se
lectandaque sint: recteui pro modo lo ingenij: quid in ea re
sentio tue. S. dedicare: tuoque nomini consecrare nec abre
quiem: cum enim ad te unum omnis vite modus: omnis morta
lium status: et humana suscipio: atque conditio referatur: tuque
cultorum mortalium sis norma: moderatio et speculum: tu
tenique cunctorum viuendi generum non solum distributor:
sed emendator existas. Recte tibi vni huiusmodi opus
culum dirigendum atque dicendum fuit: eritque eius libri titulus
speculum vite humane. Nam veluti in materiali speculo
vnusquisque non motu sua: sed et aliorum intuetur aut pulchra:
aut deformia: et quod commendandum: quod ve emendandum
sit. Sic in hoc opusculo tanquam in limpidissimo speculo liquet

aspiciet dulcia et amara: recta aut deformia cuiusvis
statu: et artis totius humane vite. quo fiet ut aptissime
agnoscat: quod in seipso: ac vita et sorte sua: et temum
ceterum mortaliu: laudandum: sequendum: siue reprehendendum
et corrigendum sit. Quoadmodum igitur teste. Gelasio
papa. duo sunt vite genera quibus orbis principaliter regitur: et
omnium mortaliu consummatio pendet. Aliud videlicet eorum quod terrena-
liter: aliud illorum quod spiritualiter viuunt: ita duos sub breui
compendio tractatus attingam. In primo quod de cunctis
temporalibus statibus siue secularibus artibus: et viuendi formulis
breui agemus: incipientes a summo temporalis culmine videlicet
Cesarum. Regum et principum: usque ad bubulcos: et infime
vite homines. Et in ea parte diuersos hominum viuendi modos
in temporalis statu regentium: variaque artium: et occupationum
secularium genera: quibus homines sese ut plurimum committunt
aut implicari solent: breui perstringam. Et quod in eis anime
perfectio: aut temporalis honoris: vel omni modum aut incommodum:
laboris vel periculi lateat: succinctius atque exquisitius quam po-
tero explicabo. Tandem de cunctis fere malis: supplicis:
penis: mortibus: ac damnis corporalibus: necnon de ceteris inter-
secis et inuisibilibus etumnis ac mentis afflictionibus: que
ab origine mundi homines tam boni et innocentes: quam mali
et peccatores magis excellentes: et notati in omni statu
existentes perpassi sunt: et indies mortales omnes pa-
tiuntur et de causis eorum ad utramque partem breuissime
subiungam. In secundo libro de spiritualis vite statu et viuendi
generis homo erit. quod cum binarius sit: quorum alius ecclesiasticus: alter
regularis siue monasticus existat. de utriusque principibus:
natura et origine: autoritate: institutione et differentia
necnon necessitate et utilitate: excellentia et prerogatiuis:
sed et de eorum aculeis: laboribus et periculis agendum erit
Incipiendo a summo pontifice. quod omnium statuum vertex
est: atque totius vite humane exemplare speculum existit.
Deinde ceteros omnes ecclesie status et ordines: particu-
larius discutiam. Ut tandem discat humane animus: etsi

vbique sit labor et color: vbique ad virtutes et vicia via sit: cui potius vacare et se accommodare debeat: ut tandem dulcorem suum et amaritudinem eorum status considerans: illam viuendi formulam eligat: quam et fragilitati nature sue potius oueat minusque piculi: sed pluris habeat ad bene beatum viuendum: in quibus quicquid a me differendum erit tue. Sed quia fidei magna est: correctioni et emendationi remitto quam altissimum diuine et feliciter protegat ac conseruet.

Prefatio utilis in qua auctoris huius libri vita: eiusque studia recoluntur: et tandem admonet ad studia legis diuine potius quam humane: et de effectu legum humanarum: et de ordine percipiendi in hoc libro.

Tertium. B. patet ut aptior dulciusque sit: etiam promissa dicendi oratio: experta a me in ea re iuncta: atque in me ipso exercitata dissensionem inferat: tenebatur tamen in dialogo silez: dum honestum quendam atque modestum altitudo modum inter pia mentem ac nonnullos tribules: et amore mihi coniunctos dudum habitam: etiam vitam eligendam meam breui perstrinxero Quo fiet: ut dum res gesta fideliter enarro: pollicitum persoluam ordinem Attango iam breuem: sed iocundam palestram Patre itaque vita sancto infantulum me pia mater ad literarum studia destinauit: ubi per prima illa literarum rudimenta dyalectice et philosophie laudatis studiis: non quidem ut debui: sed ut valui parumper operam dedi Rursus post aliquod temporis interstitia: in eis consummata varie diuersaque inter pia mentes et tribules ac consanguineos opiniones fuisse Mater siquidem ut erat totius sanctissime et honestatis sectatrix: ac eximie deuotionis et virtutis cupida optabat quam maxime: ad spirituales me scientias conferre deberem Illi contra Quis: n. inquit patris nomen aut tenebit aut suscitabit Nam cum pater inter illius castri conciuies principuus et populi quoddam caput fuerit elaborandum est ut filius preem

imitet reinte quis gñis atq; familie honorem tenebit
Quis rursus mñ vidue: fratꝝ sorozq; pupilloꝝ nēci-
tatibus cōpatiet Quis deniq; totiꝝ familie ⁊ domus
onera supportabit Quare suadebāt illi ut ad seclares
me scias cōferrē: q̄ suis sectatoribus honores opant:
summas amplasq; afferunt dicias Clamabat tñ pia
mat cū hieronimo ad demetriadē v̄giz dicēs Instru-
endā in teneris annis debere eē aīam dñis eloq̄is: ut
coruscante v̄bo dei: diaboli astucie t̄pellant: ut atoles-
cens resistē sciat: q̄ hostē p̄ residuo vite habitus est
Ordēbat rursꝝ mesto aīo ī dīna lege paucos ad modꝝ
h̄ in p̄fatis studiis hūanisq; legibꝝ plimos laborasse.
Secularibꝝ deniq; artibꝝ: q̄s recte seclī lūctiuas vocāt
ginnasia plena esse: q̄re tolebat aprime: q̄ om̄es fere
legem dei aspernarent: in q̄ cū rege ⁊ p̄p̄a iubent: me-
ditari die ac nocte Quippe veluti cecī atq; ignaui: ita
passim dereliquerēt fontem aque viue: ⁊ foderent in
cisternis dissipatis secularibꝝ videlicet disciplinis: que
nec dulces: nec viuas aquas continere p̄nt Rursus
illi: ut iuridicas sapiētias sectari deberem summo pe-
suadebāt canonicā videlicet ⁊ ciuilem: qm̄ habitꝝ ille
iuridicus eius gñis erat Qui votis pie mñis faciebat
satis: vtpote que si ad sensum legislatoris leges ipse
fecunt: normā bene recteq; viuendi tribuūt Docentq;
quo v̄tutis ⁊ ratiōis tramite: quo discipline vigore:
ecclia atq; mūdus ip̄e regat Sed ⁊ prebent documēta
atq; veras explicacōnes illiꝝ iuris natāl nō scripti: qđ
cū Op̄lo insitū est ī cordibꝝ n̄is: ⁊ tanq̄ lūmē vultus
dñi signatū ē sup nos: alterū vitez nō ledē ⁊ ius suū
vnicuiq; tribuere Cui siq̄dem iuri natālī nō distinctū:
qñimo idē videt eē ius dñū cūctos mōr̄les om̄onēs:
ut q̄cūq; volumꝝ ut faciant nob hoīes: ea eisde et nos
faciamꝝ Tandē victa est mñ pia: at si vici pietas nō
potuit p̄pinqꝝ suasiōibꝝ timida satis acq̄euit Decre-
tum est ergo: ut eis ipsis studiis vacarē Cōmonebat

tñ matern⁹ amor: ut int̃ humani iuris regl̃as diuini
neq̃q̃ esse immēoz. Et licet ut dicebat pulcr⁹ admod⁹
sit: d̃ iustitia hūana agē: n̄cm tñ sibi videbat: d̃ inam
nō obliuisci. Addebat deniq; q̃ cū contra ius iniuria
fiat: tūc me r̄cm veyq; iuristā credēt: si nllaz deo iniu-
riam inferre. Quippe tūc optim⁹ legista euaderē atq;
p̄clatus: si sua immōcli deo iura: suasq; leges imma-
culato calle seruassem. Tandē p̄ q̃dam ut ita dicebat
iocali sp̄ mēozabili illud p̄pheticū mihi sūmope reli-
quebat: meditandū die ac nocte q̃ beati immaculati
i via: ⁊ q̃ ambulāt i lege dñi. Subijciebat tñ postreō:
ut ab ill⁹ penit⁹ studijs aīm abstraherē q̃ nō veltate: s̃
fabuloh⁹ ficmētis hoīes ⁊ p̄scti iuuenes oblectant̃: ut
recte cū eodē p̄pheta dicē possez: narraueēt mihi iniq̃
fabulacōes: s̃ n̄ ut lex tua. Accepta igit̃ m̄na bñdcoe
aptatisq; ad studia n̄c̄ijs reb⁹: salamātine me cōtuli
vniūficati: vbi p̄ decē ānos eisde iuridiciis legislacōib⁹
vocaui. Memoz tñ sapiētis p̄cepti: ne dimittas legem
m̄is tue. Nonnunq; int̃ sedula iuris exercitia: veluti
cui⁹dā solati⁹ gr̄a: sacraz l̄raz l̄cōni me rapti ⁊ ferebā.
Sed ⁊ phie p̄sctim moralis dulcediez tanto ardentis
p̄gustabā: q̃nto vltra ea oblectamēta q̃ doctrina ipsa
ad morū informatiōem adducit: plen⁹ tñ atq; vberis
cunctozū iuriū legūq; hūanarū verū intellectū elicere
vident̃. Adde q̃ ut semp mihi visum est: idq; ⁊ Cicero
in li° de legib⁹ ait. Postergatis moralis phie doctrinis
atq; p̄ncipijs: nemiez atigit i iure ip̄o eruditū p̄clazq;
euadere. Tandē vero expletis studioz cursib⁹: assuetis
doctozatus insignijs extiti: vtinam digne togat⁹. Sed
ilico grandis admodū i m̄tem piā: ⁊ sanguineos ac
attinentes concertatio suborta est: s̃ longe maior int̃
vtrūq; meū hoīez oflic⁹ inualuit. Instabat. n. t̄pus:
petebat etas: ip̄a q̃ racō: ⁊ affiniū expectacō poscebat:
ut tandem aliquē fute vite modū eligerē. Et q̃ teste
Gelasio ut p̄misim⁹: duo s̄ viuēdi ḡna: q̃b⁹ hic tot⁹

orbis regit et sustentat. Alter eorum qui se spiritualiter in sorte
dei dedicat. Alter eorum qui se secularibus prebet negotiis:
alii ecclesiastici: alii vero laici. Ea de re illi ut seculari vite
formulam captarent. quod eam progenitores ipsi honestissime
seruauerunt. Nam vero veluti qui nescio corpusculum meum in
eius viscera duxerat: sed et educauerat: atque ad eum usque
statum perduxerat: et ob eam rem plus diligebat: suadebat
non statim a me eligendam fore vite formulam: sed hortabatur
ut prius mentem ipsam ex acie una: ceteros vero sanguineos
et amicos ex altera audire: altercantes super cunctas vite
humane artes et viuendi modos: incipientes a statu temporalis
qui primo mortalibus occurrit: ut illis suis prosperitatibus
et veris calamitatibus plene inspectis: tandem ad spirituales
statum qui optimi finis rationem habere videtur: me ut optabat
transfere. Acquieuerunt affines discussioni: acquieui et
ego: Illi ergo ut animo tenero dulciorem statum et vite temporalem
facilius impingerent: decreuerunt a summo terreni status
culmine: imperiali videlicet et regali inchoare: ut ex illis
sublimitate et felicitate: quam multos indies facit felices:
ad aliquem temporalem viuendi modum alicerent. Tandem vero
ceteros alios terrenos viuendi modos tangere et discutere
menti erat: usque ad infimos bubulcos: necnon ad rusti-
canos homines. His igitur per quadam prefatione introductis:
accedendum est ad rem ipsam. In duos igitur libellos ut primi-
simus liber diuiditur: in quibus discutiuntur et examinantur
matie infra scripte ut in tabula sequenti aptius declaratur.

De materijs pertractandis in primo libro. et de tabula
capitulorum eius.

Primus liber agit de cunctis statibus et exercitijs siue
viuendi modis temporalibus: incipiens a cesarea potestate et
regali dignitate: quam culmine habet omnium temporalium statuum usque ad
bubulcos: ac infimas artes exercetes. In quo discutiuntur
et examinantur omnia et incommoda: dulcia et amara: fauores

et labores: solacia et miserie: facilitates et difficultates
p[ro]sp[er]a et aduersa: quietudines et picula vniuscuiusq[ue]
status. et vite h[uius] t[em]p[or]alis seu forme viuendi in h[uius] seculo.

Capitulum p[ri]mum de p[ri]mo ac sublimiori statu t[em]p[or]ali videlicet
imp[er]iali et regali: ac alior[um] principu[m]. et de huius status
culmine et excellentia: ac de illius felicitate et p[ro]sp[er]itate:
nempe de eius p[ro]moditatibus: p[ro]rogatiuis: laudibus
et p[re]conijs.

Capitulum secundu[m] de infelicitate status imp[er]ialis et regalis
et p[er]limis curis: oneribus: miserijs: calamitatibus: aq[ue]
incommodis istius stat[us] et q[uod] reges et p[ri]ncipes comitant[ur].
et tandem de innumeris piculis principantium.

Capitulum tertiu[m] de alio viuendi modo in h[uius] seculo. videlicet de
exercitio et vita curialiū: et eorum q[uod] p[ri]ncipu[m] fauores et
officia sequunt[ur] et de laudibus et p[re]mendacōe h[uius] stat[us].

Capitulum quartu[m] de laboribus: oneribus: et incommodis ac
picul[is] stat[us] et vite curialiū et fauores: curias: seu officia
principu[m] sequentiū. In q[uo] cap[itu]lo et in tribus rubricellis
sequentibus: specialit[er] agit de septē vitijs que officiales
Regu[m] et curiales comitant[ur]. Agit etia[m] de calamitatibus
p[er]curator[um]: Regum: et alia officia exercentium. et an in
curijs Regum acquiritur verus honor.

Capitulum quintu[m] de nobilitate g[ra]tis scientie et morum.
et quid sit et quō ortum habuit. et an a Regum sola
voluntate et concessione acquiritur.

Capitulum sextu[m] de multiplici nobilitate. et an sola g[ra]tis
nobilitas in deferendis honoribus p[re]ferat strennuitati:
aut scie[n]t[ie]: vel virtuti ho[m]inis ignobilis genere.

Capitulum septimu[m] de laudibus: p[re]conijs: et p[re]mendatione
nobilitatis g[ra]tis. et de illis virtutibus et utilitate.

Capitulum octauu[m] de vanitate nobilitatis humane. et de
eius vitijs et nobiliū excessibus. et de falsa no[m]inacōe nobi-
litis. et de illis incommodis: laboribus et piculis.

Capitulum nonu[m] de armata militia et exercitio armor[um] et
de laudibus et p[re]mendatione h[uius] exercitij. et an vocantes

armis: sint veri ciues et partes ciuitatis.

Caplm x. de laboribus et oneribus atq; incōmodis vite
militaris ac exercitiū armoz. et de piculis huius statū.
et de causis quibus hoc exercitiū disuadetur.

Ca. xj. de vita et statu giugali in sancto et immaclato
matrimonio. et de utilitate: laudibus et prerogatiuis
vite coniugalis super alia viuendi genera.

Ca. xij. de oneribus et incōmodis et laboribus plimis vite
giugalis. et de causis ppter q̄s nō expedit vxorē ducē.

Caplm xij. de magistratu iudicū et de officio et munē
iudicandi p̄pos: et presidendi ciuitatib; et de laudibus
huiusmodi officioz et cōmendatione talis exercitiū.

Ca. xij. de oneribus et laboribus et incōmodis p̄fecture: et
iudicātē: et p̄sidētē i p̄lis. et de picul. huiusmodi exercitiū.

Ca. xv. de exercitio et officio consulum: et rectorū vrbū
et prouintiarum. et de periculis huius status.

Ca. xvj. de laboribus oneribus et incōmodis consulum: et
rectorū vrbū et prouintiarū et de piculis huius status.

Ca. xvij. de alio exercitio et viuēdi ḡne in h̄ seculo: videlz
de aduocādi et patcinādi officio i iudicō et de laudibus
huius scientifici et artificiosi exercitiū: et de utilitatib;
ex illo puenientib; et quō supplet nature defectus.

Ca. xvij. de incōmodis: oneribus et laboribus exercitiū ad-
uocationis in causis et iudicijs et de piculis huius status
et modi viuendi. et de dānis q̄ ex illo veniunt reip. et
quō litigia nutriunt ex aduocatorum copia. et quō
humana iustitia potest impleri in iure naturali.

Caplm xix. de alia viuendi arte: videlicet de notarijs:
tabellionibus et scribis. et de huius artis laudibus:
utilitate et commendatione ac necessitate.

Ca. xx. de miserijs: calamitatib; ac laboribus et periculis
notarioz: tabellionū. et de illorū fraudibus et dolis.

Ca. xxj. de exercitio agricultē. et de laudibus et cōmendacōe
huius natalis et innocētissimi exercitiū. et de utilitatib;
ḡni hūano ex illa puenientib; et quō deo acceptū est.

HB.

Ca. xxiij. de incommodis: oneribus: difficultatibus et laboribus
agriculture. et de aculeis et miserijs huius stat. Et narrant
plura de hoc viuendi genere circa eius solitudines et
anxietates. et quomodo repugnat preclaris ingenijs
agricultura ipsa. et quales debent esse agricultores.

Capitulum xxiij. de diuersis alijs modis et artibus viuendi
in hoc seculo: et presertim de artibus mechanicis in genere: et
utilitate earum. Et quod sunt artes mechanice. et qualiter earum
exercitia prosunt. et que artes sub eis comprehenduntur. et quod
in dictis artibus clari multi euaserunt. Et quod mediocritas
uite mechanice non est despicienda.

Ca. xxiiij. cum rubricella sequenti: de dissuasioue in genere
uite mechanice. et quod licet sint artes necesse: tamen non est
necesse illarum habere exercitium. et quare mechanice artes
inueniuntur. et quis sit illarum finis. et quare sic appellantur
et an sint utiles ingenijs hominum. Et an artifices
sint veri ciues et partes ciuitatis.

Ca. xxv. ubi particulariter agitur de prima arte mechanica:
videlicet de lanificio et ceteris artibus que ei subalternantur. et
de illius utilitate et incommoditate dulcibus et amaris.

Ca. xxvi. de secunda arte mechanica: videlicet fabrilis armatura
a architectonica. et de partibus eius. et de utilitate et prerogatiuis
illarum. ac de incommodis miserijs et oneribus earum.

Ca. xxvij. de tertia arte mechanica: videlicet de nauigatoria:
et artibus ei subalternatis. et de utilitate et laudibus earum.
tamen de laboribus: miserijs et periculis que eas comitantur.

Ca. xxviii. de quarta arte mechanica: videlicet de venatoria
et artibus ei subalternatis et de laudibus et utilitate earum.
et de laboribus: miserijs et periculis que eas comitantur.

Ca. xxix. de quinta arte mechanica: videlicet de agricultura et
partibus eius. et de earum utilitate: dulcore et amaritudine ut
supra diximus in decimoseptimo et decimooctauo capitulis

Ca. xxx. de pastorali arte. et de eius utilitate ac incom-
modis miserijs et laboribus.

Ca. xxxi. de sexta arte mechanica: videlicet theatrica et

laudis. et de p[ar]tibus eis subalternatis et de diuersitate
o[mn]iū luto[rum] et de illor[um] vtilitate damnis et interesse.

Ca. xxix. de septima arte mechanica: videlicet medicina.
et de eius necessitate et vtilitate et laudibus. demum
de illius abusu: laboribus et periculis.

Ca. xxxij. de arte mercandi et vendendi q[uod] ip[s]a mechanica
est: et s[ed] nauigatoria p[er]tinet. et d[e] eis n[ati]uitate et vtilitate
demum de illis infelicitate: fraudibus: tollis atq[ue] p[er]iculis.

Ca. xxxiij. de artibus liberalibus i[n] genere. et de illarum
laudibus et vtilitate. et quare vocantur liberales. et de
illarum incommoditate et abusu.

Ca. xxxv. de duabus liberalibus artibus: videlicet g[ra]matica et
dyaletica. et d[e] ortu ear[um] et causis q[ua]re inu[en]ite s[un]t. et d[e] illar[um]
laudibus. ac demum de ear[um] abusu et incōmoditate.

Ca. xxxvi. de rhetorica et eloquentia q[uod] tertia ē liberalis
ars. et de illis ortu: vtilitate et laudibus. Rursus de eis
abusu. et qual[is] debet esse orator. et quid valet eloquē-
tia sine sapientia. et q[uod] aliquanto est mortifera.

Ca. xxxvij. de mathematicis scientiis i[n] genere: et de
earum ortu et fine.

Ca. xxxviij. p[ar]ticularit[er] d[e] p[ri]ma scia mathematica: videlicet
de astronomia et de eis laudibus et vtilitate. demum de
illis incōmoditate ac incertitudine laboribus et dānis.

Ca. xxxix. de secunda mathematica: videlicet de musica et
de eius laudibus et vtilitate. ac de illis incōmoditate:
miseriis et laboribus.

Ca. xl. de t[er]cia et q[ua]rta mathematicis: videlicet arismetica
et geometria. et de ear[um] laudibus et vtilitate. et de illarū
incōmoditate ac inutilitate et laboribus.

Ca. xli. i[n] q[uod] sub breui epilogo recolligit autor cūctas
alias artes et g[ra]tia viuendi i[n] h[oc] seculo: i[n] q[uod] o[mn]idit mis[er]ias:
labores et p[er]icla o[mn]iū statuū: et o[mn]idit eas o[mn]es plures
h[ab]ere aculeos et mis[er]ias q[uam] gaudiū: quietē: et securitatē:
discurrens per omnes modos viuendi i[n] hoc seculo.

Ca. xlii. i[n] q[uod] inquiri[ti]t causa: q[ua]re a p[ri]ma m[un]di origie boni

et mali in quo uis statu existentes: diuersas miseras
penas: cruciatus: plurimamque mala et incommoda corpora-
liter passi sunt. et breuiter enarrantur calamitates in
specie: omnium fere magis excellentium personarum
vtriusque testamenti.

Capitulum xliij. in quo ostendit homines in quouis
statu uiuentes: non solum penas exilij: cruciatum: et mortes
et cetera corporalia incommoda assidue pati: sed et alias
diuersas intrinsecas mentis afflictiones: ut nusquam uita
aut sorte sua contenti sint: et breuiter tangit particulariter
omnes fere huiusmodi mentis querelas et molestias
ad utramque partem.

De materijs tractandis in secundo libro et de ta-
bula capitulorum eius.

Secundus liber de statu uite spiritualis: qui in duos
subdiuidit statum seu uiuendi modos: uidelicet in
statum ecclesiastici ordinis. hoc est papa: cardinales: archi-
episcopos: clericos et ecclesie ministros. Item in statum
monasticum siue religiosorum: in quo sunt capitula sequentia.
Capitulum primum de sublimitate et excellentia dignitatis
summi pontificatus. et de incomprehensibili eius au-
toritate et potestate. et de illius necessitate et utilitate
et de altissimis eius mysterijs.
Capitulum secundum de spiritualibus incommodis amaritudinibus:
miserijs: aculeis: necnon mentis afflictionibus: periculis
et laboribus summi pontificatus: ubi plurime summorum
pontificum calamitates et spiritus perturbaciones narrantur.
Capitulum tertium de plurimis temporalibus incommodis amaritu-
dinibus et miserijs ac calamitatibus romanorum ponti-
ficum. et de illorum proprijs et ei coniunctis laboribus et
periculis: anxietatibus et inseparabilibus erumnis.
Capitulum quartum de alia infelicitate et calamitate
romanum pontificum: uidelicet quod papa uiuat in pontificatu.

et de causis et rationibus huius breuitatis vite: potius in eisde
sumis pontificibus: quam in alijs monarchis et principibus.
Capitulum v. an sit verum vniuersum: quod romani pontifices
parum uiuant in papatu. Agitur etiam de verissimis causis
breuitatis vite sumorum pontificum: et an in uiuendi pio. Ro. ponti.
differant a ceteris mortalibus.

Ca. vi. in qua assignantur cause et rationes: quare illorum opinio non sit
tenenda: qui dixerint sumis pontificibus bonis et reprobis: vni-
uersum in se esse: ut in pontificatu parum uiuant.

Ca. vii. in qua tractatur motiuis illorum qui dixerunt papam parum
uiuere in papatu: et quo sensu sit intelligenda predicta
opinio: et quomodo cum veritate posset saluari.

Capitulum viii. de excellentia et prerogatiua status et dig-
nitatis cardinalatus: et de perfectione huius status et
de laudibus et preconijis eius.

Ca. viii. de plurimis anxietatibus et aculeis: laboribus et
periculis status et dignitatis cardinalatus: et de oneribus
que incumbunt huic dignitati.

Capitulum ix. de sublimitate: excellentia status: et dignitate
patriarcharum: archiepiscoporum: episcoporum: prelatorum et
presbiterorum: ministrorum ecclesie: et de perfectione status
eorum in genere et in communi.

Ca. x. de differentia et spaciore ecclesiasticorum: uirum episcoporum
et aliorum inferiorum prelatorum: et clericorum inter se ad inuicem.
et quis gradus altero sit dignior et perfectior.

Capitulum xi. de plurimis difficultatibus et aculeis: laboribus
et periculis status episcoporum et clericorum: et de malis
ministris ecclesie: et de multis abusibus: vitijs et inordi-
nationibus illorum in communi.

Ca. xii. de dignitate et prerogatiua officij deconatus in ecclesia: et de
illis hominibus et uenacione: et de eis qui ei spectant: de multis
oneribus et afflictionibus: ac defectibus et periculis decanorum.

Ca. xiii. de dignitate et prerogatiua officij archidiaconorum: et
de hominibus et uenacione ei debitis: et de his qui ad eum spectant: de
multis oneribus et afflictionibus: defectibus et periculis illorum.

Caplm xv. de dignitate et prerogativa officij catoris et
primicerij. et de honore et veneracione ei debitis. et de his
que ad eum ptnent: demum de plurimis oneribus et calamita-
tibus: defectibus et piculis eorundem cantorum.

Caplm xvi. de dignitate et honore officij thesaurarij
vel custodis ecclesie. et de his que ad eum ptnent: demum de
plurimis oneribus et calamitatibus: afflictionibus defectibus et
periculis illorum qui talia officia habent.

Caplm xvij. de dignitate et prerogativa officij scolastici
in ecclesia. et de his que ad hoc officium spectant: demum de
plurimis oneribus: afflictionibus et calamitatibus: ac
defectibus et periculis scolasticorum.

Capitulum xvij. de preminencia et utilitate officij archi-
presbyteri: et quante sit veneracionis. et de his que ei spectant.
Demum de plurimis oneribus et afflictionibus: defectibus et
promptis piculis archipresbiterorum.

Caplm xix. de prerogativa et magna utilitate officij et
gradus canonicorum. et quanti sit honoris et reputacionis. et
quid ei congruat: demum de innuis huius status oneribus
et afflictionibus: defectibus et periculis.

Ca. xx. de preminencia necessitate et utilitate officij sacrorum:
curatorum: rectorum curam animarum habentium. demum de plurimis huius
status laboribus et calamitatibus: defectibus et piculis.

Caplm xxi. de secundo statu spirituali. videlicet religiosorum et
de motiuis et auctoritatibus: que adducunt ad probandum
statum ecclesiastici ordinis preferendum esse statui religionis et
per consequens ecclesiasticum ordinem esse perlegendum.

Ca. xxij. de prima comparacione horum duorum statuum. videlicet quomodo
huius duo status clericorum et monachorum se habent alter
ad alterum comparatus. et quomodo eorum sit eligibilior quantum ad emi-
nentiam et perfectionem statum: et etiam vite et sanctitatis.

Ca. xxij. de alia comparacione horum duorum statuum clericorum et
religiosorum inter se adinuicem: videlicet quomodo sit eligibilior
tamquam simpliciter humanior et tollerabilior.

Ca. xxij. assignantur responsiones ad obiecta contra religiosos

pro tuenda opinione illorum: q̄ sentiūt religiosos esse
in p̄fectiori statu q̄ decani: arcidiaconi ⁊ alij infiores
clerici post episcopū: vbi discutitur q̄ sit p̄fectior vita
actiua vel cōtemplatiua ⁊ de eorū adinuicem cōpatione.
Caplm xxv. de excellentia ⁊ laudib⁹ vite monastice ac
religiose: ac de plurib⁹ causis p̄pter quas eligenda sit:
q̄ alius viuendi modus.

Caplm xxvi. de difficultatib⁹ vite religiose ⁊ de labo-
rib⁹ et aculeis religiosorum in genere.

Ca. xxvii. p̄ticulari⁹ ⁊ lati⁹ d̄ p̄mptitudie p̄c̄loz h̄z:
modi stat⁹ i specie ⁊ de mal' religiosis ⁊ abusib⁹ illoz
Caplm xxviii. de inclinacōne ⁊ dispositione naturali
et diuersitate complexionum hominum quātum ad
religionem ⁊ de consilio in talibus.

Caplm xxix. de compacōe religiosorū int̄ se adinuicē:
et p̄mo de compatione solitiorum ad socialē vitam
agentes ⁊ q̄ vita sit p̄fectior altera.

Caplm xxx. de cōpacōe religiosorū vitam socialē agētū
int̄ se ⁊ q̄ religio social' alia sociali sit p̄fectior ⁊ utrū
religio eo q̄ artior sit p̄fectior.

Incipit caplm p̄mū p̄mi libri: videlicet de p̄mo ⁊ sub-
limiori statu t̄pali: q̄ ē stat⁹ et q̄d⁹ impial' et regal' ac
alioz p̄ncipū seculariū ⁊ de sup̄mo h̄z stat⁹ ⁊ digni-
tatis culmiē ⁊ excellentia: ac de illi⁹ gloria ⁊ felicitate:
necnō de ei⁹ p̄rogatiuis: cōmoditatibus: laudibus et
p̄conijs super alias temporales dignitates.

Sper cunctas humanas t̄palesq; dignitates et
sublimitatis eminēcias: impialis ⁊ regal' stat⁹
culmen et excellentiam obtinent. Huius itaq; fastigij
splendor: et laus tanta est: ut satis exprimi nō possit.
Sed ut paucis agamus: sicut nomē eius ita et laus
eius. Imperatoris quidem nomen ab imperantē dic-
tum est. Regis teniq; a regentē: aut grece basis a su-
stinentē. Quid enī gloriofius. Quid felici⁹: q̄ vnum

intueri mortalem hominem ceteris hominibus impetantem:
cunctos regentem: et ad libitum ferentem: Isti sunt qui teste iob
portant orbem. Huius est eminentissimi status honor:
laus: gloria et excellentia ex eo etiam maxime patet: quoniam teste
scriptura: illi tanquam sublimioribus potestatibus: omnis anima
subdita est. Quare et iuxta christi preceptum Cesaribus atque
regibus a cunctis fidelibus honor exhibendus est: subsidia
prestanda: et quibus vectigal vectigal: et quibus tributum tributum
Illis denique tanquam precellentibus et a deo missis teste Apolo
parendum est. quod non sine causa supereminenter terrentemque
gladium portant ad coercendum malos: laudem vero bonorum
Illorum quidem sunt quos incolimus urbes: illorum castra atque
possessiones ac cuncta terrena dicente Augustino qui iure
defendis villas: nisi imperatorum Regumque iussu. Quis
igitur non felicem: non cunctis prelatum hunc excellentem statum
dixerit: Qui omnibus subuenit: omnibus preest: et omnium salutem
et comoditatem prouidet. In quo et Reges ipsos deo assimila-
ri: approximarique plurimum cernimus. Quia solus ipse
vite necisque hominum dominus est: salutem mortalibus confert: vel
dando si egerint: vel parcendo si deliquerint: vel indul-
gendo si supplicauerint. Qui non sibi sed reipublice natus est:
dum discordias pacificat: oppressos a potentibus eripuit:
pauitias pace gaudere faciunt: violentias cohibent: Iusti-
ciam seruant: malos dissipant: et quicquid agendum est siue ad
bene beateque viuendum: siue ad res ipsas politicas feliciter
gubernandum: finemque debitum dirigendum: legibus: preceptis ac
iustis lacunibus disponunt. Rex. n. similitudo siue imago
quodam diuinitatis est in terris: dum id ipsum agit in limitato circumscrip-
toque regno: quod deus in vniuerso. Hinc Reges in exoto
dum vocant. In his est prouidentia quos regunt summa potes-
tas. Taceo de impatore cuius auctoritas nullis est circumscripta
limitibus: qui princeps est maximus atque optimus: qui celeste
habet arbitrium et iura: preceptaque ab eo tradita diuinitus ema-
nari creduntur: cui est pro lege voluntas: pro libito sanctio: pro
arbitrio ratio. Est denique Rex pro patria: amans quos regit

protegens q̄s gubernat Rursus huius sublimissimi
status excellentia: ex illi⁹ n̄citate ac vtilitate facile ag-
noscit̄ Nā veluti cūctis hoīb⁹ natāle ē ī societate viuē
sic aliquē esse oportet p̄ q̄ multitudo regat̄ Nā iuxta
p̄h̄m: multis existētib⁹ hoīb⁹: et vnoquoq; id qđ sibi
ōgruū est: p̄uidente: multitudo ip̄a facile ī diūsa disp-
gitur: si mō aliq̄s nō sit q̄ curā multitudis obtineat
Nec illud sapiēs Salomō ignorabat inq̄ens: vbi nō
ē gubernator dissipabit̄ p̄p̄s Deniq; illa hoīb⁹ a natā
innata societas rumpet̄: si nō foret aliq̄s p̄sidēs: cui⁹
ope p̄uoz audaciā arceret̄ Quia teste Augustino: A
dīna disposicōe t̄gna s̄t ođita: reges instituti: vt ma-
loz p̄sitas castiget̄: et bonoz vita et inno cētia oshuet̄.
Et alibi Regale fastigiū locus est supior: sine q̄ p̄p̄s
regi nō p̄t Impatoria ergo vox et Regalis autoritas
iniq̄s fugat insolētes castigat: obtrectatores despiciē
bonos p̄miat atq; fouet: et cūctis influit vite et hono-
ris alimēta Est. n. Rex ī regno veluti in natāli corpe
caput Constat quidē caput ip̄m membris vigorē in-
fluere Quia teste n̄o Seneca: qđ vah⁹ corpis robur:
Quid validitas lacertozū: Quid velocitas pedū: nisi
capitis velut p̄ncipis sui imperial⁹ qđq; amminiculet̄
potestas: a quo vel restitūtur vniuersa: aut omnia
fulciunt̄: Sine capite inq̄t iacet trūcis ignobilis: sine
honore: sine noīe: Sed nec ī hūanis tantū eius sum-
ma ōsistit felicitas Nā p̄ter eā exteriorē quā p̄dixim⁹
sup cūctos mortales excellentia: si bene Rex optimeq;
regit immortalī deo tanto p̄p̄inq̄or: tantoq; acceptior
est: quāto liberior Sed ōs castigatio: fuit: in eo peccādi
licētia: q̄ potuit transgredi et nō est transgressus: in q̄
peccare noluit voluntas: etiā si immineret peccādi im-
punitas Grandis ēte gl̄a: grāte p̄miū Nam q̄tquot
supat potestate t̄rena: supat et felicitate et̄na Scriptū
est enim: quia tom⁹ David erat sicut tomus dei Ve-
luti enim fidelit̄ regendo dei officium gessit in p̄p̄o: sic

Enq̄

ad premiū p̄pinquū ei herēbat ī celum. Quippe apud
antiq̄s boni rectiq̄ p̄ncipes : ī deos transformari pu-
tabant. Et ut grandi negacō breuē finē imponamus
Quāta sit h̄c sublimis stat⁹ felicitas: nō min⁹ ex his
que tetigim⁹ q̄ ex eo agnoscem⁹: quoniam si nlla ut
aiūt: maior est felicitas: q̄ multos facere posse felices
Id ēte felicitatis gen⁹: nulli magis Regib⁹ conuenit
Quāobzē ut ego arbitror illa sapiens regina Saba:
nō mō Salomonez Regē felicissimū dixit: sed et eos
qui ei seruibāt ac ministrabāt: seruosq̄ seruoꝝ suoꝝ
per beatos asseruit Que res agit: ut omnis humanus
anim⁹ si suūp̄i⁹ immemor: si otētor: si deniq̄ sui pui-
pensoz fieri non velit: ad eandem ipsam sublimitatis
dignitatem decurrat. Atq̄ si natā suffert: si prudentia
sufficit: si fortuna ardet: si potētia iuuat ad illū oīm
felicissimū statū totis t̄spiret conatib⁹ Qd̄q̄ si min⁹
tā excelle cēdri culmen ascendē neq̄t: ramusculis saltē
illi⁹ insideat: quoniā aut vbertimū felicitatis fructū:
aut saltē p̄teccōis illi⁹ vmbra suauissima nō frustra-
bit. Ceter⁹ augēt excellentiā regalē ⁊ imperialē p̄ncipat⁹
agē de ei⁹ origie ⁊ dīa: ⁊ q̄s illoꝝ sit antiq̄oz et iustioꝝ
p̄ncipatus: de quib⁹ latius diximus in li° q̄ nup̄ edi-
dimus de monarchia ⁊ origie ⁊ dīa p̄ncipat⁹: ⁊ itez
in li° defensorij status ecclesiastici q̄rto tractatu.

Caplm scōm de infelicitate status impial et regal: et
plurimis curis: onerib⁹ et miserijis: calamitatib⁹ atq̄
incommodis illius: ⁊ q̄ reges ⁊ p̄ncipes comitant: et
tandem de innumeris piculis p̄ncipantiū.

Utra semp illa sapiētis sententia fuit: q̄a maiore
studio miseriaꝝ causas: ⁊ color⁹ alimēta q̄ vitā
sq̄rimus Atq̄ auidius ea inuestigamus ⁊ p̄legim⁹
q̄b⁹ more pile huc atq̄ illuc iactam: q̄ ea q̄ pleīssimā
securitatē et verā felicitatē tribuūt: qd̄ ēte nlli aiantū

p̄ter homī accidit. Illa enī nō iudicō racōis: s̄ nature
instītu utilia eligūt. Nos vero ingenio ⁊ anī acūmīe
vigētes: blāda quadā atq; fallaci aura vidēte falso iu
dicam⁹. putantes id esse beatum: id ppetuū: qđ facile
ruit. Nec mouem⁹ qđ assiduo cōspicim⁹ qđdā: qđ sicut
levis fortune risus attollit: sic levis ilico flet⁹ deicit vt
recte te eis dicē possim⁹ cum pph̄a. deiecisti eos dum
alleuarent. Nec nos vincit qđ enīam⁹ nemīez tā secu
rū tāq; mane quietū: ut nō ante crepusculū a meroze:
a casu: a lapsu super. Cui⁹ ēte rei culpa in nob̄ est. qđ
facile ab his que cupim⁹: trahim⁹ et supam⁹. Qui enī
aīos ad hos vanos seclī faust⁹ accōmodat: ut pro fru
ctu folia: p grano paleas: p vera felicitate vmbream
capiat nō ē est. Audita ēte atq; cū tota mētis atten
cōe auscultata est: summa Regū ac Cesarū felicitas:
illozūq; dignitas. maiestas: celsitudo atq; vtilitas: ad
celos usq; pducta. Sed nisi fallor fallit. qđ illa flā non
iudicat: qđ apto oclō vera esse nō cōspicit. Dicā ergo nō
pari eloq̄ntia s̄ ut puto vīore sentētia regal̄ h⁹ stat⁹
calamitates: mīhīas atq; picla. In p̄mis itaq; fateor
clarissimū regis nomen fore: s̄ durissimū officiū. cla
ra noīa res obscure: s̄ et difficillimū oīm misterium
magis ēte huare difficile: q̄ noīe delīabile. Quid enī
vtilitatis affert nudū dignitatis nomē: vbi res ip̄a de
est. Quid enī Cesar. Quid rex ali⁹ suscipit nisi fulgi
das op̄es. datā mīhiā. Que si hōibz nota essent: nō
hōies tantope de vno solio litigarēt. Quūmo mirā
dū est. qđ non plura sint regna q̄ reges. Suscipit ēte
Rex collapsa erigē. sp̄sa colligē. recuperare p̄dita. defor
mia reformare. Sed etsi illa qđ raz est exprobaueit:
reliquā laudē illius successor metet. Putasne Reges
his t̄pibz ad id puehi: qđ nomē ratioq; regis expos
tulet: ut sit reip. autor: ecclīe cultor: refugū pauperū:
tutor pupillozum: defensor viduar: oclī cecozum: līgua
mutozū baculus senum: vltor scelez: metus malozū:

gloria bonorum: malle? tyrannorum: pater regum: moderator
legum: et earum publici dispensator: Falleris certe. Mutat?
est. n. illorum color optimus. atque per illis operibus: alia sibi
inequalia vendicant quam illico audies. Alienant quippe reges
aut dissipant. impium et regni bona: cum sit administrator
non domini. Etiam quae tuenda susceperunt: etiam ministros
persequuntur. a quibus tributa: penas et banna exigunt. Cum tamen
eorum orationibus longe plus regnum augeant quam illorum armis.
Optimum tamen affligunt talibus et exactionibus corpora iniuri-
ant. Quos propheta signat inquit: quare attritis populum meum:
et facies pauperum commolitis: Non ut alibi scribitur quod
crassum est immoluit: quod fractum est non alligat: quod infirmum est
non consolidat: quod abiectum est non educit: quod perit non querit
Eos itaque alius propheta non Reges: sed infideles principes et
socios suos appellat. Taceo quod aliena dominia occupant:
vicinos habere nullo vellet: limites profundunt: iusticiam non
faciunt quam dei sit negligunt. Quid igitur felicitatis est. solo
nomen Rex cesari: et quod regi digna sit respondere: a quod honoris
est tutores reipublicae appellari: et illis eversores effici: Cogor
illud Aetiani hispana familia nati verbum optio principis
dignum: ad memoriam revocare: quod illum sepius in senatu
dixisse fertur. Dicebat. n. ita se reipublicae gesturum: ut sciret populi
rem esse: non propriam. Rursus reges non tam ad gloriam et honorem
fastigium: quam ad curam: sollicitudinem: ac indicibiles miseriae
et pericula assumunt: adeo. ut vix aliquis regnare optaret
si recte attendere: quam grauis regis sarcina sit: quorum finis
Assumunt quod principes non ad quietem: non ad securitatem:
quoniam ad huiusmodi et quandam carceris speciem. Que enim
maior est captivitas: quam iugiter circumangi populi multitudinem:
et quasi circumligari: Nam ut nunc inquit Seneca: possunt in quolibet
parte urbis soli sine timore incedere: quis nullus sequatur
comes: nullus ad latus gladius: Rex vero armatus: et
armatis munitus in publicum prodeat necesse est. Quem
multitudo gladiatorum obsidet: et quocumque descendat:
magnus illum apparatus sequatur. assidue. n. omnium quis regit

timore ostringit. Vnde seneca. regnantibus multo periculum est: quam his qui iudicant. Hi enim singulos timent illi vniuersos itaque illud labentis equis romani verum est: quia necesse est ut multos timeat: quem multi timent. Cuius illa ut putamus ratio erit: quia quem quis metuit perire cupit Et iuxta Ennium: quem metuunt oderunt: et quem quis odit: perisse expetit.

Huius certe regalis fastigii onera: curasque grauissimas atque prompta pericula: nonnulli sensati principes peroptime cognouerunt: illaque expti sunt Nam augustus et diocletianus alter de dimittendo imperio cogitabat: alter iam dimisit: nec reuocatus assensum dedit Deinde Marcus Aurelius et pertinax: quorum alter ad impium euocat: tristior effectus: multa de miserijs imperij amicis diseruit: alter semper imperium exhortuit Adde quod regnum non semper iuste principes acquirunt: sed plerumque ferro: quod ferro etiam seruat: ac ferro plerumque amittit O quot legimus: quot audiimus: quot vidimus in eculeo fortune motos: quot magno impetu rotatos: alios ex alcove fastigio prolapsos: quot Cæsares: quot Reges: aut hostium a suorum manibus: a summo solio pullos: vitam simul et regna amisisse: quot Reges a regno in captiuitatem: a sceptro in carceres transire: alios exules: plimos in atie cesos: et domi capite truncatos: et alios quod durissimum est: laqueo a se suspensos Et ut paucis agamus: ubicumque reges sunt: pericula eos comitantur: et semper in medio existunt hostium: non solum cum in bello: sed cum in urbe se recipiunt Rursum inter ceteros homines amicitia quam maxime necessaria: atque utilis et delectabilis est: sed hanc reges minime habent Nam cum inter parentes et liberos ac fratres adinuicem: virosque et uxores firmissime omnium atque artissime sint amicitie: apud reges vero et sepe vicem: filius a patre: pater a filio: et coniux a coniuge: et frater a fratre capitur atque necatur: ut quis ipsa natura ad amandum compellitur: regnandi auariditas cogit Ita odio esse: ut plerumque de sua nece cogitent Demum plima facit Rex: qui non dum amore

suorum impediunt: sed eos reddunt sibi inimicos Exigere
est enim pecunie a subditis ad nuncios sumptus. puniendi
sunt facinorosi. prohibende iniurie. confiscanda bona
multorum. cogendi est bella agere totius agroque deserere
Que una res subditis molestissima est: et omnem
amorem repellit Denique cui fides deest: magno bono eum
carere nullus hesitat Que enim familiaritas: quod usus: qui
congressus iocundus esse potest absque fide: Quis enim familiariter
Quis hominum aspici potest: si ille infidelis existat: Reges vero
ne nullo aut raro fide habent: quod ex eo licet agnosce: quod non
facile tibi ad se delatis credunt: nisi a huiusmodi per gustantur: ne quod male edant formidantes. Ceterum regibus
nunquam sit satis optatum: et minus consequendo Ceteri enim
homines aut eces cupiunt: aut agros: reges vero urbes:
provincias: regiones: arces: quas adipisci difficilius pericu-
losiusque est: quam eas res. que ab alijs cupiunt: Et quod omnium
infelicissimum est: reges ipsi tam bonos quam malos: tam sapientes
quam insipientes formidant Fortes quam timent: ne aliquid
audeat contra libertatis. Prudentes: ne quod adversus eos
machinentur. Iustos: ne indignentur ab eis gubernari.
Potentes et divites verentur: ne subditorum potentia et
divicie eis nociva reddant De quibus iob pulcre ait: soni-
tus terroris super in auribus eius. Adde quod reges nunquam
natalium regum abundantiam exoptant. Vberrantem agrorum odiunt
ne fertilitate regum subditi difficilius iugum huiusmodi pati-
antur Demum nullum regibus gaudium cum securitate est: timet
celebritates hominum: timet festa: timet solitudines non
custoditas: timet ipsos custodes: nec inermes illos habere
volunt: nec de armatis plurimum confidunt. quod fit ut quod ipsi
velint: ignoret Nonne ista infelicitatis signa sunt: Quod si
forte magnam quam putet in regibus: et propterea beatos eos:
quod facile multis perdesse et inimicis obedere possunt: nimium in
ea re fallit Qua enim ratione Rex benefacere alicui potest: cum apte
sciat: quod quanto plura quam ab eo cepit: tanto citius cupit
effugere. nullusque sit qui eorum regum quam sibi principes largiunt:

suas esse putat: q̄ si eo loco sint: aut ipsi eaz potentes
fuerint: ut etiā si Rex cupiat: nullo mō possit auferre:
Animicis vero nec obesse n̄ p̄esse audent. Atcidit. n̄
illis veluti habentibz extrennuos equos. s̄ feroces: q̄bz
nec illi vti possunt p̄p̄ timorē: nec alienāt p̄p̄ v̄tutē.

Sed et int̄ alias h̄z regal̄ stat⁹ infelicitates illa nō
parua est: qm̄ et si reges nō ignorāt statū eoz multis
miserijs: calamitatibus et picul̄ plenū: tñ nec se ab eo
p̄uice eximi: nec tute liberari sciūt: nec spōte cedē p̄nt:
qui semel regnū assecuti s̄t In q̄ re cunctoz principū.
illa oīm miserima edicō est: ut miserā ip̄az relinq̄re
nō valeant Quo. n̄. pacto p̄ncipes tot pecunias testi-
tuere: q̄t ip̄i diripuerunt. aut tot vincula pati: q̄t ip̄i
ingesserūt. aut tot mortibus mori: q̄t ip̄i necauerunt
Ceterz q̄ gla: laude et honore. reges cunctos mortales
sup̄ent: h̄c vnū est ut mihi satis videat̄: q̄ reges oīm
hoīm misericiores existāt Nā si obseruātia: nec honoris
reuerentia. illoz p̄fecti: q̄ nos aut nō iuuāt aut inuiti
huiunt: grata nobis esse p̄t Quinimo quāq̄ h̄c sepe
fieri intelligam⁹: ut q̄ maxie p̄ncipes suos timēt: hi eos
oderūt: hi maxie eos obhuēt: colant: venerent: munera
mittāt: assurgāt. ad ea tñ nō amor: s̄ timor opellit licz
hec oīa fuitutis sint siḡ: veri. n̄. honores alijs ex caus̄
gignunt. Et ut finē miserijs h̄z status imponā: in eo
rapinas: dep̄datiōes rep̄iri libet. ut de eis p̄pheta dicē
videat̄: In medio ppli p̄ncipes eius q̄si lupi rapiētes
predā: in eo iniurias: i eo vindictas: in eo spes anxias:
in eo honores vanos: cupiditates: furores: i eo nulla ē
q̄es: nulla anī tranquillitas: i eo paucorū ē subuencō:
multorū obpressio: paucis gaudiū: multis opprobriū:
quibusdā p̄mium: pl̄imis suppliciū: oīmibz labor: sibi
pena et cur: atq̄ ut cūcta vno claudā v̄bo: Rex ī igno-
scentia est in naui: in quā vnaz oīm officinarū sordes:
miserie: calamitates et spurcitie decoquunt̄: ac infelicit̄
reducuntur Denum illorum infelicissimas miseras

Vota

agnosces: si de successoribus cogitabis. Nam quidam inquit
sapienter. Quis potentior fuit Alexandro: ei tamen successisse
legimus non suum: sed alterius filium. Successorem iulio Cesari non
fecit natura sed adoptio. Imperialis domus totum relege
atque reuolue progressum: repies quod perijt memoria eorum:
cum sonitu transis. et ecce non est: nec inuentus est locus
eorum: et ad inferos descendentes: eiusque heredes aut ignoti:
aut extranei: ne dixerim hostes successerunt. Rursus si
celesti ac eterna felicitate reges dignos putas: recte
intelligis: si quod premio digna agant. Felix ille. sed quis
est et laudabimus eum: Rarus ut fenix est. Nec ab re
sapiens Salomon et Rex tanta regum expertus pericula
dicebat. preter paucos omnes reges commiserunt peccatum: et
reliquerunt legem potentis. et gloriam perdidicerunt. Unde
philosophus: difficile est principem regredi ad melius: si vicibus
fuerit implicatus. quod per abruptum licentie in omne facinus
vicioz labitur: et quanto exaltior tanto peccatum grauius: quod
potentes potentia tormenta patient. Omnes namque pec-
tores quos sub se in vita habuit: in futuro seculo super se
plagali pena habebit. Unde ex sanctis tractatoribus dicebat:
miror si quis contingat saluari ex his: qui principant in tantis
ruinis et tanta pigritia. Videro tamen eos currentes: et sponte
se in apta pericula iactantes. Hinc in euangelio scribitur:
emi villam quam multo labore acquisiui id est precio anime
comparavi. Nec sunt igitur premia status regalis: hec gloria:
hec excellentia. Ascende igitur quicumque es. si placet ascende.
sed ea lege: ut leges naturamque sedis patiaris.

Capitulum tertium de curialibus et de exercitio et vita et
moribus illorum et aliorum potentum: ducum: comi-
tum et baronum: ceterorumque qui principum fauores
et officia sequuntur. et de laudibus et commendatione
huius status.

Gloriosa plurimū cesarū atq; regū amicitia sp̄ fuit.
Vbi. n. eminēs ē atq; excellēs totiū hūani hōris
et glorie mūdane culmē: ibi ingens gl̄a: ibi sempit̄na
noīis et hōris fama: ut op̄et n̄ce ē. Si itaq; regis ami-
cicia ā fauor ardet: plerūq; breui laboris et t̄p̄is op̄en-
dio: immēsa p̄mia hōies cōsequēt. Et si cōq; ea fors
est ut p̄ncipi carū existat: etnū sibi et tandē sue p̄fati:
familie: gñiq; nomē: deinde hōris et gl̄e p̄petuū monu-
mentū relinqt. Nam ut aiūt alibi. negotiari. fortunā
ferre ē: cū regib; vō amicati supra fortunā ascendē est.
Pro igit̄ hac cōsequēda oīs hūanū animū impendēdū
est: veluti q̄ dignitates sūmas: q̄ opes: q̄ hōres: q̄ deniq;
fama; et p̄petui noīis gl̄am: laudē et p̄coniū suis secta-
torib; p̄stat: qd̄. n. dignitate: gl̄a et honore p̄stantius:
Quid gñoso et aio nobili. auidius exoptari p̄t. Hinc
Seneca n̄r cor̄d ubum: p̄ immenso munere habituz.
se ḡtaz et famā apud posteros p̄cabat. Et statim: p̄ntez
honoris et fame gl̄az: benignū iter opib; suis ad fut̄os
statuisse dicebat. Et ouidiū naso sibi nomē inelibile
futurū: seq̄ ore p̄p̄li legendū: p̄dicandūq; letabat. dice-
bat deniq;: Non paruas aio dat gl̄a vires. et secunda
facit pectora ad alta hōris amor. Quid quam vtiq; rem
nos vehemēt nat̄a ip̄a inuitat. Nā ut Pollicat̄ ait
et añ vnū ex p̄his dixerat: nō caret misterio q̄ honor
cū h. litera describit. q̄ nō nisi quadā vehemēti cordis
nū aspiratiōe p̄nuntiari valet. Quo apte monstrat:
nat̄ali quodā impetu atq; desiderio hōib; insitū eē.
ad honorē et gl̄am aspirare. Deniq; aristotilē nō par
hōris et laudis p̄coniū affectū legim̄: ex eiū ad alex-
andrū aicitia. Et Senecā nō mediocrē amplitudis et
decoris laudē adeptū nouim̄: ex claudij Neronis ad
eū affectu. Sed et virgiliū ex ea apud Cesarē familia-
ritate: p̄ oīa seclā se victurū p̄sagit. h̄ qd̄ hec omēoras:
Cunctos certe. quos sublimes: quos excellentes quos
hōre: laude et fama viros prestantes aspiciū: nō nisi

apud reges tales incepisse. a reges tales effecisse liq̃to
compiem̃. Nec. n. ab re laudata illa in sacris literis
regina Saba: beatos ⁊ felices dicebat. nō mō eos qui
Salomoni regi assisteabant: sed ⁊ qui ei obsequebant̃
Ex quibus liquido constat: qm̃ honorabilis sit vite
formula in regum curijs versari. Nec ⁊ similia amici
suadebant: ut hoc viuendi genus diligerem.

Caplm quartū de laboribz: oneribz ⁊ incōmodis: ac
piculis potentū curialiū: ac fauores curias seu officia
p̃ncipum sequentium. in q̃ caplo ⁊ tribus rubricellis
sequentibz specialiꝝ agit ⁊ septē vitijs: que officiales
regū ⁊ curiales comitant̃. Agit etiā ⁊ calamitatibz
procuratorum regum: ⁊ alia officia exercētium. et an
in curijs regum acquiratur verus honor.

Remebat stupida bona mē hec audiens: clama-
bat alta voce latē s̃b herba anguē: nec ut dicebat
venena dant̃ nisi melle circūlinita. Et q̃ q̃ potentū ac
curialiū vita a p̃locutoribz p̃limū laudata existat: s̃b
eiꝝ tñ fronte: p̃lima latē incōmoda atq; picla asse-
bat. Vex in p̃mis id suetonij sepe a sapiētibz audisse
dicebat: qm̃ q̃ carū ē regibz: vilē est sibi aīa: vilis q̃es:
vilis securitas: ociū atq; ṽtē. Iunge his om̃ie piclū
oīm q̃ p̃ncipibz huiūt. De q̃ Crisp⁹ ait. Nā regibz taz
boni q̃ mali suspitiozes s̃t. Semp. n. ut aiūt p̃ncipibz
aliena ṽtē formidolosa ē. Id aut̃ qđ de aīcitijs p̃scoꝝ
p̃ncipū ad quosdā om̃emoratū ē: p̃positū aptissime
p̃bare videt̃. Quis. n. carior apud Alexādrū aristotile
Quis apud Cesarē Claudiū Nerone Lucio Seneca:
Quis apud Tiberiū serano: Quoz ruinā nouim⁹. ut
enī sapiēs qđaz dicebat: meli⁹ q̃sq; regibz incognitus
foret: q̃ amat⁹. Et itez. In regibz par malū est si quē
ozerit aut diligant: nisi q̃ odiū fugat: amor detinet.
Quod si laboribz: si furore: si piculis p̃limis regi carū

se quis futurū putat: cogitet. longe tuti⁹ erit: longeque
facili⁹. regis supni ⁊ cōditoris oīm amicitia tantope
quesisse. Rursus si p hodierna tēpis malitia: q̄ rara
amicitia est: q̄s tā imprudens est: atq; insulsus: q̄ sibi
regū duraturas firmasq; amicitias putet: aut potius
fingat: Cogitet quid inde ad eos quos diligē simulat
quos certe fortune splendor tumorq; animi omnium
inequaliū facit otētores. Adde q; ut fortuna instabil:
sic p̄cipū voluntas varia ⁊ inconstās est: q̄ q̄ stante
perseuerātia: res ipsa. boni modicū: mali vō atq; pidi
multū habet Deniq; bonā sibi spem pmittūt: q̄ regib;
famulant. Quis. n. tā imprudens videri cupit: q̄ sibi
spem ponit in tāta tēpestāte: Sed verū est q; ut noster
Quintilian⁹ ait: veluti multa timent q̄ optāda sūt:
sic multa sperant q̄ timēda essent. Qui ergo principū
fautores desiderat: qd nisi libertate: ocio: vite securitate:
aicitia p̄uari desiderat: Forte in talē q̄s p̄cipē sperat.
a q̄ facile falli aut dānari p̄t. Mobil est enī cuiuslibet
p̄cipis aīm⁹: ⁊ tāto mobilior q̄nto a plurib; scuti⁹.
Nec. n. p̄t rerū varietates cūcta rōne ponderat: et q;
cūctos mōtes a regū amicitijs auertē iuste debet.
Illud eis omune ē. q; plerq; nō q̄ pl⁹ hnt sapie aut
vtutis: s; q̄ pl⁹ ab ea alieni sūt. ḡtiores illi existūt Nec q̄
pl⁹ ingenio aut artib; modulāt: s; q̄ pl⁹ adulat: Ille
grē fauorizq; p̄xim⁹ habet. Sed si cetera fileā: q̄s nisi de-
mēs ā rerū expers: regū fautores tātope desiderat: i q̄b;
nō nisi varios rez motus: vrbū mutacōes: pestiferas
nouitates: famē: bella: discordias: indies p̄spicim⁹: Si
igit̄ hec tibi placent ad regū amicitias aspira.

De piculo ⁊ laboribus officialium: regum: specialit̄
de eorundem principum procuratoribus.

Iortasse dices viderē passim ad hōranda regis
officia: ā rez suaz vtilioza ministeria: omēz fere

hōiem etiā podagra et quis articuli morbo ligatū:
velocissime atq; audivissime currē. Ex quibus honoz:
utilitas:nobilitas:libertas:stat?:securitas:mortalibz
indubie pueniunt. Sed nisi falloz:erras gravissime
Quid.n. si regis pcurator:aut rerū eiꝝ gestor existas:
nunquid putas ideo ei carioz:tibi utilioz eris: Volo
scidēs:q; illiꝝ gerē negocia laboriosū est:cui placuisse
ppetua servitꝝ est:displicuisse discrimē:supercaliū gūe.
et qđ graviꝝ est:paratū est p leui offensiōe supplicū.
Adde q; q regis pcuratiōē suscipit:neccesse ē multis
displiceat. ⁊ tandē dño. Rursus piculosiꝝ deo displiceat
neccesse est. Nāq; regis iussu:aut eius emolimēti
grā:enormia regno mala: ⁊ ingētia multoz damna:
vel ppetrare. vel dissilare eū oportet. Sed nec id puto
tacendū:q; qui regis gerit negocia:qua die id infelix
officiū suscepit:ea die sibi vivē delit: omīsq; libertas:
omnis q̄es: omīs iocūditas abierūt: p quibz innūas
labores:afflictiones ⁊ mordaces liguas:et ultra vires
curas sibi ḡtis permutavit. Infelix ēte exercitiū:nā q
vniꝝ est pcurator:multoz hostis ē:et dū regi placet:
regno infestꝝ est:Quippe quē explete oportet q̄cquid
sibi iniungat a rege:etiā si in alioz p̄nitie tendat. Et
ut paucā agam:regis pcuratio honorabile exiliū est.
honorabilē certe titulꝝ:q; difficilis ratio. Et sub iudice
ventilāda:corā q; habebis accusatores mltos:excusato:
res nullos. Et qđ p̄nitiosius ē:implebis domū tuam
vento:et fama falsarum divitiay:alienas aut veris.

De periculo ⁊ labore officialium ⁊ dilectorum regū
et principum.

Alia p̄terea discute:pquire regū officia:admini:
strationes:curas omēs. Adidēz repies:q; etsi nō
ignozemꝝ ea omīa piculis plena esse. Cernimus tñ a
mltis sepe esse optata:sepeq; magnis emptā pecunijs

quæ sita q̃ periculis. Sicq; tam cæca est mens hoim: ut
pericul. emat piculū: p̃abz atq; laboribz p̃pēt discriminē
Nec. n. i illis cæst pecuia: s̃ cæst virt̃. nō cæst fast̃: s̃
cæst castus: nō cæst sublimis: s̃ cæst humil. nō cæst
adulator: s̃ cæst veritatis amator: nō cæst seu? frau-
dator: s̃ cæst rect̃? s̃iliator. Taceo septē illa funestis-
sima vitia: q̃ palatinos. regūq; officiales infallibiliter
comitant. Primū quidē honoz dignitatūq; ambicō
est. Nāz teste cærone: difficile ē p̃tatez cupienti huare
equitatē. Et sequit̃. facillē impellit̃ ad res iniussas:
qui fauoris ⁊ gl̃ie cupid̃ est. loc̃. n. aule lubric̃ est.
Scdo. regios fauores sequentibz: mēzosa ⁊ seductoria
adulatio. faūliatissima ē. Habet. n. ut inq̃t polycrat̃.
curialiū adulatio comites. colum: fraudē: p̃dicionē:
mendaciū. Hic ē ille liquor olei fedissim̃: q̃ curiales
ungunt caput regis. ut eū decipiāt. Qui ad eos cum
sc̃to rege David dicē debet: oleū p̃toris nō impiguet
caput meū. Ob his iniquissimis adulatoribz: laudat̃
peccator i reſiderijs suis. Terciū vitiū regis domesticos
comitat̃: videlicet feda atq; improba munez recep̃cō.
Que ut scriptura ait: excēcāt sapiētes: et subuertant
verba iustoz. Sine his certe q̃tidianis distribucōibz.
qui p̃ncipi assistunt: q̃ rez suaz curā gerunt: vix viuē
p̃nt. Nam teste Seneca: velut canes accerrimi: nō nisi
oblato cibo māfuescūt: nec aliē palatini q̃q; audire:
minus exaudire volunt. Q̃nimo teste Plinio veluti
quidā s̃t hoīes fascinātes voce. aliq̃ q̃ vidēto int̃imūt
maxie q̃s irati sp̃itiūt: sic palatini fasciant̃ pestilēt̃
quos intuentur. Hī enim ad se venientes non modo
loquendo: sed vacuos vidento interimunt. Vnde po-
licratus ait: q̃ curiales et medici in eo conueniunt: q̃
vendunt verba sua prope aliquanto preciū recipiūt.
ut taceant. Mirum p̃digiosumq; hoim geñ: in cētis
vite modis q̃daz opas: nunq̃ veto verba ip̃a vendūt
Hī etiam silentium: aliq̃ vendunt q̃d est in rez natā

Nūq̃ qđ nihil ē: magno distrahūt p̃cio. Et ut paucis
agā: palatini libera illa atq; gratuita sensuū corpaliū
officia: aliquñ etiā ut illa nō exerceāt vendunt. ut si te
lete vident: ā grate audiūt vel loquunt: euestigio vō
si te toruo gestu aspiciūt vel audiūt: aut nō loquant:
cogeris miser vtroq; euētu p̃pinare. ut vel augeas fa-
uoris affectū: vel tollas amoris defectū. Adde quartū
palatini vitiū: vitez improbā officioꝝ vēdicōꝝ. De q̃
Pollicrat⁹ ait: improbitas curialiū eo vsq; innotuit:
ut de testimonio conscie: de vānitate moꝝ: de odore
op̃ionis: de sinceritate cause: de torrēte eloquētie: nisi
p̃cio intueniēte q̃s frustra p̃fidat: Scđm illud ouidij:
Ipe licet venias multis comitat⁹ homere Si nihil at-
tuleris ibis homere foras. Qñtū aulistarū vitiū nō ē
cētis funestū: simulata vitez aicitie fictio. Singūt se
palatini mltos amare: q̃ omēs odiūt: q̃ cū facto op⁹
est: facile p̃pies. Nā ut ait iuuenal. Quantū q̃sq; sua
nūmoꝝ hūat i arca: tñ hē ⁊ fidei. Hinc Tullius: vte
aicitie difficillie repiunt in his: q̃ i hōib; versant. Et
Seneca: Erat q̃ i aula q̃rit amicū. Sextū palatinoꝝ
vitiū his primū ē: vitez versuta machiatio ad extor-
quendū: ⁊ paupes expoliādū. Inueniūt nāq; q̃ p̃nci-
pib; assistūt: p̃limas extorquēdi vias. Quos Hiero-
asserit crudeliores ēē leonib; ⁊ lincib;: q̃ licz ore rabido
reuozāt: tād iu tñ memoriā dep̃dandi nō p̃dūt: q̃ diu
vent ē vacu⁹: vbi vō pasta ē sang̃ne seuitas: cū satitate
succedit obliuio. Septimū palatinoꝝ vitiū ē p̃messā-
tionū: libidinū ⁊ voluptatū vacacō. q̃s sīg̃t p̃saia: q̃
p̃surgūt mane ad ebrietatē sectandā: ⁊ potētes s̃ ad
bibendū vinū: ⁊ fortes ad miscēdū ebrietatē: de nocte
diē faciūt: ⁊ nocte vigilāt. Hos dicit Seneca: vomē ut
edāt: quoꝝ palat⁹ nō nisi ad p̃ciosas escas excitat: ⁊
tandē vent vino estuās: vacet libidini. Agā g° finē: ⁊
dicā cū Bernarzo. ad eos q̃ regū aicitias sequunt. Tu
i curia p̃ncipū sedes: cū diuitib; i occultis: ut inficias

innocentē. Deniq; insidiaris ut rapias pauperem: ibi
texta tua repleta ē munerib;. Ibi res pauperū violentē
rapiunt. Ibi laudat peccator in desideriis animie sue: et
iniquus benedicit. Ibi laudas qd nō debes. operis qd
nō licet: loqris qd nō decet. Nec igit studia hū mores:
hec artes officialiū regū: hec exercitia palatinorū: et eorū
qui regum fauores et aicitias sequunt. Hac igit lege
ascēde si placet. ad tantā potētia: ad tantā temētia.

An vetus honor acquiritur
in curiis regum et principum.

Refusus auiditas forte. et sequēdi hōres: te trahet
ad regū aicitias appetēdas. Disces. n. hōrem ēē
de gñe bonorū. et teste tuo pbo: p se. ab honestis viris
expetendū fore: q nō nisi ex pñcipū amicitijs puenire
solet: veluti in qbo et ex qbo. ciuitatū dignitatū: et bonorū
cumulus refidet. atq; dependet: s et ad ceteros diriuat.
Ad q ego paucas respōdebo. Crede itaq; mihi fili mi.
et teste tuo Cicerone. homo q sūma vanitate versat:
nullā effigiē vere v̄tutis: s vmbra sectat. Est. n. honor
ipse et glia. solida qdā res: et expressa. nō obumbrata
Ille. n. verus est honor. Illa vera laudis et fame glia: q
ex meritis ac virtute stat. Plerūq; i his. qui auram
fauoris principū sectant: familiaris est glie vanitas.
Quimo nōnunq; vicioz laudatrix est fama p̄laris.
Vnde socrates ut inqt Valerius: eos hōrem vix cōseq
posse ait. q id agūt: ut quales videri cupiūt: tales ipi
essent. Prudens. n. vir ut inqt Bernardus. Laboris sui
fructum. nō in honore: nō in fama: q̄ multi sepe falso
acquirūt: s in sciētia ponit. Hinc Augustinus sciā
attendere nos iubet: nō qdem honoris famā. Hic enī
falli p̄t: sciā nunq. Rursus nec dignitatū maximaz
culmīe letari recte p̄nt: q regum amicitias et fauores
querāt. Dignitas enī ut inqt Tullius honesta: cultu

ac virtute ⁊ honore digna: est auctoritas. q̄ cum laude
p̄uenit: nō dignitas: s̄ dignitatis vsurpatio. appellāda
est. Hinc boetius. nōnūq̄ v̄tutib⁹. ex dignitatib⁹. honor
accedit: s̄ potius ex v̄tute dignitati honor accrescit. Nā
collata improbis dignitas nō mō efficit indignos: s̄ p̄-
dit potius ⁊ oñdit. Accedit q̄ regiaz vmbra sequētes
plexq̄ nō v̄tute: s̄ vitio: nō merito. s̄ p̄cio. nō electōe.
s̄ adulacōe dignitates assequunt̄. Quare ex eis hōrem
verum eos consequi non posse: perlucidum est.

Capitulum quintum de nobilitate gñis ⁊ scientie ac
moz: et quō ortū habuit. ⁊ an a regū ⁊ principū sola
voluntate ⁊ concessione recte acquirat̄ nobilitas.

Notimū fallunt̄. q̄ gñis clāitatē quā nobilitatē
vocat̄ ex sola p̄ncipū aīctia: fauorē ā largitate
querūt. Pro eē rei aptiori cognicōe aliq̄ de nobilitate
nō satis a modernis tacta: breuius q̄ rei magnitudo
exposcit differem⁹. In p̄mis igit̄ p̄mittem⁹ de illa
nobilitate dicē: quā theologica ā sup̄naturalē vocāt: q̄
q̄s dei grā accept⁹ ē illi: s̄ n̄ d̄ nāli nobilitate tāgem⁹.
q̄ ā liber. ā ingenio vel intellectu callēs. nobil̄ appellat̄
Agem⁹ itaq̄ de ea carnis nobilitate: q̄ q̄s vlt̄ plebeos
hoīes dignior: acceptior atq̄ hōrabilior reputat̄. quā
nonnulli nobilitatē politica appellāt. Inq̄rem⁹ igit̄
p̄mo q̄d sit ea carnis nobilitas. Demū qñ: quō: ⁊ p̄ q̄
et q̄lia media acquirat̄. Omissis itaq̄ pl̄imis q̄ in ea
re adduci possent: satis nobis ē Aristotilis amplecti
sentētiā. Is. n. i. rhetorici nobilitatē idē eē voluit: q̄d
virt⁹ gñis. Ex eo q̄dē appellam⁹ q̄sdā nobiles: q̄ ex
hōrabili gñe ortū trahūt. Gen⁹ vō ea rōe hōrabile d̄:
q̄ ab antiq̄ multi. ex ea p̄genie insignes: ⁊ hōrati viri
p̄cesserūt. Et ut agam⁹ breui⁹. ingenuitas ista polli-
tica: quā vulgus nobilitatē appellat. nihil aliud fore
cōit̄: q̄ ex aliq̄ antiq̄ gñe ⁊ hōrata p̄sapia p̄cessisse i q̄

ab antiq̃ plimi euasere insignes et honorati viri: aut
in p̃ncipatō vel p̃sidēto: ā alios publicos et honestos
actus: vel p̃ncipis iussu. vel ppli assensu exercētō. Nec
huic sentētie idē p̃hs p̃tradice videt̃: cui n̄ seneca satis
assentit: h̃j. n. nobilitatē antiq̃tas dicūt ēē diuitias.
Qd̃ putam̃ ideo dictū ēē: q̃ scōz om̃ūz hoīm op̃ioz
oīa mēsurant nūmismate. ut ṽx sit qd̃ sapiēs ait. q̃
pecuīe obediūt oīa q̃ fit ut pecuīa ip̃a p̃ciū esse videat̃
cōz rei. Ex hoc enī q̃ aliq̃ sūt diuites: facile reputant̃
digni ad p̃ncipandū: seu ī pplis p̃sidentū. Et eo ip̃so
credunt̃ ēē insignes et hōre digni. Ex q̃ re inoleuit cū:
de p̃hm et sapiētes. dicē nobilitatē ēē antiq̃tas dītiarū
Nō utiq̃ ut sole antiq̃ dītie simpl̃ nobilitatē piāt: s̃
ut idē p̃hs ī q̃nto politicoz ait: exigit q̃ fil̃ cū dītijs.
assistant p̃genitoz virt̃ et merita. eo mō q̃ diximus.
Sūt itaq̃ diuitie nō formalit̃ inducētes claritudinē
gñis: s̃ instrumentalit̃. tāq̃ signū nobilitatis. Sed nec
alio misterio vacat: q̃ ip̃e p̃hs et sapiētes. nobilitatē
antiq̃tas dītiarū dixerūt: ut videt̃ recētes diuitias. ad
nobilitatē causandam mīme sufficē temētarent. Cuĩ
causaz idē p̃hs ī rhetoricis pulcre affig̃t. ait. n. q̃ nup̃
ditatū ēē. ē qd̃ā inerudicō diuitiaz. Ea re re p̃hs ip̃e
tales nuper ditatos fortunatos. insensatos recte vocat
Recent̃. n. ditati. nesciūt formā: n̄ dirigē bona fortūe
ad opa ṽtuosa: sic antiq̃tus ditati. q̃ insignes fuerūt
atq̃ diuitijs et potētia: et alijs bonis fortune ṽtuose et
tēpate ṽsi s̃t: nolentes a suis degnare p̃genitoribz. Ex
quo illud aptissimū videt̃: q̃a nup̃ ditati: nō recte no-
biles dici p̃nt. p̃ eo q̃ nō ex insigni gñe nec ex antiq̃s
diuitibz ṽtuose op̃atibz p̃cessere. Et si mō aliq̃ recte
nobiles ēē p̃nt: q̃ ex nobili antiq̃ p̃sapia s̃t geiti: licet
ex aliq̃ infortunio. nō sint diuites: sicut illi qui nuper
ditati sūt. Sed p̃dictis p̃horum sententijs: pulcr̃ est.
sacraz scripturaz testimonia addere: a q̃b̃ oīs sapia
deriuata ē. Illud. n. p̃mo roborat. Rex et p̃p̃ha dauid

Nam patrū merita posteros nobilitate asserit cū ait:
Potens in terra erit semen ei⁹. Et statī subiicit: gl'a et
diuitie i tomo ei⁹ id est posteritate. q̄si dixerit. Quia
ob pentū p̄dara gesta: semē ei⁹ acq̄rit potentiā et gl'az
nobilitatis: h̄ et diuitias. q̄ sil p̄cipua s̄t fundamēta
et p̄tes substāciales nobilitatis ḡnis. ut prediximus.
Rursus scribit in eccl̄astico: deus hōrat p̄rem i filios.
et addit: benedictio p̄ris firmat tomos filiorum. id ē
merita clara pentum. quib⁹ benedicunt: p̄mendant ac
honorant. firmatq; filios i vera nobilitate carnis. Et
sequit in exp̄resso: Gloria. n. hoīs: ex honore pentū. et
redecus filij: pater sine honore. Que pulcra sententia.
iulnuat gl'am nobilitatis q̄ maxime pendē ex pentū
honore: veluti econtrario. ignobilitas ⁊ redecus. filios
sequit: si illoz p̄tes insignes ⁊ minie honorati fuerit.
Et hoc itez idē sapiēs p̄firmat cū subiicit: gl'a diuitū
honoratoz. apprehēdet ⁊ filios: vitez in gl'a nobilita-
tis. Liquito igit̄ demōstrat: q̄ veraz carnis nobilitatē
nō sole diuitie generāt: q̄ scriptū est: nō magnificauit
virum peccatōre diuitē. Itaq; virtus: merita et p̄dara
pentum gesta: q̄ eos insignes ⁊ hōrabiles reddiderūt:
veraz carnis ingenuitatē ad posteros transmittūt: sed
et positiua iura ea q̄ dicta sunt q̄ maxie confirmant:
veluti que si recta iura sunt: a diuino iure moraliz ⁊
politica doctrina: discrepare minime cōuenit. Habent
enim nobilitatez ex trib⁹ confici: nataliū antiquitate:
honorib⁹ ⁊ diuitijs: licet diuerso moto ut predixim⁹.
que omnia ut notissima p̄transco. Ex quib⁹ liquido
intueti vnusquisq; p̄t: q̄ nō recte dici possit. principes
sua voluntate eos efficere posse nobiles: qui ex plebeis
orti sunt pentib⁹. Requisitus quadaz die atq; plimū
laccessitus Sigismund⁹ cesar: a quodā plebeo sibi ad-
modū dilecto: ut illū nobilez faceret: nō insulse. h̄ docte
sil ⁊ facete r̄ndit. diuitē inq̄t aut exēptū. te facē possū:
nobilem vō mīme: ut antiq̄tas diuitias. longeuazq;

ingenuitatem: non recentem principis gratia: veros efficere
nobiles demonstraret: quod plerumque nulla obliuente virtutis
ac probitatis causa: plurimos claros fecisse arbitrantur: quos
potius exemptos quam ingenuos dixerim. Politica igitur atque
ista vulgata generis claritas: non alieno privilegio: sed ipsorum
probitate et virtutis ope operatur. Que quanto antiquior: tanto
nobilior et magis relucet a penitibus relicta: quam a principe
sine virtute donata. Sed teste philosopho: idcirco nobilitas in an-
tiquitate laudatur: quod in eis antiqua fuit virtus. Nec propterea
illud nego: quod nobilitas carnis tempore incipit: et tempore desinit
Et veluti incipit probitate penitus: cessat et vitijs succes-
sorum: adeo ut plerumque claritatem: quam longa tempora produxerunt:
vna dies primat. De quibus recte dici possumus: quod cum se no-
biles fingunt: tunc tales esse desinunt. Fateor etiam plurimos
fore quod strenuitate: virtute: opera in tempore collata meruerunt
ut nobiles sint cum fiunt: non cum nascuntur. Quibus etsi prius-
corum suorum clara facinora desint: iuuat propria strenuitas
et propria virtus. Quia ut aiunt: nesciunt cur ad nobilitatis
actus: magis inuitet aliena quam sua probitas: aut potius
moueant defunctorum quam viuorum: presentiumque exempla: ut
in octauo capitulo in fine dicemus. Sed certe tales verius
nobiles esse incipere: quam plene perfectique claros esse dixerim.
Putarunt ergo ex promissis plerique sapientes: non insulse.
Cesarē aut regē plebeū hominibus: verum nobilem facere non
posse: cum nobilitas ipsa carnis a progenitoribus naturaliter
imposteris preceps videatur. Idcirco in ecclesiastico sapiens
affirmare videtur: ait enim quasi in eodem casu dixerit: noli
querere ab homine dignitatem: nisi a rege honorem scilicet nobilitatis
et claritatis. Accedit ad hoc: quod constat principem mutare non
posse naturę cursum: nec nunc affirmare aut negare: aliquid
mutat in re ipsa. Putamus tamen distinguendum. Nam si
loquimur de nobilitate ad progenitores relata: quod natus
aliquis est de non nobili parentela: planum fore credimus
talem impossibile fore per principem nobilem fieri posse:
tanquam ex nobili persapia: cum illa presupponat iam diu factam

esse: nec fieri mō p̄t. Cū vero loquim̄ de nobilitate ad
seipm̄ relata: tūc putam̄ regē ā p̄ncipē nobiles facē
posse. Nā creabit eū militē: demū decorabit eū p̄fectura
vl̄ dignitate. Quo casu posteros v̄e nobilitabit. ip̄e v̄o
nobil̄ eē incipiet: q̄ ignobil̄ eē desit. Itaq; honor illi
aud̄ est: h̄ additio nō mutat. Habebitq; q̄ndā nobi-
litis imaginē: tñ quo ad vulgi op̄ioez: aut plebeus
manebit: ā p̄terite ignobilitatis vestigia: nō vsq; q̄q;
cessabūt. Quaz q̄dez op̄ioez p̄nceps mutare aut dele-
re neq; p̄t. Nec obstaē videt̄. qd̄ dici p̄t: q; tal̄ nobilitas
p̄ p̄ncipē ex mera gr̄a occurrentis indulget̄. nō q̄dem ex
meritis. aut antiq; p̄sapia parentū. q; dicim̄: licet ea
nobilitas ex volūtate dependeat occurrentis: terminat̄ tñ
in illi p̄sonā. q̄ debet nobil̄ effici. Incipit ḡo a p̄geni-
torib;: q̄re talē appellare solem̄ nobile sc̄m nō natū

Capitulum sextū de multiplici nobilitate. et an sola ḡnis
nobilitas in deferendis hōib; et p̄m̄is: p̄ferat̄ stren-
uitati: aut sc̄ie vel virtuti hōis ignobilis ḡnis.

Nobilitatis igit̄ ḡnis dū vī atq; nat̄az inq̄rim̄:
p̄pulch̄ erit ut id inuestigem̄ in q̄ plimoz ober-
tarūt ingenia. sepe q̄dez nō ab re etiā sapiētes ip̄i du-
bitarūt. Que nā haz nobilitatū alii i h̄z sedī assequē-
dis: ā p̄merēdis honorib;: seu deferēdis p̄m̄is p̄ferat̄
an ea q̄ solū ex ḡne hōib; p̄ueit̄: an altera ex v̄tutib;:
sc̄ia et meritis op̄ata. Quid. n. si q̄s in armis strenuū:
fortis: prudens: nō tñ ḡne nobil̄: cū alio occurrat q̄ ḡne
clarus ē h̄ obscur̄ meritis: Aut qd̄ si sapiēs ignobil̄:
cū nobili sup̄ dignitate decertat. Quibusdā itē videt̄
nobilitati atq; ḡnis simpl̄ deferēdū Priō ob suoz
i reimp̄. merita. Eo p̄serti: q; ius nat̄ale nobili opitu-
lari videt̄. Constat. n. ingenuitatē nat̄alē potiora iura
obtinē: quis accidētali nobilitate. Rurs̄ ut ē p̄hi in
ethicis sentētia: nōnulli s̄ v̄tutib; p̄diti: tñ nobilitate

priuati. Facile enī repiti libet rusticum: aut plebeum
fortē: prudentē: aiosum in his q̄ ei cōgruunt: p̄ncipari
tñ aut p̄sistere nesciret. Deniq; nō videt̃ nobilitatē
perdi posse p̄ vicia filioꝝ. Nam sapiens in ecclesiasten
ait: a p̄ncipe. stultū positū in sublimi dignitate. Ex q̄
innuit nobilē eē: licz stultū. Demū eaz ptem p̄s tueri
videt̃: q̄ i politicis ait ingenuitatē dari gñis eē opus
laudabile. Constat. n. ex opibus laude dignis: deberi
honoris p̄miū ⁊ reuerentiā. Postremo p̄s ip̄e et aliī
sapientes: nobilitatē ip̄az antiq̄tas dītiās diffinierūt
nec alijs v̄tutis amminicul op̄s eē. Econ̄t quibusdā
videt̃ ignobilē p̄genie: tñ actu strenuū: fortē ⁊ pruden-
tem: ⁊ longe fortis sapiētem: nobili gñis preferendū.
Vt enī ait laureat⁹ Petrarcha ⁊ ab alio sapiente di-
dicat: q̄nto sit nobilior: rusticus: vir fortis q̄ ignauus
nobilis. Illud nob̄ apte demonstrat si mēte pensam⁹:
q̄nto sit meli⁹ nobilitatē fundare q̄ euertere. Sed et q̄
eā ptem tuent̃ aiūt. qz iuxta p̄bm i politicis dignitas
et honor ad quaz nobilitas ordinat̃: p̄cipue distribui
debet scdm̄ p̄porciōē ⁊ excessū bonoꝝ aīe: nō scdm̄ excessū
bonoꝝ corpis. Cui⁹ causaz idē aristotiles i p̄mo poli-
ticoꝝ affligit: videt̃ qz talibz bonis corpis ⁊ fortune sti-
git male ⁊ bene vti. Quo fit: ut non recte in eis vera
possit locari nobilitas: licet organice talia bōa eā ip̄az
ingenuitatē cōrecoꝛēt. Si. n. in ext̄ioribz fortune bonis.
nobilitas consistet: tūc q̄nto ditior q̄s foret: tanto esset
nobilior. qd̄ asseret̃ nihil aliud ē: q̄ illaz falsaz. h̄ faceta
cuiusdā mulieris amplexu op̄ioꝝ: quā p̄s i rheto-
ricis refert Quia cū interrogaret an optaret filiū sapi-
entē. vel diuitē. Illa respōdit. optimā ēte fore sapiāz:
videbat tñ sapiētes ip̄os. diuitū ianuas frequentare:
et nō econ̄t. Cū igit nobilitas int̄ ext̄inseca bōa oputet̃
ostat nllm̄ p̄pt̃ eā solā. honorandū fore. Et h̄c est qd̄
aristotiles ip̄se subiicit. inq̄ens poti⁹ hoīes honoran-
dos esse p̄pt̃ intrinseca: q̄ extrinseca bona. Ad h̄tēs: qz

nobilitas sola pgenitorum. non facit formaliter homines clares
Ordre quod felicitas ad quam omnis humanus animus suspirat:
neque consistit in his exterioribus bonis: nobilitatem vero nemo
negabit esse aliquid felicitatis. quod ipse per se testatur inquit:
nobiles gratie fortunatos et felices dici. Rursus eam parte
robora videtur naturalis ratio. Si enim gratie nobilis tamen vitiosus.
plusquam vitiosus ignobilis honoraretur: ab surdum admodum
sequeretur: videtur quod vitia premiarentur: dignaque honore foret:
et virtutes pellerentur. Quod aristoteles in politicis dicit
dum regulam tradit: neminem debere honorari nisi secundum ex
cessum virtutum: quod si bona anime ut praediximus Denique ipsa
scientia homines nobilitat. ut iura clamant. Hinc lex civilis
habet. quia Vlpianus iurisperitus recte nobilis
appellatur. non quidem propter genus: sed propter scientiam et abun
dantiam meritorum. Faciunt plurimum per hac parte preclara
Salustii verba: et quibus statim in fine octavi capituli.
Valida esse utrinque iacta emittuntur: dubiaque admodum
atque ancipitem controversiam agunt: per quam diluenda et veritate
elicienda: longa discussione opus esset. Nonnulli enim sibi scilicet
quodam dixerunt: quorum principia ignorare videntur: dum solum
nudas theoricis iuris sequuntur. Ego vero fateor me
ignorare: cum eis. ipsam tamen ignorantiam explicato. putarem
recte dici posse: nobiles antiquis gratiis simpliciter praefereendum
ignobili: equalibus ambobus. scientia: aut meritis ex
istimentibus. Primo quod nobilis gradum gradui adiungit. ut
iura testantur. Si vero esset inequalitas: non arbitror
habendum esse rationem nobilitatis. Tanta enim possit esse
huius ignobilis strenuitas et meritorum prerogativa: et alius
nobilis tantus vitiorum excessus: quod secundum omnem opinionem
ignobilis merito deberet anteferri. Primum ipsa lex probat.
ait enim. quod licet quod meritis et labore vincat: premio quod et honore
vincere debet: tamen quod primis sacrorum scripturarum genitum repi
tur: facilius antefertur. et ita consuetudo obtinet. Et in
hoc residere videtur nonnullae positiones iuristarum.
Licet igitur huiusmodi positio secundum partem iustitiae

vera credat: eā tñ insufficientē: nimisq; gñalē dixim.
Qua de re arbitror intelligēdā fore: q̄admodū p̄hs in
politicis subtili? explicat Quid. n. si nobilis & igno-
bil' v̄tutis et sciētie eq̄lia sint merita: tñ i eo actu aut
honore d' q̄ agit: ignobil' nobilē excedēt Done. n. inq̄t
p̄hs vtzq; curre ad officiū fistulādi. aut citarisandi
nemo sane mētis dicēt nobilē q̄ talē ignobili i ea re
trito p̄ferēdū Nec aliē i honorib' p̄cipādi a p̄sidēdi
si ignobil' ad eū actū aptior putat scōm v̄tutē: licet a
nobili nedū nobilitate carnis: s; i q̄busdā alijs meri-
tis excedat: tñ recte q̄ ad illū actū p̄ferēdus ē ignobil'
Cui sententie nōnllī iuris dīni & hūani interp̄tes an-
nuē vident' Quūt. n. aliqñ nobilitatē carnis p̄ferendā
sciē: etiā i eccl̄asticis honorib'. cū p potēciā nobiliū.
rebiles arcent: q̄ pacē pturbāt Nā tñ nobiles lōge
facilius eccl̄ia tueri valēt: q̄ ut aiūt resp. eccl̄astica: nō
tñ indiget odo docēne: s; et manu: ut luporū rabies
op̄mat. Vbi tñ scia ad hereses extirpādas opus cēt:
p̄ferret sapiēs. Quo sensu intelligēda sūt sacroz cano-
nū decreta: et sanctorū dicta & cōtorū: p̄serti Hieronimi
dicētis Non sanguini: s; vite & cōcēne honores distri-
buēdes Sed et illud videlicet. cū scia hoīs nobilitet
atq; illustret: merito tāq; p̄ciosi? & nobilius bonū sūt
p̄ferendū credat carnis nobilitati: tanq; bono corpis
Itaq; vtz nobilitas excedit et excedit scōz eq̄litate a
ineq̄litate meritorū: & natāz adus in q̄ cōcurrūt Ad q;
paucis: s; sapiētib' v̄bis Greg. dicē videt i pastoralī
cū ait Quis nescit i natā gēmax: carbūculus iacit to-
p̄fert: tñ rubi coloris iacitus. p̄fert pallēti carbūculo
Quia & illi: qd̄ ordo natē s̄btrahit: spēs coloris adiū-
git & hūc q̄ natā ordo ptulit: coloris q̄litas defert Sic
itaq; intelligēda sūt q̄ i oppositū adducunt. Illa p̄serti
q̄ in eccl̄astico habent. dicebā inq̄t meliorē ē sapiāz q̄
vires Et rursus. qmō sapia paupis ē otenta Ex q̄b'
facile ad vtrasq; racōes respōdē libet ad eas p̄sertim.

que concludere videntur: q̄ si natus nobilis. tñ vitio:
sus. ignobili virtuoso p̄ferret. tñc laudaret atq; ho:
noraret vitium Quia dicim⁹ eos nō honorātos: tanq̄
formalit̄ bonos et v̄tute p̄ditos: s̄ tanq̄ bonos instu:
mētalit̄. ⁊ ut signū bonitatis. veluti omēdam⁹ vzinā
sui natā fetidā. rēp̄sentacōe: q̄a signat bonitatē id est
corp̄is sanitatē

Capitulū septimū de laudib⁹: p̄conijs ⁊ omēdacōe
nobilitatis gñis. ⁊ de illis v̄tutib⁹ et vtilitate.

Consuetū igit̄ ordinē sequētes: p̄ p̄missa que de
nobilitate adduxim⁹: afferēda sunt breui h̄mōe
paucula ex multis. laudū p̄conia p̄rogatiue: ⁊ exel:
lentie nobilitatis hūane: et ilico eiusdē vanitates: in:
cōmoda: damna et picla: afflictōnes et erūne s̄b̄c̄nde
recēsenda Et quanq̄ ex his que paulo ante tetigim⁹
facile lib⁹ attingē: q̄nta sit hui⁹ ingenuitas excellētia:
quāta vis ex his maxime que ilico subitiem⁹: eiusdē
nobilitatis splendor et gloria vberius resultabit Nec
ēte est illa p̄clarissima gēma hūane natē dimit⁹ mis:
sa. qua ut cetera taceā. homo nō a casu: nō fortuitu: nō
teniq; ab accidenti: s̄ ab ip̄a rex natura. dignior et ex:
cellentior habet̄ Cetere quidē hūane dignitates: bono:
res: ceteraq; bona. hoīes s̄b̄sequuntur Nec vero generosa
nobilitas. vna cū hoīe cōcipit: q̄ppe ante ab ipsa lus:
trat: q̄ a p̄tibus nascat̄. Qd̄ sanct⁹ p̄iarcha Iob per:
pulc̄ dem̄rat cū ait. gl̄a eorū a partu: ac ab v̄tō ⁊ ocep:
tu honor illi⁹ Hinc i eccl̄astico sapiēs ait: gl̄a hoīs ex
honore p̄ris Et licet teste p̄pheta: mortales hoīes na:
talib⁹ equales sumus: veluti filij excelsi oīs. adeo ut
vn⁹ fons oīm sit: ip̄a tñ gñosa nobilitas alios alijs
p̄feret Et iuxta apostolū Velut stella d̄t a stella: sic
gl̄osa ingenuitas hoīez discernit ab hoīe. ne pari lau:
de aut honoris p̄mio. p̄fruant̄: q̄ ineq̄li v̄tutū et gñis
claritate illustantur Quis enī alti seminis p̄paginē

negabit suā nobilitatē posteritatē. quā potius exaltat:
sic vilis et abiectus a sua vilescit: Vnde quodam ex sapi-
entibus in usu dicebat. Nobilitas hominis est mens civitatis
imago. Nobilitas hominis virtutum clara propago. Nobili-
tas hominis humile relevare iacentē. Nobilitas hominis men-
te refrenare furentē. Nobilitas hominis temeraria nulla timet.
Nobilitas hominis naturae iura tenet. Denique ut in rhetoricis
philosopho placuit: nobilitati omnes pene virtutes famulantur.
ad quas ipsa natura parens peculiariter ceteris nobiles
ipsum inclinatur. Primo quidem humiles et mansueti. no-
biles existunt: elationem fugiunt. pro eo maxime quia eorum
progenitores potentia et divitiis: recte et moderate usus fuit
Quo fit ut non facile superbia inflentur: quamadmodum qui nuper
atque recentiter ditati sunt. Secundo nobilitati adhuc magis
humilitas. quam res ait: ut otumeliosi minime existant. Hi. n-
am ad magna suspirant parva iniuria nusquam commove-
ntur. parcunt: indulgent: sufferunt. tanto facilius imbecillibus:
quanto resistunt fortius superbis. Tercio nobilitatem conciliat
temperantia. Sunt enim nobiles ut plurimum: in reipublica cura oc-
cupati. ea de re assueti sunt temperantia vivere. Quarto nobili-
tas est plurimum honorativa: nec aliorum respectiva. non enim
reputant nobiles alia bona nisi a se: quae virtuti creditos
non desipiunt. Quinto nobilitatem ipsa prudencia et indul-
gentia comitatur. Subtiliter enim grossi investigant: quid eos agere
oporteat. Quam plures illorum opera intuentur et quicquid agant:
quodque se communi vivat. quod teneant: vicini omnes novantur. et
velut exploratores eorum sunt constituti. Quo fit. ut solici-
ti: intente: prudentes et cuncta providentes existant. Sexto no-
bilitas affabilis est et plurimum curialis. Communitatem enim
versant in regum comitiis et principum curiis: sic questigio
rustici tanquam solitarii rures et siluestres in campis vivi-
tant. Et ob eam rem ut philosopho placuit: nequaquam se bene con-
satiunt. Postremo nobilitas ipsa non solum vivitibus: sed et
moriētib; laudes et praemia perit. nec modo nascendo quiescit et
vivendo assuat: quinimo sepe etiam quod mirabile est: moriēto

auget Idq̃ glosus ille machabeoz dux nō negauit.
de quo scriptura ait. q̃ elegit nobilit̃ mori: potius q̃
subditū esse peccantibus.

Caplm̃ octauū de vanitate nobilitatis humane et de
vicijs q̃ eam comitant̃. et de plurimis excessibus no-
biliū. et de fla noīacōe nobilitatis et de illius incōmo-
dis: laboribus et periculis.

Ogit iam adūfantiū turba ut h̃ tam laudate
ac caduce: s̃ et inanis carnis nobilitatis vanita-
te: ignauia: inconstantia cetaq; incōmoda: afflictōes:
erūnas et picla Pauca ex multis attingam? In p̃mis
itaq; illud vellē. sp̃ cūctis mōtibus mēti defixū esse: qđ
vñ ex sapientib; ait Quia si hūane natē ob scenam
fabricā. ac turpē materiā aspiciam? d̃ tene carnis no-
bilitate disputare. nil aliud videbat̃: q̃ de stercoris a-
luti claritate certare Vnde apud machabeos scribit̃:
gl̃a eoz stercus et vermis Qđ et psaias non ignorauit
cū ait magistratus et honor illius q̃si lutū Quid enī
supbit terra et cinis: Vnde crisostimus Vana est no-
bilitas carnis infructuosa et putrosa atq; nocua: ni-
si comiteſ ṽtus. Et boetius q̃ inq̃t inane et q̃ fictile
nobilitatis nomē: q̃s nō vixeat: Quare splēdidū te:
si tuā nō habeas: aliena clātūto nō efficit Et apuleiſ
i honorib; inq̃t assequēdis: noli aliēa appetē. Aliena
voco. q̃ pētes peperūt. cū ridiculosa iactātia sit: de aliēo
gl̃ari. Et poeta Petrarcha laureat̃ ait Sicut poſte-
roz macule parentib; nō obſt. sic nec maiorz splendor
deſcēdentes illustrat Vnde ad quēdā dicebat Vallez
p̃ teipm̃ aliq; q̃ tu p̃ alios nosceris Et ſb̃dit. q̃ mira-
res ē id videri cupere: qđ nō ſt Sures: adulti. tenebras
querunt: sola hec vana et falsa nobilitas licet vicijſ
obtenebrata: lucem querit. agnoſci appetit: cui sanum
eſſet conſilium neſciri Qui ergo veri nobiles eſſe cu-
piūt: aliquid agant ut ſint nobiles. quia et maiores
ſui. niſi aliquid preclarum egiſſent: nunq̃m nobiles

fuiſſent Demū ut hieronim⁹ ait: nihil aliud vīdeo in
gñis nobilitate appetēdum: niſi q̄ appellati nobiles.
quadā nōitate oſtringunt: ne a p̄genitorum p̄bitate
degenerēt Quis tñ nō videt p̄limos filios: a ſuoz cla-
ritate degeneraſſe Quippe q̄ q̄nto p̄res fuere clariores:
tāto ipſi euasere obſcuriores. ut tot labores filij p̄peti
vixant. in ſec tādīs vitijſ: q̄t p̄res eoz in ſec tādīs v̄-
tutib⁹ Tot tēnig⁹ ſtudia ſolercias. filij imp̄dēda nobi-
litate imp̄dāt: q̄t illi i acq̄renda habuē Adq̄ vt q̄dā
ſapiēs ait: in Affricani filio libet intueri: q̄ licet ex p̄re
claiſſimo gēit⁹: p̄limis vicijſ ſorduit. Eſt nobilitas
p̄ man⁹ tōi potuiſſ⁹: clariſſimū illū Affrican⁹ p̄ effe-
ciſſ⁹ Vex illū p̄ potuit amare: ſ nō potuit illuſtrare
hereditatēq̄ vniūſq̄ locupletē. q̄ ſua erat: ei i teſtāmto
reliq̄t: claritudinēq̄ dimiſſe nō valuit Que res aptiſ-
ſime p̄bat: q̄ a nobilitas ipſa nihil oīno erat: a p̄e q̄
oīa reliq̄t: eā i bonis ſuis nō habebat Falſo igit̄ aſſe-
uerat nobilitatē a p̄etib⁹ ſuſcepiffe: quā ipſi libent̄ di-
miſſent: ſi valuiffent aut habuiſſent Omnis ſucceſſio
etiā viliffimaz rez: iudicō teſtatoris accipit. ſola no-
bilitas ſua volūtatē nō transmittit O q̄t p̄res infini-
taz ſue lucis eclipſim. i filijſ patiunt̄. ut verum ſit q̄d
ſcribit̄: q̄ dāt maculā gl̄e p̄etū. Demū q̄ntū diſcrimi-
q̄ntū p̄ido p̄ximū ſit. incōſtātī ⁊ volubili rei. animū
dare: nemo eſt q̄ neſciat Volubilis. n. atq̄ incōſtans
eſt hec nobilitas: ⁊ oīni mobilitate mobilior Qui. n.
heri arabat: hodie militat. ⁊ q̄ heri per vrbes medias.
aureis habenis ſupbus incedē: p̄loſq̄ regere ſolebat:
hodie p̄ ſqualentē campū pigros boues puo p̄ugione
ſollicitat Seruoz filios. in ſolio ſepe vidimus: ⁊ filios
regū in ergaſculis Quid ergo tā inſtabilius: q̄d tam
variabili⁹: Quare nobilitatis aſſentatorib⁹ minime
aſſentiēdum puto Qiūt enī p̄ eo eā ip̄az ingenuitatē.
magni fore p̄cij ⁊ q̄ nālī hōib⁹ ineſt Ego vō n̄ ſatis
vīdeo. q̄ pacto verū dixerit: q̄d ex eo p̄mo patet: q̄ tūc

omnes hoīes nobiles essent. Adde. q̄ ea vere natālia
sūt: que sp̄s & vbiq̄ in sūt ut p̄ho placuit: nobilitas vero
taq̄ volubil̄ ē. ut mulier q̄ heri clara fuit: hodie sine ei⁹
culpa. imo recte & sc̄te agēs: si plebeo nup̄serit ignobil̄
efficiat̄. Et idē in eo: q̄ p̄pter delictū. nobilitatē perdit
Quo fiet. ut aliq̄ t̄p̄is p̄te. infelix homo sit nobil̄: et
alia ignobil̄. et euestigio. Rurs⁹ nec om̄i loco nobili-
tas inest. Sarracen⁹ enī nobil̄. a nob̄ capt⁹: p̄c̄dubio
ignobil̄ erit: quia seru⁹ effectus: & simili modo. si ca-
tholic⁹ ab infidelib⁹ capiat̄. Deniq̄ idipsū & i milite
aspiciam⁹. nō enī militia vbiq̄ & vniiformit̄ nobilita-
tē efficit. Nā cū de eq̄strī dignitate. leges et ciuilia iura
loquūt̄: solū milites vrb̄ rome. nobiles appellat̄. Ha-
bēt deniq̄ nobiles q̄dā peculiaria: sibi q̄ natālia. forte
dixerī indelabilia vitia. ad q̄ teste p̄ho i rhetoricis. q̄s
maxie natā ipsa inclināt: ip̄i t̄n actualit̄ opant̄. Pr̄o
quidē nobiles plimū sūt hōis appetitiui & ambiciosi
Et enī ut aristotiles ait. nāle hoīes accumulare velle
ad id qd̄ h̄nt. q̄re dū ditari incipiūt: indies volūt fieri
dicōres. et q̄ hōrant̄. cupiūt effici hōrabiliores Nobi-
les vō cū ex eorū ḡne hōrabiliores videant̄: idēco pop̄tāt
accumulare ad ea q̄ h̄nt: cōantq̄ fieri hōrabiliores Quo
fit. ut nimīū honoris & potētie. sint appetitiui: veluti
ad id p̄rimiores. Sc̄do vitupabile admodū vitium et
monstro sile: nobiles ip̄i natalit̄ amplectunt̄. Sūt. n.
eodē p̄ho teste. adeo elati: ut etiā p̄geitorū sint ut pli-
mū respectores. Cui⁹ ea rō putat̄: qm̄ se reputāt no-
biliores atq̄ maiores. q̄ eorū p̄res. Qd̄ ideo attingit. q̄
ut idē p̄hs subdit: sp̄ nobilitas lōge facta maior ē q̄
p̄pinq̄. Testis est h̄ detestandi facinoris. nobilis ille
Alexāter magn⁹ q̄ t̄ge philippo & p̄re vicij. nescō si
v̄tatib⁹. maior extitit. de q̄ Polycratus ait. Quia et si
p̄t plimis artib⁹. orbis imp̄ij & sequendi fundamēta
iecisset: tantā gl̄iam fili⁹ ferre nō valebat. Quinimo
tam incontinētissime fuit inuidie. paterne glorie: ut

cum patris triūphos: v̄tutes: p̄daraq; gesta audiret:
lacrimas p̄ dolore extorq̄ret: easq; desp̄iciebat. forte dixe-
rim minuebat: ac si patria v̄tus oīm a se gestoz glaz
eriperet: eos vero q̄ talia referebāt: p̄p̄rijs plerūq; maibz
interficiebat: aut capi ad penas iubebat. Rursz pua
sūt nobiliū vitia q̄ tetigimus: nisi alia eis faūliaissima
addideris. Primo q̄dem. deū ⁊ eccl̄iaz q̄ illos regnauit:
cōtēpnūt: q̄s cū nobilitatis iacta ip̄e cōminat inq̄ens:
qui me cōtēpnūt nō erūt nobiles. Sc̄do nullus ē illis
plerūq; in delinquēdo putoz: nlla verecūdia. Quippe q̄
falso putāt hōc licentiaz pecādi: cū carnis ingenuitate
impetrasse. Nō attēdētes qz iuxta Ambrosiū. vecūdia
exercēdi t̄pia ingenuos et claros p̄dit natales: Inue-
cūdia vero obscuros reddit. nec aliena v̄tus. a p̄p̄rijs
facinoribus excusat. Hinc nobil̄ ille senator Boecius:
nescio inq̄t q̄ pacto ex se obscurz. aliena claritudo clar
reddat. Recte igit̄ Apulei⁹ tales vocat sordida loca.
sole illuminata: a v̄mbraz deformes. Et subdit qz hī
nobilitatem ip̄az. q̄ v̄tutis instrumentū cōstituta ē: ut
scutū vel castrū faciūt: q̄ cū ea licētiz se flagicijs dedāt
atq; defendāt. Tercio ingritutudo et infidelitas plerūq;
eos comitant̄. Vt. n. inq̄t canō: nō p̄t p̄ncipi eē fidel̄: q̄
deo est infidel̄. Si igit̄ putātes se nobiles. deū cō expen-
siuūt: diūsis peccatis offendūt: recte ingrati quippe ⁊
p̄ditores sunt ⁊ merito vilissimi plebei censent̄. Q̄rto
cū verū nobilez faciat magnimitas: q̄ q̄s bona corporis
ut pua cōtēpnit: ⁊ magna videlicet bona aīe appetat:
nobiles plerūq; pua amplectunt̄: ⁊ magna negligūt.
Q̄nto munifica liberalitas: q̄ maxie nobilibz cōgruit
p̄cul ē ab eis. Naz cū beati⁹ sit dare q̄ accipe. nobiles
in eo se ingenuos ⁊ claros fore putāt: si ab alijs extor-
quēt: si rapiāt. Interrogat⁹ qdā sapiēs a nōnllis nobi-
libz: q̄ nā foret veloz maiorq; nobilitas. Ille indigen-
tibz inq̄t munifice dare cui illi acquieuerūt. Rursus
sapiens ip̄e ad eos: dicite inq̄t versauice. quā putatis

viliorē ignobilitatē. Et illi oppositū inqunt sententie tue. Cū .n. sūma sit nobilitas munifice dare: & sequēs erit ut sūma sit rusticitas. atq; exīma ignobilitas auferre. Quib; sapiēs. vix inq̃t & rectū in caput vestrum iudiciū pnunciastis. Cum enī assiduo a paupib; sua auferatis: viles & huiles. & ignobiles vos ostēditis. Plurima ēte detestāda sūt vitia nobilib; iuncta atq; vnita: q̃ facili; ab eis p̃mittunt: q̃ scriptis q̃bus libet referunt. Et hec paucis verbis hieronim; explicabat inq̃ens. plerunq; nobilitas carnis: ignobilitatē parit mētis. Liquet igit̃ ex p̃missis q̃nta sit hoīm vanitas: tāta vanitate verari. si verū ē qđ scripta ait. Quia in vanitate sua p̃prehendit vir. Cōprehendit inq̃ hō in sua vanitate: dū plimis sese picul subicit. ut vano: inani atq; nuto nobilitatis noīe se putat decorari qđ in deuterono scripta luculentē insinuat inq̃ies. nō ē sine piculo q̃ sup te vana nomē assūpsit: Quid .n. vanus: Quid funestus: q̃ de meritis pentū glari: q̃ in se sordeat: Quid de patz laude p̃dicari: q̃ a suis vitijs deturpat. Hinc pulcre Salustius i orōne ad mariū. Nam cum emuli. gñis ignobilitatē ei obijecissent: in eos sic inuehit. De iure me inq̃t respiciūt: faciāt idē maiori bus suis: a quib; virtute ac p̃claris gestis. nobilitas cepit. si inuident honori: inuideāt & labori: inuideāt innocentie. atq; picul meis. Et rurs; videte inq̃t q̃ iniq; p̃sternāt: qđ enī sibi ex aliena ṽtute arrogāt: id mihi ex me nō concedūt. mihi noua nobilitas est. quā ut puto longe sancti; ē pepisse: q̃ ut illos. acceptas corruisse. Et iterū subdit. fateor. imagines nō habeo. dicē tñ audeo. vita mea: mores: hasta: vexillū: & alia militaria tona: cicatres deniq; & vulnera illata corpi meo. Hec sūt mee imagines: hec ingenuitas: non hereditate relicta: s; laboribus: s; piculis meis acquisita. Hec ille Hec paucula de nobilitate. q̃ cū via qđā ad armatas militia; existat: ne tu fili carissime. qui militie inermi

hucusq; vocasti. armata a te nōdū exptā. tanq; v̄tute
carentē oīno despicias. Aut ad illam veluti sūmam:
gloria et hōre refertā. inde liberat; aspices. Expediens
fore puto: ut h; militaris status ⁊ vite. primo dulcia
et prospera: deinde amata ⁊ afflictiva agnoscas.

Caplm ix. de armata militia et exercitio armoz. et
de laudibus et emendatione huius exerciti; et an
vocantes armis sint veri ciues et partes ciuitatis.

Purima et laudata p̄clatq; exercitia. mōrlum
hoīm adinuēt industria. Sed int̄ illa oīa. nihil
armata militia excellenti;: nihil p̄clarius ⁊ glorioſius
Ea enī exercitatio. vtilitate. honore cetis prestat. Per
militiā liquidē ⁊ armoz exercitiū. reip. q̄es atq; salus
querit̄ ac p̄ſeruāt̄: ⁊ ab omni hoſtili vaſtitate liberat̄.
Cui; exercitiū laudes. vtilitatē: p̄mo ip̄a hūana indi-
gentia cōmēt ⁊ extollit: ut. n. antiq; voluerūt. militia
recte manib; op̄at̄: q̄ natē impio p̄ata est ad corpus
iuuandū. Sicut. n. man; ſt in corpe nat̄alit̄ institute.
ad repellenda nociua: ad p̄cutienda inſeſtātia: ad at-
trahēda nēcia: ⁊ ad p̄ſeruāda alia mēbra corpoz. illaq;
augēda: ſic milites ad iſta p̄ſitiēda in rēp. p̄ neceſſariū
exiſtunt. Vnde valerius de neceſſitate ac p̄fectu militie
ait. Diſciplina militaris. acrit̄ retēta. p̄ncipatū italie.
romano impio pepit multaz vrbū: multoz regnoz
validiſſimaz gentiū regimē largita eſt. Preterea ſūt
alie inſtitucōis ei; cauſe: cēt; atq; neceſſaria p̄ncipia:
que illi; neceſſitatē. p̄clare oſtendunt. Eſt enī homo
ipſe imbecillis atq; nat̄a infirmus: ſibiipſi nequaquā
ſuffitiēs. Itaq; ſocietate et ōuentu. hominib; op̄ eſt:
ut qđ ſeorſū agentib; ſingulis deſit: id p̄ mutuā op̄e.
de multitudie ſocia nanciſcant̄. Hūc cētū p̄hs in po-
litis ciuitatē vocat. cui; ut p̄podanius ſcripſit tres
cēſuit p̄tes fore neceſſarias. Primā qđaz agricolaz.

Secundam artificum. Terciam pulsatoy belli et arma
tenentiū. Qui ergo tam preclarę militię et armoy initiū
cernit: nusquā tam insigne exercitiū dānabit. Nec enim
agricultores sed nec artifices in ciuitate pstabunt absq̃
pulsatozibus belli: quoy opa salus ciuitatis: cuncti
deniq̃ status: et ip̃a sacra tuta s̃ Plato etiā in his q̃s
de rep. scripsit libris: cū cetos statim in ciuitate instituis-
set: vnū necessariū genus hoīm. longe cetis anposuit
qui arma tenerēt: ciuesq̃ alios ab hostibz defenderēt:
quibz mirifica priuilegia tribuit: honoreq̃ et dignitate
ceteros voluit antecellere. Quod si minime honorant̃
pauci fortes repient̃. Nam iuxta sententiā aristotilis
apud illos inueniunt̃ fortes milites et tirores: apud
quos fortissimi quiq̃ honorant̃. Et acro iacēt semp
et pax vigent: q̃ apud quosdā. nō decorant̃. Ea ergo
resp. tyrannidē sapit: q̃ fortes aut sapientes minime
honorat. Quis enim clarissimos milites cunctis nō
anteponet: quoy pietas in patriā studio sa est: et mors
p illis salute. sepe ab eis offert̃. Hinc bruti publicule
Camilli scipiones celebrant̃. Si enim milites in rep.
decissent: virgines passim raperentur: matress familias
ad libidiez traherent̃: sacra simul et p̃fana polluerent̃
Tandemq̃ cuncta cedibus et incendijs: misera q̃dam
condicōe miscerent̃. Et tandē q̃cquid prauis hoīmibz
liberet: id innoxios atq̃ innocētes pati oportēt. Has
vite militaris utilitatis et bellicę Aristotiles conspi-
ciens in septimo pollicitoy ait. Quod merito bellicis
artibz vacātes: pprie s̃ ptes ciuitatis. et eos vos ciues
appellat Subdit. n. q̃ p̃dcti bellici hoīes. itē siliciui:
iudicatiui ac etiā sacerdotes: sunt vere ptes ciuitatis.
Mercatores vō inquantū tales et agricule ac artifices
Mechanici et mercenarij: q̃ntūcunq̃ sint diuites: licet
necessarij sint in ciuitate. nō tñ s̃ vere partes nec ciues
illi. Cuius ratio ē scōm eūdē phm: q̃ potissima causa
et ratio: quare q̃s ē ciuis. aut p̃s ciuitatis: q̃renda est

ex racōe toti⁹ ciuitatis Et racō toti⁹ ciuitatis q̄renda
est ex fine: ad q̄ tendit oīs bene ordinata politica. q̄ est
felicitas; velut finis toti⁹ reip. Cōstat. n. impossibile
esse. felicitatē sine v̄tute existē: q̄ est p̄ncipiū ei⁹. Itaq;
nō facit ciuitatē: neq; eā 9̄stituit. plimos ī ea s̄l viuē: s̄
debet ēē 9̄mūicacō bonaz actionū ad finē bñ ⁊ v̄tuose
viuendi. Nec etiā 9̄stituit ciuitatē ut adinuicē viuāt.
nec iniustum sibi faciāt: s̄ nec ciuitas nō sciit instituta
gratia mercatē: aut 9̄mutationū: licēt sint nēcie: s̄ est
instituta grā bene viuēdi p se ⁊ sufficient. Quo fit. ut
ptes ciuitatis et cuiuslibet reip. dēminēt ex v̄tute: q̄
ē opatio hoīs v̄tuosa ⁊ p̄fecta. Manifestū ē aut mer-
catores: agricolas: et mechanicas artes ducētes: non
p̄prie ēē ciues: neq; p se sufficient fore ptes ciuitatis: q̄
vita eoz admodū vilis ⁊ abiecta est: cū nō ad v̄tutē
dirigit ā ordinat hoīes: s̄ p̄ncipali⁹ ad lucz ⁊ questū
p̄piū: imo 9̄traria est v̄tuti: q̄ fundata est in honesto.
mercatura vero ⁊ cetera mechanice: fundātur in utili.
Preterea veris quib; ⁊ p̄tib; ciuitatis: nēcia ē vacacō
ab opacōib; vilib; . et op̄oet aliqñ intendē adibus
intellectualib; ⁊ talib; opationib; q̄ gñant v̄tutē: qd̄
facē nō p̄nt mercatores: agricolae ⁊ artifices: qui oīno
s̄ dediti artib; suis. Sacerdotes v̄o scđm eundē p̄m:
ac 9̄siliatiui bellici et iudicatiui vere s̄ ptes ciuitatis:
q̄ nō essent tales nisi ī eis esset prudētia politica. Nā
exempli grā. in bellicis hominib; est prudentia. p quā
q̄s est aggressiū⁹ terribiliū: qñ ⁊ quō expedit. Nā dicit
p̄hs in scđo politicor; q̄ vita militaris multas habet
ptes v̄tutis. ⁊ sic de 9̄siliatiuis ⁊ iudicatiuis ac d̄ sac̄-
totib;: q̄ dēmināt de v̄tute: ideo s̄ vere ptes ciuitatis

Rursus inuestigandū est de noīe militis. Nomen
itaq; militie quidā ideo appellāt: q̄ a malo arcē solet.
quasi a malo arcēto dictos: q̄ malū arceāt a ciuitate
Alij vero nomen militis grecum dicunt. q̄ duritiā
significat: q̄si eos nō molles esse conueniat. Nonnulli

tñ a mille nũo militē didū putāt: q̃si ex mille elect̃.
Ex omni igit̃ militie nomine atq; p̃ncip̃is causis et
effectib; facile g̃noscat̃: q̃nte gl̃e ⁊ excellētie sit militie
vacare. Taceo de dignitatib; ⁊ honorib; taz excellētis
exerciti; q̃ tā ingentes tāq; p̃ insignes existunt: ut eius
virtute sepe acquisita regna ⁊ p̃pata culminū imperia
videam̃. Quo fit. ut om̃is generosus anim̃ merito
ad eā aspirare debeat. Demū vero milites gratissimū
deo holocaustū offerre p̃nt. et in eo dē exercitio beati:
saluig; fieri valebūt. Vnde Aug̃. ad bonifaciū: noli
in q̃ extimare neminē deo placē posse: q̃ militanibus
armis ministrat. In his erat sc̃us David cui dñs tā
magnū prebuit testimoniū. In his plimi illius t̃p̃is
iusti fuere. In his erat ille Centurio. q̃ dño dixit. Nō
sū digñ ut intres sub tectū meū. Et iterū Gregorĩ.
sūmā ait esse militie laudē: si q̃cquid impar̃ vtilit̃ ei
obtēpat̃. Adeo bellādi officiū sine culpa ē: ut etiā sub
rege sacrilego ⁊ pagano. militare recte possit. q̃cunq;
catholic̃: si tñ nō sit q̃ diuinū mādātū id qđ p̃cipit̃.
vel vtrum sit: certū nō est. ut diffusū p̃tra manicheros
Augustiñ deducat̃. Hic igit̃ amici ⁊ p̃tribules plib;
ad me verbis referebant: ut militie armisq; exercitio
opam dare. Addebāt quoniā p̃genitores et sanguine
iunctos hanc viuēdi p̃dicōem secutus nō ignorabā.

Caplm. x. de militie laborib; onerib; atq; incōmodis
eiusdē vite militaris ac exercitu armoz. ⁊ de periculis
huius status. ⁊ de causis quib; hoc exercitiū disuadet̃

Assurgit mater nō pigra his auditis: et vite h̃
militaris ⁊ armoz exerciti; damna: incōmoda
atq; picla: adū armis ip̃is expta: eisq; reb; t̃rita fuiss;
his suasiōibus reolebat. Militie sectatores ac arma
tenētes: qđ militie: qđ armoz officiū sit: ac quid sua
p̃fessio postulat: aīo gerere ⁊ pensare debent. Siq̃dem

miles p̄mo sac̄mēti atq; p̄fessiōis: sibi maximū onus
incumbē vixebit. ut rēp. tueat: iniurias arceat. Et cū
ap̄lo p̄sent. stipendijs suis. neminē p̄cutiat. Nec ē ei
p̄fessio. hoc officiū. q̄ si ab eo recte gerunt: magna sūt
laude ⁊ gl̄a digna. Si vero ea nō gesserit miles: p̄cul-
dubio t̄decorat illa oīa. q̄ sūt vel officio militis: vel ei
p̄fessionis p̄nexa. Cū igit̄ tutādi ut dixi officiū militis
sit: nihil tā turpe: nil tā intollerabile: nil tā p̄niciosū:
q̄ si ipse. q̄ defensionis nomē habet: vim atq; iniuriā
afferat ciuibz: ut vnde salus expectat̄. inde scel̄ nascat̄.
At ceteris nāq; hominibz illate aduersus ciues iniurie:
detestabiles admodū sunt. a milite vero si inferant̄:
scelerata impia atq; funesta sacrilegia sūt. et ut paucis
videat̄: q̄ntū nefas sit paupes a militibz impugnari
Hinc intelligi debet: q̄a si inopes debilesq; miles ipse
despiciat: nec alijs impugnantibz resistat: merito pro-
dicōis nomen incurrit. Quis enī dubitat: q̄n p̄ditor
flagitiosus ille sit: q̄ rem custodie fideiq; sue p̄missam
hostibz patefeat: aut verū ip̄e dirupit. Milites ergo
cuiū inopūq; custodes: non solū officio s; fide: s; sacra-
mento: s; vi atq; nat̄a p̄fessionis ad hoc vnū agendū.
p̄ncipalit̄ constituti noscunt̄. Si ergo paupes cuiūq;
tutamen p̄mittūt: quos poti⁹ ipsi sacrilego expilat
conatu. summa p̄culdubio p̄dicō existimāda ē. s; tāto
insignius facin⁹ est: si p̄ se ciues impugnent. q̄ oīa an-
a militibz armigerisq; nostri t̄pis obseruentur: facile
libet agnosce. Equidē versū est ad p̄traria m̄ternorū
studiū militū. Student namq; cui noceant: cui vim et
iniuriā afferant. et q̄ sunt plane officio suo aduersa:
ea exercent impune. Nec sūt cōtenti militibz t̄decorare
atq; fedare: sed p̄imere eius videlicet naturamq; vi-
dentur. Obliviscunt̄ siquidem sue p̄fessiōis. Ad id
solum tendunt: ut satis diuitiarū habeant. Studium
lucrificandī captent. mercaturā teniq; exercent: q̄ in eis
sordida atq; deformis est. q̄ non solum mercantio aut

lucricaptandi gr̃a negociãto: q̃si q̃daz apostate a sua
religione cõsent: s̃ q̃dam mō desertores atq; trãssuge
vident̃. quia repudiata religione: turbe se immiscēt ac
pecuie questui intendūt. Taceo sordidiora plezq; ab
eis expta s̃pendia. Taceo locãdiq; publica ṽdīgalia
passim eos assumē: ceteraq; vilia officia exercē. Taceo
in nundinis tabellarios atq; nūmularios inuerecūde
plezq; s̃stitutos fore. q̃ tã preclarū exercitiū infamare
et penit̃ deturpare nō verent̃. adeo ut indigne falsosq;
insignia militaria gestēt. ⁊ nitorē auri qđ deferre eoz
dignitas iubet: sordido questu coinquinari nō pudet.
Quis igit̃ ad hoc exercitiū aspirabit: in quo non nisi
nomē om̃i nudatū effectū p̃cholor remāsit. Sed hec
parua cuilibet intuenti videbunt̃: si crudeliora quedaz
alia s̃teplat̃. Et in p̃mis illud Scipionis occurrit: qđ
militari volentib; dicē solitus erat. q; pauca vnicuiq;
militiã desiderãti visa s̃ vite mala: nisi militiã ad di-
derit. q; inquietū sp̃ vel ingloriū: vel periculo expositū:
aut s̃temtui deditū esse oportet. Adde qđ apl̃s ait. q̃a
vita nostra militia ē sup̃ terrā. Nanc igit̃ cū nascēdo
p̃fiteam̃: qđ alia noue militie p̃fessione opus ē: Naz
ibi fortissimū corpus ferro armat̃: hic anim̃ contra
colos: liguam: versutias et fraudes permuniri debet.
Nescio igit̃ qđ armari exterius iuuat: cū intus in aia
bellum sit. Nec illud diffiteor. q̃a plimos militia ad
amplas opes: s̃ et ad sūmos honoris status p̃uehit.
Sed nisi fallos longe plures ad inopiã: ad carcēs: ad
seruitutē: ad violentã subitãq; mortē eodem tramite
pueniūt. Naz ut laureat̃ inq̃t poeta. Exq̃ q̃s p̃fiteri
militiã aīm habuit. nisi dehonestare arma voluerit:
sp̃ aiam in manu pituraz habeat nãc est. Corp̃ vero
nō dicaz in piculo esse: s̃ ip̃m q̃ piculū in corpe. Semp̃
enim aures militis ut Vegetĩ ait vox illa regia in-
tonat. disce ferire: intrepide mori. Et rursus breue sed
horrendū militi puerbiū est. vel occides vel occideris.

in hoc omne preclarum genus militie versatur. Quid
rursus ad disuasionem huius vite militaris: que supra
tetigimus in octauo capitulo cum de nobilitate egimus. Has
igitur pie mentis inuidias rationes contemplanis: a secularium
militie armorumque exercitio alienum me reddere cepi. Sed
illico affinium amicorumque turba carne et sanguine ut arbitror
reuelantibus: ad reliquum militandi genus inermem: acerbè
grauitque vergere visi sunt. Cum enim ut dicebant magnam etatis
partem circa humani iuris disciplinam expenderim: congruum
quoniam debitu videbatur: ut que in theoria profecerim: ad
praxim deducerem: et quae studio ipso attigeram: iam modus
ipse asperit. Dicebant enim quod huius experientia: seu operatio
ut philosophus inquit etiam sine arte magis laudatur: magis etiam
proficit in operando: quam huius artes sine experientia. Vt igitur
in ea vel alia viuendi arte utili agerem: necesse erat
uxorem ducere: quae firmat homines in vnoque viuendi modo: et
discurrendi per orbem occasiones tollit. Quare ad eam
coniugalem vitam infra scriptis persuasionibus promonebatur.

Ca. xj. de vita et statu coniugali in sancto et immaculato
matrimonio: et de necessitate utilitate: laudibus et
prerogatiuis vite coniugalis super alia viuendi genera.

Ulterius coniugalis status quam sanctus: quam immaculatus atque
necessarius existat: nemo est qui nesciat: nisi qui se
hominem ac ex viro et femina natum ignorat. Hic vite innocen-
tissime status precipue iuuenibus ad modum expedit: ne
alienis illicitisque libidinibus misceantur: et bonis castisque
coniugii fructibus perfruantur. Hic status coniugalis necius fuit
ad conseruationem speciei humane: nam tribus euidentissimis et
necessariis causis fuit institutus. Primo propter plures generationes: ut
habeat esse naturale: item ut possit nocua obuiare: rursus
ut habeat esse vigoratum: ut possit populus subsistere: et tandem
valeat sibi silem generare. Secundo propter conseruationem refrenationemque
concupiscentie. Tercio propter viri glorificationem: quod ut inquit apostolus mulier

est gloriaviri: qđ deſ cedit homini adiutoriũ feminã:
nō ad carnalẽ cōcupiſcentiã: ſ; ut h̄ret gl̄am & f̄cia: cū
eam imitat in ſc̄itate: & pl̄m ex ea ḡnet q̄ gloriã deo
preſtet: & ſit ad gl̄az viri: q̄ gliat & qđammō ppetuat
in filio: q̄ eſt eius imago. Ex quib; facile agnoſcit: qđ
hec beata ſiugalis vita p aliq̄ t̄p̄e magis exp̄diēs et
n̄cia videt: qđ ſtinentia ſiue v̄ginitas: & ideo p̄eligēda
que res agit: ut eo euentu longe meli; ſit vacare ſiug:
gali copule qđ ſtinentie: videt; eo t̄p̄e q̄ multiplicatio
ḡnis h̄uani p n̄cia fuit: ut cōpleret n̄s electoz quē:
admodū in ſimili videre libet. Nam teſte p̄ho i topiciſ
philophari ſimpl̄e meli; eſt qđ ditari. Veruntamē
indigenti n̄cijs: meli; eſt ditari qđ p̄hari: & p t̄p̄e illo
p̄eligendū ſcđm tho. Rurſus ad h̄ac coniugale vitã
plur̄ia & preſert̄ tria inducē & inclinac: hoies vident:
ſc; nat̄a: rectaratio: & gr̄a. Nat̄a qđez: qđ ppter pl̄m et
nat̄alez auuiditatē: ſeruādi ſpec̄ie: & ppetuādi ſeipm p
filios. Demū rectaracō q̄ inclinac ſiunx ad ſeruandū
fidē ſiugi: deniq; gr̄a videt; ſac̄menti. H̄ac igit viuedi
formã beatã & gl̄ofaz fozē: nullus ſane mētis ignozat.
C̄ſtat n̄citas: vtilitas et ſc̄timoiã: ex mltis colligi
p̄nt: ſ; p̄cipue ex decē eiſde; ſtat; exell̄is laudibus et
mirificis p̄conijs. Prima igit ei; excellētia inſtituētis
eſt exell̄a aūtas. Nec n̄ iſtū ſc̄iſſimū ordinē a aug;
aut hieronimus: aut monachoz p̄r benedictus: ſ; deſ
ip̄e ore factoz inſtituit. Scđ; p̄coniū ex loci p̄rogatia
pendet: cū i paradiso inſtitutū recta fide credam;: paradiso
in qđ terreno et celeſti: qđ ut ſc̄i tractatores aiūt: miſſo
ſopore: Adaz rapt; ē in ſpū: et ut aiūt curie celeſti in̄:
fuiſſe credit: ibi qđ v̄tutes t̄ati ſac̄mēti plene cognouit
Deniq; ſcia dignitas erat: videt; inſtitucōis ei; aūq̄tas
Q̄rta excellētia ē vnitas duoz in vno corpe: qđ ſcriptū
eſt: erūt duo in carne vna. Q̄nta t̄p̄is excellētia: qđ in
ſtatu innocētie: qñ n̄ p̄c̄ū quis rubigo in̄itū ſūp̄erat
Sexta dignitas ex eo colligit;: qđ hūc ſolū ordinē tāq;

immaculatū: deus ipse saluū fecit indignacōnis atq;
diluuij tpe: q̄ fornicatores om̄es v̄tūsq; sex⁹ etno aq̄z
voragine deleuit. Septio glosaz v̄ginē de⁹ delegit hūc
ordinē assumē. Et q̄ q̄ v̄ginitatē vo uisset: mat̄monij
verum sac̄mentū nō respuit. Nec puū videt̄ p̄conium
mat̄monij: cū dei fili⁹ tādū distulit carnem suscipe
hūanaz: q̄usq; virgo b̄ta sub m̄timonio foret legit̄ie
p̄stituta. Octaua diḡtas giugal ex eo p̄stat. q̄ xp̄us h̄
m̄timonij sac̄mentū nō mō sua p̄ntia: s̄ miraclo illu-
strat. ut Iohes refert euāgelista. Nona excellētia patz.
q̄ ex eo vniūsa sit p̄pagatio hūani ḡnis. Q̄nimo ut
inq̄t Hieronim⁹ con̄ Vigilantiū. si virginitas lau-
dat̄: cur mat̄monij nō vehement̄ amat̄: ex quibus
v̄gines p̄creant̄. Decimū aliud m̄timonij p̄coniū nō
inferius alijs om̄ib; videt̄: q̄ carnis copula q̄ sine illa
mortale ḡnat culpā: ei⁹ v̄tute nedū a p̄cto immunis:
q̄nimo plezq; m̄itoria efficit̄. Adde. q̄ mat̄monij
nō solū m̄dm: s̄ paradisū replet ut inq̄t ambrosi⁹. p̄ q̄d
scelera pene infinita: inest̄: m̄lta teniq; scelera vitant̄.
et ingentia bona q̄runt̄. Ex his igit̄: attinētes: me ad
giugale vitā cogē q̄dam mō conabant̄.

Ca. xij. de onerib; & incōmodis: & laborib; plimis
vite giugal̄ & de cais p̄p̄ q̄s nō expedit vxorē ducē

Luctuabat vbiq; aim⁹: s̄ ad me v̄sus pie m̄tis
p̄siliū peticōs accessi an igit̄ vxorē ducere p̄sulebā
Illa v̄o q̄ ut sepe postea t̄tulit: diut̄nas p̄ me lac̄mas
et vota sua altissimo t̄t̄rat: ut i suā me sorte trahēt:
tāq̄ rabida q̄daz leena lōge p̄trariū suadebat. q̄nimo
ne incaut⁹: tā imminēs naufragiū sbire pie rogabat:
atq; seuerē p̄monebat. Dicebat. n. mat̄iti nomen licet
dulce plimis t̄n erūnis fore refectū Quis. n. inq̄t oner-
a m̄timonij facile ferre p̄t: Quis q̄runda vxor̄ inso-
lētias: Quis pompas: q̄ si paupes s̄t: facile ab hōib;
p̄tēnunt̄. Si d̄ites. totē eas tumidas: gen⁹ insolētes

forma vero suspectas reddit. deformitas quoque reddit
inuiskas. Quare lingua ut Plutharcus voluit nil pni-
tiosum: quare audacia nil prodigiosum: quare improbitate nil
inexequibile cogitari potest: quare iurgij et contumeliis obtundunt
viros. Semp. n. querunt. se exprobrant. se insidiant.
Et ut Catho dicebat. quod coniunx diligit: illa odit. Eis
enim cum cetera desunt: nunquam tamen lacrimae: gemitus atque suspiria
ut faustis suis fiat satis. ornamentorum vero ambitio
atque ardent: ut cunctas opes labefactent. miserosque cogunt
maritos in questum: in dira prodire scelera. Et quod periculo-
sius est omnino: quod uxorem duxit: cum apud quod mundi se cogitat: et
efficiat viros aios: et ab omni speculatione reddunt penitus
alienos. Taceo tandem quod in maritos fraudes exercent:
quod simulationes: quod perditiones. quod plerumque suppositos putus:
quod mentitas enutritiones: quod alieni seminis susceptas
messes. Et ut facete et pulchre quidam sapiens dicebat: et
ridiculum magis est. luget postea innocentes mariti. has
sibi extinctas uxores laudent: predicant in verbis quasi pu-
dicas. quare in pudicitia corda eorum vulnerant. Coguntque
hominis non proinde gratia recte mentiri. Quod si totum amplius
quis cum uxore assequitur: tanto superbior efficitur. Quo certe
superbie stimuli se cuiuslibet uxoris: forma et res. Mulier
enim bene totata: mariti dominam. uxor non est: nil sibi illicitum
putat: quod suas opes quotidie mariti operatur egrotati. et quod
a viro pascitur: dominam se putat: non sociam. Unde recte
dicebat quidam sapiens. quod unde res ingreditur: inde liber-
tas. inde verecundia. inde obedientia egreditur. Ligurgius
enim recte leges fecit: ut mulieres in domo nubarent: ne
pecunie potius quam uxores eligerentur. At si pauperem
quis uxorem ducit. non unius diei: sed totius vite hospitum
forte hostem compat. Et ut paucis multa comprehendam.
qui uxorem ducit: cum apud quod cogitat que mundi sunt:
et quod uxori complacet: cui dum quod placet: sibi atque alijs
displiceat: inutilis sit oportet. Ecce contra quod sine uxore est:
apertior efficitur ad ea quod dei sunt. Unde augustinus cum

in soliloquijs nō tā sibi q̃ nob̃ loq̃ret̃. Nihil. n. inq̃t
sencō qđ magis deñciat aim virilē. q̃ blādimēta feie
corp̃m q̃ ille cōtact̃: sine q̃ vxor hūi nō p̃t. Hic hugo
de sc̃to victore. Nō ē vxor ducenda a viro sapiēti ⁊ lūis
redito. Primo q̃ studiū sapie impedit: n̄ p̃t q̃s libris
et vxori p̃t huius. Demū mlt̃a s̃t q̃ matronaz vsibus
nēcia s̃t. Alius. n. amorē: suū suspicat̃ odiū. Rursus
attende q̃ nulla ē vxoris electio: s̃ q̃lis aduenerit talis
est ducenda. Si iracunda. si fatua. si deformis. si sup̃-
ba. si fetida. cuiuscūq̃ vicij est: post nuptias discim̃s.
equus. asinus. canis. ⁊ vilissima mancipia p̃us pro-
bantur. Et itez idem Hugo. nō est quieta vita hoīs:
quā inq̃tat vxoris suspicio. sollicitat ancillaz sūpt̃.
⁊ turbat filioz pueritas. Qui igit̃ prudens ē: vitabit
ea omnia p̃mpta picula: q̃ ex nuptiali vita p̃uicire
solent. Et licet fatendū sit teste Augustino: q̃ actus
⁊ iugalis bonus sit: ⁊ tinētia tñ melior. Habet. n. stat̃
⁊ tinentiū supra statū ⁊ iugalē sex coronas p̃eminētie.
Primo q̃ cōtinens habet maiorē dignitatē. pro eo q̃
p̃ cōtinentiā hoīes assimilant̃ angelis. Secdo maiorē
p̃uitatē. trahit̃. n. spirit̃ p̃ actū ⁊ iugalē ad immūdi-
tiā carnis ⁊ efficit̃ q̃si caro. Tercō h̄t maiorē libertatē.
q̃ vir nō h̄t p̃tatem sui corp̃is: sed vxoris. ⁊ econūso-
scōz aplm. Quarto h̄t maiorē vtilitatē: q̃ q̃ vxorē h̄t
sollicitus erit: q̃mō placeat vxori. q̃re diuisus ē. Qñto
h̄t maiorē sc̃titatē q̃ ⁊ iugati tribulacōez carnis h̄nt: ⁊
impulsiōem maiorē q̃ nō ⁊ iugati. Sexto h̄nt maiorē
vtilitatē q̃ maĩ p̃miū: ⁊ maior fruct̃ sibi debet̃. Me-
rito igit̃ sapiēs vir cōtinentiū sc̃tissimū statū p̃elegit.
Que oīa attēdētes sapiētes: ac hūani iuris int̃p̃retes:
nō insulse ⁊ iugio carnali spūale ⁊ nubiū p̃tulē: ut vi-
dere libet i statū ⁊ tinentiū: ⁊ eoz q̃ in ordīe ec̃c̃iastico in
hac trena vita militāt. ut tandē in sup̃nis triūphent.
Quāt. n. idip̃m spūale coniugiū non solū digni⁹ esse
q̃ carnale: s̃ honorabili⁹ atq̃ fecundi⁹: sed ⁊ securius

et fortius His itaq; auditis quippe a mte presertim
cu fletibus expositis: decreui a coiugio paulisper sub-
sistere Veru attinentes ⁊ amici si p tuc matrimoni
onera subire no placebat: ad publica me saltē trans-
ferrē officia Et preserti ad iudicandū plos p̄sistendū
vrbibus: his suasionibus commonebat.

Caplm. xij. de magistratu iudicū. ⁊ de officio ⁊ munē
iudicandi plos ⁊ p̄sistendi ciuitatibus ⁊ de laudibus
huiusmodi officioꝝ ⁊ commendacōe talis exercitiū.

Prefecture atq; iudicādi munus: q̄ n̄cm vite
hūane: q̄ excellens ⁊ p̄claz sit exercitiū: ⁊ a cūctis
mortalib; honori habitū: nemo est q̄ nesciat: nisi qui
legib; subijci recusat: a alienis iacturis ditari popat
Vt. n. Hieronim⁹ ait. nisi p̄mus homo imaginē dei
in se pecāto violasset: neq; q̄ homo homini subiectus
esset. n̄ alius aliū iudicasset. fuisset. n. sibi vnusquisq;
iudex Naz a p̄ncipio nō dixit de⁹ homi ut p̄sit hōib;:
s; dominamini inq̄t piscibus maris ⁊ volatilibus celi
ac bestiis terre Postqm̄ vō pecatū int̄ hoies inualuit:
iurgia: rixe. bella ⁊ seminaria. discordie crescere ceperūt
Fuit igit n̄cm ad op̄mendū iniquū cupidies ⁊ vio-
lētias: ut dīna puidētia homo hoies iudicare possit.
ut q̄s natā ip̄a aut amor ad bonū non puocat: saltē
timor hois coherceat Et h̄ ē q̄ alibi ad eundē sensum
Aug⁹ ait. q̄ cū ppli mltitudo ab his q̄ maiores sunt
opprimeret: expediēs admod⁹ fuit ad aliquē cōfugere
v̄tute ⁊ auctoritate p̄stātē: q̄ iniurias cohiberet ⁊ sum-
ma infimis pari eq̄tate coeq̄ret. legūq; trasgressores
puniret Qui apud q̄sdā m̄gratus: apud alios p̄sides:
alibi p̄tores siue potestates. cōmuni⁹ vō iudices a iu-
dicāto appellati sūt Hi apud gentiles p̄lmū honora-
bant. ⁊ q̄b; Valeri⁹ ait: q̄ Appollo req̄sit⁹. ⁊ iustis
magistratib; r̄ndit se nescire. vtz deoz nūo: an hōim

aggregari deberent. a deo. n. hoc exercitiū illustre apud
eos fuit: ut illud omni potētatui pferret Quid. n. teste
Cicerone pclarus digniusq; inē mortales exercitium
excogitari p̄t. q̄ vnū hoīz i rep. repiti: q̄ omniū vti-
litati huiat. q̄ omniū p suis: sua p omniū habeat. q̄
velit ⁊ sciat personaz ciuitatis gerere: dignitatē: decus
sustinere. legesq; obseruare. iura tueri atq; exeq; ⁊ pos-
tremo cūcta q̄ ad rep. pertinet fidei sue cōmissa memi-
nisse Magistratus siqdē atq; ius dicendi potestatem
hñtes: nō mō terrenorū pñcipū ā p̄loz: s̄ immortal
dei auctoritate ⁊ vice fungunt Est. n. latissima eoz po-
testas ⁊ iurisdictio: veluti q̄ vite simul ⁊ necis hoīm
dñi penitē s̄stituti s̄t Hinc ap̄lus dicebat. q̄ me iudi-
cat dñs est Hi ergo iudices atq; puīciāz potestates
atq; rectores. cū recte agūt: deo p̄t et hoīb. accep-
tissimi s̄t Sēptū ē. n. Beati q̄ iudiciū faciūt: ⁊ iusticiāz
in omi tpe Et itez p sapientem. q̄ custodit et iudicat
iustitiā: ip̄e exaltabit Nec mō inētna vita eoz exalta-
tio erit: s̄ i hoc seculo sublimat De q̄ p eundē sapiētē
dicit. iusticia eleuat egentē Vnde ⁊ noster p̄satorus
Magna ē inq̄t laus recte iudicātis. qui sicut nocere
quibz nescit: ita p̄esse omibz nouit. Alijs. n. p̄stat
censurā iusticie. alios bonitate iudici sine psonaz ac-
cepcoe suscipit. nō infirmat iusticiā auaricie flāma: n̄
studet auferre alī. qd̄ cupiat. Et s̄b̄dit hi s̄t veri iudi-
ces. q̄ sicut de iusto iuditio ditari nō appetūt: sic etno
p̄mio coronant. Demū vō iudices si locupletes fieri
poptāt: id q̄ facile eis sit: nemo ambigit Nā q̄ civili
auctoritate ⁊ potentatu fungunt: paruo t̄pis op̄edio
longas s̄sueuē aggregare diuicias.

Caplm. xiiij. de oneribz ⁊ laboribz et incōmodis p̄fe-
cture: et iudicature et p̄sidentie in p̄lis. ⁊ de piculis
huiusmodi exerciciū.

Sed p̄ h̄ exerciciū laudes: viz iudicādi ⁊ p̄sidentēdi
honore tātope s̄mēdatū: ilico mē bōa illi statē

prementia onera: atq; apta picula enarrabat. que tot
sunt ut vix enarrari queant In primisq; veniebat in
mētem qđ scriptū sepe audierat Noli fieri iudex: nisi
vtute valeas tumpē inīqtatem Qui se igit̃ talem ex-
timat: van⁹ est aut temerarius Deniq; int̃ cetera: q̃tuor
picula iudicantē comitant̃. q̃ oīa ul' alter vitare diffi-
cult̃ q̃sq; mortaliū p̃t Prīmū si qđē piculū ex eo max-
ime imminet: q; plerq; ex causarū mltitudie defectus
accidit. solite discussionis. qđ vtq; piculum cauens
Bt̃is iob dicebat Causā quā nesciebā. diligentissime
inuestigabā Sup̃ q̃ Gregorius. ad p̃fēdas sentēti-
as viceam⁹. ne vnq; p̃cipites sinus. ne temē idiscus-
sa iudicem⁹ ⁊ q̃libz audita mala statim moueāt Scđz
iudicis piculū sequit̃: affectus videlicet atq; inordinata
passio. q̃ tāto c̃tius eos comitant̃: q̃nto difficilius ab
eo sepant̃. Vñ Augustinus q̃si p̃ qđā miraclo nar-
rat Alipiiū collegā suū. n̄ affectu odio. t̃ore atq; p̃-
mio iusticiā sbuertisse. Tertiū iudicis piculū pat̃ ex
obliq; intencōne: aut iniusto aīo. Vñ scriptū est. qđ
iustū est: iuste exeq̃ris. q̃i dicē velit. nō est satis iudici
iusta decernē: s; necesse est si piculū vitare cupit: ut iusta
iuste decernat. id est recto aīo agat ea que leges iu-
bēt Narrat siq̃dam Gregorius q̃dam sandū virum
vidisse iudicē: q̃ cognouat in locis testimīs magno
pondē ferri ligatū. a q̃ cū quereat̃: quid nam hoc esset
Respōsum est. q; eo solo ea patiebat̃: q; cū iudex eēt:
siquid pene atq; vindicte etiā scđz leges alicui viuēs
inferebat: plus tñ crudelitatis desidio q̃ publico zelo
mouebat̃. Q̃rtū piculū iudices otinue tēptat tonoz
videlicet ⁊ munez cupiditas Quis enī ille est: de quo
vere dicē possumus q̃ discutit manus suas ab omni
munē Hic i excelsis habitabit Ea siqđē picula tāto
iudicibz p̃mtiora sunt: q̃nto difficilius euntant̃. Vñ
p̃ficorū Multi tribunal ascendūt: s; rari iudices in-
ueniunt̃ q̃ p̃p̃los legū modamie regāt Et si cetera ad

ad hoc vitādū piculū psuasīōi desint: illud petrarcke
ocurrebat. q̄ iudex ip̄e p̄p̄loꝝ. honorato quodā exilio
dānat: dū otīū domesticū cū ext̄na sollicitudinē p̄mu-
tat. Amara ēte ⁊ turbida iudicū sors ē. Nōt. n. comū
nō mō muneribꝫ aptā: s; et litibꝫ. silentio vacuā. que-
rimonijs plenā. iurgijsq; refertā. Quicq̄d languidū:
Quicq̄d egrotū in p̄uintie seu ciuitatis visceribꝫ latet
totū sibi tractandū curandūq; resuat. Vnde plautꝫ
ille comicꝫ. dux admodū opꝫ dicebat. mltos corrigē
qđ hinc patet. q̄ sese corrigāt paucissim. Adde illud
Plutarchi p̄claz exemplū: qđ cū iudex eligeret. rēnuīt:
dicēs q̄re sic iudicabō: q̄si statī ab alijs iudicandꝫ. n̄
mō ab hōibꝫ iudex ip̄e iudicat. Quippe ī q̄ totiz p̄p̄li
oculi vertunt: s; duriz a deo sūmo oīm iudice iudicari
timet: dicēte scriptā. Iudiciū durissimū his q̄ presūt
Postremo putor est. q̄ iudicibꝫ ⁊ mgratibus. putor
nullꝫ sit. his p̄esse: quibꝫ subēē digniz fuerat. Cū igit̄
talīa tota mē recolēt: oīnez iudicandi ambitū manu
quadā ab aīo erūpe visa est. Sed dū iudicādi tribu-
nalia tātope abhorrerē. ad ceta reip. honesta ⁊ pub-
licata munera p̄tescēdē: ⁊ p̄sertī officiū p̄sulū. ciuitatū
quos appellamꝫ rectores ⁊ tribules ip̄i his suasionibꝫ
hortabantur.

Capl'm xv. de exercitio ⁊ officio p̄siliarioꝝ: principū
et urbium ⁊ p̄uintiatum et de vtilitate: laudibus et
preconijs huius modi viuendi.

Cagna sp̄ reip. p̄sulendi autas fuit. Consules. n.
siue p̄siliarij a p̄sulēto recte dicti sūt: q̄z p̄uidētia
resp. regit. eozq; consilio aduersa ciuitatis pellunt.
quies eius atq; tranquillitas eoz studio ⁊ industria
compat. Estq; eius generis officiū ip̄m: ut altissimo
deo p̄tinuum obsequiū ⁊ reip. p̄sidiū afferat. Vnde
Augꝫ. de verbis dñi. nec utiq; rēp. gerē criminōsū est
Sed tūc demū illicitū est: si ut dītiās p̄uatas augeas

temp. administras. Vt. n. inquit pbs. nil tā vtile est
ciuitatibz et regnis: q̃ studiosoz habere consilia. Quoz
officium ut ait Tullius est vtilitatē ciuiū sic tueri. ut
q̃cquid agāt: ad rēp. referāt oblii smodoz p̃p̃ioz.
Quid. n. est digni: q̃d reip. vtili: q̃d deo accepti: q̃
rēp. pacatā q̃etamq; tenē. et cōsilio p̃lezq; explere: q̃d
armis et multoz cēdibz effici nō possit. Nam ut inquit
Tullius: nō viribz aut velocitatibz. ā celeritate corpis.
res magne gerunt: s; consilio et aūtate et scia p̃sidentū.
Cōsiliarij. n. rez publicaz plz agūt: q̃ q̃ corpa iaculis
hostium exponūt. Siles. n. s; gubernatoribz in nauī. q̃
longe plus agūt. nauē dirigēto q̃ ceteri ā nauigāto.
aut pugnāto. Vntē et i bellis paz possunt arma: vbi
nō ē consiliū. ut ait Tullius. Pbi. n. et consilio vigētes. plz
consilio i bello paceq; egerūt: q̃ armis. Vntē sapiēs ait.
Cum disposicōe consilij inī bellū. et erit salz vbi multa
consilia: Alexādz q̃dē eo potissimū. tā ingētes victoias
obtinuisse legimz. q̃ consiliarijs bonis cūcta agebat vt
inqt Trogz pōpei. Et p̃p̃tea consiliarij p̃ncipū. necnō
consules et rētozes p̃uintiaz. vrbū. magno sp̃ honori
fuere. et p̃res p̃rie recte ab antiq; appellabant. Ad h
itaq; exercitiū. et viuēdi formaz. amici et p̃tribules his
et plimis p̃suasiōibz me trahere moliebant. Addebāt
p̃p̃tea hūc viuēdi modū gētozē meū: veluti honestū
et sine crimine delegisse. Nec erat incōueniens filium
laudata honestaq; p̃ris exercitia ac vestigia imitari.

Capitulum xvi. de laboribus: oneribus et incōmodis
consulum siue consiliatorum: et rētozū vrbium et
prouintiarum. et de periculis huius status.

Sed vix amici verba finierāt: q̃ officiū consulēdi in
ciuitatibz tātope collaudabant: et ecce mē anxia
occurrit et plima nedū onera: s; incōmoda et p̃cula hz
vite et exercitij p̃udētissime reolebat. Sed inē cēia id

Catonis cōmemorabat. qm̄ difficilimū est quempiā
sic reip. consulere: ut p̄sit sibi placeat. h̄ lōge difficili⁹ ē:
ut sit ei in verbo veritas: in consilio fides: in cōmissis
silentiū: iū impando suauitas. ⁊ tandē euentū nō v̄tus:
h̄ fortūa moderabit. Itē ill⁹ Platōis i rep. accēbat.
Parua inq̄t ciuitas egre t̄git. Magne v̄o vrbes diffi-
ciles regimie existūt. Quare q̄ ad h̄modi ministeriū
suspitant: nō ē illud lactātū fateant. paz ē inquit
nob̄ domesticarū curarū: q̄ publicas adoptam⁹. Deniq̄
q̄s putat consules ip̄os vel consiliarios a p̄ncipib⁹ ul̄ p̄lis
amari: q̄s potius grauāt q̄ iuuāt. Quod si extrinsecus
hōrari a p̄lo cernam⁹: labijs credo. cor aūt singulorū
cuiū longe ē ab eis. ⁊ pauperū presertim: q̄s durissimis
exactionib⁹ deueat. Sed et si a p̄lo p̄ aliq̄ t̄pē amari
coliq̄ eos videam⁹: in mēte veniat. q̄s p̄lo sapionib⁹
carior fuit: Quis Camillo: Quis Rutilio ⁊ Metello
Quis Sallustio greco: Quis Hannibale: Quis Ligurgo
ad q̄s amor ingēs atq̄ ardēs feruor fuit p̄laris: Sed
ilico in odiū. in p̄ceptū versus ē. Quorū illa fuē p̄mia
fori videt labor. iniuria accusacō. mors. exiliū. Carceres
Sed p̄te ill⁹ Catonis p̄clare dictū ē: q̄ int̄ ea q̄ p̄speta
fortuna largiri visa ē: nil tā pestilens tāq̄ incōstās: q̄
p̄li fauor: cū ad posterorū funesta hēditas ē. Adde. q̄a
cū ad h̄modi consulēdi min⁹: nō nisi iurisiurādi sacmē-
to accedāt consiliarij et rectores totiens de gratia vident
q̄tiēs senatū ingrediunt. Rursus cū iux̄ Ciceronē eos
q̄ de rep. cōsultāt ab amore. ab odio. ab ira. a timore.
liberos eē oportet Vix a raro p̄tingit consiliarios. consules
vrbū ⁊ rectores: ab his passiōib⁹ fieri alienos. Deniq̄
q̄utiles i consulēdo sup̄. existāt: tristis ille euēt⁹ demit̄.
q̄ resp. p̄limū eorū crudelissimo a inertissimo consulatu
indies paupior: illi v̄o ditiores euadūt. Nec alijs op⁹
est testiōnis: p̄ter id qd̄ infastis atq̄ infelicib⁹ n̄tis
dieb⁹ cernim⁹. q̄ ea ip̄a consulēdi officia atq̄ gubernādi
rep. munera. nō ut oli inuidis delata videam⁹: h̄ potius

a sollicitantibus ablata. Et quod maiori merore refert:
ea ipsa officia quibus pauperes obpungunt: non pro precibus
emunt. Difficile namque et parum intuent: ut qui magno
exoptant affectu et longo querunt labore: liberaliter im-
pendant. Et ut paucis agam: longe difficilius erit: ut qui
multo sperant aut: sine aut reddant. Non ergo non tam
solum quod sumant: non tam regunt quod premunt: non tam protegent
quod ledunt: defendunt ut ipsi inquit reprobant. Sed fateor ab
alijs et non seipsum: sed a seipsis mitem: veluti qui civibus gravissi-
mas imponunt collectas: non in reprobant: exoluendas: sed sibi
imbursandas. Non solum dicunt a solum non reprobant: sed
sibi: gaudet solum et solum nomine: a cuius re et effectu
plimum se alienum. Pauperum totum erant: ut suas solum
misericordiarum cellas agros atque predia subhastant: ut ipsi
vilius emant: culpeque primus est: qui eos in licitatione vincit.
Hec filii mei inquit me optima exercitia: studia desideriaque
sunt solum: solum atque reprobant pestiferi nostri temporis: ad
qui tu ipse aspice: si libet aspirare. Mater igitur monita
a me visceribus meis infixata fuere: ut ad huiusmodi solum
ministerium nullo pacto aspirare. Sed ilico patruales:
atque sanguine et amore coniuncti sese ingerunt: ut aliud vice
genus assumere: quod ut dicebant a cunctis mortalibus
virtutis: honoris et glorie cupidis semper exoptatum est:
videlicet tanquam aduocatus patrocinandi exercitio ver-
sari: ad quod his suasionibus commonebant.

Ca. xvij. de iurisperitis ac de advocandi et patrocinandi
officio in iudicio et extra: et de laudibus iuridice scientie
ac necessitate et utilitate huius scientifici et artificiosi
exercitii et quomodo supplet nature defectus.

Patrocinari in causis ac in iuris humani subtilibus
disceptationibus versari: seipsum laudabile insignemque ex-
ercitium fuisse nemo ambigit. Ea enim officia ut salustius
ait honestiora apud omnes homines habita sunt: quam ingenio: quam intellectu

que teniq; eloquentia ac dicendi suadendiq; artificio
constat. Sic ergo iuris disciplina honesta sc̃ta et p̃ ñcia
uite h̃uane extitit: et ob eā rem om̃i t̃p̃e plimū fuerit
om̃edata. Eadē r̃acōe disciplinā ipsam sectantes qui
iurisperiti seu consulti appellati s̃t: vtilit̃ ac laudabilē et
ñcio vtū iurib; h̃uanis: q̃ nō nisi ad lites int̃ hoīes
dirimēdas: amicitiaq; atq; ip̃as rēp. augēdā instituta
s̃t. Hic iustinian⁹ ait. aduocati q̃ dirimūt ambigua
facta causar; nō min⁹ puidēt h̃uano g̃ni: q̃ si p̃eljs
armisq; p̃entes patriāq; saluarēt Et ali⁹ sapiēs mag̃
om̃endacōe dignos eos facit: q̃ qd̃ iustū. qd̃ bonū. qd̃
equū ē: hōib; psuadēt. Est ergo h̃ exercitiū honestas
atq; ñctas admodū manifesta. s̃ et vtilitas publica
manifestior. Quātū vero i eodē nobili exercitiō p̃uate
sit vtilitatis: nemo ē q̃ ambigat. Habuit t̃n inuitos
om̃i t̃p̃e s̃ sciētificū et honestū exercitiū: nōnullis. n. nō
satis: nec recte intelligētib; visum est leges ip̃as: atq;
legū interpt̃es: et iurisperitos causā dare litigjs: illa q̃
q̃ marie interite. in q̃s pulcre Cicero i eis q̃s de legib;
edidit libris inuehit. ait enī verius ignoracōem legū:
occasiōē litigjs pare. Ignorātes. n. leges: voluptates
et appetitus suos putant et optāt legib; iuuari posse.
quare inquit Cicero cunctos consulant: an sit lex: q̃ suo
possit suffragari appetitui a cupiditati. q̃ fit. ut ipsaz
legū ignorantia nō iurisperiti: viam litigjs prestent.
Adde adūsus iurisperitos aliā nō minorē emulacōē.
nonnulli. n. psuasū h̃nt id: qd̃ ex ipso exercitiō laudato
opat̃: improbe atq; illicite fore quesitū. Plane nō ita
sentiebant antiq̃ phi: et sapientes. s̃ nec catholici tra-
ctatores. q̃ in cōstituēdis r̃eminādisq; hoīm desidjs:
iudices. testes. et aduocatos assistē decreuerunt. solis
tamē iurisperitis licitū esse voluerunt: suum consiliū
iuste ventare potuisse. Cui⁹ inter c̃ta illa a p̃ho ratio
assignat̃. q̃ iudex ipse et testis. om̃unes sunt psone. et
p̃ vtrāq; parte constitute. Aduocatus vero alterā t̃m
fouet p̃tem. a q̃litate honesteq; salariū exigit. Huius

præterea nobilis ac scientifici exercitij excellētia: ex plib
illustrat effectib. Est. n. mortuū hoīm desiderū ut ad
id potissimū tēdat. eodē pho teste: ut veritatē agnos-
cat. Quare ad ipm in rebz agibilibz avidius hūana
aperat inquisitō: p̄sertī cū ob eas hoīm cupiditates. q̄
a vō. q̄ a iusto plerūq; diuertē cogūt: p̄t rez hūanū
valetates. difficultē qdē veritas ipa ⁊ iustitia agnosci
p̄t. Hinc p̄ psalā p̄phētā de hūana iustitia dicit. tanq̄
p̄an̄ menstruante vniūse iustitie v̄re: ut hūanā iusti-
tiā difficultē attingi ⁊ cognosci posse liq̄do dem̄strat
Auariz. n. q̄ iusti hoīes lites ⁊ iurgia movēt. Quia
ut inq̄t sapiēs. deū fecit hoīem rectū. ⁊ ip̄e immiscuit
se infinitis questionibz. Fuit ergo n̄cē hūano generi
iurispitos p̄stitū: q̄z industria ⁊ expectata iurispitia
eas sine belloz fragoribz questiones deciderent: quas
hūana p̄sagz auaritia attulit. Laudant̄ igit̄ plimū
atq; merito diuisis honoz titulis illustant̄ iurispiti:
qui veritatē ⁊ aperūt: ⁊ int̄ hoīm cupidines p̄ sue scie-
ntias ⁊ reglas. qd̄ vez: qd̄ iustū sit explicāt docēt
atq; e tenebris ad lucē vsq; reducūt. Quoz tāta vis ē
ut nōnunq; eas veritates. q̄s vel nat̄a. vel industria.
veriz astutia hūana: in dānū sil ⁊ penā peccati hūani
generis occultas fecerit. ipsi iurisperiti sui ingenij sub-
tilitate ad reip. q̄tem atq; n̄am p̄moditatē reuelēt.
Plurime liq̄dem veritates incognite: plurie iniustitie
impunite manerent: si iurisperitorū cessaret sapiētia.
et sua querendarum rerum. studiosa sagacitas con-
temptui. aut non vsui haberent. Deniq; nemo vnq;
dubitauit verū et iustū multo esse meliora q̄ falsum
et iniustū. Esset enī rationi dissonū: si verum a falso.
iustum ab iniusto vinceret. Quod vtq; funestum in
rep. sepe accideret: si iurisperiti cessent. Quoz id
p̄cipuū studiū est. iustum ab iniusto. falsum a vero
discernāt. Rursus q̄nām humane reip. hoc exercitiū
fuerit: ex eo patet. qm̄ ut phs inq̄t in ethicis: Sūt nō.
nlli hoīes pessime qdē p̄suasibiles: q̄ nō facile credūt

nisi certissima videantur signa. a fortes habeant persuasiones
Aduocati igitur plurimum sunt commendandi: quod virtute scientie
iuridice certissimas vel proximis: imo fortissimas per sua-
siones eliciunt: et illa iudicibus suadet. ad iuuandam inno-
centiam. et reprimendas puniendasque violentias et iniusticias
Vnde Cicero hanc iuris disciplinam extollens. Hec inquit
ad omnes res priuatas atque publicas tuendas instituta est
Et iteque hec ars tuta est. hec honesta. hec illustris. quod sepe
multe res. salue facte sunt. Denique ut philosophus voluit. omnes
artes inuente noscuntur ad supplendas humane nature defectus
ut libet exempli gratia vnum inferre. Natura enim ipsa lapides
ligna atque ferrum producit: huius mune commune efficit. quod recte
et necesse ars communiendi inuenta est: quod id ipsum supplet quod
natura defecit. Sili modo nam parces lana et linum: huius non vestes
producit. salubriter ergo atque necesse artes texendi. atque suendi
inuenta sunt. Natura ergo quandoque homini instrumenta loquendi dedit:
non tamen virtute tribuit persuadendi. Sed arte effectum est: ut
homines studio ipso atque mirabili artificio vi quidam dicendi
consequantur: preceptis videlicet suis imprimere posse audientium
aures. sic natura mune dedit homini vi discernendi congruum ab
incongruo: nisi per grammaticam scientiam: nisi verum a falso: nisi per dia-
lecticam. Licet debeat instrumentum agnoscendi verum a falso.
videlicet loquelam et intellectum. Oportebat ergo per conseruationem
humane vite: et tollendis inter homines desideriis. ut nature huius
defectus suppleretur per iurisperitos: quod ipsum iustum et rectum
iudicibus persuadet: secundum conditas legum leges. et nonnunquam
iustum et rectum distinguant. limitent et moderentur: secundum
particularium casuum occurrentias et legislatoris mentem. que
omnia preceperunt: nisi iurisperiti essent quod ea hominibus suaderent
Et ut paucis agamus: summa est excellentia huius exercitii:
quod ipsa vltra statuta humana quam generalibus atque indeterminatis
verbis statuunt: lucidius intelligunt. Nam per iurisperitorum
subtilem et ingeniosam applicationem dictarum legum: ad cau-
sas particulares mentem legum interpretantur. Et tandem vero per huius
nobile aduocatus officium: insones defundunt oppressi
releuantur. et ut paucis multa comprehendamus. iusticia

periret: si deesset q̄ iustitiā allegaret. Ex quibus facile
agnoscit: q̄nta sit h̄ exercitiū honestas: q̄nta n̄citas.
q̄nta deniq; utilitas. Sed vir affiniū ⁊ amicorū sollicita
instātia verba finierāt: cū m̄t claudius dicebat illud
sapiētis. Sili mi si te laudāunt p̄ctores: ne acq̄escas.
Et tandem aduocatorū vitā ac exercitiū eorūq; aperta
discrimina ⁊ pericula sequentibus verbis dissuasit.

Capl'm xviij. d̄ incōmodis ⁊ onerib; exercitiū iuristarū
⁊ artis aduocationis in causis ⁊ iudicijs. ⁊ de piculis
huius status ⁊ modi viuendi. et de dānis que ex illo
veniūt t̄p. ⁊ an litigia nutriant ex aduocatorū copia.
et an humana iustitia potest impleri in iure nat̄ali.

Vispectorū eorū presertim q̄ forenses causas agūt in
iudicio q̄s aduocatos vel causidicos appellam;: q̄ sit
dānosū piculosūq; exercitiū: nemo apti; q̄ aduocat;
ipse vnq; intellexit. Sed ⁊ q̄ntū hōib; sit inutile q̄ppe
et p̄nitiosū nemo recti; agnouit: q̄ q̄ p̄ eis infortuio
aduocato indiguit. Hui; exercitiū dāna: discrimia atq;
picla: nō facile enarrari possent. Ex mltis aut̄ pauca
q̄dā in mediū adducēda decreuim;. In p̄mis naturā
artis atq; exercitiū s̄licetare oportet. Est. n. eius ḡnis
p̄t̄inatio ī causis. q̄ difficile ē aduocato ⁊ causidico
vnū iuuare: q̄n̄ aliter ledat. cui pulc̄ Ambro. dicē vi.
q̄ non p̄t̄ alī s̄buenre: nisi alē ledat: comodū ē neutz
iuuare: q̄ ḡuare aliter. Vñ sup̄ illo v̄bo impio p̄bes
auxiliū Aug; inq̄t. callidi argum̄tatores. ⁊ iurispiti
fallaces dū cupiūt dital: vix p̄ualcatōis picl'm fugiūt
⁊ troulias accōelq; causarū. s̄ ipsa iura v̄tūt. ce ut adu.
sarios coherceāt: iussioib; legū ad illudendos iudices:
exq̄sitis exēplis. mltiplices intellect;: ⁊ cauillosas a le.
gib; eliciūt p̄dicturas: Quid igit̄ ī eis laudē nō facile
inuenio. vendūt. n. linguā suā q̄ sp̄ūsc̄i conū ē. Qua de
re Aug; d̄ seip̄o ī libro s̄fessionū loq̄ns ait. Placuit
mih; s̄btrahē m̄stēiū lingue mee a mūdaīs loq̄tatis

mee: ne ceteri mei exēplo: iā nō legē dñi: s; forēfici bella
mercerent: et ex ore meo arma furori suo accommodarē.
Rursus nō illis puto assentiēdū q̄ negāt causidicos
lites nutrire: s; potius prescindē et tendūt: ex ciceronis
verbis argumētū sumētes. q̄ recte intellecta eos ledūt
Aut. n. eos q̄ leges ignorant: voluptates et appetit²
suos putāt legib; iuuari posse. et in legū pitos p̄sulūt
ut eis dicāt appetitus suos legib; sequi posse. Sed ea
v̄ba q̄d aliō sonare vident: q̄ aduocatos lites gignē:
Dū voluptuosis et cupidis hōib; suadēt legib; posse
expleri: q̄ leges ipse vetāt: Quis. n. tā amēs ē: q̄ leges
iustas asserat iurgia nutrire. q̄s dicit Cicero in co de
re legib; esse vitiorū emendatrices: virtutūq; smēda:
trices. Sed ex mente ciceronis elici posse: nō leges sed
legib; abutētes q̄ sunt legisse: lites nutrire et educare
perspicuum est Qui ut nascantur lites: spem victorie
victis p̄mittūt. adducētes innūa fallaciaz ipagula:
et astutiaz obstacula scōm polieratū. Qui. n. cec² nō
est. liq̄do vixebit: q̄ non hōim negocia: nō cause: non
p̄trouersie suscitāt aduocatos. q̄nimo ut odis inim²:
aduocati ipi causas gignūt. litigia suscitāt. p̄trouersias
fouēt. imo monēt atq; nutriūt. Prebeāt huic veritati
testimoniū ea loca q̄ certe b̄ta dixerī. vbi si desūt ad:
uocati: ibi cause ipa q̄ litigia desūt. vbi vō aduocatoz
turba strepit: ibi litū anfractib; tota ciuitas ardet: n̄
com² aliq̄ a litigio vacat Vidi ego i germania vrbes
q̄plimas p̄latissimas q̄dem atq; optia politia gau:
dētes: in q̄b; ciuis vn² iurifignat² in occidēdis causis
penit² inext²: toti² ciuitatis causas breui momento
pacifice et incredibili silētio t̄minabat. vbi n̄ assistētia
erat aduocatoz: nec allegationū ingeniosa alterracō.
Stupēti igit mibi atq; q̄renti: cur i tāta vrbe tā parue
atq; p̄pauce cause agēnt. q̄due cause erat: q̄ null² ibi
aduocat² adesset: R̄nsum tādē ē cū faceto modestoq;
risu: vltimum esse causam primī. Addebāq; ut ego
mibi ipsi inquirento satisfacerem: ac si apte dixissent.

pauculas admodū causas in tribunalibz esse suis: cū
rei illa erat rō. qā nullū q̄ eas pponēt aduocatū facile
admittebāt. Profecto non insulsū eoz dictum puto.
plimi q̄deqz neq̄q̄ plexqz litigarēt: q̄nimo aliq̄d forā
iniuste paterent: nisi aduocatoz pntas adesset: atqz
eoz sollicitudo q̄ vincē pollicent. Nemo ēte nisi insanē
sine armis bellū tētat. Quippe plimi salui fuē: qz illis
arma defuē. & lōge ples pite armoz fiducia: q̄ penuria
Tolle. n. frenetico arma: p̄stabis & vitā. tolle cupidis
litigādi mīstros: sīl tolles & lites. Cupit. n. oīs artifex
ut p̄hs ī ethias voluit: sua laudare opa sīl & dilatare
Sic p̄eta sua p̄emata laudat. a cunctis recipi op̄tat
Sic faber ut inq̄t Hiero. sua fabzilia tractat. studetqz
sumope ut totz orbis ea indigeat. Citharista deniqz
omēs exoptat dies ēē faustos atqz solēnes: Armoz et
machinaz artifex: nuptiaz aut pacis t̄p̄a infesta h̄t:
et ḡnalit̄ de pace nō cogitat q̄ cū bello lucrāt. Nec aliū
agit aduocat̄: alienas cupit p̄tuerfias p̄pinq̄oz et
causas exagitat: q̄ suas nō litigat. dissidēto: litigāto
lucrāt. q̄ mendicaret: si q̄etissime omēs viuēt. Et ut
paucis dicā: defūt lites si defunt qui lites cupiāt atqz
solicatāt. Deniqz apl̄s ait. seruos dei nō decet litigare:
Quō igit̄ alienas opes litigāto q̄rere possumz licite:
qui n̄ra p̄ximis offerre iubem̄: Et iux̄ d̄n̄icum p̄siliū
petenti clamidē: palliū nō negemz. Demū vero illud
ego verissimū puto: qz lōge minz reip. xp̄iane nociuū
vixebit: si iudicioz strepitus: si causaz decep̄ōes non
habeat: si aduocatoz penuriā paciat̄: q̄ si per causaz et
litigatoz atqz aduocatoz copias: caritatis orto peat.
que in litigāto seruari mīme p̄t. Et itez longe minz
p̄nicio sum arbitroz. quosdā forā iniuste opprimi ob
defensiois aduocacōisqz defcū: q̄ plimos imo ip̄az rep̄.
eiusqz q̄etiz: tot tantisqz ut cernimz litiū p̄turbacōibz
concuti atqz subuerti. q̄ veluti q̄daz incendia: cunctas
reip. adurūt atqz pfundunt. Postremo q̄s causaz:
quis fori: aut iudicialis strepit̄ tam auidus est: quē

non moueāt imo terreant plimū illa Bernar. verba.
Qui cū ad eugenū agēt: ac cum inducē conaret: ut
fideles ad diuinā legē discendā sectandāq; allicēt: et
aduocatoꝝ astutias fugiēdas eē oñteret: q̄tidie inq̄t
perstrepūt in tuo palatio leges: h̄ Justiniani nō dñi:
iuste ne etiā istud: Tu videris. Nō certe. Lex dñi im-
maculata puerctēs aīas: ea aut nō tā leges q̄ lites s̄t:
et cauillacōes subūtētes iudiciū. Tu ḡ pastor ⁊ ep̄us
aīaz: q̄ mente obsecro sustines corā te silere illā: istas
garrere: Duto q̄ etiā hec puerctas te p̄pellat ad dñm
dice cū p̄p̄ha. Narrauerūt mihi iniq̄ fabulacōes: h̄ nō
ut lex tua. Nec bernardus de humanis legibus ⁊ earū
sectatoꝝib; Rursus nisi falloꝝ. fallit q̄squis q̄ litigādi
officiū assūmit: ⁊ longe magis fallit: q̄ artes litigādi
et p̄tendendi eligit: in quib; p̄pter nocēdi facilitatem
q̄nto q̄s doctior: tāto nequior euadit: ut de aleatoꝝib;
Pollicat⁹ ait. Vnde augustin⁹. forma inq̄t in eis est
litigiosa: h̄ ipso laudabilior: q̄ fraudulēti⁹. Fateoꝝ
enim vtilis est iuris sciētia: si eius p̄fessoꝝes intra ei⁹
limites agerent: ⁊ legū terminos non transgredirent̄.
Sed plimi illis abutunt̄ et falso legum intellectu: et
nouis interpretationib; sacris legib; illudūt. Quod si
secus agerent: paupes ad modum ⁊ inopes: fateoꝝ tñ
felices viuerent. Ea de re sancti viri piculū tā p̄mptū
imminē hoc exercitiū tenētib; cernētes: merito p̄fectis
et deo dicatis viris: ne dñi forensiū causaz interdiciunt
exercitiū: sed humanaz legū studiū: quaz inter cētas
illa est ratio: ne viceh̄ iurisperiti magnū extimēt eam
iustitiā quā ip̄i p̄tinēt ⁊ venerant̄: ⁊ quā leges hūane
tocēt. respectu ei⁹ iustitię: quā lex dei p̄tinet ⁊ venerat̄
Iustitia enim hūana quā leges seclī p̄fiteant̄: impleri
indubie p̄ facultate et natē vitib;: qđ ex eo maxime
patet ut alia taceam: qm̄ xp̄s in euāgelio ex duobus
nat̄alib; p̄ceptis om̄es leges ⁊ p̄phetas p̄tere dixit.
put pulcre Aug⁹. reducit i eplā ad volusianū. dīna
vero iustitia nō nisi sup̄na gratia impleri p̄t. Quare

ad hūc sensum veriꝛ q̃ paulo ante p̃saiaꝛ dicebat de
hūana iustitia: p̃anus menstruate iustitie ṽre s̃t. Sed
nec alienū ab h̃ p̃posito videt̃ qđ dñs in euāgelio ait.
nisi abūdauit iustitia ṽra pl̃q̃ scribar̃ et phariseor̃:
nō intrabitis in regnū celoz. Qđ vtiq̃ recte dici p̃t de
hūana iustitia: quanq̃ iurisperiti et cauidici astruere
nitunt̃. ut xp̃s fidelibꝫ suis dicē videat̃: nisi abūdauit
iustitia ṽra pl̃q̃ scribar̃ et phariseor̃ id ē legistar̃ et
iurisperitor̃ hūani iuris: nō intrabitis ī regnū celoz.
Nec. n. hec iustitia: q̃ ex humanis resultat legibꝫ: sola
ad salutem sufficit: cū illa ut p̃hs in politicis volunt:
solū reip. terrenaz q̃etudinē appetat. Cuiꝛ gr̃a pl̃ima
que lex dīna vetat et punit: ipsa p̃mittit et iubet. Vñ
aug̃. Hec lex q̃ de regēdis ṽrbibꝫ dat̃: m̃lta p̃ t̃pali
pace aut p̃mittit aut iubet: q̃ lex dīna g̃uissime punit
ut in cōcubinatu atq̃ vsuris. Demū in p̃scripciōibꝫ
et multis alijs rep̃ire libet. Deniq̃ lex ip̃a hūana ut
p̃missum est virtuti hūane et nat̃ali inmit̃. q̃ neq̃q̃
ad et̃naz felicitatē sufficit sine sp̃eali auxilio dīne gr̃e.
qđ aliū ē sentiendū de dīna iustitia: q̃ tota dei et a deo
est. Dabo igit̃ inq̃t m̃t pluribꝫ p̃suasionibꝫ finē. si id
solum dixerī qđ hūani iuris sectatores solo noīe iuris
letant̃: cū rem ip̃am nō habeāt. q̃nimo sub iuris atq̃
iustitie obtētū: ipsa iura et iustitiā p̃sequunt̃. ut recte
de eis dicat vera iustitia. filios enutriui et exaltaui: ip̃i
ṽo spreuerūt me. Tādeꝛ qđ ille legista ē et laudabimꝫ
eū: qđ ut inq̃t Aug̃. dicat cliētulo suo recipe qđ mihi
cū tibi accesssem obtulisti: redde aduersario tuo qđ me
iniuste pat̃onāte abstulisti: c̃ opera decepto iudice et
circūuētis legibꝫ vicisti. Longe satis euagatꝫ sum in
describēdis aduocatoꝝ piclis: h̃ exptus dixi Turpe. n.
videbat̃ pat̃itio ignorare ea in q̃bꝫ versatꝫ ē. Quasi
ergo mihi mat̃nis his. imo dīnis p̃moniciōibꝫ exotꝫ
fozens: ū atq̃ ciuiliū causas et iudicia penitꝫ describere.
Vidi g̃ et supati p̃tribules. ad aliū vite genꝫ innocē-
tissimū ut dicebāt. videt̃ notarioꝝ me trāsserre ṽbis

atq; suasionibus sequentibus nitebantur.

Ca. xix. de notarijs. tabellionibus et scribis. et de huius
artis laudibus. utilitate et commendatione ac necessitate.

Quod bellariorum siue notariorum ars et viuendi formula
quod honesta honorabilis et laudata sit: ex plurimis
perfecti illius necessitate et utilitate facile agnoscitur. Periret
siquidem omnis iudiciorum tela: nisi essent notarii qui acta
describerent. periret ipsa veritas et fides in contractibus et merc-
chis hominum. periret omnis ordo in iudicio forensium causarum: nisi
esset aliquis fidelis publicae persona: cui iudex crederet de his
que ab utraque litigantium parte offeruntur et dicuntur. Item
est instituta notariorum ad confirmationem veritatis. sed cum ipsa
veritas ubique sonuerit: ab illo est qui dicit. ego sum via
et veritas. Recte certe ratione notariorum officium valde
laudabile erit: quod in veritatis approbatione et confirmatione:
radicem et fundamentum suscipit. Demum haec artis laudes
et utilitates ex eo patent: quod publice utilitati deseruiunt.
Non namque necesse apud pedaneos minoresque magistratus.
creditum et auctoritatem obtinet: sed apud reges et principes
et cuncta eminentia tribuaria acceptissimi et familiarissimi
existunt. quod manibus imo admiranda fide instrumenta.
privilegia et litterae ad perpetue rei memoriam perficiunt. Et per
multa tempus secula. ex horum sola notariorum subscriptione: in-
dubitata probatio inducitur. Non typum tenet euangelis-
tarum christi qui eius gesta et acta in euangelio: tam fideliter quam utiliter
descripserunt. Et ut ceteras huius artis commendationes et laudes
omittam. qui illam exercet: magna lucra summos honores
assequuntur. ut brevi tempore ac paruo labore: opulenta utili-
tatis appendia adipiscantur. et tandem ab omnibus honorantur:
quia omnes illis indigent.

Ca. xx. de miseris. calamitatibus ac laboribus et periculis
tabellionum et tabellariorum. et illorum fraudibus et dolis.

Inter ceteras vite humane artes et modos formulasque

viuendi. scribarum atque notariorum artem miseria. calamitosa.
ac multis erumis plenam nemo ignorat: nisi qui tam felix
fuit: ut non lite in iudicio: actor non reus extiterit. non obedi
gratia: tristi illorum misterio eguit. Breui igitur huius artis
calamitates. infelicitates. labores atque pericula adducemus
pauca ex multis colligentes. In primis igitur fateamur. habent
tabelliones officium publicum: sed per uatum exercent negotium.
non reipublice. seruiunt: sed rei familiari deseruiunt. non illarum: sed istarum
augent omnes se persone: sed propria se lucra. Demum tabel
larum ipsi huos se esse publicos nouint. quos iureiuramento
constat adstrictos: ut quoties rogari eos a quocumque in omni causa
contingat: ferre eos testimonium oporteat. Nemi autem dubium
existit tam adstrictos reipublice. huos. non esse illius dignitatis atque
felicitatis. ut paulo ante depictum est. Si vero artis labores
fraudes tolli atque pericula ex eo constent: quod nam ipsa impellunt
homines gratis fide ipsarum huare. veritatem attestari. ac de illa
libere ubique ferre testimonium: miseri tamen tabelliones soli sunt:
qui non nisi pecunia de fide dicere ac rogari velint. Nec aliter
quod precio inueniente veritati fide accomodet. pauper siquidem
fide petit veritatis: ille mammona exigit iniquitatis. Tur
pis igitur est qui precio turpiter accipit: quod gratis exhibere tenetur
Quo fit. ut hanc vite formulam exercetes. nec uideant iusticiam:
sed ipsam iniusticiam vendant. que teste Augustino. nihil
ordinatius esse potest. nam iusticiam vendere iniquitatis est. iniusticiam
vero tabiosa insania. In ceteris. non. contractibus res vendita
alienatur a venditore. et transit in emptorem: sed in his infelici
contractu nullam iusticiam habent notarij venditores. Sic miser
artifex ipsarum veritatem ad quam corroboranda credamurque
creatus est. et qui eum honoratum reddit: inhonorat atque
vilificat: dum eam ut promissum est precio exponit. Apud
antiquos. non. tabellarum alebantur a publico. eratque gratuitum
officium. eo igitur seculo aureo etate laudabilis erat tabellio:
nica ars. laudabile exercitium: nunc vero quod ad precium expo
nunt merito in sordibus deputatur secundum Policratum. Rursus
notarij seruus est iusticie: qui virtutum regina est et domina. qui
ergo dominam suam vendit: ut perditior iudicandus est. O quot

falsa ab eis ɔstituunt instrumenta prece qđe vel precio
O qđ ɔtract fabricat. rei geste substantia longe aliter
scribentes qđ ptes p̄fessi s̄t. O qđ falsas clausulas int̄
serūt. Aliasq; iustas abolent. verba cancellāt. dicōes
vitiāt. in multorū lesionē atq; iacturā. O qđ neglect
ne dixerī dolos i iudicijs et ɔctib; ɔmittūt. annos in
dicōes. diē atq; locū p̄mittūt. Nec testes adhibent
natē rei n̄cios. l̄ras scriptasq; diuificāt. Qua d̄ re in
strumenta suspecta: aut dubia reddunt. O qđ errores.
fraudes ⁊ machiamēta ab eis admittunt. Ob q̄s res
innua litigia. immortales ɔtetiōes ibi nascunt. vbi so
piti debuerūt. Demū p̄thocolla nō retinēt. ⁊ diuersa
plerq; ab ill instrumenta edunt. Plerq; vō l̄ras. ɔct
et instrumenta sup̄ vsuris ⁊ ɔ iuris p̄cepta ɔficiūt. pui
faciētes qđ ex ea re infames. inabilesq; euadūt. O qđ
collusiōes agūt i iudicō. qđ recepciōes apud iudicē. qđ
fias attestaciōes. qđ sup̄fluas dilaciōes. qđ acta iutilia
scribūt: ut crescat regist̄ p̄cessusq; in precio augeat.
Taceo qđ excessiua salaria exigūt. crimē ɔcussidiōis non
verētes. diā p̄cō agūt. n̄ calamū qđez manu capiūt:
nisi pecūia affit. taxas excedūt. de q̄b; Greg. dicē videt
qđ multo scelesti ille accipit: qđ aliis offert. Hic certe
crueliores s̄t illis lañib; qđ insidias adhibēt. Nā isti
palaz rapacitatis auaricia seruiūt: cet̄. n. hostes i suorū
t̄m hostiū sangne arman̄. alisim i q̄rūdaz hoīm necē
pecūias accipiūt: isti ut crudelissimi carnifices ciuium
aīcorū cūdorūq; hoīm oppressiōe letāt. ⁊ oīm litigatiū
vitā extingūt. Quid. n. p̄dest iustū h̄re iudicē: s̄ rapa
cem nō tantū. Hinc p̄sitorus ad delictū p̄tinet iudicis
improbos h̄re mīstros. Ais forte qđ ad rē: locupletes
s̄t notarij nūq; egētes. vbiq; hōrati. Qđ ⁊ ego fateor.
Sed ⁊ illud Ciceronis sp̄ v̄ez ēē putauī. nil fore vtile:
nisi honestū iustūq; sit: nil hōnificū: nisi i virtutis ra
dice qđ ɔtuita ē fundet. Nā ut idēz Cicero s̄dit. Nullū
emolumentū est fallē. nullū cōmodū luctis inh̄pare:
splendorisq; nomē amittere. Ad de quia vtilitas illa

familiaris. nō potest tm̄ afferre q̄ntum auferre. Qua
enī alia causa Gezabel om̄i seculo maledicta erit: nisi
q̄ eius nō vero testimonio Agab rex vineā abstulit
Naaboth. Ea de re adē Gezabel dictū ē iussu dñi. ca-
nes p̄medēt Gezabel. Deniq̄ ut paucis m̄ta p̄cludā.
notarius cupid⁹ rēp. offendit. deū p̄tēnit. Cui se iure-
iuranto astringit. iudicē mentiēto decipit. p̄tes ledit.
De his Aug⁹. dicē videt̄ q̄ similes sunt locuste aīali
pestifero. Nocet. n. mordēto. p̄sumit nocēto. Nisi ergo
abūdauerit n̄ra iustitia plusq̄m silium scribar: spem
nō habeam⁹ p̄sequēdi fructū iustitie: q̄ ē regnū celoz.

Ca. xxi. de exercitiō agricultū. et de laudib⁹ et p̄mendacōe
hui⁹ natalis et innocētissimi exercitiū. et de utilitatib⁹
gñi hūano ex illa p̄ueientib⁹ et quō deo acceptū est.

Agricultū optimū ēē viuēdi gen⁹ nōo ambigit:
nisi q̄ viuē nescit. Hic. n. vite mod⁹ p̄m⁹ oīm ē
a deo altissimo hūano gñi tribut⁹. Dictū ē. n. hōi in
sutore vult⁹ tui vesceris pane tuo. nec dixit in sutore
vult⁹ aliei. ut i ceteris officiis et viuēdi mōis liq̄to p̄ti-
git. In q̄b⁹ alieno labore aliēoq̄ sangne et sutore pli-
mos pasci et nutrirī: q̄nimo et lasciuire videm⁹. Neq̄q̄
n. de⁹ hōi h̄ exercitiū p̄cepiss⁹: nisi p̄mū innocētissimū
deinde ei ḡtissimū agnosceret. Hoc teniq̄ vite gen⁹ v̄as
nālesq̄ dītiās gignit. alia exercitia. industriales et ut
ita dixerī adultinas diuitias p̄pant. Agit inē vtralsq̄
diuitias illa ē differētia: q̄m p̄me hūanū gen⁹ susti-
nent. scdē corrūpunt. prime delectāt. scdē cruciāt p̄me
satiāt. scdē angūt. Qd. n. taz felix vite gen⁹ esse p̄t: q̄
nālib⁹ infidē labōib⁹. et possessiōes agrosq̄ ad v̄btatē
p̄ p̄muni oīm vsu deducē. Quaz rex innocentissima
cura: ceteras om̄es noxias curas fugat. Gesserunt agri-
culture vsū nō solū antiq̄ prime etatis: s̄ et oīm etatū
viri prestātes atq̄ clarissimi. n̄ moto publica officia:
q̄nimo et imperia magnaq̄ fastigia h̄o cupidine atq̄

dulcedine dimiserunt. Hanc Cato censorius exercuit
et quod scriptum est. optimus senator atque optimus imperator.
Quem igitur pudebit cum Catone terram colere: Quis turpe
cogitabit: quod ille pulcrum eligit. quod propter rerum gestarum gloriam
etiam in nostris hispanis preclarissime triumphauit. Denique in
ceteris huiusmodi vite occupationibus vacat homines artibus:
in his natione in ceteris vacat sagacitati: in his sancte simplicitati
in alijs supfluitati: in his necessitati in ceteris vacat ornatui:
in his vidui in ceteris vacat homines paucis a multis: in his
omnibus. Qua ratione ceteris viuendi modis iuste antefert
Teste. n. philo. quanto aliquid est communius: tanto est preclarius.
Est ergo illud vite genus eligibile quod pluribus profert. et
paucioribus nocet. Demum non parum huius vite preconium
auget. quod cessat in his viuendi modo ea omnia diuine offensionis
et peccandi incitamenta ac prompte actiones. quae alijs nego-
tationibus sese ultro offerunt. Vt. n. quidam ex sapientibus
ait. inter hominum vitia viuere et vitia hominum vitare: non tam
preclarum quam tantum. nec tam laudabile: quam difficile est. Quis
enim in agro laborans aliena usurpat: quis degerat: quis
blasphematur: quis superbit: aut quis irascitur aut inuidet:
qui optare sibi soli bona non potest: quin alijs eueniant:
Quis denique agricolae intercedens inimicat: Quid aliud
odit nisi gradies: cui maledicit nisi tempestatibus: Quid
denique auare cupit: nisi ea quae aliorum non sunt: Sed et quis
fornicat. quod non ciborum preciositas: sed fames et paupercula
mensa spectat: Et demum ipsa lacertorum lassitudo. et
diurnus totus labor: dormire potius quam lasciuire cogit
Rursus in ceteris vite occupationibus illud communissimum
est. ut quanto homines pluris emolimenti aut census habent:
tanto minus deo retributionis et honoris tribuunt. ita ut verum
sit illud prophetae. quod sacietas panis causa sit iniquitatis in
homine: in his tamen viuendi modo plus omnibus deo reddere. et ut
ita dixerim plerumque plus quam quod habet deo offert. Nonnunquam
enim oblati deo decimis. expensisque deductis: nil super
est nisi labor. adeo ut plurimi anni etiam vbertissimi.

agricultoribus ipsis steriles sint. Recte igitur antiquum
verumque in hispania proverbium fuit. quod agricolae martires
habent. neque enim semel sanguinem fundunt. ut pinguiorem
terram hominum vilius reddant: sed dieti sudore et cruore madent
ut nos vivere possimus. et suis tormentis et assiduis cru-
ciatibus foueamur. His ergo monitionibus suadebant affines
agricultorem vacandum. et si non personaliter per se servos saltem et
colonos ut mos est plurimorum virorum illustrium. Sed non
dum illi verba finierat: ecce mater accit hunc vivendi
modum summoque dissuadens rationibus sequentibus.

Ca. xxiij. de agricultore incommodis oneribus difficultatibus
et laboribus. et de aculeis et miseriis huius status. et
narrantur pulchra de hoc vivendi genere circa eius soli-
tudines et anxietates. et quomodo repugnat peccatis
ingeniis. et quales debent esse agricultores.

Laudatur satis a vobis est agricultore usus. quod et
nunc atque delectabile fore: nemo est qui ambigat.
habeat tamen aculeos suos: ut non inquit plurimum in eo quod edidit
de natali historia libro: agriculturam innocentissime atque
beatissime vite quondam initium fuit. Nunc vero maioribus
longe laboribus novisque vitis obnoxia est. Vt non in geor-
gicis virgilius ait. et primo a divina scriptura didicimus. non
vitiis homo terre et agris: sed terra homini fuisse debuerat.
Hominem ergo culpis effectum est: ut terra possessoribus suis
sine labore non respondeat. et plerumque labor ipse fructus
dulcedine careat. Mortalis ergo indigentia atque necessitas
terram ferro sollicitare: mirisque blanditiis mollire coegit.
In qua colenda quod labores. quod corporis. quod animi sollicitudines
homines perferunt: nemo novit: nisi qui terram colit. adeo ut
verum sit illud Petrarce. qui triticum seminat: seminat et
sollicitudinem. Et iterum quod poeta dicit. quod granum plurimorum
est: sed anxietas seminat. ita ut proprie loquendo. ager
animus sit: cultura intentio. semen cura et messis labor

quas res agricultor vberime percipiet. leta vindemia.
dum tñ cū pruina ⁊ grādine pepigerit. O q̄t inutiles
aratās. q̄t mortuū hoīm anxias curas agcultā affert.
et q̄ p̄ anni circulū diligētias egit plimas: vni⁹ hore
rabida tēpestas abstulit. q̄ si celi tranquillitas adsit
q̄nto pla seminaſti: tāto plures nōe est pascas grues
pluresq; tomi mures. volucres deniq; hospites hēbis
inuit⁹. Nec. n. notioza agricolis sūt. q̄s nescio quid ad
seminandū cogat: nisi q̄ ita dīna puidētia voluit. ut
et si labores. picula. agricola expiatur: laborare tñ nō
desinet. q̄ spes plerq; delectat sine fructu. Demū vero
illud certissimū ē. multis tñ incredibile q̄a i colendis
agris: ornādīsq; vinctis: vix fertilitas sumptib⁹ equat̄
Adde q̄ ut Greg⁹ dicebat bonū est agros colē: si nihil
meli⁹ qd fieri possit inuenit̄. Agricultrē igit̄ hac nra
etate opaz dare nō est vix excellētis ā p̄stātis ingenij.
nec p̄ arte. nec p̄ officio aut negotiō: s̄ p̄ otio ⁊ curaz
alternacōe. vel ipsa cogēte nōitate laudabile. Nec. n.
ars itaz facit meliorē: nō qdē intellectū meliorē: vires
intellectivas nō p̄ficat: s̄ exteriores exercet. Qua de re
iuste sapiētes agriculturā int̄ mechanicas cōputarūt
ut inferi⁹ tangem⁹. Et hec putat̄ causa. q̄re p̄bus in
septio politicoz agricolas n̄ mercatores ac artifices ⁊
mercennarios. licet sint artes nēcie in ciuitate: non tñ
sunt pprie artes ciuitatis. q̄re nō veros ciues Aristotē
tiles appellat. sicut consiliarios. sacerdotes ⁊ bellātes
et iudicarios. put̄ latius dixim⁹ sup̄ in caplo q̄nto.
Vt. n. inq̄t vn⁹ ex p̄bis. nā studiosa parēs dū mltas
mortib⁹ artes dedit. Distinxit etiā ingenia. et cui q̄s
aptissimus reperitur: illi recte insistet. Indecens nāq;
atq; indecorum videtur debile corpus fragileq; lacer-
tos: sed cocile animū habentes colendis agris insistē
debere. Dulcrum igitur est atq; officiosum aliud me-
lius agere non valentib⁹: agros ipsos arare: sed longe
salubrius foret nō agros: sed animos colere. Vex est

tñ q̄ trena aialia terrā amāt. Rursus satis innocētia
agriculorum exercitia verissime fore puto: si tales ipi
agricultores foret: q̄les antiq̄ illi innocētissimi ⁊ sim-
plicissimi erāt. ⁊ q̄les eos debere ēē legim⁹: nō q̄les ex-
perim⁹. Illi. n. cū patiētia ⁊ lōganitate labores ferebāt
cū frugū abūdantia deū laudātes: cū sterilitate mīme
murmantes: s; cū Iob p̄uarca dicētes. dñs dedit dñs
abstulit. sit nomen ei⁹ bñdictū. Sed et tales p̄mi illi
agcultores erāt. q̄ ut cū p̄pha loq̄r. gladios vertebāt
in vomeres: ⁊ lāceas in ligones. Agricole vō nūi t̄p̄is
arat⁹ sibi. rast⁹ q̄ vertūt i arma. nō mō defensiva. s;
offensiva. deū deis: regē vectigalib⁹ fraudāt. fines fū-
tor⁹ p̄fūdūt vel sibi applicāt. etiā nō reuerent. dñs
superbiūt. foros frequētant p̄ seruos p̄ducticos agros
colunt. s; p̄ seipos i iudicō litigāt. cū p̄ alienas i agro
laborāt. ⁊ dū suū deserūt officiū aliēa p̄dlose vsurpāt
Hū p̄choloꝝ avaritia. supbia. p̄opa. ornatu vario.
ampla suppellectili. fraudib⁹ tēnig⁹ col. litigijs ⁊ vsu-
t̄ijs cūctos negotiatores vīcūt. Martires autē q̄ pacto
tales agcolas appellē: nō video: causa. n. martirē facit
poti⁹q̄ tormēta. Agricultores igit̄ nūi t̄p̄is martires
trene cupiditatis: nō xp̄i. dixerī Et ut paucis agam⁹.
sic terrā colūt: sic penit⁹ t̄reni s̄. ut de his recte dicāt.
Ipsi vō terrā lingēt ⁊ terrā p̄medēt. nec de celestibus
cogitāt: q̄ sp̄ d̄ t̄renis loquunt⁹ ⁊ meditant⁹. sibi inuicē
inuidēt: alios abhorrēt stat⁹. Sed plerq̄ castigat eos
de⁹ in eo delicti gñe q̄ peccāt. Dignū. n. ē. ut q̄ in terrā
que oīm elemētor⁹ humillia ⁊ vberima ē: p̄ supbiā ⁊
auaritiā peccāt: eiusdē terre bonitate p̄ueni. Ideo dat
illis de⁹ terrā fructiferā i salsuginē: p̄t malitiā habi-
tantiū i ea. Quo fit. ut terrā sui natā fertilē: illoꝝ ini-
quitas faciat sterilem. Sed nix bona mē dissuasiōis
agcultē verba expleuat: ⁊ ecce frēs. p̄sanguinei p̄ter ⁊
amici. si nullū gen⁹ vite placebat. ex illis maxime q̄
supra discussa s̄ saltē mechanicas aut liberales artes

seu alium viuendi modū. etiā si foret aliqđ exercitiū
gen²: cui plebei homines sese confectre solent. mihiūpi
deligerē. idq; sequenti persuasiōe agē nō erubuerunt.

Ca. xxiij. de artib; mechanicis in gñe ⁊ utilitate eaz.
et qđ sūt artes mechanicæ. ⁊ q̄liter eaz exercitia p̄sūt: ⁊
quō diūse artes sūt eis cōprehendunt. ⁊ demū reducit
qđ ī dictis artib; p̄les viri clari euaserūt. et qđ medio-
citas vite mechanicæ nō est despicienda.

Repudiata sūt a te inqunt aīci ea viuendi gñā: q̄
nobiliora atq; hōratioza ī h̄ seclo vident. in q̄to
fere cūctos ingeniosos et studiosos. ac nobiles viros
v̄sari aspiciū. Si igit̄ occultis incognitisq; nob̄ cāis.
nullū ex sup̄dictis eligē p̄ponis: nos q̄ te p̄limū dili-
gim². ⁊ postulatē ex te q̄maxie poptam². quā utiq;
p̄deres: si ad spūalē vitā transires. te p̄limū non mō
rogam²: s; monem² atq; hortam. ut saltē artifex fias
alic² hōestū ā plebei ex̄citij. Sūt. n. p̄et̄ noiatas artes
et viuēdi gñā: aliacō plā ex̄citia ⁊ viuēdi gñā nō in-
hōesta: q̄to et si plebeos hōies p̄mūit vixam² teditos
Olios tñ ingenuos natē hōies: q̄to ita sors illoz tulit
aut ita voluēt. vel natā ip̄a indinant. sepe aspiciū
artes ex̄citiaq; ip̄a delegisse. Preeligūt ēte nōnlli sub
illa mediocri vita agētes. sed h̄ breuez c̄sū innocētes
transigē: q̄ sūt magnis statib; p̄ditari Adte qđ p̄limi
in eis ipsis infimis artib; clari euaserunt. q̄ tandē ad
altiora sepe vocati suē. Nō. n. artes ipsaq; ex̄citia aīos
hōim v̄tutēq; p̄it² imutāt: nisi fedissima sint. Elige
igit̄ aliquā ex mechanicis artib;: q̄s ip̄a oīm parēs nā
ad vsus hōim p̄ n̄cias instituit: q̄s neq; ip̄a p̄uida
gubernat; nā nob̄ conasset: si nō n̄cias. si nō v̄tiles. si
non honestas iudicasset. et suos sectatores b̄tos facēt
Sūt. n. ut nosci artes ip̄e mechanicæ septē nūo. ad q̄s
cēta oīa vite gñā corp² t̄spiciētia teste p̄ho ī politicis
reducūt. videt; lanificiū. armatā siue fabri. nauigacō

agricultū. venatio. medicina. theatrica. Sub lanificio
vō plima vite gñā includunt. puta texēdi. torqñdi.
suendi. ⁊ q̄ sūt manu. acu. fuso. rota. fibula. siue alijs
instrumētis. ⁊ cetera oīa q̄ ī mātia. lana. lino. pelle. pilo
et vimib⁹ ptinent. Armate vō adaptat q̄cqd armoz
est. et q̄cquid ferro metallisq; ptinet. sub q̄ aurifices.
metallarij: monetarij ac alchimiste militāt. Vocat
aut ars ista instrumentalis. non solū q̄ instrumētis
vtat. s; etiā q̄ ex mātia illa efficiat pla instrumenta.
ad quā etiā ptinet oīs lapidū. lignoz ⁊ arenaz laboꝝ
Hec duas spēs hēt. architectonicā. ⁊ fabrile. Architec-
nice ptes sūt sēcrētaria. carpentaria. Fabrilis vero sūt
ptes malleatoria. fusoria. sculptoria. ⁊ mltā alia filia
vite gñā. Nauigatio vō ptinet omēz negociacōem in
emendis vendendisq; mercib⁹ ⁊ ī illis mutādis tam
coēsticis q̄ pegrinis. Alij vō mercaturā ponūt spēm
p se. Sed pbs eā sūt nauigacōe designat licet mercatā
mltis modis accidat absq; nauigacōe. Sub agricultū
vō q̄cquid in t̄ra laborat intelligit. ad quā ptiet oīs
agricult⁹. ⁊ q̄cquid ad nemoza ac pascua ⁊ ortos ptiet
Ad venacōez vō feraz occupatio. aucupij. auuq; vo-
lat⁹ ptiet. Et gñalit ad eā ptiet oīs piscatā ⁊ venādi
gen⁹ in terra. mari flumib⁹. vel aere. Itē ad eā ptinet
oīs apparat⁹ ciboz. sapoz. potuū. Et gñalit oīa offi-
cia piscatoz. carnificū. coquoz. cauponū. tabernatioz
Sub medicā vō ipsa medendi ars. ⁊ cīrurgia ptinet
Sile ⁊ apothecarioz pigmentarioz turba. q̄b⁹ iunge
herbiscas. ⁊ balneoz magistros rasoꝝ ⁊ siles. Sub
theatrica vero aptant omēs artes ad lutos publicos
et puatos. ac diuersa spectacula ptinētes. Cui viuendi
mō histriōes. bufones. rēpsentatoꝝ. tragici onūant
Dicta ē. n. theatrica scōz psitoz ⁊ Hugonē a theatro.
vbi pplus ad lutos cōueniebat. Siebant aut ludi in
theatro. vbi etiā gesta recitabant. In gabellis vero
chozeas ducebāt ⁊ saltabāt. In gīmnasijs luctabāt

i amphitheatro citabāt pedibz. eqs vñ curribz i arenis
pugiles exētabant. i cōuiujs rīgmis et musicis in-
strumētis psallebāt. ⁊ alea ludebant i phanis tempe
sollemni deorū laudes canebāt. Antiq nāq ludos inē
legittias actiōes cōnuabant. qz tpatō motu naturalis
calor nutebāt i corpe. ⁊ leticia mētis repabāt. Vñ qd
magis credendū ē. qz nēce fuit p līm aliqñ ad ludum
ouenire. Et voluerūt vt inqt phus detmīata esse loca
ludēdi: ne i diūforijs puatīq locis ouēticia faciētes:
pbrosa et cōtūeliosa aliq ppetrarēt. Huiusmodi itaq
mechaice artes ⁊ viuēdi gñā honestissime a quolibet
hō esto viro valēt exēci. Nā ⁊ sac scripta hōmōi nēcias
ātes cōndat inqens i ecclastico. Tu maū artificis oīs
opa laudabiū. Vñ ex pphīs ait. i porta tgis artifices
negociant. Aut si forte cetās artes ingenio peditas
peroptas: elige tibi liberales artes. pferēti qtuor vltias
qīs mathematicas vocāt. q plexq magno splende re
hoīes eas sectātes illustrant. Legisti Sulpitiū gallū
astronomū plimum honoris ⁊ vtilitatis attulisse ro-
manis. Qui cū bello proxi ēent cōtra parthas: ea nocte
luna eclipsata ē. q signo stupefacti romaī dliberabant
bellū nō cōmittendum. At sulpitiū gallū astronomū
publice pñūciauit nō esse malū omen. adducēs rōes
astronoicas qbz suāsit plīm beilare. qd effectū ē cum
ingēti romanoz victōria. Sic et apd attheniēses cum
sol patēt eclipsim: plimi ne ēet mōdi finis timebāt. Sz
pides mathematicū p rōes astronoicas patam falso
tione libauit. de cō scie laudibz atqz abusu latiū infra
agenū i xxxvi ca. Sed d mechaicis et huilibz artibus:
q plures clari euasisse cōptū ē. Legisti hisippiū pictorē
ita Alexādro fuisse dilectū ppter faciē ⁊ staturā eius
mirifice depictam. vt eū ad magnos puehēt honores
Quid d histrioīs arte dicē? Legisti de Roscio histri-
one q tā excellēs i ea arte euasit: vt romaī nūq meliorē
illo testarētur. Nā tā mira corā pplo opabāt: et tam

predare lutos in theatro celebrabat: ut ingētē romāi
ppli dilectiōez psequerēt. ateo ut senat⁹ nobilib⁹ eum
aggregaret. Ad de socratē ipm fontē sapiē. q̄ artem
affectauit citatīfādi. i q̄ tā clar⁹ euasit: ut illā nobilez
artē sue ciuitati incognitā supaddēt: qd̄ de tito dicā:
Qui ateo paupi ⁊ vili officio vacabat: ut publican⁹
ēet. ⁊ cū gabellas precō colligēt: tā fidelit̄ tñ i eo officō
se gessit: ut ppter seius dignitatē pbitatē ⁊ fidē creat⁹ a
romais p̄sul fuit. i q̄ mirifice se gessit. Quid d̄ varrōe
q̄ carnificis officio fungebat. p̄t suas tñ v̄tutes: p̄sul
a romanis creat⁹ est. Sed qd̄ ista p̄mēozam⁹: Legisti
apd̄ Strabonē regi egipti filiū natū ēē. q̄ nullo studio
trahi posse ad artes militares ferūt vel scientificas: s̄
inclinabat nā ipsa ad artē fabrile. vixebatq̄ libenter
fabros. ⁊ ad eos cū potat tēdiabat. Ad q̄ rex p̄spitiēs.
de sapiētū p̄silio eū suo arbitrio reliq̄t q̄ tā famosus
in arte fabili euasit. ⁊ tā egregia machinaz et ferra-
mētoz p̄silia p̄ti attulit: ut lōge pl⁹ ei ex illa arte q̄
ex militia p̄fuit. Nō est ḡ despitiēda vita mechaicaz
artiū. ⁊ multo min⁹ mathematicaz. Nā si ex elecōe
q̄s mediocrē ⁊ huillē statū assūmit. hoc ēte p̄fēctiōis
signū est. Beatus enim predicat. q̄ in magnis potuit
transgredi: ⁊ non est transgressus. tales. n. sublimari
hic et in supna ciuitate merent. Vnde greg. exponēs
illud Dauid. nonne cum puulus esses: in oculis tuis
caput israel factus es: Quia inquit puus tibi fuisti:
mag⁹ corā me fidel meruisti. Tāto. n. p̄ciosior q̄s apd̄
dēū existit. quāto sibi abiectior fit. Hinc cassiodorus.
laudata est viroz sententia: q̄ rebo modū imponit. ⁊
nos humillius considerare docet. qm̄ de nobis amici
expectāt. q̄ p̄lezq̄ non satiat qd̄ bonū putat. Et itez
optimū ē moderata gerē: q̄ nlls audeat accusare. Nō
est teniq̄ diffidendū de sectatozib⁹ humilliū artiū q̄a
in eo exercitio humillit̄ ⁊ fidelit̄ agentes: facili⁹ q̄ in
maxis administracōib⁹ p̄stituti: viā salutis p̄seq̄ p̄nt

Adde. qm̄ desunt illis mat̄ia: desunt artes desunt studia
ceteros decipiēdi et malignādi. Maiores ut inq̄t ap̄ba
sapientes s̄t ut faciant mala: bona aut̄ facē nesciunt.
Prætea aliq̄ ad alia apti nati s̄t: q̄s forte sua nat̄alis
indinatio ad p̄ua inuitat. q̄ si magna tētant: deficiāt
nōte est. Debet ergo attendē vnusquisq̄ in se ad quod
meli⁹ nat̄a indiāt. Vnde ambro. vnusquisq̄ ingeniū
suū nouit. idō ad id se applicet: qd̄ sibi aptū videt̄. Et
cicero. ad suā cuiusq̄ naturā consiliū ē om̄e reuocandū.
Et seneca. male tr̄nent coacta ingenia. Reductate. n.
natura virtus labor est. His ⁊ filibus amici ⁊ san-
guinei persuadent aliquā ex p̄didis artib⁹ q̄citi⁹ fore
eligendā. Sed pia mat̄ timida. ⁊ ex his q̄ pauloante
audiuit stupida: ilico in hec verba prorupit.

Ca. xliij. de disuasiōe in ḡne vite mechanicæ. ⁊ quō
licet sint artes n̄cie: tñ nō est n̄cem illaz h̄re exercitiū
Itē i rubricella sequenti agit quare mechanicæ artes
inuenite sunt. ⁊ quis sit illaz finis. et quare sic appel-
lentur. et an sint vtilēs ingenijs hominum et an ar-
tifices sint veri ciues et partes ciuitatis.

Ateoz fili mi magna ē vis q̄busdā hōib⁹ indi-
cēto. Nā tuo ciceroe teste. tāta ē copiose dicētis
virt⁹: ut q̄ q̄s audit. etiā si eaipe sciat: noua se audisse
arbitret̄. Quid. n. p̄stanti⁹ q̄ posse dicēto tenē hōim
mētes. ⁊ allicē plerq̄ volūtares ad ea. a q̄ ignoram⁹
aut aliē scim⁹. nisi ēte p̄specta cognitaq̄ res ip̄a esset:
sup̄ q̄ pauloante locuti s̄t. amici ⁊ attinentes tui. effe-
cissent p̄fecto intima v̄ba sua: ut tādē illis acq̄escerē
sed v̄x ē fili mi. q̄ aristotile teste qd̄a flā p̄babiliora
sūt quibusdā veris. Adde. q̄ ut sapiēs ait. vbi plima
v̄ba: ibi inopia. s. veritatis ⁊ iustitie. Quippe loquar
saluo om̄i honore: loq̄r tñ cū sapiētie. q̄a stult⁹ verba
m̄tiplicat. Et itez. q̄ m̄tis verbis vtiť: ledit aīas suā

Vnde greg. sup illo vbo vir vetulus non iustificabit.
qui multa loquitur: iustificari nequaquam potest. quod dum quisque per
verba defluit: perdita gravitate silentii: mentis veritatisque
custodiam amittit. Habet enim hec omnis veritas: quod non multis
nec ornatis vobis eget simplex est. et simplicibus contentat
sermonibus. Vnde augustinus. satis est ut verba congruentia. non
oris elegantur industria: sed pectoris sequantur ardorem
Hinc pulchre Tullius. ex verborum splendore et dicendi
festiuitate suspitio quodam artificiose apparitionis nascitur.
que maxime omnino vim adimit. Et seneca. nihil tam
iniquum quam manifesta vobis preparatione. apparet. non subesse
nescio quid mali. Rursum iam fili mi ad verba amicorum
prima certe adducunt. quibus te ad plebeam. ad fedam. ad
turpemque vitam ducant. Malunt enim. ut aiunt vilissimis te
artibus deceptum. sed plures habentes intuitu: quam egregijs artibus
aut nobili viuendi modo imbutum filijs carentem. Ceca est enim.
nisi fallor mens hominum. quam plures pari peritum fecunditate:
potiusque virtutis et vere felicitatis amico populat. Aut
igitur fili mi ne dimittas legem mentis tue. et in promissis illud
Crisostomi cordi spiritus habere. quod omnino iniquum est. nobiliores
ingenia studiis deturpare minoribus. Noui quid vires
intellectus tui. quare ut cum tuo Seneca loqueretur. ad aliud te non
edidit: quam ut sis seruus cum liber existis. Teste enim philoso-
pho. Artifex artium mechanicarum speciem quandam seruitutis
patitur. dum intellectu vigens quam liber est: rebus intellectu
minoribus huius. Adde. quod in eis ipsis artibus doli. fraudes.
labores et pericula non desunt. Vnde apud machabreos
legitur. Omnes artifices et operarii iniquitatis con-
tati sunt. Cuius causam scribit sapiens in proverbij.
quia opus instabile facit impius artifex. Hinc psalmus.
multitudo inquit hominum seducta per speciem operis. opus
tamen iniquitatis in manibus eorum. Sed de singulis
huiusmodi artibus statim latius dicemus. Nec diffiteor
fili mi: quod exercitia ipsa mechanica necessaria et utilia
plurimum existant: sed an ita elegantem considerandum

Eloacaz. n. atq; latrinaz purgandaz vsus. q̄n̄cius
q̄m̄q; utilis sit: nemo ambigit. Sed an ideo a nobili
iuuene ac bone inuolis atoleſcēte. a docto viro eligē-
da ſint: tuipe aīmadūte. ⁊ iudicēt aīci tuiq; cenſores
Sile videt illud ap̄li: q̄ quedā ī nobis membra n̄cia
ſunt. min⁹ tñ honozatioza. Neceſſarie igit ſūt artes
mechanice ad politicā ſocialēq; vitā: ſ; non ab oībus
n̄cio exercent. Vnde p̄huſ ī ſeptimo politicoz ait. q̄
exercētes mechaicas artes. nō ap̄rie ſūt ptes ciuitatis
nec ciues: licet ſint artes n̄cie. p̄ncipalit. n. nō dirigūt
ad virtutē. q̄ eſt finis toti⁹ policie bene ordinate. Et
hoc ē qđ pulcre ait ſapiēs ī eccliaſtico. q̄ cū mechaicas
artes noiaſſet ait. Om̄es hī ī manib⁹ ſuis ſperaueūt
et vnusquiſq; in arte ſua ſapiens eſt. et ſine hiſ non
edificabit ciuitas: ſ; non ſedebūt ſup ſellaz iudicis. et
teſtamentū iudicij nō intelligūt. n̄ palaz faciēt diſci-
plinā ⁊ iudiciū: ſ; ſolū opacoī artis vacabāt. Nec ille
Que v̄ba aptiſſime pbāt mechaicas artes licz n̄cias
ciuitatib⁹: ſuos tñ ſedatores ineptos efficere. nedū ad
iudicandū ⁊ p̄ſidendū: ſ; ⁊ ad alios actus politicos. ⁊
cēta oīa q̄ ingenij p̄ſilij ā diſcipline ſt. Sed de h̄ latius
ſup̄ tetigim⁹ in v. ca. h̄ libi. Artes igit mechanice
exercēte ſt tñ ab hiſ q̄ aliō meli⁹ nō valēt: Vex q̄ d
mechaicis artib⁹ p̄mo h̄mo adduct⁹ ē. deinde de libe-
ralib⁹ artib⁹ ⁊ mathematicis dicem⁹. p̄mo d mechaicis
ſub q̄b⁹ om̄es artes ad corpus ptinentes p̄tinent

Quare inuēte ſt artes mechanice ⁊ q̄s illaz ſit finis.

Quantū attinet igit ad mechaicas artes: dignū
eſt ut a qđā radice cognoſcas. q̄re ars mechaica
inuēta eſt. et quis ſit ei⁹ finis. ⁊ quare ſic appellat. et
q̄t nūo ſint: Igit ſcđm ſententiā Ariſtotilis ⁊ Aug.
ī ſuo didaſcolicon cauſa inuencōis eaz fuit: ut natā
ſubueniret et occurreret hūanis nōitatib⁹ et defectibus

corporalibus. Ex quo dicitur finis illarum omnium. ergo
mechanicarum artium finis est supplementum necessitatum et
defectuum corporaliu. Nam naturaliter nemo carnem suam odio
habuit. Vides igitur humana ratio multiplicem defectum carnis
et corporum humanorum ad occurrendum praedictis defectibus: cepit
ut sollicita cogitare in singulis convenientia subsidia: ut
igitur facilius melius et decetius valeat nam ipsa praedictis hominum
necessitatibus subuenire. excogitauit multiplices artes opera-
tivas in rebus exterioribus ad praesidium corporis. ut artem lanificij
operatiua vestium. et operatiua armorum de corio ferro et sic de
alijs. Et sic patet causa inuencionis istarum artium mechanica-
rum. quod fuit ex desiderio occurrendi necessitatibus et defectibus
corporalibus. Et finis illarum est supplementum ipsorum defectuum
humanorum. Vocant autem mechanice secundum philosophum et secundum
Alfarabium et hugonem in didascalicon quasi ad ulcerine. quia
mechanici faciunt intellectum circa ea quae non sunt propriae sua. Item
quod opus artificis est segregata coniungere et coniuncta segregare.
Cum igitur hoc opus artificis non sit naturale: imitatur naturam ut
possit. ideo mechanicum id est ad ultimum vel non proprie naturale
vocatur. His igitur visis tu fili mi tene spiritus animo tuo: illam
antiquam sapientium sententiam. quoniam nullo ingenuo viro.
aut de gloria et honore siue virtute certati conuenit uti artibus
mechanicis. aut seruilibus delectari exercitijs. Adde quia
licet naturae et utiles sint et loco et tempore emendande: habent
tamen aculeos suos. habent pericula et incommoda. quae tanto
nobiliora hominum ingenia ad terram usque perducunt: quanto
vires solius corporis exigunt. quoniam plerumque aptiores
ingenio. inepti ad illa inveniunt. Rursus non carent
colis. fraudibus et deceptionibus plurimis. ut singulariter et
de singulis videre libet. ubi de vniuscuiusque utilitate et
laudibus: ac incommoditate et miseria particulariter agemus.

Capitulum xxv. ubi particulariter agitur de prima arte mechanica
videlicet de lanificio et ceteris artibus quae ei subalternantur.
et de illius utilitate et incommoditate dulcibus et amaris.

Lanificij vero ars ut sapiētes voluerunt: prima
int mechanicas esse noscitur. Sub q̄ textoria. fila-
toria. et q̄cquid lana. lino. pilis sericog̃ effici. et reliq̃
siles p̃prehēdunt. Hanc artū nātās atq̃ utilitas tā
euidēs est: ut nisi nud⁹ incedē vellet: idip̃m nō diffi-
rebitur. Ad tegumentū igit̃ hūani corpis p̃tendag̃
operienda. sed ⁊ frigoris estusq̃ iniurias repellendas:
nēciam eā artē inuenit parēs nā. putilē certe innocen-
tissimā ac honestis viris. n̄ min⁹ femīs p̃sentancā. in
qua nec membra deturpant. nec art⁹ plimū fatigant.
Nec ars vitā p̃tegit ac vitā instruit. Docz. n. artifices
suos cūctosq̃ moēs: q̃ breuis fallaxq̃ sit h⁹ vite cūsus
Quia teste p̃pheta. transit velut a texēte vita nostra.
Vex si versauice h⁹ artis infelicitates. miserias atq̃
picula p̃plectam: lōge ali⁹ sentiem⁹. Sūt. n. nisi fallor
textoz. filantiū. lanificum. sutoz. ⁊ alioz q̃ lanificio
subalternant. tot machiatiōnū ⁊ fraudū fimenta. ⁊
deceptionū g̃na: q̃t filoz nūosa mltitudo i eoz opib⁹
repi⁹. In p̃mis igit̃ h⁹ mīsterij artifices deo altissimo
ingrati sunt. q̃ dat eis niuē sicut lanā id est tantam
abundantiā: ut ministrat eis lanā ut niuē. ip̃i tñ deū
fraudāt decia ⁊ p̃micia. nedū lane. s̄ ⁊ heroz. Rursus
postq̃ deū ostenserunt. facile putant p̃rimos ledē. idq̃
multipliciter agūt. Quis. n. exp̃mē possit: q̃t sophisti-
catis telas efficiūt: q̃t filoz fallas p̃mixcōes adijciūt
q̃t furta. q̃t rapinas p̃mittunt. Texunt plerūq̃ lenes
pānos. bonā furātes inutilē lanā apponētes: flo pōdē
librāt. Taceo fallacias i filāto. maleq̃ torq̃nto. tolos
in texēto. falsos adultinosq̃ colores intīgento. Taceo
deniq̃ sutoz fraudes ac furta. q̃ vix nisi ex furto velsūt
Hanc itaq̃ artū fraudes atq̃ mīstias sāt scriptā p̃me-
morat inq̃ens per p̃phetā. Ve ue filij deserti q̃ ordimī
telā. s̄ nō p̃ spiritū meū. Et alibi. telas aranee texuēt
Quare ali⁹ p̃pha in eos vehementer exarsit. ait. n. q̃ in-
telligit te p̃cipitabit te. ⁊ telā quā ordit⁹ es fraudulenti

Et ysaïas. pfundentur inquit qui opantur lanam et
linū plectentes. et recte non texētes. Nō enī artifices
auaritie seruiētes: vestes pficiūt lino lanaq; ptextas.
dum idipsum non modo ad literam agunt. sed suis
artib; non contenti: ad alienas parit̃ transeūt. Sunt
igit̃ artes ipse et eis siles recte mechanice. q; mechanē
et non pficiūt intellectū. nec viā virtutibus parant.

Ca. xxvi. de scda arte mechaica. videlicet fabzili armata. a
arcitectoica. et de ptib; ei; et de vtilitate ei; et p̃rogatis
illaz. et de incōmodis miseris et oneribus earum.

Abzilis siue armata scda ē ars mechaica. sub q̃
carpentaria. lignaria. marmozaria. aurificū. et
q̃cquid lignis. lapidib; a metallis fabricat̃. Naz qdē
artū sūma ē nēitas atq; vtilitas. Per eas enī nēita-
tibus hoīm subuenit̃. nisi enī edificia foret: nec hoīes
subsistē possent. oīsq; politica p̃uersacō et dīnus cult;̃
pderent̃. Quid. n. pulcz. qd̃ iocundū in orbe foret: nisi
vrbes. nec dom;̃. nec tēpla ēent. Naz hoīes velut fera
aīalia ī spelūcis latitarēt. Aurificū vō et metalloꝝ et
sequatiū studia et artes non mō honesta. s; iocūda et
vtilia sūt. q̃ vasa ad dei cultū hoīm; ornatū atq; ob-
sequiū parāt. Taceo de fabzili siue armata. q̃ fidelia
arma ad expellēdos hostes fabricant̃. et alia p̃ima q̃
explicari h̃mone nō valēt. Si igit̃ fidelit̃ dictas artes
exercent: honestissimā vitā agunt. p̃sertim si nō ad
lucrū: s; ad reip. p̃mune bonū intendant. et victū non
questū inde q̃rant. Tunc. n. beatus est talis artifex. et
bene erit ei: q̃ laborē manuū suaz māducat. Veruntū
non desūt eas artes exercentib; miserie calamitates.
labores atq; picula. Plene. n. sunt dolis et fraudibus.
Fabri vō plezq; sophistica nō vera fabricāt. blantos
vomeres cudunt. blanda arma atq; infidelia. molles
gladios. et plerunq; toxicatos pficiunt. carius fabzilia

sua vendē conant̃ q̃ valeant. Rursus arma vendūt infidelibꝫ nec sua arte p̃tenti: alienas inq̃tunt. De q̃bꝫ ait psalms. nunq̃d sculptile p̃flabit faber: Q̃t falsas ferri fabricacōes. ⁊ p̃ calibꝫ p̃mutacōes. q̃t sophisticata ferramenta. quot falsas cementacōes. q̃t lapides lignozꝫ sculptē. ⁊ picture falsas opacōes machiant̃. Aurifices vero q̃t metalloꝝ falsas p̃nexiones. quot sophisticatiōes. q̃t dealbacōes. q̃t deceptorias alchimicasqꝫ opationes. nec reptas transmutatiōes. quot metalloꝝ ac monetazꝫ falsas p̃mutacōes. q̃t inutiles et caducas deauracōes. pictas ⁊ coloracōes auricalci p̃ auro. stanni p̃ argento. pestíferas vendicōes. quot mineraliū falsas p̃scrutatiōes agant et p̃ficient: non facile dicē possemꝫ. Sed vix ē illud Hieremie ad eos artifices. p̃fusus est inq̃t omnis artifex ī sculptilibꝫ opibus suis. Sateñ igit̃. artes ipse vtilēs sūt. hūana corpora nutriūt: sed aīos ad virtutes non inducunt. Implent marsubia: sed a mente non expellūt vitia.

Capitulū xxvij. de tertiā arte mechanica. videlicet de nauigatoria et artibꝫ ei subalternatis. ⁊ de vtilitate. et laudibus earum. Demū de laboribus miseris et periculis que eas comitantur.

Nauigatoria siq̃dē tertiō loco mechaniciis artibꝫ subalternat̃. q̃ eadē cū mercatā videt̃. q̃dam tñ singulatiā tam vtilia q̃ inutilia. tā dulcia q̃ amara h̃cē dinoscāt. Illis aut̃ nōitas ⁊ vtilitas ex eo patet. qm̃ sine illa: tota pene hoīm societas. tota p̃uersacio p̃iret. ⁊ cū nlla p̃uintia aut ciuitas sola sibi sufficiat veluti ad quam omnia vite necessaria et vtilia. per nauigantium suffragia facilius ⁊ aptius res omnes deferunt̃. Habetqꝫ certe altera ab altā quid ei deest. ministratqꝫ qd̃ supfluit. Demum omnes fere insule perirent aut depopulate essent: nisi per nauigatiōes

aditus ad eas haberet. Adde. qz scdm aristotilem in politica nrm e regno a ciuitati bene ordinate pmpa habere nauigaco; si volut ee liberi. Na p nauigaco; s abiles et pati ad laceffendas et ppulsandas iniurias pirataz et latrunculoz. Nauigates deniq; multa gni huano vtilia afferut industrie et sagacitatis. sciut eni vetos agnosce. portz. elige. seculozes futas tpeffates puidet. eazq; ortz et occasus psciut. speculant suo studio aduentz aduersantiu nauiu. Demu nauigantiu vita innoces atq; honesta e. na et xps nauicula ascedit et tranffretauit. Apli idiipm sepe fecerut. Rursus ab illis omib; cupiditatib; libidimb; et voluptatib; q in terra ac ciuitatib; hoib; se offerunt. segregati s. et tanto deo s deuotiozes. quanto pximiozes periculis.

Veruntm ht ars ipsa non puas misias. calaitates. labores atq; picula. put vnicuiq; recte spitieti facile intueri libet. Ea enim ars plena est misery. tolis ac fraudib;. Taceo eius picula. Si. n. deessent qui naues fabricarent: nullus tanto piculo se exponeret. Quoz dementiam sapiens mirat inqens. ponetes ratem in mari: pmittunt se et vita suam puo ligno. cum mare piscib; terra aut deus dedit filijs hoim. Primz oim romans persuasit nauē conscende Claudius cauter ob hoc sic appellatus: qa plurimu tabulaz contextz. cauter apud antiqs vocat. de q dicit Seneca no vtiliz artem inuenisse. In pms itaq; nauicularij seu hanc exercentes arte: naues de ineptis putridisq; lignis fabricant puo tpe duracas. et du hoies se illis pmittut subito du ludut absorbent: quod piculum ex fraude nauicularioru puenire dinoscit. Taceo qt latrocinia nauigates et pirate indies agut: qt furta. qt rapias. inter quos nulla fides. nulla veritas. nullus ad deum timor: nec ad pximum amor reperit. sed qui potetior est: paruas scafas inuadit. In alijs viuendi modis: robatozes sut pessime condicomis in hac misera arte

qui plura dep̄daſ: eo ampli⁹ p̄miaſ et accipirata ac
magnatū claſſiū p̄nceps p̄ſtituit. Nec reſero q̄ hoīes
in mari ſubmergunt aut ēte interficiunt: nec ditanſ
nauigātes: niſi cū alioꝝ ſpolijs. piratas enī ⁊ hoſtes
fidei dimittūt. fideles pegrinantes ⁊ mercatores inec-
mes inſequunt. Tandē nauigantes q̄s apprehendere
non valent: picitari cogunt. Miſeꝝ certe gen⁹ hoīm:
in quib⁹ nullū eſt hūanitat̄is veſtigiū. Cū. n. natura
ipſa impellente. naufragātib⁹ hoīes opaciunt. hī tñ
naues picitantes q̄s tueri deberent: rapiunt. dantes
afflictionē afflictis. Quid de q̄a vtilis ⁊ ſecura eſſet na-
uigatoria ars: ſi aer. ſi venti. ſi maris fluct⁹: ſi ſcopuli
rapidi nauigantib⁹ obedirent. Sed longe certior eſt
tempeſtas: q̄ tranquillitas nauigātib⁹. Deniq; pua
ſunt terre picula: niſi maris diſcrimīa expiant. Non
enim ſolū nauigantib⁹ picula imminēt ab hoſtib⁹: ſ;
a mari ſed a piſcibus. quibus tutuiſ foret int̄ hoīes
qm̄ inter delphines conuerſari. qui carnes humanas
ſiciunt. Et ut paucis agam. nauigātes id habent: ut
periculis ſuis gaudeant. Scriptum eſt per ſapientē.
qui nauigant mare: enarrant picula. Hinc ⁊ p̄pheta
dicebat. vlulate naues in die pauoris maris. Sunt
igī hee artes eatenus viles et cōmendandē: q̄tenus
eaz artiſices eis ita vtuntur. ut inſtitute noſcuntur.

Ca. xxiij. de q̄rta arte mechaica. vidē de venatoria ⁊
artibus ei ſubalēnatis. ⁊ de laudib⁹ ⁊ vtilitate eaz. et
de laboribus miſerijs ⁊ piculis que eas comitant.

Venatoria q̄rta ars ē mechaica. ſub q̄ oīs feraz
auīūꝝ occupatio ⁊ piſcata: eazq; rez paratura
cōtinēt ut ſup̄ tetigim⁹. quaz artiū vtilitatē nullus
ignorat Eſt. n. in p̄mis delectabil. atq; ad exercitacōꝝ
deductionēq; t̄p̄is accōmodata. ⁊ ad modēſtā hoīm
recreacōꝝ inſtituta. quippe ⁊ ad ſalutē corp̄is putilis.

si debitis loco tpe & fine bono eis fruant. Quid de quia
toleranda est: si ob nactatē p pellibz et carnibz: non ob
voluptatē sine strepitu & clamore exercet. Sed iam hū
artis & vite incōmoda. labores atq; misērias sil' & pida
memorem. In p'mis itaq; q's prudēs gaudiū suū i
fugacissimis rebz collocatur: Deinde venatui vacans:
melioris negotij diē pdit. Quid de picul' corpis dicā:
Quot foueas venatores p'cipites inc'unt: Aquas q'
stagna: siluas nō sine discrimīe p'currūt. Reges vō &
magnates. et si q'tiens armis non vacāt: venacōni se
dedant. Int' cēta tñ incōmoda. illud puū non est: q'a
lassitudīez senectutē p'lesq; ex ea infirmitates nāciscūt
et ut dici solet. puo sola: p'les mestitie p'pant. Quid
dicā de t'p'is amissione: inutili occupacōe. fructus mo-
dicitate. & tandem punibili vanitate: Que enī maior
vanitas: q' p' puaz bestiolarz leporē natā ipsa timidā:
tot c'unt reges. tot milites. tot cursores tot bucinaz
et comitū clangores. tot vlulantiū vociferatiōes. Et
ut paucis mltā p'prehendā. in scripturis sc'is neminē
sanctum venatorē legim'. Esau. n. venator erat: qm
p'ctor fuerat. Rursus int' venatores scripta sac' Mem-
broth p'mēorat. q' robust' venator et oppressor hoīm
appellat. Deniq; venatores siluas q'rūt: vbi venacōis
colore: p'gnātes spoliāt atq; trucidāt hec ē eoz vena'
hec aucupacō. Taceo de alia venacōis sp'e oppressiua.
arenaria cū bestiis decertant. Et ut paucis agam'.
venatores densa nemora & solitudīes inq'runt: nō ut
vitam solitariā agāt cui se ineptos sciūt: s' ut feris et
volucibz quiuāt. q' hoīm vite inabiels s't. Huic arti
subalternant' macellarioz ars. ceterozq; coquoz. atq;
cauponū officīe artes. quaz vsus poti' voluptas q'
necessitas induxit. Esus enim carnū ante diluuium
inco gnit' erat. Istoz artes vilissime sūt. et fraudibz
plene ac tolis. ut vnusquisq; experit. Vendunt enim
carnes putridas. ouem pro castrone. hircum p' ariete

caprâ p capriolo. Decipiunt i pondē. fraudāt in pecō
et in re ipsa seducūt. Quo fit. ut dū carnes vendunt:
ementiū corpa ledunt. De cetis vero hē artis ptibus
multa dici pnt. puta de piscatura ⁊ vinor ciborumq;
apparatu. in quib; tot mittunt fraudes: ut pudor sit
ea pmemorare. Hæc igit artium studia: ventri non
menti secuiūt. Tollerant itaq; quatenus sufficiūt ad
vite hūane alimentū et bonam corporis valitudinē.

Ca. xxix. de qnta arte mechanica. videh; de agricultā et
de ptib; eius. de eē utilitate dulcore et amaritudine:
supradiximus in deci mo quinto et xvi. capitulis.

Capitulum xxx. de arte pastorali. et de eius utilitate.
ac in commodis miseris et laboribus.

Pastor qdē artē nōnlli agricultē. alij venatorie
attribuūt. utcūq; sit. specialis de ea agendū est
sermo. Est igit utilis pastozū seu bubulcor; ars. atq;
ad vite hūane indigentia supplendā admodū nēcia.
Hic igit viuēdi modus innocuus est: nemini officit.
nature operi intēdit. Reip. seruit. a multis est segre-
gata facinoribus. et a peccandi occasionibus aliena.
ptēplacōni pxiā. in vtilib; actionib; obuia. eāq; vite
formulā: scū pphete sectati sūt. ⁊ sū pastozis noie: reges
et prelatos appellarūt. Quippe cui; noie glorio xpus
nūcupari voluit inqens: ego sū pastoz bonū Veruntñ
hui; artis plima sunt incōmoda labores atq; picula
Primo quidē ut putam; . vtili; homib; foret hoies
potius amare. colere ⁊ alere: q; pecora. Amant. n. qd
nec se amari sciūt. nec amantibus vicē red dere pnt.
Rursus si animalia per te paueris: occupatissimus
bubulc; eris: si p alios pecora bouesq; pascis: tu non
pastoz modo: sed pastoz seruus eris. Sed et illorum
furtis fraudib; ⁊ tolis necesse est credas. nunc pecora

mortua afferent. nunc a feris & mesta. nunc in precipitiū
dedita. & q̄tidie noua rumoresq; adducunt ex quib;
colorē mestitiāq; accipies. Neq; eorū fraudes vitæ va-
lebis. ut recte de eis dicat p̄pha: oēs pastores p̄uicati
sūt. Et itez pastores suos pascit vêtē viciū auaritie.
Con̄t̄ q̄s alibi scribit. Ve pastozib; q̄ dilacerāt gregē
suum. Adde. aīalia ipsa q̄ tanto pe alis atq; custodis:
m̄tis piculis s̄t exposita. q̄ tā crebra s̄t: ut plerq; totū
gregē exhauriāt. Vt paucis igit̄ agam; vtilitas inē-
ta est. certa sollicitudo. dubiū lucz. manifesta picula.

Ca. xxxj. de sexta arte mechanica videlicet theatra et
laudis. & de p̄tib; subalternatis. & de diuersitate oīm
lutorum. et de illorum vtilitate damnis et periculis.

Theatra vō ars lutos respicit. dicta a thraetro
vbi popul; sueniebat. Nec vero vite formula
tolerāda est: si ludis. hoīes ad eum finē vtunt̄: quib;
instituti s̄t. Teste. n. p̄ho p̄pter publicā letitiā hoīes a
p̄uis cupiditatib; & a nociuis voluptatib; retrahunt̄
ut sup̄ tetigim;. Conferūt tēnig; ludi ad recreationē
hūani corpis. ut vigorosi; laborib; & vtilib; artibus
vacare possint. Ludus. n. moderat; tēste p̄ho ab̄ est
anī. Nam inq̄t Seneca socrates ludē cū pueris nō eru-
bescebat. Et cato laxabat aīm curis paucis fatigatū.
Adcirco legū; p̄ditiores festos instituerunt dies: ut ad
hilaritatē publice hoīes cogerent̄: tāq; n̄rm laborib;
inēponentes t̄pamentū. Veruntū plime sūt h; artis
incommoditates. vaitates. mihi atq; picla. In p̄mis
igit̄ p̄siderādū ē. q̄ ut mihi satis videt̄: apd̄ catholicos
theatrica ars mīme ponēda n̄ noīanda p̄cipit̄. Nam
ut inq̄t p̄litor;. Spectacla crudelitatis: inspectiōes sunt
vanitatis. q̄ nō solū hoīm vitis: s; demonū iussionib;
instituta s̄t. Proinde nihil debē ēē cristiano cū circensi
insania. que dicit̄ theatrica. nec cum amphitheatrica

crudelitate. cū atq̃tate arene. cū luxuria ludi. Deū. n.
negat: q̃ talia p̃sumit. Q̃nimo fixi xp̃iane p̃uācatō
efficiūt: q̃ id denuo appetit: qđ in baptismo iam p̃idē
renūciauit id est diabulo ⁊ opibꝫ eiꝫ Lucius silla ut
inq̃t Seneca: p̃m̃ i circo leones solutos dedit. Pōpeiꝫ
p̃m̃ elephantes posuit ad spectacula. nec tñ p̃men-
dant bonā rē egisse: nisi bonū fuit more nouo p̃dere
hoīes. Vnde subdit Seneca sanctiꝫ foret ista in obli-
uionem ire. Preterea p̃sisterent frequentatores ludoꝝ.
q̃ teste Crisostomo sup̃ illo verbo: sedit p̃plus p̃medē
et bibere et surrexit ludē. Deus nō dat ludē: s̃ lugere
sed diabolus dat ludere: ne lugeamꝫ. ⁊ dū ludimus
illudimur. Adde q̃ ludus non caret illusione. a qua
nomē accepit. Vnde sarrā vidit ismaelem lucentē cū
p̃saac. in q̃ luto ut inq̃t Augꝫ. vidit illusionem. que
significabat deceptionē. Preterea demones delectant in
ludis vanis: q̃ vidēt hoīes eis libent̃ intendē ⁊ a via
virtutis deuiare. Vnde i somno fuit a demōibꝫ dictū
cuidā romāo. ut ludi i vrbē instaurarent scđm Augꝫ.
in q̃rto de ciuitate dei. Deniqꝫ i ludis rara est g̃uitas.
p̃m̃pta ē scurrilitas. vāitas. stultiloquiū ṽba otiosa.
mendacia. vane inspectōes. libidinoſe tractacōes. in
p̃m̃ptu ē leuitas. abest modestia: nil aliud i his locis
accidit: nisi breuis letitia. paruū gaudiū. magna t̃p̃is
iacta. puerilis occupacō. Et ut qđā sapiēs ait. lutoꝝ
expectator vanꝫ. lusor insanꝫ. q̃ nec honeste gerit: nec
hoēste cernit. adeo ut ignoremꝫ: an sit lusor infamior
aut spectator. Rursus mlti fuere q̃s natā mites fecit
sed spectacula vitia cocuere. crudelisqꝫ effecere. Nil. n.
potentiꝫ in memoriā descendit: q̃ qđ visu conspicit.
audita facile volant: p̃specte res herent. etiā inuitis.
Fugienda ergo sunt ludorū spectacula. vbi ad horā
gaudemꝫ: ut diutiꝫ coleamꝫ. ⁊ sp̃ vixeamꝫ: qđ vidisse
semp̃ displiceat. Porro lutoꝝ varia esse g̃na constat.
que docuit antiq̃ illusio. Alij. n. alijs delectant ludis

qđā spectaclis feraz. qđā histrionibz. quidā palestris
 quidā aleis. h̄ ubiqz vaītas: Quid enī thauros Quid
 feras publice intēfici delectaciois h̄t Quasi nō suffici-
 at belloz cruoz in castris. vrbibusqz dieti effusus De
 palestris vero atqz torneamentis qđ dici potest. Vbi
 inspector vaniloquus miles insanior. Sit enī seruus
 totiꝝ vrbis. in quo luto sepe vilioꝝ oīm victoꝝ euadit.
 De histrionū bufonūqz vita: qđ dici p̄t. Nescio quis
 insipieñtior euadat: an histrion vel qđ de histrione ridet.
 forte qđ pecūias effūdit: vanioꝝ ē. Quotiēs. n. histrio-
 nes de se dños ridentes vident: tociens ip̄i mirantur
 cēmentia se mirantiū. Sepe ēte histrion: aliqđ fingit: qđ
 falso audiētes delectat se vere. Aleaz vero ⁊ taxilloz
 lusoꝝes a deo spurcissimā artem exercent: ut in ea arte
 qñto totioꝝes: tanto nequioꝝes habeant. De quibus
 p̄hs ī politiis ait. qz aleatoꝝes mortuoꝝ spoliatoꝝes
 et latrones. turpes luētoꝝes s̄. lucri. n. ḡa obprobria
 sustinēt. Vnde et themistodes. grauissimos viros et
 reip. curā gerētes: a ludis leuioꝝibz solatiis arcēdos
 decreuit. ne resp. ludere videret. Ipse deniqz discēbat
 sanctius esse otiaꝝi: qm turpiē solaciaꝝi. Ludos vero
 innoxios ad recreationē: ⁊ t̄pis deductionē cristianis
 nō nego. vt musicis instrumentis. vt videbis statim
 cū de musica agemz. qđ p̄mittunt p̄ loco et t̄pe

Capitulu xxxii de septima arte mechanica. videlicet
 medicina et de eius necessitate ⁊ vtilitate ⁊ laudibz.
 Demū de illius abusu laboribz et piculis

Medicine vō ars fateoꝝ inter mechaīcas nobilioꝝ
 est: tāqm a nā ip̄a hominibz donata. quinimo
 vite hūane p̄limū nēcia. atqz a deo immoꝝli laudata
 et honorari iussa. qua corporū morbi curātur. et vite
 intersticia cōseruātur. Deniqz ipsa huius artis nālīs
 inquisitio commēdatissima est. Et vt paucis agam

utilis admodū et accommoda medicīa ē. q̄ nedū corpa
ip̄a curat: s̄ liberiozē ad vacandū aīm reddit. Nā p̄ho
teste. ex bona corpis valitudīe celsūt vires aī. et bona
corpis disposicō aīaz q̄ iuuat. et ad optīa q̄q̄ disposit
Sed fateor laudāda p̄limū ars medicīne ēēt: si bonū
subiectū. si v̄tuti deditū repit. si deniq; idip̄m sciendi
gen̄s optimū ac nālīb; sciētīis. infallibilib; q̄ funda-
mentis p̄munitū: p̄is medici ad discerēt q̄ exēq̄rent.
Sicut. n. ut aiūt vnusquisq; id agit feliciū qd̄ optīe
nouit: ita q̄ p̄ncipia medicīe ignorat: cō finis sanitas
existat: ut sanū eḡrū reddat nōrē ē. Vidi ego p̄limos
heri aromataīos: hodie medicos. heri barbaīos. rasoīes
hodie morboīz grauiū censoīes. heri herbas ceteraq;
maīalia ī apothecis p̄miscētes: hodie ī p̄ncipū aulīs
morboīz iudicantes. Si. n. etiā sanādo vix nomē boni
medici quisq; assumit: q̄ nā pacto necāto medicandi
titulū vendicabit. Quibusdā itaq; his similibus me
aliqñ febricitatē visitatīb; atq; remedia pollicētīb;
s̄ et causas morbi iudicare conātīb; illd̄ ad philippū
ut ī actīb; aploīz legim̄. Dicebā. putas ne intelligis
que dicis. Quib; dicentīb;. Etiam ego itēz cū eodez
eunūcho ad debā: quomō scire poteris: cum aliq; te
nō docuerit. Mira ēte res ē ut enī inquit Hieronim̄
fullones. metallarij. fabri. lignoīz cetoīes. ip̄sa q̄ vilia
officia exercentes: absq; cōdōre esse non possunt. nec
experiri audent q̄ non nouerūt. sola est medicādi ars:
quam sibi passim vnusquisq; vendicat. Alij enim a
crebro infirmantīb; medicīnā addiscūt. Alij a femīs
ut viros curent. Alij ab infidelīb; audiūt: ut fideles
necent. Alij nescio quib; libellis legūt: ut in miserīis
corpīb; vniformit̄ exequant̄: et ut aiunt vno collirio
ab eis incognito: oīm oculos volūt curare. quo fit. ut
cecus arte. natura videntēz acum faciat. Alij medici-
nam nescientes: medicina abutuntur. et artē egregiā
quam non nouerunt: profitentur. Medicīne excellenti

et illustri noīe glānt. quippe questū grā : pecūiam ut
finē q̄runt. Premiū ite vō medico non mō exigūū: s̄
sordidū. ⁊ tāto labori impar n̄ ingēio dignū. Ex q̄b̄
h̄s artis difficultates ⁊ incōmoda in p̄mpto sūt. dū
viris excellentib̄ non credit: et hac laudatissima arte
abutētib̄ p̄mia dāt. Adde q̄ m̄lta milia hoīm taliū
medicor̄ insipiētia: ā in expiētia forte moriunt. et dū
vnū morbū curare satagūt. p̄les inducūt. Assuefaci-
unt ⁊ miseros agros: ut sine medicis viuē nō valeāt.
q̄s nisi alijs pandis mīme ipsi tangūt nec t̄gustant
Cetera hoīm grā felicē aurā: bonāq̄ t̄p̄is dispositionē
optant. Medici vō aut insanam aut pestiferā. omēs
infirmos ēē p̄t̄ se ⁊ suos desiderāt. Quos q̄dā sapiēs
siles dicit eis: qui fimerā ad corpora hoīm sepelienda
deserūt. Quos demoscenes athenis dānavit exilio. eo
solo q̄ optabant p̄limos mori: ut inde lucy caprent
q̄d contingē non p̄t sine multor̄ morte Taceo quot
morbor̄ plōngationes: quot pestiferas potiones: q̄t
infirmatū p̄minationes miseris infirmis ingerunt
et q̄s abstinentia aut simplici victu. quippe vel herba
si scirent curare potant: sūptuosis vlt̄marinis quippe
et adulterinis materialib̄. q̄ ipsi ā vendūt aut illoz
lucy participant. curare potius inficē hūana corpora
moliunt. Rursus medici causas et nat̄as eḡtudinū
dicunt subtiliter. dantq̄ sanitatē verboten̄. adeo ut
sicut quidā sapiens dicebat. cū eos audim̄ mortuos
posse suscitare credem̄. paulo t̄n post cernim̄ inanē
esse eandem sanitatis spem. quā ilico insperata mors
int̄cipit. Sed quid plura. Absit ut de medicis quicq̄
sinistre dicā. In maīto. n. illoz sepe meis p̄ctis incito
Itaq̄ mihi ceterisq̄ mortalibus sanum foret consiliū
eos non exasperare verbis sed demulcere obsequijs.
Quare nec ego sentire audeo quod omnes clamant:
latrones enim sicarij. venefici. homīes inhumaniter
occidunt. medici t̄n humanissime. atq̄ officiosissime

et solēniter intīmūt. Et si qui aut diuino munē aut nature vigore conualescunt: ip̄az diuīaz graciā ip̄isq̄ beneficiū pecunia vendūt. dū sibi sanitatē attribuūt. Nec idignētur medici q̄ eoz artē mechanicaz dixerī. Nā dicē possunt incongrue medicinā esse mechanicaz: quia est de corpe hūano. ex ea parte qua ifirmatur et sanatur. Quod q̄dem corpus est itellectuū. Quibus dicēdū est scdm alfarabiū: q̄ hoc nō pbat medicinaz nō esse mechaicam. Primo q̄ licet sit de corpe hūano: nō tamē opatur in eo medicīa pprie scdm q̄ ē itellectuū. s̄ scdm q̄ est sensitiuū et vegetatm. Medicīe aut ad hoc valēt. p̄io vt iuuēt vegetatīa potēcia et sensitiua in operibz suis. Fateor tamē q̄ aliquāto accidit. vt in te iuuēt itellectiua. q̄ sedatis coloribus: liberius vacat opibus itellectiuis. Scdo hoc patet quoniam Aris. in libro de aīalibz tradit doctrinam de humano corpe simul cū doctrina brutali: tamē natural sciencia speculatiua est. medicīa vō est opatiua ⁊ mechanica.

Capitulū xxxiiij. de arte mercādi et vendendi que ipsa mechanica est et sub nauigatoria cōtinetur et de eius necessitate ⁊ vtilitate. et demum de illius infelicitate fraudibus tolīs atq̄ periculis.

Creatura vero que ad nauigato viam pertinet vtilis admodū ē ad supplēdas inopias puītiar. ⁊ sine illa comertiū inter hoīes haberi vix posset. h̄ aut mercatorie artis tres s̄ ptes vt ait p̄s i p̄mo polliti. s. marelaria id ē p mare ferēs merces. q̄ nauigatoria dici p̄t. scda ē oneraria. tertia ē assistēcia q̄ q̄s assistit mercatoribz in pecuīe ⁊ aliāz rez pmutatōibz. q̄ oēs mercaē spēs a Plutācho cruribz corpis hūani recte opant. veluti. n. crura hoīs huc atq̄ illuc discurrūt p nātis hūani corpis: sic mercatoēs p nātate corpis t̄p. Rurs⁹ sic coxe ⁊ tibie sustētāt corp⁹: sic mercatoēs t̄p. suis mercibz sustinēt. Ex q̄bz apte spiciat nātitas

et utilitas huius artis. quæ merito ut ait Hugo commendabilis est. veluti quæ diuersas ignotasque gentes conciliat. bella sedat. pacem firmat. et tantam prouata bona ad omnium omnium usum immutat. Est igitur mercatura non modo necessaria. sed accommodata utilisque reipublice. et ut inquit philosophus et non infimum viuendi genus si ipsorum mercatorum finis ad reuelandas indigentias communis reipublice tendit. sed si cupiditatis gratia quod mercaturam exerceat. vix est innocens. Sunt enim eius artis incommoda et pericula plura. idque ex eo maxime constat. quoniam sanctorum sententia sanctorum: vix mercatura sine peccato potest exerceri. Quis enim huius artis dolos. fraudes. iniquitates et scelera narrare potest. Profecto non est dictu facile. Et si cetera taceamus. quod false res venaliū laudaciones. quod metite res emptibiliū vitupaciones. quod defectuū occultaciones. quod fletus a diminute mensuraciones et porciones. quod fletus mercantiū cōmixtiones. quod mendacia. quod periuria. contra quod inquit Ambrosio. O mercator scilicet. copator inferni: cur in fraudem et deceptionem conutis naturam industriam: Cur affectas res defectus: Cur optas pauperibus sterilitatem: ut domui tue compares dolosam fecunditatem: Exploras quoniam erit sterilior proventus. quoniam res inopia. Hanc vocas industriam: quod potius est calliditatis et cupiditatis astucia. et quod tu remedium dicis: omeritū neque potius et latiniū est. Et sequitur lucrum tuum damnū multorum est. Et ut paucis agamus. omne huius artis officiū eo tendit. ut ea vitæ lucris intendant. viliū emant. cariū vendant. prius decipiant. Nos sicut Valerius cum ait inuidiosissimam fore artem quæ inopiam sanguine pascit et mendacijs ut veritatis instrumēto iuuat. Hac fallacia quasi periculis artibus gaudet. quod fraudibus non tam alios quam seipsos fraudant. quia teste Crisostomo. qui simpliciter negotiant. in omnibus prosperant. qui usant. in totum eis omnia aduersant. cum scriptum sit in Ezechiele. tota animusacorum vite vtunt ad lucrum. Ideo non pseuerabit substantia sua. Et iterum fraudabit eum pecunia sua. Taceo de usura: quod vix a mercatura separat. Ceterum de campsozia sileo et pecunie commutativa:

que huic mercâdi arti subalânatur. i qua tot toli. tot
fraudes. tot rapie sunt: q̄t nûmos campsoz habz ipe.
Hâz itaq; mechaicarû atq; similiû artiû sectatores.
vltia alia incômoda. teste pho inepti sunt ad politi
sandû. Qñimo apud antiq̄s h̄modi artib; vacâtes
phibebant p̄cipare nedû p̄ncipatû: sed magistratû
et consulatum vt sup̄ deduximus.

Ca. xxxiiij. de artib; liberalib; i gñe et de illaz cōmodi
tate ⁊ abusu laudib; ⁊ damnis dulcib; ⁊ amaris.

Liberales vō artes plimū fore vtilēs ad instruē
dos iuuenes. et n̄cia admodū sciētiâz genera:
Nullus sanemētis dubitat. Nec tu ignoras q̄ i puili
agens illis imbut⁹ es. q̄ ut nosci septē numero sunt
⁊ i duo gñā diuidū. q̄a p̄me tres p̄mordiales artes
vocant. vel p̄ma sciēdi elemēta. videlz ḡmatica. dīale.
rhetō. Quatuor vō sequētes s. astro. musica. arismet.
et geōme. metaphisice appellant̄ idest doctrinales. q̄a
p̄ctas demōstratōnes docēt. vt statim subiiciem⁹. Quae
aut̄ liberales appellant̄. et ita mathēaticas que fuerit
cause inuentōnū eaz. ⁊ que sit eaz nat̄a. vtilitas seu
incōmoditas subiiciā. q̄ et si tibi nota sint: volo illa
tibi ad mentē reducē ne illaz oblectamētis alledus:
dū illis te totū exhibes: digōra atq; excellentōra ad q̄
illa ordinant̄ pretermittas. Appellant̄ itaq; ut nosci.
septem ipe artes liberales tplici ex causa. Pr̄io ut dis
tinguant̄ ab alijs illiberalib; ut mechaicis et ceteris ser
uilib; artib; q̄ i xeo sūt illiberales: q̄a ordiant̄ ad cor
pus. Oīaz autē ⁊ intellectū: male disponūt. Ip̄e aut̄
liberales p̄ncipalit̄ ordiant̄ ad aīaz: q̄m disponūt ad
usus ⁊ actōnes v̄tutū moraliū ⁊ intellectuāliū. v̄l ad
vsū p̄fectissime v̄tutis: q̄ est felicitas. Ex q̄ p̄t elici alia
ppriissima cā. q̄re vocāt̄ artes libēales. videlz qz scōz eas
bō p̄ se disponit̄ scōz intellectū ad optimū finē. veluti

usum virtutū moraliū et intellectualiū. vel ad usū p̄fē
felicitatis: q̄ est speculatiua. Qui autē t̄lia p̄siterāt: nat̄a:
h̄t s̄t liberi: q̄ nō sūt seruales: cū int̄dū vīgēt. ideo recte
artes ip̄e liberales dicunt̄. Fateor tñ scōz p̄m i octa:
uo pollicitor: q̄ vtile et p̄mēdabile ē p̄cipāe aliquāto
liberales artes et mathēaticas: q̄z v̄sus ordiāt ad exer:
citiū excellētiar̄ doct̄nar̄ vsq̄ ad et̄ū t̄minū h̄ otinue et
assidue exercē se i eis vsq̄ ad quācūq̄ p̄fēcōez nōnūq̄
necniū ē. q̄ otinua consideracō i illis ētrahit ā simplē
aut p̄ p̄te ab usu virtutis moralis. Tercia vō causa est
q̄re liberales dicunt̄. q̄ liberos idest expeditos et exerci:
tatos aīos requirunt. eo q̄ subtilit̄ de rerū causis dispu:
tāt. et de illis plerūq̄ q̄ a sensu remota sūt. Q̄lia causa
est q̄ antiquitus t̄mmodo liberi idest nobiles et ingeni:
ti: i eis studere p̄sueuerūt. Plebei vō et ignobiles stude:
bāt i mechaicis p̄p̄t p̄cipāz opandi: corp̄alis. n. opatō
plus congruit plebeis. otium autem et studium no:
bilibus scōm Hugo.

Ca. xxxv. de p̄mis duabz liberalibz artibz vidēz gram:
matica et dīalectica. et de ortu eaz et causis q̄re inuēte
sunt et de illaz laudibus et vtilitate. ac demū de eaz
abusu et incommoitate.

Postq̄ egimus de liberalibz artibz i gñe. sup̄est vt
i specie eas breui sermone t̄agam̄. P̄rio igit̄ de
grāma. et dīale. agem̄. De rhetorica vō i sequēti ca:
pitlo diserem̄. Vocant̄ itaq̄ tres ip̄e artes p̄mordia:
les q̄ ēca primā l̄raz elemēta versant̄. Per eas. n. ā de
cōgruitate. ā ornatu sermoīs. ā deniq̄ de oracōis v̄itate
et fl̄itate p̄ncipalit̄ agūt. Prima itaq̄ grāmatica scōz
Alfarabiū a l̄us nomē accepit. q̄ mater ē aliar̄ artū.
Sunt autē causa et modus inuētiōis eīz qm̄ cū hoīes
mōdiatē atq̄ ad libitū et sine arte loq̄rent̄: eueniebat
vt min⁹ bene p̄ceptus suos exp̄mere. h̄ et minus apte
audiētes intelligere valerēt quo fiebat vt tardit̄ in:
telligē et intelligi. ac difficult̄ sciētias trahere possent.

Qua vere curantur: sapientes has incommoditates tol-
lere tradideruntque artificiosum loquendi modum unifo-
rem quemque ac congruum. ut omnes conceptus humani. demum
eiusdem ratione per eandem artem aptius et liberius significaren-
tur et addiscerentur. Vnde etiam utilis et necessaria ars grammatica
fuit: quo tamen pacto inter scientias annumeretur. plerumque dubita-
runt. pro eo quod grammatica ipsa solum est peritia recti sermonis
usque. sermo vero transit. scientia autem est de permanentibus.
Quod etiam hec ars polleat lingua non animum novit. nec intel-
lectum dirigere sed labia. Accedit quia non aptetur se: sed aptetur alias
inventa est quare instrumentum sciendi potius quam scientia secundum quos-
dam dici potest. Logica scientia est liberalis ars quae et rationalis
dicitur. Ipsa enim diffinire. querere. respondere. vera a falsis di-
iudicare. ac subtiliter disputare docet. Necessaria est et uti-
lis ars. quod secundum Hugonem in didascalicon. per eam subtilibus ob-
iectionibus latentes veritates reperit. Causa siquidem inventionis eius
perutilis admodum fuit. cum enim in philosophicis plures controversiae
opinionum et contrarietates: deprehenderunt sapientes de modo
alterandi artem esse. Videbant enim quod non posset facile per-
veniri ad aliam scientiae tractationem sine pericia disputandi.
Hanc Salomon omnium sapientissimus in proverbiiis addiscendam
admonet. dum nos hortatur ut intelligamus sermones
praedicationis. usqueque verborum. nec non parabolas et obscurum ser-
monem. et dicta sapientium sensum et enigmata. que omnia ut
Hieronymus ad magnam oratorem ait: dialecticorum et oratorum
sunt. Sed et Augustinus. pro eo inter cetera logicam commendat. quia
exercitatione peritiorumque reddit ingenia. Sed est si dialectice
fructus. si finis attenditur: utique reperimus. quod potius in-
genium inaniter fatigat. quam utilem proficit. Nam etiam disputati-
onem vicis: non fructum: sed verborum folia consequimur. Hic Gregorius.
philosophica inquit disputatio quod aliud est: quam verbis ostendere
et audientes subverti. Obutunt enim ea arte plerumque: dum con-
fidentia clamoris verborum veritatem impugnant. Rursus quisque
ea totius usus nostre est otiosius loquens quicquid probare non
potes. quia ut inquit Augustinus. philosophia sumit ab homine: quicquid

nō habet ex veritate. Sed et illud vñ ē. q̄ sepe nimium
altercatō p̄dit: dū inq̄rit veritas. q̄d satis tolerandū est.
Idip̄m q̄d ad veritatē iuvandā institutū ē: ad eā obfus-
candā occultandāq; cū hoim labore studiosissime q̄rit.
Vñ Aug⁹ in de doctrīa cristiana execrabile dicit artē
sophisticā disputādi et libidīez tixādi. q̄m admonet
cauēdā. Si. n. doctrīa foret pietatis: nequaq; sacre līe
tantope eā detestarent cū aiūt. q̄ sophisticē loquitur
odibilis ē. In ea ēte vt ip̄e Aug⁹ ait victoria v̄borū:
et ostentatō ambiciosa queritur nec moto tartos: sed
plerumq; ingeniosos decipit

Ca. xxxvj. de rhetorica q̄ est tertia liberalis ars. et de eius
ortu et utilitate ac laudibz. Rursus de eīz abusu et q̄lis
debet ēē orator. et ad q̄d valet eloq̄ntia sine sapiētia. et
quomodo aliqñ est mortifera.

Rhetorica tertia ē liberaliū artū. sic dīca q̄i ornat⁹
sit locutōis scōz Alfarabiū. Veluti. n. p̄ ḡmaticā
aḡtue loq̄ndi artē addiscim⁹: ita p̄ rhetoricā ea ornatē
p̄ferre que didicimus. ex qua re potissima causa illi⁹
inuentōis sumit scōz Hugo. Est igit h̄c artis sum-
ma vis ingēs laus. Nam ut inq̄t Sen. magna res est
eloq̄ntia. n̄ adhuc vlli indulsit: vt totā attingēt. satis
felix ē q̄ i aliqua eīz pte t̄cept⁹ ē. Nec ēte ornamentū ē
aliarū sciētiaz. q̄ vt inq̄t Cassiodor⁹ q̄cqd i alia doctrīa
cōcipit: ab ista s̄b decore p̄fert. Vñ ē i eccl̄astico scribit.
tuba et psalteriū faciūt melodiā. et sup̄ vtrumq; lingua
suavis. Et itez. fau⁹ mell v̄ba op̄posita. Et rurs⁹ s̄p̄:
tū ē. q̄ sapiēs i verb suis mōstra placavit De laudibz
v̄o eloq̄ntie t̄pete q̄ sup̄ dixim⁹. i xxxiij. ca. i p̄n°. Sed
ēte hec ars plimos fallit: dū suos sectatores dicere. nō
scire. docet. instruit. dulciter verba carpere non vtiliter
sapere. Et dum verborum suauitas queritur: vera res
sapientia ammittitur. atq; vtināz tantus hodie esset
hominum labor ad recte beateq; viuendum quātus
ad ornatē bene politeq; dicendum. Hinc Firmianus

Lactān. vtnā taz mlti bñfaciēt: q̄ bene loqui vident.
Ode. q̄ plerq̄ ea vtunt nō ad salutē. s̄ ad perniciē.
Acerbissime q̄de; illud referēdū q̄ppe et dolēdū arbi-
troz. ut videz ea que teste Cicerōe a natā data ē ad ho-
noz hoīm cōsuacōz: i pestez ⁊ nocumentū vtať. Sim-
plex. n. ē vītas ⁊ recta. splēdore aut ūboz lenocinio nō
eget q̄nimo vt Quītilian⁹ ait. suspecta ē cū ornat fin-
gere nescit. Nā qm̄ inq̄t fababit fiamētum q̄ vix eli-
matū de pmit hmonē: Ip̄a vero p̄ ornata locucō plus
pferre q̄ offerre solet. Vt vñ sit q̄ q̄daz sapiēs ait q̄
garrulosa dicēdi festiuitas pl⁹ sonat q̄ valet. multū.
q̄ hē inamitatis et vacui. Idq̄ Sen. nō negauit dū i
declamacōib⁹ ait: q̄ raro hec inter se cōtūt vt eatez vox
sit dulcis ⁊ solida. Nīc Didim⁹. ad Allexandē. artē
inq̄t bene loq̄di nō discim⁹ nī faciēdie rhetōicoz ora-
torūq̄ operā dam⁹. Cui⁹ offitiū ē fabulātes hmoīb⁹
fiamētare mēdātia. ⁊ innocēcie fidez cōferre crimib⁹. q̄
dū putāt se aliene laudis fructū p̄ iniquā victoriā ca-
puisse: nesciūt se sue cōsciētie p̄didisse nitorē. vt rede
experiantur illud. Lactācij. q̄ mltis sua etiā faciēdia
mortifera ē. Rursus veluti ip̄sa artificiosa dicēdi ars
suos alūpnos decipit: sic ⁊ ab eis fallit. parēq̄ ei vitu-
perij vicē reddūt: dū eloquēcie ā rectoris flō noīe glo-
riant. eamq̄ tāto fedis deturpant. q̄nto nllaz p̄tē elo-
quēcie attigēt. Quippe noīari eloq̄tes delectant: qui
nōdū loq̄ inceperūt ne dixerūt didicerūt. Est. n. mod⁹ noz
hoīm ingens numer⁹. q̄ i eo se veros rētores p̄ficos at-
q̄ faciētos oratores euasisse putāt: si post pauc̄as q̄bz
insudaūt gmatice lras. postergatis cetis p̄claris sciē-
cijs. q̄ ip̄az eloquētiā nedū illustrāt: s̄ pficiūt. ilico fa-
ciēdie studijs se dedāt. librosq̄ Cicerōis ⁊ si vis nostri
Quītiliani plegāt. Longe ēte aliē idēz Cicerō mod⁹na
deplorās t̄pā in eo libro sentiebat: quē de oratore ad
Quintū fratrem edidit. Longe sec⁹ ⁊ ip̄e Quītilian⁹ cū
de oratois institucōe ageret. taz. n. aut nllm fatentur

optimū esse ea etate oratorē. Cuius rei illam asserūt nō
insulsam fore cāz. Nā oratorē inqunt i oī sapiētie gñe
psuadē oportē vt q̄ alibi didicit: cū splēdore dicendi
pferat. atq̄ vt q̄ vey oratorē audit. scire ⁊ intelligere
plusq̄ ceti arbitret. Qd̄ utiq̄ nisi diuisis sapientie ti-
tulis lustrēt: effice non valebit. Quo. n. pacto i sacris
līs ille psuadebit: q̄ eas nusq̄ legit. Quoue i natāli-
b? q̄ Oristo. nō vidit: Quo mō i morib? a iure civili
porabit: q̄ eaz scīaz ne dixerim experts ē: h̄ n̄ pñcipia
nouit. Ea de re Cicero mirare desinit paucos admodū
fuisse oratores: cū eos a oīa a mīta scire oportet. Que
oīa hoīes p̄lecti p̄ q̄ difficile ē. Hic Aug⁹ i de doctrīa
xpīana ait quēdā sapiētē dixisse. q̄a oratorē oportet
nō moro delectare: h̄ docē: n̄ mō psuadē vt flectat: sed vt
vincat. Constat itaq̄ ea oīa nō nudis v̄borū folijs: h̄
mūltiplici sapiētia comparari. Talis ergo eloquētia a
sapiente prolata. omī dulcore mellis dulcior ē. de qua
in ecclesiastico scribitur. sapiens i verbis amabilem se
reddit: Vt igit̄ partes laudate eloquētie quis asseq̄-
tur. necesse est varia scientiarū suppellectili constipat⁹
existat: Idq̄ in puerbijs Salomō pmonuit inq̄ens.
stude sapiētie vt possis digne proferre sermonē. Qua
sententia contemptibilem asserit facundia nisi scien-
tia ⁊ sapiētia fuerit condita. Sateor ergo hoīm mens
hodie deprauata. q̄nimo ⁊ penit⁹ obortata est atq̄ vt
frontes p̄ fructu capiāt et fumo pascant. dum se igni
appropinquare putāt. Hoc ē ēte illud t̄pus qd̄ Appulus.
ad Thimotheū presigbat. cū poetaz fablas ac ficti-
ta p̄ veritate ac sana doctrīa fideles accepturos in spū
deplorabat. cū ait. veiet ergo t̄pus cū sanā doctrīnā nō
sustinebūt: h̄ a veritate q̄dem auditū autent. ad fablas
aut p̄tēnt. Adde q̄a teste Aug⁹ Cicero ip̄e et ceteri q̄
rhetoricā docuē fassi sūt eloq̄ntiam sine sapiētia obēe
plurimū ⁊ p̄desse nunq̄ sapientiam v̄o sine eloq̄ntia
plurimū profuisse. Hinc Appulus ip̄e vas electionis

ad Corinthios de se loquens palam fateatur se imperitum fore
sermone: sed non scientia et sapientia. tamen tamen proficit quantum modus
capere potuit. et humana ingenia sufficere valuerunt adeo ut
plures ceteris doctrina et predicacione perficerentur: unde ipse doctor gen-
tium meruit appellari. Ipse denique et si rhetoricis coloribus
non usquequaque utebatur: adeo utiliter disputabat: ut omnes
sua sapientia superaret. Non utique ut ipse alibi ait vivebat
in persuasibilibus humane sapientie verbis: quod ad eloquentiam refer-
runt. quare fideles sumope admonet. ne decipiantur in sub-
litate hominis. Nouat. nam quod ad eundem sensum Job dixerat
frustra inquit homo apert os suum. et absque sapientia verba
multiplicat. Nec idipsum gentiles veteres quod eloquentie stu-
dia miro cudebant ingenio negare videntur. Quippe arbi-
trati sunt eloquentiam non debere iudicari atque laudari verbis
solo splendore: sed sanctis gravissimas sententias a vera sapientia
sapienter elicitas. ut explicare libet. et gratia exempli dixerim.
In officio diuinitate siue anulo absque proportionem: longe
plures offerre videtur quod carbunculum. quod gemas. quod autem offert: quod
aurifex quod modo ea autem ligat formamque simplicem adiecit. Quis
itaque referta oratione gemis sapientie et sententiarum pondere per-
ficit. non solis verbis floridus par ergo substantie vel virtutis
a solite pulchritudinis orationi afferre videtur: quod solum rhetorice
et eloquentie vacat. veluti quod nuda ex aliena periosag-
matia verba ligat. Qui vero non medicato sed sua diffundere
et periosagmata miscet: longe plurius offerre visus erit. Sa-
mulam itaque teste Augustinus eloquentia sapientie. nec mirum ut
Hieronymus ait ad magni oratorem. si propter eloquii venustatem
et dicendi ornatum sapientia ut domina ea utatur. et ali-
quid de ancilla atque captiua propter eius venustatem faciat
liberam israelitem quod et tamdiu honorata incedat: quod diu
domina sequitur. sitque acceptibilis: cum sola absque domine
splendore prodire et placere gescit. Postremo audi quid
Augustinus dicat. ait. nam quia eloquentie solum vacantes mimes
ingeniosi habent. Quid. nam inquit potest clavis aurea
si appetere non potest. Aut quid obest lignea si potest:

Agam igitur finem si illud unum dixerim. quod si sine sapientia eloquentia profiterentur: vanitati inmitti fatentur. Nam non doctus ornatui vacantes: humanitatis studia se iactant affectus. cum. non. teste sapiente vana sunt studia hominum. recte doctorum exercitia studia humanitatis sunt quippe et vanitatis: dum vanitati sermonis incubunt. quod pulchre item sapiens alibi digito tangit. verba inquit proferunt plurima multa quod dicendo et disputando vanitatem habentia. Sed et Hieronimus ad eundem sensum. doctrina inquit vanitatis corum lignum est argento involutum. Lignum inquit sicum est atque aridum. idque ut splendeat argento involuitur. Nec aliter thesorum verba arida sunt veluti nullo sapientie humore a sententia et splendoris humectata. quare ut fulgeant argento non de eloquentie super involuuntur. Quo fit ut verissimum sit eos studia sequi humanitatis quam potius vanitatis. Adde que diximus in prefatione huius libri que incipit. Vex ubi aliquid diximus usque ad medium capituli.

Capitulum. xxvii. de mathematicis sciencijs in genere. et de earum ortu et fine.

Mathematice vero doctrinales vocantur. quod per itas et metrastracos quantitatis continue docent. ut statim libere dicemus. Has philosophus metaphysice prout et cum illa succinit quod utique solidat de quantitate continua. sed dispariter. Metaphysice. non. solidat de omnibus quantitatibus pro ut sentia ut ait philosophus libro quarto metaphysice. Sed mathematice solidat de quantitate ut de subiecto. et de illa principaliter agit illaque demonstrat. Et quia quantitas multiplex est aut saltem quadruplex: ideo quatuor sunt mathematice. Prima. non. et nobilior quantitas est circa dimensionem omnium celestium corporum in se. et inter se per distancias et dimensiones ad invicem. etiam respectu motus et situs illorum. et ideo istam quantitatem versat astronomia. Alia est quantitas respectu auditus. ideo sonos et voces. Nam humana curiositas videns in sonis esse delectamentum: quesivit causam eius ut sibi posset per artem tales delectationes facere et continuare ut dicit Boetius.

i pmo musice: unde vocuit qñtitatē vocum sū vna cō-
cordia ⁊ sōnātia sonoz cōiūgē. ⁊ i vna pporcōe nūali
reducē. ⁊ hāc pporcōz ⁊ qñtitatē sonoz vocam⁹ musi-
cam. Tercia qñtitas respcū nūi vsat q̄ dicta ē arisme-
trica idest vtus nūi. qz sōidat qñtitatē nūalē ⁊ ppeti-
tem ei⁹ vt ait Aristotē. Nec ēte ars magne vtutis ē qz
nlla aliaz triū indiget: alie vō hac plimū indigēt vt
ait Boetius. Qrta vō qñtitas vsat ēca mensurā q̄ dca ē
geometā idest mensura tē. q̄ ortū habuit scōz Alfara-
biū i egipto. Cū. n. post Nili inūdacōz possessiōes oēs
obducēt limo. ad h vt deinceps possessiōes cōtitudia-
lit distiguerent: ceperūt itaqz lineis ⁊ mēsuris metiri et
partiri. vt sic cōtū limites ponēt i possessiōib⁹. A tali
igi pmaia mēsurā tē sciētia mensurādi nomē acce-
pit. q̄ geomēta dicit. Postea vō cecit inquisicio ei⁹.
et de ientum est ad lineas et circulos et triangulos et
ceteras figuras ad eiusdem artis perfectionem.

Ca. xxxviii. p. ticulariter de pma sciētia mathematica.
videz de astronomia ⁊ de eius laudibus et vtilitate.
de nam de illius incommoditate incertitudine labo-
ribus et damnis.

Astronomia itaqz pma ē mathēatica. et quā ātīqui
mathesim penitētia breui appellabant: eāqz vtilē
p̄babilē p̄ habuerūt. qz vt ait Policiat⁹ natā illā in-
ducit. racō pbat. et vtilitas ⁊ expiētia p̄pbat. q̄ hūc
sequunt: curiosiores sūt celestīū vt inuestigēt s̄ singlis
q̄ sū lūari globo otiēt. vtil ēte ad nāles effd⁹ p̄nos-
cēt⁹. Illa. n. de sidēz motib⁹ magnitudie ⁊ distācia p-
tāt. Euocat. n. hoīes ab his tenebris ⁊ grosso aere: ⁊
i supiorē illā lucidissimāqz celi domū tot lūarib⁹ dis-
tinctā: oīos ⁊ aīm inducit. Est. n. iocūdū fixas stellaz
imagies discernē. ⁊ erraticas suis locis noībzqz d̄signē:
eazqz oīiunctōes. Demū solis ⁊ lune d̄fect⁹: lōge ante
predicere ⁊ p̄videre ex quib⁹ plima cōmoda osequit.

et non parua picula et incōmoda vitamus. Rursus
nō est dubitādū ex motu celestiu corpū plimos futōs
rerū euentū dependē. p̄sertim ī illis q̄ ex nōo libero ar-
bitrio nō p̄cedūt. Vnde scōz doctrīa scōz. nō sūt cul-
pandi q̄ naturales effectū stellaz ⁊ planetaz nouerūt ⁊
p̄dicūt. Nā et ī genisi legitur luīaria celi ad hoc p̄ducta
ēē: vt sint insignia ⁊ t̄p̄a et dies ⁊ ānos. P̄t̄z ex p̄dictis
excellētia et vtilitas huius artis. Vtū scōz Alfarabiū
hec ars p̄ p̄te mēdax ē: ⁊ hoīb⁹ ignota. Quis. n. hoīm
hodie nouit oīm: ⁊ tā diūsay stellaz diūsay natās et
effectū. ⁊ postea v̄tutes ex oīb⁹ mixtas: vt cū cōtitudine
dēminet euentū. etiā naturales ī elemētis et elemētatis
ōtingētes: vt absq; dubio dicē possit. taliū stellaz cō-
iunctō facit nōio sicutatē: ⁊ taliū cōiunctō facit aq̄rū
abūdantiā. ⁊ taliū pestilētiā. et taliū mortē diuīnam.
⁊ taliū mortē celerē: indubie nemo nouit circa arcana
ista certū dicē s; p̄ diēcturas fallaces asserūt aliq̄ ex his
q̄ cōtingerūt aliq̄n. ⁊ nō accidit vniūformit̄ sicut dicūt.
Et ideo astronoīa iudiciaria fatua dicūt. ⁊ infatuatiā
eoz q̄ sibi vacāt scōz eūdē Alfarabiū. Irrenda ēte ē
taliū hoīm demētia: vt scire velint: que ī celo aguntur.
q̄ consilio celestiu interfuerit atq; recent inde venerit:
cū tñ qd in terra qd ī domo vxor aut soror eiz egerit:
ignorent. Noui ego quosdā astronomos vxores ha-
bere nō satis pudicas. ipsi tamē de aliaz impudicitia
coniectabāt. Pluria itaq; incōmoda hūano generi ex
his futōz p̄scrutacōnibus mathematici asserūt. Sed
vltra p̄dicta imminēt alia incōmoda ⁊ picula. Nā caro
et difficilē sedatores h̄s artis inī moderacōis metas
cohibent: s; cupiditate q̄dam fura p̄nosendi. ad diūsa
vanitatū genera eiz velamēto hoīes trahunt vt teste
Pollicrato nō tā phie species: q̄ quedā impietatis di-
saplia sit. ⁊ tandem ī mathesim p̄ducta penltia cōuer-
tatur. Dilatāt. n. pluriimi filaterias huius artis vt cō-
stellationib⁹ et planetis nimium virtutis attribuāt.

et eis nescio quā auctoritatē prestant ī stumeliā crea-
toris. Et iux̄ Applm ad sobrietatē nō sapiētes stulti
facti sūt. Cēlestibz. n. stellacōibz attribuūt vitā ⁊ mor-
tē. cēlosq; euentz hoīm p̄dicere conant̄ et cēta q̄ pater
posuit ī sua p̄tate. nō attēdētes q̄ p̄ pphaz dē ad illos
iradēs ait. dicite mihi q̄ ventā sūt: et dicā qz dii estis.
Sic igr̄ mētes hoīm futā p̄nosce cupiētū illudūt: vt
tandē liberi arbitrii p̄imāt libertatē. q̄ piter et eis cre-
dentes vtrū illud s̄lutarēt. qz altissimz sideribz ac stel-
lis tm̄ dedit vigoris q̄ntū voluit: sibi tm̄ retinuit totū
opificij p̄ncipatū. Que oīa ipsi auctōi deo exhibent fa-
mulatū. Iux̄ illud. celi enarrāt gloriā dei. Quidē. n. hi
hoīes diuīe puidēcie illiūq; boītatī ⁊ p̄tati detrahūt:
vt asserāt aliq; faustū ā fortūatū ēē posse ex stellacōe
natiuitatis sue. A quibz vt q̄dam sapiēs ait q̄rendū
ess̄. an credāt ita dei q̄busdā p̄lezq; regna ⁊ domīnia
ablata fuisse simplr: ⁊ eiū gratia ⁊ b̄nplacito alijs se
collata. Rursus nū credūt qz eadē diuina ita vl̄ grā
dei aut aliquorū precibz potest placari: vt bona data
non auferat. et mala merita non inferat. que omnia
in sacris lris sepe facta esse legimus. Quod si ea vera
fore credunt: necesse est illos etiā credere quia contra
voluntatem creatoris huiusmodi bona hominibus
nō proueniāt. nec eis auferant: sed infallibiliter verū
sit cūta bona ⁊ mala moribz ex dei beneplacito p̄-
venire. Vnde v̄tissimz Guillerinus cancellarius pa-
risiensis pulcre ī eo quē de vniūso libro edidit: refert
facere. qz cū vnus ex astronomis andā ex illiū natiui-
tatis stellacōe magnā diḡtatē polliceret. Ille ab as-
tronomo q̄siuit. Nū si dē nollet: ille diḡtatē assequēs
esset. Cui r̄ndit nullo pacto id effici posse. Rursus que-
siuit. an si dē vellet. astra ⁊ eiū natiuitas possēt impe-
dire: ne diḡtatē assequer̄. Sifr r̄ndit negatiue. Tunc
ille. Cum ergo vtrūq; sit in dei arbitrio totum ei com-
mitto. Quod v̄o obijciūt lumīaria celi producta esse:

ut sint insigna ⁊ tpa: fatendū est in natālib. Erraret
·n· medic⁹: si flebotomaēt mēta lunacōe vñ signo līte:
rū. Signāt ergo sīdēa futā tpa. an natālit ēēt sīca vñ
hūida. Secus ī euētib⁹ hoīm. q̄ ex arbitrio procedūt.
⁊ p rōz dirigi pnt. Tales ·n· astris nō sūciunt. Pen:
tent ·n· ex intellectu q̄ scōz p̄hm stat ēē ab extra. Sa:
tendū est tñ q̄ indiatiue astra disponūt certos hoīes
ad ētos act⁹. p̄stīm eos q̄ nō resistūt passionib⁹. nec
sequunt rōz. Quo sensu dixit Pertholome⁹. q̄ solus
sapiēs dñatur astris. Stultoz aut infinit⁹ ē numer⁹.
Sigficāt ergo astra q̄dam naturalia ī terra. n̄ ad illa
hoīes cogunt. q̄nimo ea facile vitāe possum⁹. veluti
exēpligratia. eleuacō man⁹ cū gladio: signū ē eminē:
tis p̄cussiois: nō nūq̄ tñ ī iocū resoluit. Rursus aliud
exēplū succedit. si ī capite alicui⁹ vici ā strate vrbis vi:
den⁹ ignē accensum. ⁊ ventū validū ex ea pte certe cō:
iectam⁹ comū ligneā. quā ignis ⁊ vent⁹ p̄tit p̄butē:
daz: tñ aquaz copia ā alijs remedijs vitare p̄t. O q̄t
felices p̄ncipes. q̄t viros clarissimos fefellit atq; infeli:
ces reddit hec tā flā et auida futuroz cuētū inquisi:
tō Testes sūt tres int̄ cetos oī scō per celebres ⁊ mēcōrā:
di viri Pompei⁹ Crass⁹ ⁊ Cesar. quib⁹ teste Cicerone
calcei oēs mathematici: cetiq; auspices preclaro fine
ī patria morituros promiserē. qd̄ an verū sit: mestū ē
cōmemorai. ferro ·n· oēs celi. duoq; longissime ab ita:
lia inhūati: feratūq; moribus expositi fuere. Ea igit
atq; maiora quippe ⁊ deteriora his prouenire assiduo
cōspiciam⁹: q̄s felices astronomi prelagiūt. Nec tamē
hūana mens futuroz auida auerti uult: ne illoz ma:
gis credat. Mira hominum leuitas. mira ēdendi faci:
litas. verius dixerim fatuitas. Quam nō parū Cicero
mirat̄ qui lōge magis mēdaci⁹ q̄ v̄ra dicētib⁹ cre:
dunt. Cetis liquidez etiā probis hominib⁹ non facile
fides dat̄: si vno tantū notabili sūt deprehensi mēda:
cō. Astronomos vō ⁊ diēctores melioris cōditionis

dixerit. q̄ econtr̄ accidit. Nulle. n. illoz ī guissimis rebo
mēdatijs: vna fortuita ⁊ alias fut̄a vītas fidē prestat.
Quo fit vt aliud mirabiliꝝ accidat. q̄ vt Pet̄cha ait
sine ulla suspicōe mēdatij libē mētiri possint. p̄ eo q̄
sel potuerit nō mētiri. Ad x̄ aliā stupēdi et admirādi
cāz. Cū. n. diuīa vītas sēpt̄a sacra teste nos mōeat: ne
p̄dīs oīedozibz etiā p̄phetis ⁊ vā p̄dicētibz credamꝝ.
cū ait ī deutro. si surrexit ī medio tui p̄phetes. ⁊ p̄dixit
signū atq; portētū. ⁊ euenit qđ locutꝝ ē: nō audias ver-
ba p̄phe. Temptat. n. vos rēz an diligatis eū nihiloīz
eis ipsis mathematicis q̄s nō p̄phas nō sc̄tos samꝝ: ī
cūctis t̄dimꝝ. q̄ pauc̄a demonū forte prestigij p̄dixe-
rūt. Huiꝝ deniq; exercitij picla ⁊ incōmoda ul̄ p̄dca
ex eo ōspicies. qm̄ illā artē p̄ fūdam̄to ⁊ scuto qđam
sue iniquitatis mlt̄a venerant et colūt scz diuīatores. ni-
gromāti. incātatores. aruoli. aurispices. oīedozes. ci-
romāti. Vtūq; igit̄ sit: oro te fili carissime hāc artes
velut pestem fuge. n̄ qđ astra x̄ te inq̄ras: s̄ qđ astroz
creator sanxit bonis opibz expecta. atq; ut ad salutem
tuā cedāt: iugit̄ exora. n̄ ab his oīedozibz vītate spec-
tes agnosce: q̄bz vītate ip̄a ignozē ē q̄ tibi. Sateor. n.
aliq̄ astronomie spēs laudata ē atq; putilis. Verūt̄n
teste Aug⁹: potīz ē sciētia curiositatis q̄ totīa pieta-
tis. Nec illā inc̄pamꝝ: s̄ vtiliꝝ sectādz dicū sapiētiā
nālez. q̄ astroz arti heret. Illa. n. nālī intell̄ctui ōsona
ē at p̄ ōformis. p̄ qm̄ nat̄aliū cetū aīatay et ināiatay
p̄ncipia. passiōes. ⁊ eoz q̄ celo ⁊ m̄do ōtinent: rōes et
effectus agnoscamꝝ. ac mlt̄ay rēz possūz cās redde: q̄
m̄do mirāda vident̄. Nec mīz iocūda ē inq̄sicō p̄spec-
tie ⁊ ō pōtentibz t̄dita rō. Sateñ tñ q̄ ī his nālībz me-
thaphisicis sc̄is nō x̄pc. nō p̄phe sonāt. s̄ p̄hs ⁊ ōmēta
toz. De q̄bz ad damasū dic̄ hiero. q̄ phisici p̄scrutato-
res oculos ī celū leuātes: ⁊ ul̄ pfūdū trāz ī abisso t̄m-
gūt ī vāitate p̄sus ī obscuritate m̄tis ingdiētes diebz
ac noctibus p̄scrutant̄ mlt̄a ut sciāt: pauca ut sapiāt

Ca. xcix. de scda mathematica videlicet de musica et de
eius laudibus et de utilitate ac illius incommoditate
miserijs et laboribus

Musica vero altera mathematica est. que ut dixi
consonantiam multitudinem proportionum suarum in quadam equi-
tate vocum conciliat. Nec certe ars apud grecos magno
sepi honori fuit. nisi putabatur quod liberaliter eruditus nisi mu-
sicalibus cantibus instructus foret. Quatquam autem utilitatem. Pla-
to armonie tribuit ex his partibus que in thymum tendit. Ait. namque
potentissima arcum est musica. et armonia virtus est ad mi-
tigandos colores animarum humanarum: ipsarumque letificandum. sibi
et ad ingerendas eis omnes passiones. Tantumque est musicorum in
commovendis animabus vigor: ut eas cogat movere corpora sua
etiam ad gestus insolitos: quibus motus interiores alterantur.
Denique per armonias gratia contemplationis et divinarum scien-
tiarum studia: non mediocriter iuvantur secundum Alfarabium.
Quod mirabile dictum. quod et in bellis equos ipsi musicales
concentus incitant. delphinus quoque et cetera animalia letificantur. Hanc
Socra. didicit. et adulescentes erudiri in ea iussit. non quod
ad lascivie incitamentum: sed ad motum anime sibi regula rationeque
moderatos. sicut. nam non omnis vox. sed tantum que bene consonat
ad soni melodiam facit. Ita et motus anime non omnis: sed que ratio
congruit ad rectam vite armoniam pertinet. Auget enim lau-
des quod non modo delectabilis et utilis est. quod necdum spiritus hominum
vivificantur: sed instrumenta sunt ad rectos bonosque hominum
mores. cuius virtute maligni spiritus cohibentur. Sed quid
plura: Animum a curis liberat. et quadam in eterna leticia
ad exultationem in deum mentes humanas provocat. Unde
propheta. exultabunt inquit labia mea dum cantavero tibi. Sed
iam audi illius incommoda. Primum. nam eas que diximus uti-
litates que musicam audiunt consequuntur. non quod ipsi artifi-
ces. Nam ut ait Aristoteles. audibilia fortiter movet quod sensi-
bilia aut per se operabilia. Quinimo teste philosopho: propter vehem-
entiam multitudinemque vocum: ledit cerebrum. ledunt spiritus
vitales cantantium. que fit. ut ad mores male dispositi
reddantur quod aristoteles. banausos. id est dispositos ad res intellectu vix

Rursus musica et usus eius peritas melodias ad molli-
tatem disponunt. aliquam ad iram aliquam ad diuisa alia que
distrahunt ab operibus virtutis et intellectu. que semibus ac
magnis et studiosis viris audire et iudicare. non exercere
musicam preceptum est. Debet enim. ut sapientes aiunt grauem
vitium non modo manus. sed voces cohibere ad aliorum
applausum. quod proprium histionum est. Adde his que tagemus
infra libro secundo ca. xv. ubi de cantoribus agitur.

Ca. xl. de tertia et quarta mathematica videlicet arithmetica et
geometria. et de earum laudibus et utilitate. ac de illarum in-
commoditate inutilitate et laboribus.

Arithmetica et geometria vltime sunt mathema-
ticae et utiles admodum. quoniam altera de numeris. al-
tera de magnitudinibus. In quibus secundum varias relaciones
parium vel imparium. item linearum superfluitatem. a corporum va-
rie species numerorum magnitudinumque constituntur que cogni-
tio iocunda est. Ne quidem artes utiles esse et necessarie sunt. et in-
scripta sacra plurimum commendate. quod scriptum est. omnia fecisti
in numero pondere et mensura. Sine enim numero nihil agere
possumus. Vt enim inquit Hieronymus. tolle numerum a rebus. et
omnia pereunt. nisi different homines a bestiis ceterisque animalibus. qui
calculi rationem ignorat. Et idem de geometria. sine enim pondere
et mensura. nisi possessiones nisi pollicite forent. Sed fateor
has artes et si utiles et necessarie sint non tamen homines adducunt nec
dirigunt ad mores nisi ad felicitatem eternam. Quid enim preest
rerum magnitudines. ac extrinsecas quantitates agnoscere. sui
vero ipsius intrinsecas quantitates ignorare. Quid rursus quan-
tum sit orbis intelligere. sed quantum sit eius creator nescire. Aut
quid preest omnium numerorum proportionem attingere. Quid nu-
merare multitudinem stellarum et omnibus eis nomina vocare. si vi-
tia si scelera sumptus non computat. Vera igitur geometria est
quantitatem et magnitudinem proportionem attingere illamque proprie calido
diluere. Vera illa est arithmetica. dies nostros dinumerare. et in
quo defecimus computare dicentes. fac mihi domine notum nu-
merum dierum meorum. ut sciam quod desit mihi. quia carpentarii

sibi vendicāt. i q̄z usu p̄dā fraudes ⁊ doli nō desunt.
Taceo de falsis ꝑputis. ⁊ falsis mēsuris ⁊ ꝑꝑteribus.
Vixes fili mi h̄mōi mathematicas artes fore aliēas
ab artib⁹ et sciētijs pietatis: que ad vitam eternā cō-
ducūt. ad quā te dirigere om̄ia mea studia tendunt.

Ca. xli. i quo sub breui epologo ꝛcolligit autor cūctas
alias artes et ḡna viuēdi i hoc seclō In quo ostendit
miserias labores ⁊ p̄dā oīum statuū. ⁊ docet eas oēs
p̄les habere aculeos ⁊ miseras: q̄ gaudiū q̄etem ⁊ se-
curitatem discurrens per omnes modos viuendi in:
hoc seculo

Cernis iam fili mi carissime si ea q̄ audisti: tecū
īpe ꝛcolis ac discutis: explicata ēē oīa vite ḡna
cūcta deniq; humā t̄paliq; exēctia. in quib⁹ diuersa
mōtū studia: tā sedulo ⁊ vehement̄ occupant. Nec n̄
puto me falli. q̄niā hūan⁹ anim⁹ i illis nō tāz faciat
q̄ cruciatur. Si. n. recte iudicas: plus iēis laboris q̄
q̄etis. pl⁹ metoris q̄ gaudiū. plus luct⁹ q̄ solatū. pl⁹
difficultatis q̄ facilitatis. pl⁹ piculi q̄ sc̄itatis repi-
es. q̄ oīa opto tecū īpe ꝛsidēs. Scio. n. q̄māz si mīmā
laborū difficultatū ⁊ afflictōnū p̄tem ꝑꝛo immōtū ꝛo
ptuleris eoz q̄ mortales subcūt. vt seclō diūsis mōis
seruiāt: recte q̄tez beat⁹ eris. Verū sub breui cpilogo
plurīa tibi ad mentē adducā. Quis. n. oīm viuendi
genēz. ac hūanoz exēctōz ⁊ officōz labores incōmo-
da p̄dā. fraudes q̄ ⁊ dolos facile mēorare posset. Sed
ut breuiorib⁹ apud te vtar v̄bis. a sūmo culmīe vsq;
ad infimū. a celsare vsq; ad bubulcum. a rege vsq; ad
pastorē. nllā q̄es. nllā sc̄itas: s̄ oīb⁹ casib⁹ p̄clis. acu-
leis laborib⁹ innumeris subiāūt. cūcta fraudib⁹ ⁊ in-
iq̄tatib⁹ subiacēt. Regis. n. ā celsis clāissimū esse no-
mē nō ambigīz: s̄ durissimū offitū ⁊ magis huare
difficile In exelsū n. ⁊ v̄tosū mōtē ascēd⁹ rex: q̄ facil⁹

fulmia feriūt. Nam & si clausus regis titulus sit: res tñ
obscura. nec aliud est q̃ vitreū & peritūz locale: curis &
piculis plenū. Demū reges delirāt adulatōnibz & qđ
piculo siē ē retēto regis noīe. pleriq; tyrāni fiūt: quoz
nōnulli mltō iusti s̃b rege iusto agerēt. & trāquillius
q̃ reges ip̃i essent. Locus ēte regius nedū ignauus et
peculās ē: sed et piculosus laboriosus ūtutiq; difficilis.
Quippe bonz rex: seruū publicū. et malus hostis illiū.
Adde. qā rex ea die q̃ regnare cepit: mori cepit. Alijs
·n· uiuit moriēs. qđ difficile credit a regis hostibz. Si
q̃ erat olim quies: regi perit. Sed de pñcipū miserijs
hactenq; ī scđo h̃z libri capitulo diximz. Sile oīo de pñ-
cipibz. de ducibz & marchionibz. comitibz. baronibz &
cētis potētibz cogitabis quibz illa indelibilis atq; ir-
repabilis mesticia addenda ē. q̃ & si potētes sint posse
tñ ne regi s̃bitiant nequaq; pñt. Cetera hoīm officia
statz artes et exēctia breuioribz attingā ūbis. Milites
nō defendūt s̃z dep̃dant: officiales excoziāt. thesaurarij
sibi. nō reip. thesauris. Regia domz plena supbis.
ēferta mēdatijs. impietas ī pñcipū castris. q̃ iux p̃ce-
tam nlla fides pietasq; uirtus q̃ castra sequit. S̃z transi-
te ad alios libz. Eques fatuos. armig paup dep̃dat.
pedites luctuosi inferni mīstri. venator fessus cursitat
inani. fraudat auceps. piscator madidz aq̃s nō terrā
colit. custodes laīnes ī siluis. insticiarij ī foris sicarij.
excoziat barbetonfoz. ledit cūrugic: occidit medicus.
apothecariūz sofisticat aromata. iudices tribūalia vē-
dūt. notarij registra flificāt. litigij se immiscet cano-
nista. fraudibz ditantur legiste fraudat orator. artifice
supflue culose riant. theologi bona p̃dicāt p̃ua agūt.
mercator decipit atq; deierat. vēditor laudat. vitupat
institoz. sc̃ptozēs incorrecte dep̃gūt: pictoēs flā sculpūt.
carnifices putrida vēdūt. tabernarij ebrios pariūt. gu-
lā gignūt. S̃z tā ceca ē hoīm mēs: ut ad hec oīa & si mi-
serijs piculis erūnis plēa: tñ ut ad q̃daz solacia ingētia

aperāt festināt. Currūt n. et discurrūt moīles. nō qđem
p virētia p̄ta: s̄ p scabrosas sepes ac semitas diūsas.
Quidaz n. ascēdūt mōtes. trāscēdūt colles trāsuolāt
rupes. transgrediūtur foueas. ingrediūtur cauernas. alij
rimant viscera terre. alij profunda maris penetrant.
alij opaca nemoz transodiūt. alij exponūt se ventis
et imbribus ac tonitruis. ⁊ maris ac fluminū fluctibz
et pcellis. Alij metalla cudunt et conflant. alij lapi-
des sculpūt et poliunt. alij ligna succidūt et dolant.
alij telas ordiuntur et texunt. alij vestes incidunt et
consuunt. alij edificant tomos. alij plantant ortos ⁊
vineas. alij succendunt fornaces. alij extruūt ⁊ cudūt
molendina. alij piscant. alij venantur. aucupātur. ⁊
tātem alij mercātur. fenerātur. In quibz omnibus nō
deficit fraus dolus et nequitia. ac etiā pericla plima.
Rursz alij medicant. cogitāt. cōsiliant. et tātem de-
cipiunt. Alij cōtendūt. alij preliant. alij plimo anio
voluūt: vt dēsis artibz opes ogregēt. et questz mlti-
plicent. lucra sectent. ⁊ his laborz corpis. afflictō mētis
et periclitacō aīe. Que omia hoīm studia atq; exercitia
tam vana sunt q̄ dēsa. plena certe periclis aculeis et
laboribz. Qđ pulcre nō negat sapiēs Salo. inq̄ens.
cūq; me cōūtissem ad vniūsa q̄ sub celo sūt. et q̄ fecerūt
manz mee. ⁊ ad labores quibz frustra sudauerā. vidi
i omnibz vāitatē ⁊ afflictōnez. et qđ nō sit nisi labor ⁊
afflictō spūs. Et cōclud. Cūcte res difficiles n̄ p̄t eas
hō explicae h̄mone. put statim p̄ticulariz i sequentibz
capitulis differemus.

Ca. xliij. i quo inq̄ritur cā. q̄re a p̄ma mōi orgie boni
et mali i quis statu existētes: diūsas miseras penas.
cruciatus pluriq; mala ⁊ incōmoda corporalit passī
sunt. Et breuiter enarrant calamitates i specie oīm
fere magis excellentiū personaz vtriusq; testamenti.

Quoniam cetera sit mortalium curiosa inquisitio erga vite
formam eligendam: satis ex predictis aspice libris. Audita
si quæ sunt non modo in genere: sed in specie eorum quæ temporaliter et in hac seculo
vitam ducunt: cuncta humane vite studia exercitia artes et
officia: in quibus ostensum est parum fore dulcedinis: plimum vero
meroris et afflictionis. Superest igitur per hanc partem compleretur:
ut etiam rei primo causas perquiramus: deinde a nascentis mundi ori-
gine: plimum et fere omnium magis excellentium et egregiarum pro-
narum miseras penas: afflictiones: incommoda mala: mor-
tesque tetrimas: pericula et noxam breui: sed et perpendio so-
lummodo narremus: non modo sceleratorum hominum: sed et innocentium.
Ut dum unusquisque bonos sibi et malos ea pertulisse agnouit.
nequaquam se magis a exemptum a privilegiatum imputet. Quid
igitur sibi vult: quod nulla viuendi forma: nulla vite ars: nulla
fortis iustorum a iniisque hominum: miseris laboribus et anxietati-
bus: cruciatibus ac penis careat: Certe quisquis interrogat
mecum ignoret. Si tamen inquirendo aliquid dicere libet: illa for-
tassis inter ætas causa summaque ratio assignari valebit.
Cum enim teste Hieremia: celi hominum ad auariciam ad sanguinem
innocentium fundendum: ad calumniam: ad cursum mali operis
intenta sunt. Quodque et genesis libri proclamant: quia
vidit deus quod multa malicia hominum esset in terra: et
cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum. Et in pro-
phetis scribitur: peres hominum ad malum currunt. Et iterum in
Hieremia: de malo ad malum egressi sunt: quæ recte eos
mala sequuntur: qui mala cogitant et operantur. Quod
sensit David cum ait: apprehenderunt me mala quæ non est
numerus. Hinc Gregorius: nulla comminabitur aduersitas: si nulla
dominetur iniquitas. Nec aliud clamabat sapiens. Corda
inquit filiorum hominum replentur malicia et contemptu in vita
sua. Et subdit. Et post hæc ad inferos deducuntur. Natura
enim humana tam naturaliter deprauata est: ut ex se mutari non
valeat: quæ necesse est eam comitem mala: sequantur
aduersa. Hinc idem sapiens. Nequa est natio illorum et
naturalis malicia ipsorum: quam non poterat mutari iniquitas

eorum in perpetuum: semen enim illorum erat maledictum ab initio.
Sed dices iuste quidem malos mala sequuntur bonis vero
prima non supplicia debent. Sed audi quod sanctus Iob dicat
Si impius fuero: ve mihi. et si iustus: non leuabo caput ut sa-
turatus afflictione et miseria. Primis enim afflictio pena est.
secundis medicina illis supplicium istis exercitium: omnium tamen
ut ait sapiens multa est afflictio. Quod apostolus non negavit
inquens ad Thimotheum. Omnes qui pie vivere voluerunt in Christo:
Christi persecutiones patiuntur. Nec aliquem item sanctus patriarcha
excepit cum ait homo natus de muliere breui viuens tempore
repletus multis miseriis. Id enim hominibus summa ratione congruit.
Nam cum mens humana ad eam quam creatus quiescat suspirat:
agit diuina prouidentia nos ad illam dirigens ut in hac valle
misericordie nullis gaudiis nullis prosperitatibus merito quiescat.
ut tanto vehementius nos eterna illa non dum habita delectet:
quanto iam ista accepta cruciat. non aliud imperator noster est
et exemplo docuit inquens in modo perscrutatus semper habebitis.
in quo verbo Gregorius. noster inquit sibi permittat quod euangelium
non permittit. Quis tam temerarius ille est ut sibi in quibus huiusmodi
statu quiescat et gaudia permittat. Quippe tribulationes et
angustias euangelica imo Christi vox sonat. Si pestis ut
exemplis factisque probemus: quod vobis attulimus. In primis
igitur quod vobis sint facile intuebitur si cum istis huius seculi etates
discutimus: si deique nostrorum patrum vitas ac studia artes
et exercitia perscrutemur. Meditemur itaque singulis diebus antiquorum.
cogitemus generationes singulas. Interrogemus patres
nostros et annuntiabunt nobis maiores nostros et dicent
nobis. Nam a tempe quando diuidebat altissimus gentes.
et quando sepabat filios adam. omnis creatura omnis etas
miseriis et erumnis plena fuit. Incipere autem libet
a primo nostro prothoplausto. Is a demone seductus. quod
male permutauit locum: nos ipsi sentimus. Vxor vero eua quod
male versucius demonum credidit: nos ipsi patimur. quibus
plimas afflictionum miseras infelicitate transmisit. quod sibi
nobisque vitasset: si voci creatoris obedisset. Per quorum

transgressiões ab ipsa mundi origine omnis morti reddit.
non modo mali: sed boni. non pium: sed et iusti recti et innocen-
tes. non nisi sudoribus miseris et laboribus vitam duxerunt
Abel. non eorum filius innocens a nocte occidit Enoch iustus
ab hac vita transiit Cain sagitta perfoditur Lamech
primus bigamus excecatur Tubalcain laboribus implicatur. et
faber maleator. atque in cuncta opera etis et ferri multiplicatur
fatigatur. Machusale sicut plurimis annis vixit: sic multa
frigora multaque sensit discrimina Noe ab ea quam planta-
uit vinea irascitur. atque centum annis in arce fabrica desuda-
uit. viditque tremulum cataractas celi aptas ruptosque ab-
issi fontes Nemroch tyrannus maledicatur. et presumptio-
torem edificanti cum eorum supplicio reprimatur. Abrahama
temptatur et laudatur. capitur Loth in bello Sarrum vero sterili de-
ficiunt in hebraea Agar expellitur. bellis insudat Ismael
Isaac imolatur per multas miseras senuit. accipitur Esau
suis promogentis. promogentis ipse a fratre frustratur. Sodo-
morum tabernacula vorax ignis consumpsit. vxor loth curio-
sa sciendi prohibita. salis guttur in statuam Rebecca testis
filiorum promittit. Iacob ludatur. a fratre insidias patitur. Lia
licet secunda lippola dolebat Rachel pulchra doloroso
partu spirat. Dina indigne violatur. Sichem mechatur
Ioseph a fratribus venditur. Ruben maledicatur. Simon
et Levi a patre vasa iniquitatis appellatur. Dan vero coluber
Isachar asinus Benjamin lupus rapax. Et ut breuius
agamus. filii Iacob de scelere pessimo accusant. pinacina
pharaonis impie incarceratur. pistoz suspeditur. a domina car-
nalibus stimulis Ioseph angitur. pro plus israel in luto palea
latibus ac humilibus oneribus promittit. maschi iubent interfici.
obscitrix timore filium dicit. Moyses caste a quibusque com-
mittitur. Egiptus in sabulo sepelitur. Cecos intempestiva
mors affligit. Musca peccatit gravissima. ranarum militum
to. culices. bruchae lapides. grandies verat. Tandem rote
circuitum subuertunt. atque in profundum feruntur. et te-
nebrosus vorax pontus absorbet populum sitit esurit filii

et immutat in deserto. de porta ad portam queruntur
idolatree iugulandi. cremat Nadab. immuras populus
succedit flammis Dathan et Abiron ita absorbit Core
ad cetum tre vult. igniti in populum seuiunt spiritus. occidunt
cananei. moritur Aaron in monte impugatur Balaam
Moses dilectus deo extra patriam moritur Iherico corruit.
lapidatur Achor. Succedit Oth. et eius rex sibi aceruo lapi-
dum submittit. pugnat Josue. senserunt de celo lapides
Amorrei Othoth in ventre pinguissimo gladium reliquit.
Sexcentos occidit vomere Sangor. perimunt sebee et
Salmana Abimalach septuaginta fratres super lapidem
regnandi cupidie occidit. cuiusque cerebrum non multum post
mulier perfregit Isepte filiam immolat. dicentes thabech
iugulant Philistini asini mandibula sternunt alij cum
Samstone templi ruina consumunt. filij Benjamin occi-
dunt. moritur Abimelech. flet anna. cecidit israel Si-
nees et omni moriunt. occidit Heli Goliath perimit a
David. perit philistei. cadunt sacerdotes. percutit Nabal
perimit Ionathas Saulis armiger se fideliter ne dixerim
imprudenter necat. Transfodit Asael Abner et occiditur
Misphoseph claudus decollat Ioseph percutit Oza vi-
ciis syri perdit Vrias bene huius luget Thamar Amos
penas luit. percutit Achitophel. lancea fodit Absolon
David percutit dum hostem erit: occisum filium plagit carissimum.
erit Achimas ad malum. decollat Sibba. enuati a Da-
uid percutit. sine culpa inficit Adonias. occidit Joab.
idolatrat Salomon. qui cunctos sapientia vincit: a-
muliercula deuinat. spiritus Roboam Ieroboam maledi-
cit. dolet Assa. vult Zambri. timet Helias. occidunt
prophete Micheas sagittat. cecidit Ochozias. vult qui-
quagenarius. irridetur caluicio Heliseus. pueri versis la-
cerantur. leprosus Naaman anxius medelam querit.
punitur Giezi. corruit Ioran. ferit Senachrib. egro-
tauit Ezechias. dies ei mortis predicat. erunt oculi
Sadechie. dolet Esdras. luget Neemias. abijcit ut

bestia Nabuchodonosor. occidit Balthasar. innocens
accusat Susanna Jonas i pelago recludit Tobias
tolet cecitate. pestolat Anna Sarra lacrimat. i piculo
Judith constituit Olophernes quem vix terra sustinebat:
a femina capite truncat Vasti repellit. pallet Hester
suspendit Aman. decedit potens Alexander. opprimunt
Eleazar. occidit Antiochus. perijt Lysias. corruit Ni-
chanor Judas occubuit. perdit Jonatas Simeon pe-
rimunt Eliozorus flagellat. necat Omas. occidit Lisa-
machus. machabei torquent Job. diuisis plagis percutit
et i sterquilino tanquam dulci lecto meditat. Pauca ex
multis sufficiant eorum qui i veti lege afflicti et tribulati sunt.
Taceo eos annuare qui sub euangelio et lege gratie diuisis
peis. cruciatibus miseris et malis afflicti reperiunt. Quis
non apostolorum plagas. quos martirum ignes gladios. quos in-
nocentium enses et prematuras mortes enuare possit: Quo-
rum alij celi. alij septi. alij lapidati sunt. Alij plumbatis. alij
sagittis. eculisque tubricant. rotis lacerant. ligno quoque affi-
ciunt. alij bestiarum dentibus tradunt. Libaret illud conuiuium
si inferre. quod Cipiano nonnulli attribuunt. i quo ex scriptis
sacris plumes introducit quod non escas. sed corpora membra
sanguine picta et labores ad conuiuium offerunt. Ex promissis
igitur attingere libet series et causas malorum et dolorum quibus
mortales corporaliter afficiunt. Ideo ut aptis oculis conspiciamus:
nullum hominum genus erumnis et miseris caruisse.
nullumque tempus a doloribus et laboribus vacasse ut recte rex et
sapiens Salo. dicere ausus sit. Vidi calumnias que sub sole
generant. et lacrimas innocentium. et consolatore neminem. et
laudaui magis mortuos quam viuos et feliciorum utroque
iudicaui. quod nondum natus est si vidit mala que sub sole sunt.
quam vniuersa vanitas et afflictio. Et rursus i ecclesiastico.
Quid de vniuerso labore hominis: nisi cruciatus et afflictio:
Et subdit. Cuncti dies eius doloribus et erumnis pleni
nec per noctem mente requiescat.

Ca. xliij. i quo oñdiť hoĩes i q̃uis statu viuentes nō
solū penas exiliĩ. cruciat⁹ ⁊ mortes ⁊ cetera corpalia in-
cōmoda assidue pati: s̃ ⁊ alias diũsas int̃secas m̃tis
afflicōes. vt nusq̃ vita aut sorte sua cōtenti sint. Et
breuiter tangit particulariter oĩes fere huiusmodi
animi querelas et molestias ad vtramq̃ partem.

Postremo paz ē moĩlib⁹ q̃s paulo ante enarraui-
mus miseras ne dixerim supplicia. calamitates et
penas corpales ppeti: nisi pl̃imis alijs m̃tis int̃secis
erumnis ⁊ assiduis cruciatib⁹ p̃manť. Velm̃ti⁹. n-
inuisibiles aĩoz morbos q̃ corporeos ā visibiles affli-
gere p̃stat. q̃re eos difficilius curari posse p̃spicuū est.
Quā itaq̃ diũsis ⁊ adũsis affectib⁹ secū pugnet moĩ-
liū aĩm⁹: nō aliū q̃ se int̃roget: sibiq̃ ipse respondeat
q̃ vario. q̃q̃ reciproco m̃tis impulsu. mō huc rapit mō
illuc. vt nusq̃ vn⁹ nusq̃ integer existat. Quippe secū
ipe dissēciēs seipm̃ discerpit. q̃ten⁹ sine vlla requie ab
ortu hoĩs vsq̃ ad exitū fluctuet moĩlis vita: quācūq̃
viuēdi form̃az eligat. vt recte d̃ eo Iob dixit. q̃ homo
replet⁹ m̃tis miserijs fugit velut vmbra et nunq̃ in
eodē statu p̃manet. Sed vt cetera taceā: nō p̃ua moĩliū
miseria putāda ē. nll̃a rōe effici posse: vt cuiq̃ sue vite
formula placeat. cui⁹ pl̃imos h̃t inuidos. nll̃i sua ars
applaudat. nll̃m soris letū teneat: s̃ querul⁹ aliena p̃-
optet. q̃ sua nō satis meruit. age vt ea ip̃a q̃ maxime
cupierat assequatur. Certe cū fauorabilis incipit esse
fortuna: illico mens emolita timidior ⁊ sue sortis ob-
liuiosa fieri incipit. vt nō a casu Gladus dixerit bene
ferre disc̃e fortunaz. Inexplicabilis certe miseria est se
miserum semper putare. nec a miseria eripi posse. atq̃
illa calamitas vt ita dixerim oĩm calamitosior ē. q̃ñ
a calamitate respirare nō licet. q̃ppe cui q̃cqd̃ accidat
etiā si letū iocundūq̃ existat: p̃tinuo cruciet. In p̃mis
itaq̃ vellem illud hūan⁹ cōsidēt anim⁹: qđ ante oĩos

aspicit. Ego vobis plures vidisse sumi memor quod damna.
quod pauperie. quod supplicium. quod mortem carorum. quod peiores morte
videtur gravissimos morbos equo animo tulerunt. quod tamen divitias.
qui honores. quod potentias. quod faustum. quod laudes. quod famam. quod
aliorum siue invidia perconia atque triumphos quanta mente fe-
reret. nullum. Quas siquidem animi passiones et si apud opera
carnis appellet. quod tamen a fonte cordis perfluunt. recte morbi
animi censendi sunt. Quid. non aliud ambitio est quod cupiditas
nisi superbia: Vt. non. Augustinus. inquit. non est ambitio sine elatione.
non est cupiditas sine superbia. quod omnis superbus cupidus
est. et omnis ambitiosus elatus. quod omnia recte animi vitia sunt. veluti
ex affectu et desiderio procedentes. Nam Hieronymo teste. cupiditas
desiderio augetur. cum scriptum sit. insatiabilis est animus
cupidi. Digne igitur impator noster apud Mattheum ait. quod ex
corde exeunt cogitationes male. Tunc si vis scire et discute
omnem mortaliu[m] querelas ac varias animi afflictiones. Vnde audi
ilico causas atque rationes. ut liquito agnoscas tanto maiores
pectoribus humanis inesse miseras: quanto magis obsecrati
sint. ut cur eas paciantur a ignorant. a non satis intelligere
velit. Quidam. non. non parum animo torquentur super apostolorum felicitatis.
prosperitatis ac fortunae carere: sed etiam ignorant quod periculis
ac infinitis et inexplicabilibus curis plene sint. Alii tristitiam
etiam post adeptas quas optaverunt prosperas fortunas: sed
forte a eos quod difficile est ferre non noverunt. a recte aspiciunt
eas bonis moribus aduersas. Alii immurant de aduersitate
infortunio et calamitate: sed etiam nisi fallor non cogitant quod in-
cogniti hominis nota esse calamitas non potest. Alii de eius fortuna ne
dixerint inconstancia. sed fallacia vehementer querunt quod a deo
cum eis ludit: ut illos in perniciem suam non prope tempore dominos effe-
cerit filii et exules: sed etiam hi integram fortunae amissionem non
apprehendunt. cum eius leges aspiciant. quae in altum nihil diu
manere statuit. Adde indignum fore ut mores ludosque
illi respuat: cui se totum deuouit. Alii deique penas sen-
ciunt in huius mortalis vite incolatu ac perlongatione: sed etiam
hi praematuram mortem inexpti. id optant quod velle toleret.

Alij q̄runt se p̄secucōs. impugnationes atq; iniurias
diūsas. tormēta rēg; ⁊ exilia p̄peti: h̄ quid si ā alijs ip̄i
ea intulerūt ā meruerūt: Alij lamētant q̄ temptacōes
flagella paciunt: h̄ ēte eis exercitari minime nouerūt.
Alij turbant plurimū. q̄ vano honore inanig; glōria
nō fruunt. h̄ hi ā veram glōriā nō nouerūt ā forte eos
latere meli⁹ tuāusq; foret. Alij q̄ despecti hūilesq; ab
homib; reputent: h̄ forte longeplus deijcerent: si plus
eleuarent. Alij detractōs infamias et op̄ probria mo-
lestissime ferūt: h̄ hi flis laudib; tumēt. Alij angunt
sup t̄p̄alis p̄tatis. ā dignitatis siue mūdani dñij caren-
tia: h̄ his virtus fortassis nō supest: vt ea assequant ⁊
ferāt. v̄l hi corruptū habēt gustū talia falso putantes
diuēna. Alij de nā q̄runt. ob parētele et magni gñis
seu nobilitatis defectū: h̄ hi veraz nobilitatē nō satis
nouerūt. Alij paupertatē et diuitiaz inopiā implaca-
bili⁹ ferūt: h̄ ēte hi fallunt putātes diuicias ip̄as pos-
sessores suos felicitare nō cruciare. Alij de p̄dicōe rez.
de naufragio ruina ā t̄p̄aliū bonoz damno ⁊ defectu
plurimū angunt: h̄ forte his expediēs fuit illis carē: q̄
causā maioris ruine prestabāt. Alij amicor; v̄l caror;
amissionē v̄l sepacōz deplorāt: h̄ ēte putandū ē amicos
nō satis se amasse: q̄ a vite piclis euaserūt n̄ perierūt.
Alij de iniqua societate torq̄nt: sed forte eos bona nō
oblectauit. Alij de carētia hūani fauoris q̄runt: h̄ qd
si odium eis longeplus profuisset. Alij q̄ ab amicis
derelicti existant: sed quid si primo ip̄i eos reliq̄unt:
Vel forte dignū fuit. vt q̄s virtus non fecit: fortuna
dimittēt. Alij rursus silē lamētant. q̄ tā cari paulo
ante hominib; uisi sunt vt certatim ī eor; amicitiam
venire niterent. Item tñ ip̄i de nlla alia re concordēs: ī
suū exidiū quasi omuicato cōsilio conspirarūt. Sed
hi de amicitia equiuocant. aut forte cessauit vtilitas:
cui⁹ gratia amici assumpti sūt. Alij q̄ amicis tediosi
aut onerosi existant. Sed quid si grati atq; beniuoli

fieri voluerūt aut renuerūt: Alij q̄ inimicias sine cā
paciunt. S; q̄d si v̄tutē nō h̄nt recōciliātē: Alij sum-
ma tristitia afficiunt. q̄a nō satis voluptatib; delites-
cunt. Sed hi fallunt q̄ p̄tūeliosos hostes aīcos t̄putāt.
v̄l forte otiositatē illas afferētē p̄scindē nolūt. Alij
q̄ refcōne t̄pata careāt. Si hi ignorāt eā male digerē-
tib; p̄desse. Alij q̄ ieiūio ⁊ abstinentia vti nō p̄nt. Sed
ēte q̄ ne possint: volūt. Alij sup̄ famis et sitis inedia
q̄ruli s̄t. Sed q̄d si illis sacitas inimica ē: Alij sup̄ am-
pie et delicate habitacōnis carētia tristant. Sed his
angust; forte locus v̄tutes conat. Alij sup̄ asperis et
duris lectisterniis lamētant. S; ēte q̄ mollia ad luxū
inertiamq; puocarent. Alij de vilib; vestib; q̄runtur.
Sed hi i comib; regū esse cuperēt q̄ mollib; vestiunt.
Alij q̄ celis hūanis solaciis careāt. S; hi satis igno-
rant plus tristitia q̄ leta quibusdā ōferre. Alij q̄ cum
hoib; nō conūscent a fabulent. S; indubie t̄les igno-
rant solitudinis cona. v̄tutesq; silentij. Alij de omni
tristabili euētū q̄runt. Sed ēte q̄ cūcta illis ad votū
successere. q̄b; sese experire nō licuit. Alij nō mō tur-
bant. s; incōsolabilit̄ torq̄nt. q̄ mali i h̄ seculo melius
habeāt q̄ boni. S; hi nō facile credūt. malos nihil h̄re
i celis sicut bonos paz in terris. Alij q̄ i seruitutem re-
digan̄ seu captiuēnt et incarcerant. S; hi ignorāt q̄
potior pars hoīs iest volūtas libera ē. cui p̄ncipes nō
dñant. Alij tristant q̄ oporteat eos diu in gū s̄b iec-
cionis portare. S; hi p̄esse nō subēe optāt. n̄ obediētie
fructū satis gustarūt. Alij q̄runt d̄ obhūatia diūsoz
preceptorū. Sed hi ēte apte dem̄rant q̄ eis īsgressio
delectat. Alij de reuerentia supiorib; exhibēda q̄runt.
Sed hi illā recipe nō exhibere cuperēt. Alij d̄ carentia
p̄pe voluntatis. S; ēte hi tales ignorāt q̄ graue malū
existat p̄pa voluntas. Alij de voti emissionē. Sed hi
certe nō satis nouerunt q̄ felix necessitas que ad me-
liora compellit. Alij q̄ seculum derelinq̄re nō valeāt.

Sed ete his ideo valitudo deest: q[uod] volitudo n[on] adest.
Alij q[uod] religio[rum] ingressi pseuerare neq[ui]ant. S[ed] hi certe
incepisse vol[un]t. Alij q[uod] exco[m]municati exist[un]t. S[ed] hi ete eccl[esi]e
censurā n[on] medicā[rum] s[ed] penā f[aci]l[ite]r putāt. Alij q[uod] irregulares
sint a[ut] inabiles. Sed hi ete n[on] satis hūiliari nouerūt.
Alij q[uod] diuinis officijs et sacmētis careāt. Sed his forte
vtilius foret deuotio et fide suscipe. Alij q[uod] lectō a[ut] v[er]sus
sacre sc[ri]pt[ur]e eis auferat[ur]. S[ed] ete q[uod] eis a[ut] ad questū a[ut] eccl[esi]e
discrimē vtebant[ur]. Alij d[e] exaudicōnis tarditate anxij
sūt. S[ed] forte n[on] satis sciūt. q[uod] q[uod] differt cibū auget esuriē.
Alij d[e] rez t[em]p[or]aliū peticōnis frustracōe angunt[ur]. Sed
ete q[uod] aliena sūt a vera infirmitas sui ho[m]inis salute. Alij de
impedimēto cōtemplacōnis q[ui]tuli sūt. S[ed] q[uod] si ad pietatis
actia opa sūt efficaces: Alij d[e] augmēto negociacōis. S[ed]
forte cōtemplacōi inepti sūt. a[ut] illa eis p[ro]molesta ē. Alij q[uod]
v[er]tutib[us] careāt. vicij[us] se dēdāt. S[ed] rez ē n[on] nisi a seip[s]o
q[uod]s ledit[ur]. Alij q[uod] facili[ter] vitia seq[ui]nt[ur]. S[ed] hi vitij[us] resistē
nolūt. Alij difficult[er] v[er]tutes a[pp]ledunt[ur]. S[ed] ete q[uod] p[ro]fra-
gosa et p[ro]difficil[is] ad v[er]tutes via ē. dulcis ad vitia. Alij
molestissime ferūt stimulos carnis. S[ed] hi forte eos p[er]ueni-
unt. Alij d[e] erranea seu nimis arcta cōscia angunt[ur]. S[ed]
ete hi sup[er]ior[um] exēplis a[ut] p[re]ceptis iuuari sp[er]nūt. a[ut] q[uod] suo
sensu regunt[ur]. Alij q[uod] semp[er] leti et iocūdi et nunq[uam] tristes.
neq[ue] i[st]a aliq[ui] cōscia strigat. S[ed] ete hi timorē dei abijciūt. et
letā sil[entij] et letā vitā sequunt[ur] vitio[rum] q[uod] ducit ad mortē.
Alij q[uod] plimū audaces exist[un]t. Alij q[uod] pusillamies et
timidi. S[ed] ete hi et illi ex[tr]ema p[er] medijs capiūt. n[on] cogi-
tant q[uod] m[ul]ta ex timiditate sūt dimissa: q[uod] p[er] audaciā sūt
p[ro]missa. Alij q[uod] mortē. alij q[uod] fulmīa et tēpestates time-
ant. S[ed] ete hi timē desinerēt: si vere sp[er]are incepissēt. a[ut] eos
crimis cōscia n[on] accusaret. q[uod] vt sapiēs ait: magna scēi-
tas ē nihil inique egisse. Alij d[e] sua p[re]stiacōe et salute
hesitāt. S[ed] paz hi laborāt. vt sua sit et[er]na electō. Alij pl[ur]i-
q[uam] oportet d[e] dei bo[n]itate sperāt. S[ed] hi fut[ur]az dei iusticiā n[on]
satis credūt. Alij q[uod] ob graua ab eis p[ro]missa desperare

formidēt. Sed cū neminē gūissima peccata p̄dēpnant:
si nō placeāt. Si nō vis despare desine peccare. Adde q̄
vtrīsq; videri nimīū spātib; et despātib; timor deficit et
spes. q̄re vtrīsq; vtrūq; ē nēciū. scz vt deū timeāt et in eū
sperēt. Timor. n. sine spe inducit despatōz. Spes vō sine
tore indissolucōz scōz. Hugo. Alij de tōre inuasiois
hostiū visibiliū et inuisibiliū angunt. Sed hi ogra
remedia scient aspnanē. Alij ob bonoz corpis defēs a
deformitates q̄runt. Sz hi nō satis p̄siderāt fatuū ēē
q̄ seruū lasciuire pop tat a ornare cupit. Alij senectutē
guitet ferūt ei; q; calaitates detestant. Sz hi paz fore
putāt cupiditates reliq̄sse. atq; id non posse qd nolle
deberēt. Alij d corpis debilitate et diūsis morbis p̄ser:
tim d oculoz. audit; orozat; a loq̄le carētia siue defēu.
Sz cū hi cūda ad corp; referūt ignorātes defēs ipos
plus p̄fecisse aie: q̄ offecisse corpi. Alij sup vite breui:
tate et tēpestina morte incōsolabilit; torq̄nt. Sed his
bonos actus q̄m̄ltos dies ogregare cōsultū est. cū nō
m̄ltū h̄ bene viuē sit laudabile. Alij d eadē imminēte
de p̄p̄inquo morte. et de instanti agone spū angunt. h̄
hoc ideo. q̄ nō satis p̄siderāt tūdem ēē tirānū q̄ a pena
liberat: quē punire se putat. Nec pauca forte et m̄lta
de hui; vite diūsis artibus formulisq; viuendi. et eaz
ecumnis et afflictōnib; a me diserta sūt. Que quidē
longiora a breuiora dici posse scio. Vex ne breuitati
admodū studi n̄ copie: sed put ex omuni oīm mō:
liū vita se obtulerūt. scriptis diserui. ne legētes vel in:
opia v̄l fastidio fatigare. vt cernat vn; q̄sq; mōliū.
i quis forte a arte cōstitut; sit: qd ad vtrāq; p̄tē dici
valeat. n̄ illos blāda resoluāt. n̄ afflictia o turbēt. atq;
vt dulcia p̄iter et amara despiciat. sed parat; sit semp
ad oīa. p̄mpt; et ad singula. Absoluā iam fili mi
hūc p̄mū ad te pollicitū libzū. de cundis vite h; t̄pā:
libus artibus et exercicijs. eozq; miserijs et ecumnis.
Verū ex his que vltimo dixi. sensi plane tuū animū

non par titillare. Voluis. n. in mente quimo vt ita
dixeri int dentes mulitas ne dixerim muras. Cum. n.
audiuim? satis ruetis seculi h? calaitates aduitates
7 suplitia triblacoesq? mltas 7 malas. qs passim vt
sup tetigim? bonis 7 reprobis. faciozosis 7 innocetib?
comunes ee. Eaq? pcholor no ta legim? q? experim.
Quaz rex cas quaso? i ghe deduxisti. Vex tate tam
gravi querele specialiozes vigeo?esq? cae cogruunt.
Demu qd remedij. qd solamis motib? i tatis erunis
et vite laborib? ee possit: nodu adduxisti. Vtinā. n. ta
pmpa 9gruag ad eas oēs calaitates leuadas reme
dia attulisses: q? ita h? vite mesta supplicia explorasti.
Vsq? ateo vt bonos vtutiq? pditos viros abiq? culpa
affligi. torqueri quippe ab immortali deo reliqos pu
tem? sicut 7 malos psperari i altumq? puchi indigne
9spiciam?. Quo fit vt diuinaz puidetiā incuscm? q?
quoso? inculpatoz varijs supplicijs infortunijs 7 pīs
cruciari: alios culpe nozios felicitate permittat. Si. n.
calaitates h?modi veluti sup diseruisti no nisi ex dpa
motib? pueiri cotendas: indecēs plimū diuie iusticie
vide? vt innocēs ab eodē fonte affligat: quo reprobz
7 iniquz pena releuat. Nec aliud 9plorabat Hierimias
inqens. Iust? quidē tu es domie si disputo tecū: vñ
tñ iusta loquar. qre via impiorū psperat: Et subdit.
prope es tu ori eoz 7 longe a renib? illoz. Prope inq?
teste Aug? danto eis quicqd volūt 7 petunt. Et lege
a renib? eozū. i nullo videb? eis displicento. a illorum
animos oturbato. Sic et Abacuch ppha eam ipam
expromit querelā. Quare inqt deus no respicis 9tēp
tozes. 7 cur taces deuozāte impio iustioze se: Que oia
tāto aios hoīm i maiore ducūt admiracōz: qnto per
eundē Hieremiā 9 diuina iusticia scriptū legim?. Scio
dñe de? qm malū iniustūq? no libent respicias. n pt q?
de tua iusticia dubitare. Hic est fili mi effed? m mu
ris tui 7 cunctorum fere mortalium. Et veluti vetus

querela sit et multorum animos exagitat: sic multis egeret
vobis. breui tamen hymene fatia satis veritati: quod nullis vobis
humane opinionum ratione possem. Mirari igitur et conquiri tu
cetique mores desinetis: si rem ipsam altius repetitis. In
primis itaque illud animo fixum teneamus. neque absque culpa a
causa affligi a torquenti oportet. cum scriptum sit. oculi domini super
iustos. Et iterum. vultus autem domini super facientes mala. ut
prodat de terra memoriam eorum. Super quo verbo Cassiodorus.
Errat inquit malus dicens secute ratio mala. sed discat quod
vultus domini super facientes mala quasi dixit iustos et iniustos
deus respicit sed dispariter. Iustos. non respicit ut pro eis
exaudiat. sed malos ut puniat. prodatque de terra memoriam
eorum. Quam si quando punicorum siue iacturam memorie vite. et
quousque temporalium mune absque culpa moribus contingere cre
dendum est. nisi culpam non putes illis abuti. a ea ad luxum.
ad auaritiam. ad superbiam. ad pompam pervenire. quod iustissimus
deus tanquam virtutum instrumenta hominibus concessit. De quibus
Gregorius pulchre dicere visus est. quod summa et decora iusticia est.
ut concessa prodat: quod inconcessa captat. Rursus ut est scriptorum
doctorum sententia. mali non vitis impune inscunt. tamen quod in
fine punient: tamen quod ea temporalia bona quibus iniqui in hac
vita gaudet: deus illis concedit ob paucula que gesserunt
bona. Sed spiritualia bona que respectu temporalium magna bona
existunt: iustis virtutibus deditis rehuat tanquam equissimum
iudex. cui maxime congruit: ut bonis det spiritualia tanquam po
tiora bona. De reliquis vero caducis et temporalibus bonis seu
penis et suppliciis. tantum vitis bonis miscet quantum suf
ficere respicit ad virtutem. Quod per alia verba pulchre Augustinus.
deducit in primo et quinto de ci. dei. quod habentes pollicitas et
humanas virtutes: iuste rebus huius mundi premiantur. Qui vero
divinis pollet virtutibus: premiantur in rebus dei. Et subdit Augustinus
respondens querentibus. quibus premiis romani flos deorum
cultores orbis imperium meruerunt. Ait. non quod bonis mo
ribus hec temporalia meruerunt. quod veluti nullum malum im
punitum: sic nullum bonum irremuneratum. Licet idcirco Augustinus.

aliam cāz assignet ī pñcipio hꝛ libri. Vt igitꝛ ad con-
ceptū hmonē redeamꝛ. Aspera plerūqꝛ ⁊ amara deus
iustis immittit: ne ī illis timeatꝛ adūlitas. hꝛ ⁊ malis.
fortūe bona cōcedit: ne ī istis qꝛatꝛ felicitas. qꝛs ipi re-
probi obtinēt. Ceterꝛ ī hac rez vicissitudīe agit ⁊ vꝛ
prudētissimꝛ medicꝛ. qꝛ cūda cōdiat ad infirmi obedi-
entis bonā volūtātē. Is. n. sepe fecit et vñt infirmū. n.
illū exaudit deprecantē. vt aūtāt ab eo dolorē necātē.
Quode qꝛ scōꝛ Gregꝛ. occulta sꝛ dei iudicia: hꝛ occulcōra sꝛ
cū boni mala recipiūt et mali bona. Sed si curiosē cāz
inuestigare libet. ideo malos bona recipe putādū ē qꝛ
cū boni hꝛ delinquūt: iuste hꝛ mala recipiūt. vt ab eīna
damnacōe eripiantꝛ. Sed ⁊ mali bonis hic fruuntꝛ: vt
inde postez ad tormēta trahantꝛ. Et subdit Gregꝛ. ex-
empla pēlara sꝛ de vitulis ⁊ infirmis. De vitulꝛ inqꝛ.
Nā veluti qꝛ mactādū sꝛ vituli: liberi in pascuis relin-
quuntꝛ. Sic impiꝛ ad mortē crens: efrenatis volupta-
tibꝛ reliquitꝛ. Econtrꝛ vō iustꝛ a īnsitorie delacōis io-
cūditate restīgūt. sicut et vitulꝛ ad laboris vsū repu-
tatꝛ: sꝛ doloroso iugo retinetꝛ. Deiqꝛ exēplo infirmꝛ
idipm pbatꝛ. Negantꝛ. n. iustis ī hac vita tꝛalia. quia
egris quibꝛ spes viuēdi ē. nequaqꝛ a medico cūda qꝛ
appetunt oceduntꝛ. Dantꝛ autꝛ reprobis bona qꝛ ī hac
vita appetunt. qꝛ desperatis egris omē qꝛ deliderāt nō
negatꝛ. Et cōcludit. Perpendant ergo iusti mala que
iniquis permanēt. et neqꝛ eoz infelicitati inuideāt qꝛ
perierit. Que vba omēz mōrilibꝛ admiracōz ⁊ querēdi
cāz submouēt. Ceterū scōꝛ Augul. sup canticis quīqꝛ
modis ⁊ totidē causis: calamitates ⁊ flagella mōrilibꝛ
stingere pspiciū est. vꝛ vt iusti merita p patientiam
augeantꝛ. vt Job. Vel ad custodiam virtutū. vt aplo
paulo. vꝛ ad corrigēda facinora. vt mari ⁊ lepra. Vel
ad iniciū pene. vt Herodi. qꝛtenꝛ hꝛ incipiat: qꝛ ī infer-
no sequitꝛ. vꝛ ad glꝛ magnificādā. vt dꝛ ceco nato. Exqꝛbꝛ
liqꝛo stat neiem ī hꝛ sclo sine culpa premi vꝛ absqꝛ eiꝛ

utilitate affligi. Que omnia agunt ut in his que diuina
providentia moribus mittit prosperis a diuersis. non minus
nobis sit. non quoniam omnia: sed mens bene conscia potius illis
prosoletur quam turberet. Multis. non variisque argumentis facile
agnoscimus: quod plurimum expedientia utilia quippe et necessaria no-
bis sunt laborum calamitatum. et peralitatum omnium flagella. et quod
habet modi supplitia. Primum. non dilatant cor hominis ad magis dei
bona recipienda. Nam veluti martellus fabri dilatat me-
tallum ad id quod artifex desiderat: Sic et aurifaber humane
creaturam per malleum persecutionum et tribulationum cor iustorum
dilatat: ut fructum ex eis percipiat. et ducat ad vicia bona
de quibus dictum est. Secundo veluti aqua vinum temperat: sic aduersa et
quocumque habet vite penalia vinum temperat leticie moderat: ne
homini nocereat. Quod pulchre Crisostomus non tacuit in ethicis. Qui
non quod virtuti dedit moderare se habet erga hec bona fortune: a
adipiscenda vel amittenda. si gaudiosus erit bene prospera-
tus. si infortunatus tristis. quod si aqua tribulationum non temperat
vinum prosperitatis: extinguit potius quam iuuat. in eodem figuratur scriptum
est in Exodo: Operuit aqua tribulantes eos. unde ex eis non
remansit. Tercio veluti medicina necessaria est moribus: sic ad-
uersitas et afflictio: Unde Augustinus intelligat homo medicum
esse deum. et aduersitatem medicamentum esse ad salutem: non penam
ad damnationem. Et subdit. Sed medico videris. secaris. cla-
mas. non audit medicus ad voluntatem: sed audit ad saluta-
tem. Quare fideles queri desinant de asperitate infortunii per-
secutionis a peralitis. quod ea omnia siquidem sunt potissima diuine
electionis. ut per aduersa asperum sit iter nostrum. ne ut Augustinus.
magis taceat diu pergere quam citius peruenire. de quo scriptum est in
paulis vexati: in multis bene disponent. Quarto utilis est fide-
libus quippe et necessaria aduersitas tribulatio et persecutio in hac vita
quod ad meliora spellit. Unde Gregorius mala que hic permittit: ad
deum ire compellunt. Quod non ignoras rex et propheta dice-
bat. multiplicatae sunt infirmitates eorum: et postea
accelerauerunt. Unde Augustinus. nullus secus christi
sine aduersitate tutus vivit. Et subdit. Si putas sine

persecutione viuere: nondum cepisti esse christianus.
Itaque tam utilia ex his sancti persecutionibus et calamitatibus colligi-
gētes. gaudeamus affligi qui speramus frui. et ut inquit
Bernardus. nō timeamus ēē derelictos. quāmo semper
mediōres sumus ubi christi ad nos dicētis. cū ipso sū in tribu-
lacōe. Et itē. iuxta ē dñs his qui tribulati sūt corde. Quidū
est fili mi de cūctis viuēdi artibus quibus in hac mortali vita
sclariū viuūt tā nobilibus quā ignobilibus. magnis et ple-
beis. publicis et priuatis. maioribus et minoribus. Audisti deique
eorū de vite genere dulcia pietatis et amata. Sed et actū ē de
omnibus fere malis. incommodis. penis et calamitatibus. suppli-
ciis et afflictionibus. corporalibus ac mentalibus omnium fere magis
notatarum personarum. incipiendo a nascētis mundi origine.
Rursus actū ē de causis et rationibus cur nocētes pīet et in-
nocētes. boni filii et mali tot afflictionū et penalarum gra-
patiunt. Sed et audisti consolaciones et conuenientia remedia
ad eas omnes releuandas medicinalia: quibus mortales in hoc seculo
afficiunt. Que omnia fili mi opto solerter consideres. ex quibus
tu etiam mortales liquet agnosceris: quod boni aut sinistra-
ris vite temporalis obtinet. Vnde quia opposita iuxta se posita
teste propheta clariū conspiciunt: superest iuxta pollicitū ordinē:
ut cū in hoc primo libro de secularibus officiis et humane vite ar-
tibus me audisti loquente: te auscultē in sequenti libro de spi-
rituali statu diserte. Ad te. n. expediat de spirituali vita
agere quod in duos diuiditur statū. viteque in statū ecclesiasticū cōpo-
rū et ciuicorū. Deinde in statū religiosorū. Age igitur si placet
de his duobus vite humane generibus. et de excellentia et operacōe
utrisque: de dulcibus et amaris vniuersisque: ut tandem legētes
aptis oculis veluti in lucidissimo speculo conspiciant: quod late-
at sub omni vite humane genere. quod fiet ut securius vniuersusquisque
eligeret: quod frequenter legit ac maturius digessit. ad laudem
dei omnipotentis qui est benedictus in secula.

Expliat primus liber de omni statu et vita temporalis.
Sequitur liber secundus de statu et vita
spirituali ecclesiastica et regulari.

Mirabitur forsā sanctitas tua bñssime
pater ac clementissime pater. q̄ in hoc
opusculo recti ordinis rōz pertraxerim.
Et cū iux̄ Greg. status spūalis. tanto
tēpali sit dignor atq; excellētiōz: q̄nto solis
splēdidissim⁹ fulgor tenebrosiss densi-
tatiō: et aux plūbi metallo pstat. p̄us te tēpali statu
egerim: q̄ de spūali. S; ēte natē octo ad id compulit.
Prō. n. tēpales nascim. h et p̄us i tēpali statu versam:
p̄usq; illū experim. Deinde tēpalis status impfctōe con-
specta: transim⁹ ad spirituales statum. Adde. q̄ non
satis excellētiā: pfectōz et internam mētis inquilatē
status spūalis agnoscm⁹: nisi p̄us tēpalem vitā: atq;
eius incommoda experti essemus. Postq̄m igitur in
supiori libro de cunctis tēpaliū et terrenis siue seclā-
ribus statibus. et viuendi modis. artibus. ac diūsis
hoīm exercitijs actum est: i quo p̄ utraq; sui parte tā
ad cōmendacōē: q̄ ad reprobatōē satis disputatū ē.
Et q̄d boni. q̄d limisti. q̄d vtilitatis. q̄d incommodita-
tis. q̄d quietis. quid laboris. q̄d scitatis. q̄d periculi.
quid honesti. quid inhonesti. quid v̄tutis quid vici
oīs tēpalis stat⁹ et sclaris viuendi mod⁹ habet: plene
discussū est. In hoc igit secundo libro dimissa matris
introducōe: et sangneoz altitacōe: q̄b; d̄ re incōgta
differē non licet. Deceui ego spirituales ordinē pro-
fessus: et eodē spūalis vite statu b̄cui aliqua discre-
faciā ego satis nō tāte tri debito. n̄ tue. S. desierio:
h̄ conatui meo. Atq; vtiq; tā digne. vtilit̄ et diserte: de
eo eminētissimo statu a me agat: q̄ illi⁹ maiestas atq;
imensitas exigit. Subalnat itaq; vite spūali duplex
stat⁹. q̄ ip̄a vita spūalis: i duos distiguit stat⁹. Alter

est episcoporum et sacerdotum: ac ecclesiastica ordinis ministrorum.
Alter est monachorum siue religiosorum. De his ergo duobus
statibus et viuendi modis: hic libro agendum est. Et quod ad dicen-
dum caput latius est et materie ipse non tam diffuse et profuse: quam
a multis tractatoribus profuse repiant. Quoniam propter varias
scribentium opiniones: vix legentes proficere possunt. Multa te-
nig in his materiis: intacta a non satis diserta inueni-
untur. Deceui sub quodam breui compendio. in hoc secundo libro
flosculos quosdam circa hos duos status inserere. ubi vtriusque
status et vite normam. naturam seu efficaciam necnon excellen-
tias. commendationes. et demum eorum labores. difficultates.
aculeos et picula adducam. Demum vero inter se. et alterius ad
alterum: deas et comparationes breuiter perstringam. Incipiens
a statu ecclesiastico et primo a summo pontifice qui culmen et
vertex est totius spiritualis status. Deinde a sacrosancto.
romane ecclesie cardinalibus. Rursus descendam ad statum
archiepiscoporum. episcoporum. ceterorumque prelatorum. curatorum. et
clericorum sub ecclesiastico ordine regentium. In quo libro
materiam in tabula in primo primi libri descriptas discuti-
am. Diligens igitur lector ex motiuis auctoritatibus et rationibus que in-
ferunt: non statim uideat ad commendationes vel impro-
bationes alius
status: sed motiua. rationes et auctoritates. que per alio statu et vi-
uendi genere adducuntur: accurate consideret. videbitque quod hi
duo perfectissimi et excellentissimi status: omnium aliorum statuum
et vite humane generum superant dignitate. Quoniam et si inter omni-
um fidei catholice existentes. in quocumque regant honesto statu.
si pie vixerint: saluari possint. Hi tamen duo spirituales viuendi
modi: singularem suorum sectatores deo priores reddunt.
Et si uterque status sanctus et deo acceptus est: alius tamen alio per-
fectione et dignitate prestat. hic et alter altis placet et con-
uenit sanctis naturam. qualitate. ac vires personarum. Inter se tamen
circa eorum perfectiones: habet se sicut excedens et excessus. ut la-
cius per discursum eorum que tractantur in hoc libro videbitur. Ea ergo
de quibus in hoc secundo libro agendus est sermo: in infra-
scripta capitula distinguuntur.

Ca. primū. de sublimitate et excellentia dignitatis sū-
mi pontificatus. et de incomprehensibili eius auctori-
tate et potestate. et de illius necessitate et utilitate et
de altissimis eius mysterijs.

Summi pōtificat⁹ excellētiā. dig⁹tatē ⁊ auctorita-
tem h⁹q; sac⁹ssimi stat⁹ laudes. pconia attollere:
ill⁹q; nātātē ⁊ utilitatē oñdere: hodie mun⁹ suscepi-
grande q̄dēz negociū: h̄ puū ingeniū. Cui⁹ tāta ē subli-
mitas ⁊ eminētia: tāta immensitas: vt nll⁹s mōtliū
nedū oprehēdē ā satis expmē: h̄ n̄ cogitare poss⁹. Ob-
tundit. n. oīz hūanū intellectū ill⁹ sac⁹ssimi: ⁊ oīm
eminentissimi status maiestas et excellentia. qz scriptū
est. scrutator maiestatis opprime⁹ a glia. Si. n. teste
Ambrosio. nihil ī hoc seculo excellentius atq; exelsius
iueniri p̄t statu ⁊ dig⁹tate simpliciū sac⁹dotū ⁊ p̄clā-
riū presulū. q̄ p diūsa orbis loca ī partem sollicitudis
assumunt. q̄d cogitādū ē de eo sūmo pontifice q̄ vices
veri dei gerit ī terris: Qui ad plenitudiez status: q̄ ad
apostolicū thronū. q̄ ad culmē oīm dig⁹tatū assumit.
Ex q̄ certe vt riuuli a fonte: rami ab arbore pcedunt.
qui nō ad hūanū tantū p̄ncipatū: h̄ ad diuinū. nō ad
p̄ncipandū solū mōtlib⁹: h̄ īmōtlib⁹. n̄ mō homīb⁹. h̄
angelis. nō ad iudicandū viuos: h̄ mortuos. nō ī tra
solū: h̄ ī celo. nō ad presidendū solis fidelib⁹: h̄ infideli-
bus. Et vt paucis agā. q̄ ad eā ip̄z dig⁹tatē: ad eādē
iurisdiccōz ⁊ coactōz ac vniuersalē: toto orbe sup̄cmū
p̄ncipatū a sūmo deo. et ei⁹ loco sup̄ cūctos mōtles in-
stitut⁹ et cued⁹ ē. De quo p̄ Job scriptū est. qz corā eo
curant q̄ portāt orbem et reges seculi atq; tirāni rīdi-
culū s̄. q̄ solus oīz p̄tatem ambit. Et sicut scriptā
p̄medrat. vn⁹ ē ⁊ secūdū nō h̄t. Et itez d̄ eo scribit. tu
solus ⁊ nll⁹s tecū. Et rursus potēs sup̄ oēs potentes.
Cui⁹ teste p̄phā sue s̄ iusticie. p̄tas ⁊ imperiū. Quem
itez David sigt inqens. dedit ei p̄tatē ⁊ regnū. et oēs
p̄ph̄ ⁊ ligue h̄uēt ei. Qui vt canon ait. terreni simul et

celestis imperij iura suscepit. Cuius summe dignitatis
fastigiū atq; maiestas non mō apud antiquos vetis
legis effulgit. ac digni? apud catholicos diuina insitit.
cōe refulget atq; p̄m̄iet: h̄ et apud gētiles sūmū oīm
bonoz et p̄ncipatū culmē tenebat. Nā vt ait Varro
exordiatissimo atq; eminentissimo ḡdu pōtificū et sac̄
totū gētiliū: resultat qdā excellētissimū et sblimissimū
status i vno sūmo pōtificē. Hic Alitōr. distictio inq̄t
ḡduū et ordinū int̄ pontifices et sacerdotes: a gentilibz
maxie inuēta ē. qm̄ suos sac̄dotes alios simplr flami
nes: alios p̄thoflamies appellabāt. et aliū q̄ cūctis fla
mibz p̄sidēt i sūmo ḡdu locabāt. Quē vt idē Varro
voluit Iouis assūpta veste insigni curuli et regia ad
ornatū diuinitatis: plimū i eo putātes p̄maxie colebāt
Cicero q̄ sublimitatē ac excellētā sūmi pōtificat? gētiliū.
ex illi? misterijs oñdit: dū i cultu et eligiōe suscipiēda
p̄m? oīm erat. atq; vn? ad int̄pretādū: q̄ volūtas ess̄
deoz immoēliū. vt statī i seq̄nti ca. tāgem?. H? deniq;
sūmi pōtificat? sublimitas. vtilitas atq; nūitas: nō facile
explicari valēt. Sed vt cetera taceā. nō satis plene recteq;
vniūsitati orbis a xpo p̄sum foret. nec eēie qm̄ xpc
sangne redēit morē gessiss̄: nisi talē tanq; eminentē in
t̄ris vicariū reliq̄ss̄ q̄ i ea p̄tate et autoritatis inteḡtate
toti orbi p̄sidēt q̄ ip̄e xpc i t̄ris manēs. q̄ppe q̄ p̄ p̄p̄as
dicat. qd potui facē vince mee et nō feci: Accedit qm̄
solus ip̄e d̄git oīez hūanā caturā i finē p̄fectissimū.
Quāobzē sibi vni xpc claues p̄tulit regni celoz ac p̄fa
tē ligādi atq; soluēdi i celo et i t̄ra. Rursus sūmi pōti
ficat? sblimitas et excellētia: atq; vtilitas et nūitas i co
spiciūt. qm̄ teste p̄bo nō poss̄ h̄ mōs regi: nisi vn? eēt
sūm? p̄ncipat?. ad quē vnū pueniēdū ē. exq; singla di
rigunt et gubnant cū motu et disposiciōe oēs getarchi
ci ad? ordiant. Et tandē h? orbis disposiciō d̄gatur:
ad instar celestis monarchie. Nā teste Dionisio neces
sarius est sūmus getarcha: qui quos regit illuminet.

Periret. n. ois ordo rez: nisi vnus sumus pontifex foret.
q̄ eū ipm ordiez vt ita dixerit ordiet. dirigat ⁊ exequat.
Teste. n. p̄bo. vbi ē ordo et ḡduū ascēsiō: ibi n̄cē ē cōsti-
tūi vni⁹ excellētiā. Periret rursus ⁊ mōrliū oīm hoīm
omertū: nisi foret vnus pontifex vice dei in ira monar-
cha. i. q̄ omēs vt i glutio q̄dā p̄tiū ad corp⁹ misticū co-
pulent. et i q̄ singli vt mēbra s̄b vno capite gub̄nent.
Periret fidei vnitas. et eccl̄ie vnanitas. ⁊ cōcordia fil et
pax. q̄ nihil dulcius excogitari ā inueniri p̄t: nisi foret
vnus sup̄m⁹ pontifex. q̄ cūctos mōrles ad vni⁹ fidei et
vnitatis vinctm̄ reducēt. dicēte Hiero. ob eam rem i
remediū scismatis actū ēē: vt vnus oīb⁹ p̄sit. Periret
dei⁹ illa cūctis mōrli⁹ n̄cia ad deū meditacō. Teste
n. scripta roman⁹ pontifex lōge p̄fect⁹. lōge digor et
efficac⁹. int̄ deū ⁊ pplm mediator existit. antiquo illo
balbuciēte: s̄ iusto Moysē ac fratre ei⁹ Aaron q̄ solū
i vno pplō. i vna gēte: s̄ ⁊ sup̄ trenis mediacōis officio
fūgebant. Sum⁹ vō n̄c pontifex teste Ap̄lo ex hoīb⁹
assūpt⁹: tñ p hoīb⁹ cōstituit i his q̄ s̄t ad deū. vt offerat
sac̄ficia ⁊ dona p peccatis. Hic igit̄ dignus salubriusq̄
mediator existit ppli ad deū. Hic sac̄ficia h̄ holocausta
nō hircorū ā vitulorū: s̄ veri sac̄tissimiq̄ corp⁹ xp̄i deo
p̄ri offert. eosq̄ i eodē misticō instituit: q̄ itidē faciāt i
orbe vniūso p delictis pplorū. Hic igit̄ peccata diluit. h̄
aīab⁹ fidelīū penas cōdonat. sup̄lita relaxat. Hic ve-
niam lapsis imp̄t. h̄ errantes corrigit. delinq̄ntes cū
expedit reducit. Hic incorrigibiles punit. ⁊ tādē pecca-
tores sumo deo cōciliat. illūq̄ iratū placat. De q̄ sapiēs
ait. ecce sac̄tos magn⁹ q̄ i t̄p̄e iracūdie fcs ē cōciliacō.
Periret rursū iusticie v̄t⁹. q̄ eodē p̄bo teste. nisi vnus i
orbe foret q̄ eā cūctis mīstraret. ⁊ negligētū vicē sup-
pleret: q̄cqd iustū ē p̄chitare. Vñ Aug⁹. sine iusticia
nō p̄t regi hec resp. hūana. Neq̄. n. vera aut recta p̄t
esse resp: nisi vnus omnib⁹ p̄sit q̄ gubnet ⁊ regat q̄
sum⁹ pontifex ē immōrlis dei vicarius. periret tandē

illa potissima iusticie ps. quā Aristo. epñkeiā vocat:
cōmuni bono vniūsi orbis pñcia. p quā summū mo-
narcha dirigit iustū legale. 7 pletūq; scriptā rigidāq;
iusticiā moderet. dispēlat. detrahīt. put rex p̄tinentiū
suppetit diuītas. 7 boni cōmūis nātuto exposulat.
Deiret demū alia iusticie nō infima pars quā distri-
butiuā vocāt. q̄ vniū ppe ē sūmi pñcipat⁹. q̄ vnicuiq;
scōz ei⁹ dignitatē 7 merita ita p̄pōcōe p̄mia elargitur.
Dignitates pñcipat⁹. regna 7 imperia p meritis donat
atq; instituit. p demeritis vō īnsert de gente ī gentē.
Quare 7 si cēta taceā: h⁹ sanctissimi 7 emnētissimi sta-
tus sūmitas. maiestas atq; felicitas sū et nātitas. ac
utilitas ī eo facile p̄phēdit. Nā si vt aiūt nlla maior
ē felicitas q̄ mltos fecisse felices. Hūc statū bēissimū
tāto felicōz dixerī: q̄nto p̄les sup oēs mōles facili⁹
7 vt ita dixerī feliti⁹: felicōzes agere p̄t. Datet igit h⁹
sanctissimi stat⁹ excellētia. dignitas 7 utilitas atq; nātitas.
Patent eius laudes 7 preconiā nō mō ex auctoritate
instituentis. ex dignissima institucōe. ex causis dignissi-
mis: h̄ ex fine optatissimo. ex beatis misterijs. ex p̄pin-
quitate ad deū. ex fructu desideratissimo. ex cūctorum
mortalium utilitate et felicitate redundantissima.

Ca. secūdū de spūalibz incōmodis: amaritudibz: mi-
serijs: aculeis. necnō mētis afflictōibz: piculis 7 labo-
ribz sūmi pontificat⁹. vbi pluriē sūmorū pontificū
calamitates et spiritus perturbationes narrantur

Tupore nō paruo audita ē illa oīm dignitatū sup-
ma dignitas. 7 cūctaz p̄tātū emnētissimū pñcipat⁹
sūmi vicez pōtificat⁹. visaq; ē tāti numis celsitudo. et
auscultata tāte lucis splēdidissima claritas. cū radioz
iubare tot⁹ lustrat orbis atq; vegetat. Sed 7 ante n̄re
mētis oculos p̄tēplata ē tāti culmīs p̄rogatiā dignitas atq;
excellētia. 7 tāti cōbunal sup̄ma auctoritas. cōgta ē illi⁹
sanctissimi atq; diuīssimi stat⁹ sūma utilitas atq; nātitas

Demū audita sūt breui eius status laudum p̄conia.
discusse sūt eiusdē culmīs vtilia et cōmoda dulcia et
p̄sp̄a. Vm̄ q̄ alīne sūt rex oīm vices. n̄ aliqd̄ ita p̄sp̄ū
ē: qđ gūissimis aculeis nō tāgāt. Idēco iux̄ pollicitū
et p̄suetū ordīez eiđdē altissimi stat⁹ adducēda sūt incō-
moda. amaritudīes. labores. et picula atq; p̄mētia: vt
cernat q̄sq; q̄ i ea seret: q̄ppe i se expiat. Cernāt rursus
et ceti mōrles q̄ i illo stat⁹ culmīe sūmā oīm felicitatē
collocāt: vīssimū ēē qđ sapiēs ait. q̄ exīma gaudiū luct⁹
occupat et risus dolozī miscebit. Et p̄ptēa vīm ēē illud
eiusdē sapiētis. gaudiū et felicitatē dixi errorē. et felici-
tati im̄perabat dicēs. Cur frustra decipis. In ea igit̄
differēda re: biptita erit oīo. In p̄ria qđdē h̄c sūmi pō-
tificis stat⁹ icōmoda et infelicitas. amaritudīes et pe-
ricula. labores et misērias sp̄ūales vītez et mētāles: bre-
ui s̄ amaro calamo describam⁹. Scđo i loco t̄pales siue
corpales misērias eiđ stat⁹. labores et incōmoda ac in-
terna latētia et apta picula differem⁹. In p̄mis. n̄ illud
ātiquū: s̄ vīssimū sapiētū v̄bū n̄ris mētib⁹ repetēdū
arbitroz. q̄ q̄cqd̄ i orbe p̄mīet atq; p̄cellit: mltis inīnis
colozib⁹ suos afficit ac p̄mit possēsores. s̄ et infinitis
pene m̄tis aculeis ac amaritudīb⁹ excruciat q̄s exmul-
cet. Cetēz discernēda ē v̄tputo diḡtas a p̄sona. accidēs
a s̄biecto. q̄litas a s̄biecto. diḡtas ēte eius ē excellētie.
eiđ culmīs vti audiui⁹: q̄ppe de q̄ scōrū patrū habēt
ēdicōs. q̄ nēo sanēm̄tis dubitat sc̄m ēē: q̄ apex tante
diḡtatis attollit. in q̄ si desūt bona acq̄sita p̄ meritū:
sufficiūt q̄ a Petro loci vītez p̄cessore testant. Adde. q̄
ea ip̄a diḡtas teste Sumacho papa. a claros ad h̄ fasti-
gia erigit: a qui erigun̄ illustrat. Persona v̄o cui tāta
diḡtas heret v̄tm̄ sic sc̄titatē vite ex ea diḡtate p̄tigēt:
sic ex loci p̄rogatīa nomē sc̄timoīe recipit. S; p̄ch̄coloz
altitudo diḡtatis: v̄tutis: p̄sone innocēciā nō inducit.
Quod si illud eiusdē Symachi quis obijecerit: quia
Petrus ap̄lus perhennē meritoz dotem cū hereditate

innocentie insinuat ad posteror. Ad nisi fallor de eis sum-
mis pontificibus plane intelligit: quod per sanctimonie splendor
illuminat. Transmisit igitur Petrus sanctitatem statum non vite.
insinuat sanctimoniam cathedre. non persone: ut heredes essent
futura pontifices sue bonitatis. atque causa occasioneque bene recteque
vivendi: sancte persolvere recipere. et sanctitas loci meritaque prece-
ptis aliorum hominum facient: quod non genuisset. Plerumque. n. teste
Iuliano dum mutat statum: mutat mentis affectus. Accedit. quod
sic excellentiam et dignitatem: ita dignitatis sequelas vitæ etum-
nas et labores Petrus insinuat ad posteror. Quas dum
in perturbata mente persidero: nescio Romanos pontifices
tanta miserie laborum dolorumque immensitate resperfos
feliciter: non potius infelices a miseros dixerim. Inseparabil-
iter. et affixus atque annexus est huic culmini cunctarum
mentis afflictionum et perturbationum acerumque gravissimum.
Ad quem ipse Hieronymus non negavit inquit. quod non est
facile in loco Petri et Pauli tenere cathedram. Et Au-
gustinus. Sicut nihil in hoc seculo excellentius: ita nihil
in hac vita laboriosius: nilque difficilius ac periculosius
pontificatus officio. si eo modo non militet: quo imperator
christus iubet. Quod an verum sit: unusquisque in ea se se locat
non modo experiri: sed pati. quod plus miserie mentisque amari-
tudinum in se respicit: quam legat in codicibus. quod si tam graves
huius dignitatis aculeos non sentit: omnium cum miserrimum
dixerim. Nam ut aiunt propria non nosse miserie: summa
miseria est: Quis. n. oro letus: Quis felix in tantis miseriis
esse potest: Quis securus inter mille pericula non semel sed
iugiter iactatus: Quis rursus felix appellari audebit.
in quem unum omnium mortaliu etiam vilissimorum hominum ora-
lique mordaces cumulatissime et impune arman-
que utrumque suum hominem vehementissime perturbat: Quis
oro Gregorius magnu unum inter summos pontifices post
Petrum clarior: sanctior: a felitior negabit: Is tamen
gravissimis mentis tempestatibus et diuturnis aduersitatibus
sue infelicitatibus urgebatur. Nam curarum sarcina

temū emulorū detractōibz perturbat⁹: i seq⁹ pene distrac-
tus ut canōes ei⁹ hñt: i seipm indigē⁹ dicebat. Infe-
lix ego in ecclia ista qđ facio: vbi me epī despitiūt ⁊ de-
trahūt. oipotēti deo grās ago. Quid igit⁹ ē qđ felicioz
post Petrū pōtifex se infelicē appellat: Aut qđ i pōti-
ficatu felix erit: qđ Greg⁹. nō hē infelicitate p̄sortē: Aut
cū quo rursus aliqđ felix sit: qđ cū Gregorio nō scit eē
infelix: Equidē tāta miseriā ⁊ perturbacōnū mole hic
beat⁹ sūm⁹ pōtifex refert⁹ fuit: tot mētis perturbacōibz
⁊ cruciatibz p̄stridus: vt qđadmodū de seipō i registro
ait. tedio rex vidē⁹ nllm mai⁹ supplitiū: qđ illā sūmā
felicitatē putabat. Dicebat rursus sp̄iosaz fore cathe-
dras romani pōtificis. fastigiūq; illud sūmū acutissi-
mis vsq; qđ p̄sertū aculeis. adeo vt corona et p̄puratū
frigiū nō taz aurea qđ ignea censeat. Idq; ⁊ Cicerianus
papa nō negabat. Refēbat. n. sepe teste Polio: qđ nō
i cūdīs. letisq; gōibz ascēdiss⁹: s; i incute ⁊ mallico dila-
tass⁹ cū dñs. quē p̄cabat vt dextaz apponēt: qđ insuppor-
tabile on⁹: tāq; ifelicē vt ita dixerī felicitatē ferre poss⁹

Rursus iux⁹ quēdā sapiētē. qđ duplex se offert mo-
do via qđ gōiēdū ē. alta ad laborē: alta ad miseriā du-
cit. Eligat igit⁹ quā sibi vult sūm⁹ pōtifex. ā. n. sese mi-
serū: ā ex libero huū agnoscat nātē ē Quo fit vt apud
semetipm qetē aīq; tñqllitatē optās: ⁊ req; nō inue-
niens: descēdisse nō ascēdisse recte arbitrabit. Nā curis
m̄plicibz implicat⁹: ascēsiōes suas afflictōs poti⁹ ⁊
spūs molestias extirabit. qđ teste Greg⁹. qñto qđ alcōr
erigit⁹: tāto curis gūioribz onerat⁹. eisq; p̄lis mte et co-
gitacōe suppoit⁹. qđb; p̄ponit digtate. Quo fit. vt qñto:
cūq; ingeio polleat: i tāto curaz tumultu ⁊ adūsantiū
sibi rex assiduo cōflictu qđ se ferat ignoet. Quippe ad
spūalia reddat imbecillior: qđ sibi i tēnis videt diligē-
tior. qđ vt aiūt. facile celestia amittūt: cū tēna diligūt.
Rursus qđ i eo fastigio seget dū seclitatē vite etne cap-
tat: ad intitū ad piclū itit. Quid ergo felicitatis hē,

cui nihil est securitatis: Quis. n. secum sumum pontificem
arbitrabitur: qui de portu scies fugit ad naufragium: Si. n. i
pua aq. cu. tempestate periculose nauigat: quanto periculo hor
erit nauigatio in mari magno et spacio. ubi reptilia
quorum non est numerus: quorum quidam blandiendo interueniunt more micos
decipiunt. quos dum eleuant: deiciunt in profundum maris. Quedam
reptilium genera ut glutiant: appropinquant. quod sua sunt querunt: non quod
salutis nauigationum. Quedam deique minus ledunt: dum apte
insidiantur. Quedam more beluarum lib. amicitie colore nauis
appropinquant: ut illam dorso subintant. quam rectis membris in
uadere non valuisse. Et ut paucis agam. quod esse potest in tanta
tempestate securus: Nam teste Greg. quod est aliud peras culmi
nis: nisi tempestas mentis: Distrahit eterne tante dignitatis cu
ra: tanta reum sollicitudo: que menti pontificis etiam si ferrea
armoreaque sit: perfusione ingerit et sui ipsius ignorat. Quod
Nam iuxta Greg. sepe suscepta cura regiminis per diuisa et
aduersa in seipsa collidit: et imperfectis quibusque iuenit ad singula:
dum perfusa mente diuidit ad multa. Denique in his quod diximus
si illud infelicitatis et periculi genus addideris: nihil est cur
summi pontificis felicitate: infeliciores et miseriorum cunctis
mortuorum miseris non predestinas. Obstat. n. sue superme exel
lentie: sue momentanee felicitati: interioris sui hominis ignis
inextinguibilis: scilicet remorsus assiduus vermis: qui non consumit
nisi consumitur sed cruciat. Que omnia tanto premunt gravius: quanto quod
suo pregruunt officio: aut non egisse: aut neglexisse damnavit
non ignorat. Denique si illud periculo proximum dicimus: quod pau
cary animarum curam suscepit. quod pacto letus: quod securus erit: quod omnium
curas in se unum contulit: Fortes eterne illos habueros dicimus:
nisi leue putet sarcinam. Quos pulcre Bernardus tangit
inquens. graviozi et periculosiori debito tenentur astricti: quod multis
animarum rationes sunt reddituri. quod iuxta prophetam de manu pastoris
perita populi requirunt. Ad ipsum periculum summi pontificatus
magnus Gregorius plangebatur: atque in ipsa sua assumptioe
gravissime deplorabat. ut ex eius registro colligit. Ait
n. cor meum dereliquit me. nolite vocare me noemi

filios. n. p. didi id est opa p. terrenas curas. Prius erā
sup. altitudines terre: h. post curas fludib. et tempesta-
tib. sum depressus. Et s. h. cit. Quis ad h. sufficit on. d.
Simia vocati leo p. t. h. nunq. fieri. q. si dixit. Vocati in
ecclia possum summus pontifex: h. ope fieri non valeo
talis: nisi que tali dignitati congruat digne pagam. Nec
paucula inter nimia de summi pontificis spūalib. mi-
serijs: laborib. curis et mētis amaritudib. a me breui
distat s. Adde q. infra tāgent: cū de epōz et alioz ecclie
ministroz aculeis laborib. et piculis sermo erit
Ca. tertium de plurimis tēpalib. et corpālib. incōmodis:
amaritudinib. et miserijs et calamitatib. romanorū
pontificū. et de illorum promptis et ei adiunctis laborib.
et piculis: anxietatib. et inseparabilib. cummis

O Vi aures audiēdi h. t. nō sine magno dolore au-
diuit eas spūales miseras et mētis afflictōs. pau-
culas q. de ex mētis: h. veras atq. pergrues: easq. spiritus
amaritudines: incōmoditates ac labores: h. et picula q.
sumū pōtificē comitāt. Superest iux. pollicitū ordies: vt
cetera incōmoda adūsa et picula tēpalia: q. eos s. d. sumos
pontifices dū i. h. laborioso vite pntis etiamie militāt:
tēpalit. siue corpālit. premūt breuissime audiam. In q.
re magna nobis se offert ad dicēdū copia: si esset q. tāz
grādi negotio parē dicēdi vim accommodaret. Demus
igi. atq. p. stātū fateam. q. p. q. difficile et tūgit. et singa-
mus alic. summi pōtificis tātaz aliqu. fuisse a. cē posse
gloriā: tātaz v. tute: modacōz atq. industriā: vt ei cūcta
succedāt p. p. a. Demū honorat. plurimū sit. et i. o. orbis
plaga laudat. et adorat. cui o. me genu vt debitu. est.
Hec t. a. Obstat t. n. his ex t. o. b. felicitatib. p. l. i. m. a: que
pot. cruciat. q. faciāt. n. t. n. delcent. q. p. m. a. t. P. n. o. q. d. e.
obstat domestic. cure. obstat rursus iniquissima auidi-
tas. et vt ita dixerim rabidissima rabies p. p. in q. s. exal-
tandi: atq. carne et sang. ne reuelatib. familiā. genus.
stirpem p. p. e. u. a. d. i. Volūt. n. n. o. n. u. l. l. i. summi pontifices:

ut a se iam nō vna: s; pluriē insignes familie et noīa:
tissime domū incipiāt: illustres pñcipatū nascant: qñ
desiderio nō deerūt pñcipū exēpla pōtificū et lōgemīnū
q̄ hūmodi pposito faueāt. Nā docti piter et īdocti id:
ipm suadebūt. alij fablas: alij sc̄ptas allegabūt. auc:
toritates retorq̄būt. pūriētes pōtificis aurib: ecce in:
q̄ent. nemo carnē suā odio habuit Cris̄ q̄ cē actōes
sūmū pōtifex illiū vicariū imitari debet. cū dilexisset
suos: vsq; ī finē dilexit eos: q̄ sibi pūctos exaltauit: sed
ad crucē dixerūt. Multi mīta dicēt vt placeāt: q; idipm
place pōtifici nō ignorāt. Plurīa suadebūt vt decipi:
ant. fateor tñ. facile ē decipe volentē. S; plerq; decipiūt
ī adinuēcōibz suis. et inde punire eos diuina puidētia
ordiat: vnde pñcipm insurgit. Nōnunq; n. ingratī sūt ne:
potes et sc̄tibules. ingtī ppinq; vt a rege libie sūmcre
exēplū libz: cui nepos adūsus fuit: et ppinq; vite insidi:
atores ac fratru īfectores. Demū si gti erūt: heredes
q̄ dē pecūie erūt: s; de hēdes v̄tutis. Adde q; si v̄tuti de:
diti. si studiosi fuerūt atq; merito diligēdi: hi p eorum
v̄tute plerq; emulos hñt: totaq; ō eos armaūt īdignoz
ēba. Id tñ raro aspiciū: qñimo sepiū q̄lificatū sang:
ne pferūt q̄lificato sapia et v̄tute. putātes ex caritatis
ordine excusatos: q; a se et suis inape aiūt. Quo fit. vt
dū sūmū pontifex eūipm caritatis ordiem huare se si:
mulat: ī eū pmittat. Cū itaq; ordiata caritas īd pñmū
exigat: vt pūctos sangne sapie et v̄tuti p̄ditos diligāt:
eosq; spūalibz honoribz cetis pferam. Quibz nō siliū
nō bñfitia: nō pmoōes: s; pñmoniū si egēt īlinq̄m:
natēq; nō carni sbueiam. Ecōt plerq; fit. Exaltāt. n.
īdignos: p̄tereūt dignos. S; nō diu īnsit mīta tā ip̄ba
psonaz accepcō ā. n. talit exaltati ditatiq; illa oīa bre:
ui sūmūt t̄pe: q̄ alibi lōgo cruciatu pōtiffes luiti sūt.
ā repētia morte eripiūt: eosq; ī momto p̄dūt: q̄s lōgo
studio maxilq; ip̄edū: et aīe piclis ī altū puxerūt. et q̄s
exaltāt ī vita: huare a morte nō valēt. Quippe q̄s hñi

et nudius tertius ad magna leti duxerunt fastigia: hodie mesti ad pua ducunt sepulchra. Et ut paucis agamus. conspiciunt assiduas fratrum nepotum et catorum premaras moerentes. ne dixeris ceteris. Taceo quod summis pontificibus heredes inchoatus est. successor ingratus atque non placet ne dixerim emulor. Quod si ais. quod ne id pontifici officiat: quod dum vivit super cunctos moerles gloriatur et imperium obtinet: et omnes viventes iudicatus a nemine iudicatur. Quippe qui in eum solum obloquuntur: sacrilegi reputantur. Quibus facile responsum. Primum enim sblitatem et potentatum non negamus. Sed illud attendere libet. quod qui sblimus quis sedet. eo gravius descendit. Vix enim ex alto line piclorum: a labore descendit. Sed ut quidam sapiens sapienter ait. hi inter prudentes et ignavos interst. quod illorum descendus est: istorum vero precipitium atque ruina. Nam teste Augustino. quanto gradus altior: tanto casus gravior. Et rursum. Quo plures ceteris quisque potest. eo magis scit sibi esse metuendum. Quod rursum de romanorum pontifice super moerles gloriatur honoris et laudis nomen obtinet. neque in eo nisi verbo praeput: in quo sinistra aliquid cogitare neque possibile iudicatur. Satis enim est quod non deerunt qui laudent: et in celum usque eius nomen et gestorum suorum facta extollant: colant. venerent et adorant. Et ut quidam ex modernis dicebat. non deerunt qui oblideant et custodiant summo pontifici. qui tamen assistant: ne dixeris resistant. Sed non deerunt qui serico terra sternant: celos apponant mobiles: ut sibi umbra gloriosus penset. Sed versa vice non deerunt qui inter ea omnia obsequiorum gratia: in eum unum oculos figant. ut eo iudicent: obloquantur: atque arguant quis coram extollit. verba distorquant quod paulo ante in praesentia plena sapientia ac sensu consummatum dixerit. Nec deerunt qui famam in theatro lacent: quam in palatio laudant. vitam seorsum carpant: quam coram illo commendant. Et quicquid mali. quicquid aduersi acciderit: sibi uni vulgus attribuet. Si pacem si concordiam. summi pontificis opera populi suscipiunt: non deerunt qui id negent. alias enim ut inquiunt fuerat. Si quod verbum belli. si quod discordiarum. etiam sine pontificis culpa acciderit: ipse unus causa et fomentum erit. Rursum si vis eisdem

romanis pontificibus cuncta eis votiu a et prospera
sucebāt: aliq̄ tñ imo pluriā eis ip̄is oīa hñtibz deerūt.
Deest p̄mo nālis videh̄ libertas: q̄ se ex libero seruū
p̄stituit. q̄ merito liber ēē neq̄t: qui huus ēē maluit.
Quo. n. pacto dū cachenis quis vinctus ē: liber ēē p̄t.
Aut quō p̄ficus liber inter hamos erit: Aliud deniq̄
romano pōtifici deest: etiā cūcta possidēti forte inepte
dixi. Quid. n. oīa habēti deēē p̄t. Certe q̄ dicat ei vey:
a mīmo itaq̄ vsq̄ ad magnū oēs adulationi studēt.
artificōse ei loquunt̄: vt decipiāt. in dolo suadent: vt
vincāt. fraudulent̄ supplicāt: vt optata p̄tingāt. Et
q̄ adulaconē sine dolo ēē nemo dubitat: dolose sese
blāditozes p̄federāt: ne alē alī ōdicat. ⁊ veluti oratoris
finis ē p̄suadē v̄bo. medici farmatia curare: sic adu-
latoris finis ē p̄suadere v̄bo doloso. Nā fistula dulce
canit: dū auceps decipit auē. Et iux̄ Hiero. n̄ venena
dāc̄: nisi melle cūlinita. hi pares faciūt deo pōtifices
diuinos p̄fiterē. Sed nisi falloz ī eo se pōtifices p̄limū
diuitatis habere cōprobarent̄: si tales rapi facēt ad
tormenta. et in eo se dei cultores agnoscerent: si tales
deceptozes grauissime punirent.

Ca. q̄rtū de alia infelicitate et calamitate romanoy
pontificum: videh̄ q̄ diu nō viuant ī pōtificatu et de
causis et rōibus huius breuitatis vite ī eisdem sūmis
pōtificibus poti⁹ q̄ ī alijs monarchis ⁊ p̄ncipatibz
I Elices et p̄bros sese sūmi pōtifices arbitrent̄: si
his tñ calaitatibz. miserijs. ⁊ amaritudibz. quas
paulo ante narrauim⁹ nō p̄mēnt̄. S; vl̄ cet̄as: ea vna
vīm grauissima nusq̄ a mente decidit: q̄nimo p̄tinue
affligit. v̄get ⁊ cruciat. cū opacōe reliq̄ oīa incōmoda
labores ⁊ p̄icla leuia q̄dē ⁊ tollerabilia: s; et dulcia ab
eo reputāt̄. Cū. n. s̄ptū sit q̄ pellē p̄ pelle dabit homo.
et cūcta dabit p̄ vita sua. Eo fit. vt brevis vita ⁊ pre-
mata mors sic vltimū ē oīm tribiliū: sic cūctis p̄iclis
et laboribus ḡuior atq̄ molestior existit. Cūctas enī

calamitates et captiuitatis miseras propter ista elitiis
pati voluit: ut solū uiuēt. Dicebat. n. melius ut captiui
uiuētes huius Nabuchodonosor regi. Est ergo summo
pontificū ut aiūt illa summa infelicitas. et tāto statui cō-
iūct. i. infelicitissima calamitas: quoniam et si cūctis affluāt bonis:
nūquā ut aiūt diutiū in pontificatu uiuāt. ut d. cor. quilibet
scripta dicere videat. quod autē ruinā exaltabit cor. Et iterū
exaltat cito et sumat. et in breui expleuit tempus multa super-
ple quod alias uiuere debuerat. Et itez in eo ipso quod priatū
super omnes mortales tenet: illud recte impleat. quod omnis potest
uita breuis. Rapiunt quodē summi principes et citissime post
assumptio: moriunt. adeo ut per eorum predecessore Petrus apostolus
quod per quicquid erat annorum lustra ecclesie profuit. nullis per eum successores
hunc spatium pontificatus equit. Quoniam si modica libet
tempus contemplantur: vix ad rationem sedis culmine euehit. quod paucorum
metas transcendat annorum. Que si quod breuis uite necessitas cum
dignitati annexa videat: merito apud homines nam ipsa uiuere
cupidos. precipue sedentes in ea cathedra omnium mortaliū in-
felitiores: et calamitosiores reputandi sunt. Verū quod hoc non
recens est querela: sed antiqua concertatio. et apud maiores
nostros tam monstruosa et prodigalis calamitas. non solū in
stupore adducta est: sed eius ratio et causa sepe quaesita. Nec
enim arbitrio meo satis inuestigata reperit: decreui succi-
cto sermone differere. Num ea res ita sit. demum an suf-
ficiēs ratio siue causa breuitatis uite rationum pontificatus:
potius quam aliorum presidentium assignari valeat. Inter
scribentes igitur reperimus Petrum Damiani. in scripturis
diuinitus eruditum: ac virum eloquentissimum ut eius quodam habet
epistola: interrogatum fore ab Honorio summo principe. quid
cause tante esset infelicitatis. Is igitur causas et rationes inuesti-
igare conatus. Addeco arbitrat diuinam prouidentiam ita dis-
ponere: ut humano generi metum mortis incutiat. et quod de-
spicienda sit temporalis uite gloria: in ipso glorie principatu
evidenter ostendat. quatenus dum principis et summus omnium
hominum tam angusti temporis expendio moriatur: tremefactus

quisq; ad prestolandi sui obitus custodiã pueret. Et
arbor hũani gñis dũ cacumẽ & vticẽ suũ tã facile cor-
ruisse p̃sdat. Hatu p̃cussa formidĩs: in suis vñdĩq; ra-
musculis p̃miscat. S; s̃b̃icit q̃spiã fortassis obijciat.
Cur & regib; cesarib; q; h̃eadẽ viuẽdi breuitas non
oc̃rat: Nã & Octavianũ augustũ q̃ impante saluator
m̃di de virgĩe nasci: & Dauid rex de c̃l stirpe dig̃tus ẽ
ppagari: alĩ q̃nq̃gintasex. alĩ q̃draginta añoz ẽculis
regali fastigio floruerũt. Et post xpi aduẽtũ Iustia-
nus quĩq̃ginta fere añis impauit. Post quos et alij
videt; vñs; regni p̃ncipes et si minusculo: nō tamẽ
ad instar romanor; p̃ntificũ breuissimo reguerũt t̃p̃e.
Ad qđ facile Petrus Damiani r̃ndet. q̃ cũ vnũ omĩ
m̃do papa p̃sdeat: reges aut p̃limos i orbe t̃raũ sua
cui; q; regni meta p̃cludat: & q̃libet impator ad pape
vestigia corruit. q̃ rex est regũ et p̃nceps impantiũ. ac
cũctos i carne viuẽtes: honore & dig̃tate p̃cellit. Quo
fit. vt q̃libet rege defũcto: solũ regnũ ei; destituatur
ad m̃stracõẽ. Cũ vñ sedis ap̃lice p̃ntifex moriẽ: vni-
uersus veluti cõmuni p̃te m̃ds orbat. Quid. n. africa
de regib; ahe: a qđ ethiopia & hispañe p̃ncipib; sc̃it:
Nã siue moriant; siue viuãt. q̃ p̃cul a se remota sũt:
vñq; indẽter ignorãt. Est & aliud. Cur mors c̃lib;
regis nō magnope fit t̃rori: q̃m seculares p̃ncipes qui
turbis p̃larib; p̃sũt: sepe gladijs p̃munt. Nã vt de
m̃ltis paucos adhibeas Gaiũ Claudĩũ Nero Galba
Otto Vitellius. oēs isti impatores p̃ cõtinuã s̃t seriẽ
vñ post alter; p̃ncipati. & excepto Claudio: cũcti s̃t vñ
suis vñ hostiũ gladijs interẽpti. Postmodũ q; sic ro-
mana tradit h̃istoria Antonius Alexãder maximũ
Gordianũ Detius Gallus Volusianũ. oēs h̃i seriatĩ
sibi met p̃tinuũ ordinẽ succedẽtes: gladio trucidãte
p̃strati s̃t. Seclares ergo p̃ncipes q̃ diũse mortis casu-
bus exponũt: cor audiẽtiũ eor; exitu nō t̃ret. Pape vñ
vita q̃ sola nãlis obitũ lege p̃cludit. eius ex hac vita

transit sine cui formidie non audit. Porro quod terreni principes regni sui quisque ut dictum est limitibus includunt. causa non est: cur per alias mundi prouicias eorum obitus diffundat. Papa vero quod solus est omnium ecclesiarum vltimus episcopus. cum luce prouinciat: mors eius per ampla terrarum regna diffunditur. Et sic sol quod solus lucet. si eclipsim forte sustineat. presto nunc est: ut tenebras totus ubique mundus intrat. Sic papa cum ex hac vita recedit: ilico quod vnus in mundo est: longinquarum regnorum spacia mortis eius fama perit. Et consequens est: ut quis tam sublimis singularisque persone casus obtempat: prope quod vocatiōis exitum tremefactis visceribus expauescat. Vbi notandum quod velut omnipotens deus totum pontificis vitam hominibus in edificacione prodesset: et etiam mortem decreuit salutem gentium miscrare: quanto studio debet lucris animarum dum adiuuit intendere. et mors prouinciat ad creatorem suum animas hominum reuocare. ut dum se per orbis esse considerat: ab impetranda tot filijs hereditate desidia non torpescat. Nec est illud sapientis sententia. quod et alijs persuasius causis et rationibus iuvare potest. Primum quod cum diuina prouidentia nihil in orbe agat. et legitima causa non precedat. Die arbitrandum est. quod non nisi ex iustis causis in diuina mente recorditis: vitam luminoz pontificum abbreviat. Et inter ceteras ut christum imitetur in vite periodo: quod imitari debent in viuendi modo. Et vicarius personam sequitur quod in tempestiue et in diuino annorum suorum ab hac luce subducitur. Ipse enim dixit quod mihi miscrat me sequitur. Rursus immortis deus iudex res vitam donat et adimit: scilicet suam nobis incogitabile iustissimam distribucoz. sed et cum equissimum arbitrat: ita suis miscris et fidelibus vitam distribuit: ut si aliter ex recepto beneficio superbiat: si alij eius felicitati inuideant. Oblique siquidem eadem diuina et equissima distribuco: si cuncta felicia et prospera que singulis denegat: vni concedit. Ea igitur diuina prouidentia omnia in mensura et pondere equas: pape vicario suo summum omnium felicitatum culmen donauit. sed ne tanta felicitate intumescat: longaque adimit vitam. Ceteris vero mortibus quod illi vni negauit: tunc indulget. ut ille habeat:

quo istos excedat. et illi obtineant: de quo ille inuitat.
Accedit quoniam cum omnium mortaliu[m] studia ad viuendu[m] tendant.
ordiat iustissim[us] de[us]: ut tam vehemens viuendi studi[u]m
mors p[er]ueniat. in eo p[ro]p[ter]tim[us] q[uo]d ceteris potius q[uam] sibi viuere op[er]andus esset. Quare in eo tanto celerius vita eripit: quanto studiosius illa cupit atq[ue] custodit. q[uo]d iux[ta] Greg[orium]. quanto melius humana se p[er] desideria dilatat: tanto ad receptione[m] effectui[us] angustat. Et ite[m] h[uius] humana vita p[er] momenta deficit. et cum pl[ur]is viuendi desideriu[m] crescit: ipsa viuendi anxietas desiderio imminuat. Quo fiet. ut ipsi romani pontifices o[mn]ia habentes facile agnoscant: q[uo]d recipiunt in cogitac[i]o[n]ib[us] suis: dum sibi longam vitam p[ro]mittunt. Et q[uo]d non ignorat q[uo]d non est hominis via eis discant ea desiderare q[uo]d possint. Et dum p[er] potentiam stare se putant: q[uo]d facile cadant adu[er]sant. Demum negat rectissim[us] de[us] vicario suo: que optat ad eis solius utilitate[m]. cui donat q[uo]d se ad eis veriore[m] salutem. Nam iux[ta] Greg[orium]. multa incommoda incurrunt sepe homines diu viuere. Ex his itaq[ue] causis putarunt nonnulli sapientes et curiosi viri. romanos pontifices non diu in pontificatu viuere. An autem rationes ipse urgeant statim subiiciemus.

Ca. quintu[m] de verissimis causis breuitatis vite sumorum pontificu[m]. et an sit vix vniformit[er]: q[uo]d pax in papatu viuatur. et an in hoc romani pontifices differant a ceteris mortalib[us].

Assignate sunt cause et rationes breuitatis vite sumorum pontificu[m] put[ant] q[uo]dibusda[m] sapientib[us] placuit. q[uo]d et si vere et exemplares ac rationi satis consone videant[ur]: p[er] eo maxime q[uo]d timore[m] mortis ac p[ro]p[ter]itu[m] culmi dig[itu]m persuadere videant[ur]. et ob ea re aures temulceant. q[uo]d tamen in mente diuina recodite sunt: et iudicia ut abiss[us] multa nobis incognita sunt. Rurs[us] non auctarib[us] sac[re] scripturaz: sed potius p[er]suasio[n]ib[us] inuitat. Credimus rationes ipsas non usq[ue] adeo militare a satis sufficere: ut fateri oporteat statui et culmi summi pontificat[us] g[ra]tialit[er] tributum esse: a vniformit[er] inesse: ut tantu[m] apicem

ascēdētes digni ā nō digni. sancti ā reprobi. p eo solū
q̄ i pōtificatū culmiē sedēt. vita lōga: ā alias eis a di-
uina puidētia destituta frustrari debēt. Ne autē eos
imitem̄ q̄ dū aliena refellūt: sua nō p̄probāt. alii tē
ip̄az repetētes. pluris ⁊ nō iudicō veridias fūdamētis
deducem̄. alienū ēē a facti vītate cūctis videb̄ sūmis
pōtificibz: vni formit̄ insitū ⁊ p̄p̄iū ēē: vt paz i pōtifi-
catu viuāt. Adq; ne dū alienū a rei vītate: s; n̄ rca fide
fore cōdēdū arbitram̄. q̄nimo i ea ip̄a viuēdi o dīcōe. ā
breui ā lōgeua: ip̄os sūmos pōtificates a cetis hoībz nō
differre. Et si forte vt plimū diutiū eos i pōtificatu vi-
uere nō cernam̄: id nō ex nā. ā infelicitate statū siue
dīgtatis aplice: s; aliūde veluti i cetis mōribz otingē.
Deducem̄ igit̄ p̄mo luce clariū aliūde rōnos pōtifi-
ces. ⁊ ex alijs potioribz et notioribz causis diutiū nō
viuē. In seq̄nti vō ca. breui p̄p̄edio rōes afferem̄. q̄re
sūmo pōtificatu nō insit vni formit̄: vt illū assequētes
paz viuāt. P̄mo igit̄ putam̄ facti p̄suppositū vītate
carē. q̄nimo si sūmoz pōtificū ānalia. si illoz assūp-
tionū t̄p̄a. si etates aīo recēsem̄: vtiq; repiem̄ eos dēz
pōtificates nō mō breuiori: s; lōgiore t̄p̄e cetis fidelibz
vixisse. Quippe cū vt plimū nō nisi senes ac matē eta-
tis viri: s; ⁊ valitudinarij ad sūmū eligāt̄ pōtificiū. Qd
mīz si paz i papatu sedeāt: q̄ diu aī illū vixerit. Ni-
hilominz plimos i senectute assūptos legim̄ diu se-
disse Linz. n. xij. ānis vixit i papatu Cletz totidē Leo
q̄rtus licz senex. xv. ānis Fabianz. x. ⁊ viij. Pāscalis ⁊
Damāz Vigilz Innocētiū atq; Liberiz totidē Leo
q̄rtz licz lōgeuz etate ⁊ valitudinariū foret cū cathedrā
ascēdit. xx. tñ ānis p̄fuit Alexāz. xxi. B̄ts vō Silue-
ster. xxij. ānis sedit. Rursz Adrianz p̄mz. xxij. ānis
vno minz m̄se p̄sedit Leo vō p̄mz. xxv. feliciū p̄fuit
ānis. sub q̄ duo p̄comenica apud calcedoniā fuerunt
p̄ḡgata p̄cilia. Quid igit̄ sibi vult illoz īfalsa posicō.
q̄ cūctis in cathedra Petri sedētibz vitā adimūt: cū tñ

Unius hoīs ad omīs pporcoe hīta plus cetīs viuē com-
pbenē. nisi velim⁹ eos solū q̄ petri cathedrā tenēt: lōgi-
ore vita p̄ cetīs viuē. Aut forte velim⁹ illos tūc nālīē
nasci. tūc viuē incipe: cū assumunt. Aut forte q̄gram:
exēpligra Calixtū secūdū post octogesiū assūptū an-
nū p̄mate raptū. q̄ q̄ziēnio fere tm̄ p̄sedit. q̄b⁹ illud
Nicozemi ī euāgelio facite sīl ⁊ vē dici p̄t Quomō. n.
homo p̄t renasci cū sit senex: Aut quō viuē icipiet: is
cui nālīē viuē desinēdū est. Satis igit̄ vt putam⁹ viuūt
sūmi pōtīfices: si rēe viuūt. lōgeue p̄sidēt: si diu se viuē
⁊ p̄eē arbitriūt. S; nisi fallim⁹. ideo nōnlli sūmi pōtīfices
mori p̄mate arbitriūt: q̄ citi⁹ q̄ vellēt. s; forte tardi⁹ q̄
debēt moriūt. Mira ēte res ē. Volūt sūmi pōtīfices p̄-
ceptū a deo ēē vt viuāt: s; nolūt q̄dā viuē vt p̄ceptū ē.
Recte igit̄ cū eis agit diuīa puidētia. q̄ ī eoz vite cu-
piditatis penā. tāto celer⁹ rapiunt: q̄nto vt p̄dixim⁹
vitā cupiūt atq; custodiūt. q̄ vt inq̄t Greg. male vi-
uūt: q̄ diu se viuītōs desiderāt. Et sōctes dicebat. viuē
nō meret̄: cui nihil ē ī mēte nisi vt viuāt. ⁊ q̄ tāgem⁹
infra ī ca. vij. Si igit̄ rēe. si vere atq; catholice ī ea re lo-
quendū est: indubie fatēdū erit breuitatē ā lōgitudīez
vite pōtīficis. sic ⁊ cūis alt⁹ ex illi⁹ p̄sona ā p̄pā nā
pendē. nō q̄dē ex statu: s; ex reatu. nō ex pōtīficatu: s; ex
actu. n̄ ex dignitate: s; vite q̄litate: n̄ ex culmīs excellētia:
s; q̄etis aī indigētia. Et vt paucis agam⁹. tres arbit-
mut potissimas atq; vrgētissimas breuitatis vite q̄-
runda pontificū cās. rōelq; cōmunes omīb;: nō plus
sūmoz pontificū q̄ infimoz hoīm. Quaz p̄ma ē nā
discōueiens. Secunda culpa puniens. Tertia curatū
turba vitā minuens. Prima siquidē causa. nālīs
disqueiētia. Cū. n. sūm⁹ pōtīfex velut ceti homīes ex
q̄tuor sit elemtis opact⁹: nā in eis vim suā eq̄ exercet
vibramine. nisi forte summi pontīfices contendat
a natā ipsa exemptos. idq; ipsi sumope optarent: vt
corpīs dolores et cruciatus vitarent. Constat autem

longioris et breuioris vite causam naturalem fore. Nam Augustinus.
teste et si in manu dei sit omnis vita et mors ipse tamen naturam
plasmatorum sic cuncta gubernat et regit: ut naturam motus suos
naturales exercere sinat. Causa igitur naturalis longioris et breuio-
ris vite hominis. scilicet quodammodo per hominum sententiam: spiritus siue aer est. eo
quod illud videamus instrumentum esse virtutis operatiuum et vite in-
ductiuum. quare scilicet spiritus proportionatur: sic proportionatur et vita. quando
quodammodo paucius existit: tunc debilitare vitam abbreviet. sic in me-
lancolicis: quando vero multius eo casu exufflante calorem exting-
uit: veluti vetustum vitrum extinguit lampadem. Cum autem grossius
erit: virtusque virtutum vitalium operatio impeditur. sic et quando nimis
exilis: tunc enim defacili spirat. quod fit ut mortem abbreviet et in-
ducat. Aristoteles vero et aliorum perhantiu scola indubitata
conclusio est. calidum et humidum principia et causas fore longioris et
breuioris vite hominum: quanto enim tempore calidum in humido non con-
sumptum. et non deperuato valet subsistere. et quanto tempore humidum
reduci potest atque a calido sustineri: tanto tempore indubitanter vita
cuius mortalis durat. Que siquidem mensura etiam tria potissi-
sime attenduntur. videlicet etiam quantitate. item qualitate ipsius cali-
di et humidum. tertio scilicet qualitate membrorum atque vasorum in quibus
operatur. per ut latius in libro de morte et vita perhibetur. Quod
igitur in humano corpore adest illa dissuentionia. et contingit ca-
liditatis et siccitatis excessus ipso humido radicali. et con-
sumptum et deperuato nature est: ut vita hominis abbrevietur. Contingit
autem variis ex causis excessus ipse: siue humoris deperuatio
scilicet naturalium et medicorum rationibus. Id tamen facilius in principibus
aspicimus. qui putant se ita esse dominos stomachorum et ventrum
suorum: sic et omnium subditorum. quotidie siquidem preciosis atque sple-
didis saporibusque cibis variisque modis prepatis: passim
vescunt. vinorumque varietate potantur. Et quod maiore quanti-
tate sunt. quod auidius et saporibus deuorat: nature est ex multorum
diuersorumque ciborum varietate grauei stomachus. Quo fit
ut edendo: edendi appetitus amittat. generentque vento-
sitates. inflationes in ventre. tremores in membris ac
febres. et tandem prematura mors accadat. Sic Aristoteles.

de seſtis ſeſtor ad Ollexādū. Nihil eſt inq̃t qđ magis
vitā plōget: qđ cauē a ſupfluitate cibor. Nec ē qđ ma-
gis abbreviet: qđ cōmeſtiōez cōmeſtiōi ſup addē Ipo-
cras. n. adeo dietas ſuabat: vt debilitatē corpis ex i-
duſtria ſuſtinēt. malēs debil viue: qđ robuſt? ⁊ piguis
mori. Dicebat. n. qđ mallebat cōmedē vt viuēt: qđ viuē
vt cōmedēt. Addēs. qđ alimēta hoīb nā dedit pp̃t du-
rabilitatē: nō durabilitatē pp̃t cibū. Hic sapiēs Salo-
ait. eq̃ vita hoīb i ſobrietate. ⁊ qđ abſtinēs ē: adūciē ⁊
vitā. Sio igit̃ cōpa p̃ſone dig̃tati at̃buit. idigne ſūmi
pōtificat? dig̃tas: pp̃t vētris i gluuie diffamat. S; rēs
eſt de? et rēm iudiciū ſuū. pena ēte tenet auctores ſuos
ſc̃ptū ē. aīa iſeſt vita qđ peccauit: ip̃a moriet̃. Et p̃ſonū
rōni eſt. vt qđ peccat i vitā pp̃riā: i ea puniat̃. Rididm
ergo vite? aſſerē moīles ⁊ nāles hoīes. deīmiatū qndā
ſtatū. ā dig̃tatis culmē aſſeq̃ntes. a legib? nate exēp-
tos fore. Et p̃h̃tim ſūmi dei vicariū hoīez purū et nate
ſubditū. qui q̃nto deo p̃ximior exiſtit: tanto legibus
nate. vt legib? patroni ſui aſtringit̃. Nata. n. lex dei
eſt: qua eius vicarius ligatur. Scđam et p̃ncipalez
cauſam breuitatis vite ſūmoz pōtificū. ſic et ceteroz
hoīm culpā punientē dixim?. Nihil. n. magis vitam
hoīm abbreviat qđ p̃ctm. idqđ plimīs diuīs teſtionijs
cōprobat̃. qđ i eiſdem romaīs pontificib? facile repiri
libet. Nam ad quēdam ex ſūmis ⁊ veterib? ſac̃totib?
qui tipū pro eo t̃pē ſūmoz pōtificū gerebat: deū per
ap̃baz dixiſſe legim?. p̃cepta mea cor tuū cuſtodiat lō-
gitudiez. n. diez ⁊ ānos vite ⁊ pacē apponēt tibi. De-
mū in exp̃eſſo alibi ſummo pōtifici lōga a deo vita
p̃miſſa ē. Siq̃dem ali? ap̃ba ſūmū ſac̃totē deſignās.
ſup aſpidē inq̃t ⁊ baſiliſcū ābulabis: ⁊ cōculcabis le-
onem ⁊ draconē. Et ſtatī ſb̃iēat. Eripiā eū ⁊ glificabo
eū: ac lōgitudie diez adiplebo eū. Nec ab re quidē. cū
n. ſc̃iptū ſit: qđ opus iuſticie vita ē. merito ſc̃ti iuſtiq;
pōtiffices: lōga p̃ſeunt vita. Vñ alibi ſcribit̃ ſi i lege

mea ābulāūis: lōgos fatiā dies tuos. Et itēz. q̄rite xū
et viuetis. Iniusti vō et ēprobi euēstigio vita p̄uanf. q̄
ad oēs illa vox dēa ē. viri iniqui nō dimidiabūt dies
suos. Et rurſū. iuſti mox ſic honorificati fuerit et exal-
tati deficiēt. Et alibi. vidi impiū exaltatū et eleuatū ſic
cedz. et tñſui et ecce nō erat. Que ſi q̄dē auctas p̄p̄e ſū-
mū pōtifice ſi ḡt. cū dic̄ exaltatū ſic cedz. q̄ cūctas plan-
tas eminētia et altitudie viciat. Talibz ēte omiaf. p̄p̄ha
dicēs. fiāt dies eiꝝ pauci. et ep̄atū eius accipiet alt. Vñ
Auḡ. pulcre inq̄t vita hoīs media ē int̄ vitā peccatiū
hoīm et innocētiū et angloz. ſi viuit homo ſcōz carnē:
p̄ccōzibz op̄at. q̄ nō dimidiabūt dies ſuos. q̄ viuit ſcōz
ſpiritū: p̄ diuīnā vitā angliſ op̄at. S; dicet q̄ ſpiā ple-
rūq; re p̄bi et iuſti diuitibz: boni vō partiꝝ viuūt. Qd̄ et
fateor. et antiq̄ q̄rela ē a p̄p̄bis et ſc̄is viris. x̄o ſoli re-
ſuata. q̄ntū tñ ip̄a diuīa p̄uidētia ſc̄is ſuis int̄lligē
noſſeq; p̄miſit: illud vñq; ſuēt. illis ne ampliꝝ p̄cēt.
iſtis q̄ id ſibi expedit. Nō. n. eis mors ip̄a pena ē. ſ; re-
mediū vt moleſtie et mōdi miſerie q̄ eos p̄mūt. et alias
vici nō poterāt. vite ſue breuitate viciant ſcōz Ambro.
Vñx Sen. q̄ videt̄ int̄peſtina mors: iuſtis ē cōpleta
vita. q̄ miſeriaz finis ē. Quare ſbdit. iudis ſatis videt̄
tirannꝝ. cū potiꝝ a pena liberat: quē punire ſe credit.
Rapiunt̄ igit̄ boni pōtifices: vt requieſcāt a laboribus
ſuis. et ne malitia mutet intellēm illoz. Adde. q̄ ſcōz
Greḡ. papā x̄e ſe loq̄ntē. q̄ſdaz magis delcet p̄gere q̄
manē. magis citiꝝ p̄uēre q̄ morari: nedū oblectat̄ i
via: obliuiſcat̄ qd̄ deſidat̄ i patria. Et itēz idē Greḡ.
aliq̄n ſecreto iudicō agit̄: vt elcōz vita abbreuiet̄: ne viā
p̄ patria diligamꝝ. Vt igit̄ paucis agamꝝ. tūc ſūmi
pōtifices ſūmi erūt. tūc felices. tūc v̄e b̄ti. tūc gl̄iaz. tūc
famā dilatāt. tūc nomē p̄petuāt. et lōgos et icolūes vi-
debūt dies: ſi eccl̄ie cui p̄ſūt p̄mouēt honorē. ſi fidē q̄m
exaltare p̄feſſi ſt: augē conāt̄. ſi t̄ligiōis dilatāt cultū.
ſi mores emendāt. ſi ſup̄bos hūiliāt. ſi exaltāt hūiles.

si sunt munifici in egenos. in copiosos frugaliore. si
 sapia. si vtutes. p̄mio. si vitia cū penarū lāte p̄p̄sant.
 si iusticia vsqueq̄q̄ ambulat ante eos. et imponūt in
 via prudētie cūctos gressus suos. si tirānidē viulit re-
 primāt. si ad pacē orbis inuigilāt. si ab oib⁹ eximīs
 eq̄ spaciō discēdunt. si cessat ī eis p̄digalitas. abest oīs
 auaricia. q̄ illa ecūq̄ vastat. h̄ glia. mētari veritas nō
 p̄t. scriptū ē. q̄ odit auaritiā. lōge fiēt dies ei⁹. Terciā
 cāz breuitatis vite sūmōz pōtificū. nō q̄dē ip̄m pōti-
 ficatū dixerī. h̄ vrgētū atq̄ p̄mētū turbā curaz. ac
 assiduā mētis agitacōz. q̄ scriptū ē. tristis spūs exsiccat
 ossa. Et itez. dēp̄mit trena inhabitacō. sensū mltā co-
 gitātē. Hic Aug⁹. sup̄ illo v̄bo Jacobi q̄rto. vita n̄ra
 vapor ē admodū parens ait. cure ⁊ assidue cogitacōs
 corp⁹ extenuāt. ⁊ mētis fatigacōs rez inextricabilesq̄
 questioēs hūozes oīm exsiccat. freq̄ntia hoīm morbi-
 dat. tristicie consumūt. negocōzq̄ sollicitudo coartat.
 Hic ⁊ Cassiodor⁹. nihil ē q̄ vite hoīs magis officiat.
 ⁊ dies ei⁹ abbreviet. q̄ tristicia mētis. lāguor aī. et rez
 sollicitudo mltaz. Nā sic teste sapiēte let⁹ aīm⁹ floridā
 reddit faciē. ⁊ iocūditas cordis vita ē sūmata hoīs.
 ita anxī⁹ ⁊ curis fatigat⁹ aīm⁹. corp⁹ macerat ⁊ vi-
 res minuit. hūidū sūmit. caliditatē auget cū siccita-
 te. Ex qua re appetit⁹ p̄dit. et tādē mors acceleraī. vt
 paulo ante ī p̄ma nālī cā deduxim⁹. Has igit̄ putam⁹
 cās verissimas. has rōes. h̄ fūdamēta breuitatis vite
 sūmōz pōtificū. nō q̄dē ip̄i⁹ culmīs statū et eminētiā
 que sancta est et in nullo peccauit. h̄ qui ea abutitur.

Ca. vi. in quo assignāt cāe ⁊ rōes: q̄re illoz opio nō sit
 tenēda. q̄ putarūt sūmis pōtificib⁹ bonis et reprobis
 vniformit̄ insitū ⁊ p̄p̄iū ēē: vt ī pōtificatu paz viuāt

Quēte vt huic articulo finem rem⁹. ne de illoz su-
 mus nūo: q̄ ab alijs mature cōdita leuī refellūt.

nec causas reddūt. breui rōes et motiua adducemus
q̄b̄ aptissime pbat opioz illā nō ēē ferēdā: n̄ r̄ca fide
tenēdā. videh̄ sūmis pōtificibz vniformit̄ insitū ēē: vt
paz ī pōtificatu viuāt. P̄rio igi idip̄m pbant ea q̄ s̄
tetigim̄. Sc̄do quidē q̄ facti veritas lōge aliter rem
dem̄rat. Tercō ea vite breuitas. q̄ten̄ n̄raz tenet noti-
tiam: ī nlla alia totiꝝ orbis monarchia. impio ā p̄nci-
patu ec̄c̄astico ā m̄dano repit̄. Q̄nimo si vet̄is legis
sūmos pōtifices. reges siue monarchas recolē libet:
nō eos tali lege: taliqz cēsure p̄stridos repiem̄. veluti
de Melchisedech Moysē et Aaron Helī et Eliazaro. et
plimis q̄ lōgo admodū t̄p̄e ī sūmo sac̄dotio vixerūt.
vt in p̄cedēti ca. tactū ē. Quarto q̄ nisi fallim̄. q̄ vi te
breuis n̄citatē sūmis pōtificibz imponūt: deū arguūt
acceptorē p̄sonaz. Nā cū oīm hoīm vt sc̄ptū est vita ē
in volūtate dei. in q̄ oēs viuim̄. mouem̄ et sum̄. et ita
iudicat magnū sic puū. q̄ sc̄ptū ē. pusillū et magnū
ip̄e fecit et eq̄lit̄ cura ē deo d̄ oībz. q̄nimo de hoīs vita
loquēs p̄pha ait. nō accipit p̄sonā p̄ncipis. Et iteū.
nō s̄btrahit p̄sonā cuiusqz d̄ns: q̄ est oīm d̄c̄miator.
Subtrahēt itaqz p̄sonā: si p̄mate vite eiꝝ p̄sidentē
citiꝝ q̄ alios vita p̄uaret. atqz a t̄ra s̄btrahēt. Quito
nō ē verisile: s̄ a veritate alienū. deū cuiꝝ cura ē d̄ ec̄cia
sua. de q̄ p̄ p̄phaz dixat q̄d potui facē vinee mee et nō
feci: velle quis mō parare occasiōz sc̄ismatibz et p̄iclis.
atqz eam dissidijs et diuisionibz patenter exponere.
q̄d esset: si lege eterna et vniformit̄ ordinasset vicarios
eius ī t̄ris p̄ cetis hoībz paz viuuturos. Ex crebris enī
huiꝝ sedis vacationibz sc̄ismata: plerqz pericula ec̄cie
imminere. et sepe accidē p̄spiciū est. Absit. n. a diuīa
bonitate vt hoc fastigiū ap̄lice sedis ab eo p̄ cōmuni
ec̄cie vtilitate. eiusqz vnit̄ate institutū: in eis dissidiū.
piculū et detrimētū ouertēt. et ex eo statu n̄c̄rio sc̄isma-
ta pueniūt. in q̄ sedētes n̄c̄rio breui viuēdū est. Nam
vt ait Hieronomus ī remediū sc̄ismatis actum est:

ut vnus oībus presit. Et ob eā rem. scōz viroz cōdi-
cōnes ⁊ sacri canōes. vacacōs hō sedis ⁊ obitū sūmoz
pōtificū plimū formidatūt. Sexto absit qd ecclia dei in
traditōibus et cōsuetudinibus suis quismodo erret: q
spū sancto regit. Ipsa tamē p totū mōm diffusa: sine
intēmissiōe p vita ⁊ incolūitate rōni pōtificis ad deū
assidue orat. Nā ut pulc canō scī bonifatij martiris.
p rōni pōtificis vita atq; ppetuo statu vniūitas fide:
liū tāto instātiz orat: qnto suā salutē p deū ex illius
incolūitate animadūt ppeis pendē. Nec sē vba ca:
nonis. Ecce formalia vba. q omnē dubitacōz tollūt.
Erraret utiq; ecclia ⁊ iprouide agēt. atq; deo dīceret
orādo: p illiz lōga vita ⁊ incolūitate q ex diuina dispo:
sitiōe q eū voluit ⁊ presciuit pax viuē. ⁊ sic nōrio breui
moris est. Septio ex ea breui ⁊ cōta nōitate moriēdi:
auferē sūmō pōtifici magna vtilitas. ⁊ et grande me:
ritū. qd ex incōtudinē tēpis mortis cūctis fidelibz pue:
nit. Nā ut inqt greg. sup illo vbo. q hora nō putatis
⁊ cetā. tēps mortis ideo dñs nob voluit eē ignotū: vt sp
possit eē suspectū. ⁊ dū illō tēps puidē nō possum: ad
mortē sine intēmissiōe pparem. Si ergo papa pax se vi:
uere sciret: p osequis mortē puidē posset. q fiet vt frustē:
retur tanto bono videbz timore mortis. q scōz Greg.
tāto plus mors timet: qnto min⁹ puidē p. Preterea
cū papa sit ī statu oīm pfectissimo. indignū ē: vt ppe
eandē pfectōz alio pximo bono priuet videbz grandi
merito qd ex lōga vita iustis pueit. Quāto. n. iustis
viris magnis plōgat vita corporalis: tāto felitior red:
ditur ī effectū premij salutaris. Nam Augustio teste.
Nec vallis miserie: fit eis vallis vbertatis bonorum
spūaliū. Sit etiā cāpus etamis et pugne victoriose.
Est. n. vita nra scōz Bernardū. locus lūctiu⁹. Ea de re
Paul⁹ lōgaz vitā optauit fil ⁊ pcurauit: cū sūmissus
in sporta p muz psecutoris insidias dediauit. Deniq;
ipse cristus dulcissime matri sue post eius passionem

longā vitā p̄misit p̄ter et donauit. Sed et iohāni
euāgeliste q̄ x̄ps p̄lmū diligebat. et ad ap̄latū voca-
uit: nō tñ sine suo et p̄lmotū p̄fectu ad cētesimū vsq;
anū vno min⁹ vitā plōgauit. Qd̄ ergo x̄ps dīcīs suis
p̄misit. donauit atq; laudauit: idip̄m vicario suo ne-
gare nō debet. p̄ illi⁹ ap̄iori merito ⁊ eccl̄ie sue vtilita-
te. Octauo h̄ p̄tificis mors quā p̄matāz dicūt. ā ē in
illi⁹ penā. ā in p̄miū. ā est p̄p̄iū cathedre. Nō q̄ppe in
penā. q̄ nlls sine cl̄pa punit. Sc̄ptū ē. n. absit a te dñe:
vt p̄das iustā cū impio. Iust⁹ ergo et rect⁹ p̄tifer. si
paz ī p̄tificatu viuēt: puniret sine cl̄pa. qd̄ ē inueni-
ens. S; ⁊ alia rōe h̄ breuitas vite: n̄ ī penā. n̄ ī p̄miū ēē
p̄t. Quia ex eo q̄ n̄crio futū ē. q̄ qd̄ q̄s vitare nō va-
let: nō p̄sequit̄ n̄ penā n̄ p̄miū sc̄d; Augul. Si vō sedi
annexū ē: tūc seq̄tur absurdū n̄ce est. vt videh̄ aliū de
q̄ ex volūtate p̄pria q̄s mereat̄ ā demereat̄: p̄sequat̄
penā aut p̄miū. Adde q̄ x̄ps romanā eccl̄iaz instituit
durat̄. vsq; ī finem seculi. Indignū itaq; videt̄: vt in
sede p̄petua sedēs breuī⁹ viuēt: q̄ in cētis prophanis
⁊ t̄p̄alib; cathedris sedētes. imo p̄gtū cēt: vt lōgioris
ēent vite. et qd̄ eis a nā p̄ueit: deus c̄ est vicari⁹ nō
auferat. Incōueniens. n. videt̄: vt p̄sides in sc̄ssima
cathedra diminutiōz vite suscipiat a cathedra. quam
bene viuēdo honozat. ⁊ in ea viuēs fidelib; proficiat.
S; neq; ē largitati diuīe p̄sentanci: vt abbreviata sit
manus ei⁹ ī vicario ⁊ mīstro suo. De q̄ vt s̄ tetigim⁹
p̄ p̄p̄az p̄missū est. q̄ si ī p̄ceptis suis ambularet:
eripet eā et gl̄ficaret eū. ⁊ lōgitudīe dīez implēt illū.
Cōfirmant̄ p̄dicta. q̄ si p̄tificat⁹ ēet p̄p̄iū paz viuē.
papa dei vicarius et minister ēet p̄ioris et durioris
condicōis q̄ cētī hoīes. ⁊ ī h̄c duob; . Primo cū cētis
imo oībus hoīb; a deo dñm sit. ecce dedi añ faciē tuā
vitā et mortē. bonū et malū. si vniformit̄ breuis ēet
mors pape: auferet̄ ei illud bñficiū ⁊ istud bonū. vt sit
añ faciē ei⁹ vita ⁊ mors. Secūdū cū de⁹ ī d̄ca auctate

appellet vitam bonū. ⁊ mortem malum: tunc ea sola
ratione q̄ eius est vicarius ⁊ minister: reciperet ab eo
odia et mala. cū poti⁹ bona sumere debet. q̄a scriptū
est. qui ei ministrat: vita viuet. Et itez. mīstros ei⁹ nō
dere linquet. Absit. n. vt deus reddat pro bono malū

Ca. vii. in quo rēdetur motiuis illoz: qui dixerūt pa-
pam paz viuē in pāpātu. et quo sensu sit intelligēda
predīca oppinio et quomō cū vīrate possit saluari.

Postremo vt d̄ statu rōni pōtificis nos absoluam⁹.
q̄ p̄ ex sup̄d̄is luculent rñsū sit rōib⁹ ⁊ motiuis in
p̄ncipio adductis. q̄b⁹ aliq̄ sapiētes ⁊ tēplatiui per-
suadē poti⁹ q̄ p̄bare vīsi s̄. rōnis pōtificibus vnifor-
miter datū ēē: vt paz ī papatu viuāt: nihiloī⁹ p̄ticia-
rius satisfaciem⁹ p̄d̄is rōib⁹. Deinde vt morē p̄dictis
sa p̄iētib⁹ geram⁹. q̄ posicōz h̄modi affirmarūt: dedu-
cem⁹ breuissime q̄ intellectu. q̄ sensu. eadē posicō intel-
ligēda sit videb⁹. rōnos pōtīfices nō diu ī papatu viuē.
Quō igit̄ dicim⁹ rōes. p̄suasiōes ⁊ motiua p̄d̄coz scri-
bētū ad vnū tm̄ fūdamētū refecti. Quāt. n. vtile ēē fixe-
libus rō. pōtificū breuē vitā. p̄ eo maxie. q̄ illi⁹ breuis
p̄iod⁹ cētis fidelib⁹ tēoz ē vt sese ad mortē parēt. agātq̄
de p̄missis penitētiā. Rursus vt diḡtatū culmīa faci-
li⁹ p̄temnāt. q̄ oīa vnico v̄bo soluūt. Dicim⁹. n. q̄ hac
utilitate ex t̄h vīsilī tīoze p̄ueīenti nō eget etiā. p̄stīm
cū illi⁹ exp̄ssō dispēdio ⁊ vnītatis incōmodo. ac capi-
tis n̄ri crebra piclo saḡ s̄b̄ctōe: lōge siq̄dē magis t̄ro-
ris atq̄ tīozis mōt̄lib⁹ ex m̄ltoz: q̄ vni⁹ int̄itu īcuttīt.
Plurq̄ meroris ⁊ plimoz florentiū iuuenū p̄matura
morte p̄cipim⁹: q̄ ex senis vni⁹ nālī morte: maximis
curis et solitudīb⁹ p̄stipati. Ad p̄temptū v̄o diḡta-
tum: alia nob̄ s̄ r̄dita efficaciora docum̄ta. Adde q̄a
illaz nā. poti⁹ q̄ possidentiū mors ad eoz p̄tēptū in-
ducē videt̄. Cui⁹ illa teste boetio. p̄temnēdi sūma rō ē.

quia recte spernanda ē dignitas: quā maligni plerumq;
assequūt. et q̄plima picla p̄mittāt. Cetero vō rōes. per
suasiones verit̄s s̄t que contrariis et potiorib; p̄suasionib;
tollunt. Accedam; ad secūdu qd polliciti sum; . videb;
discutē et declarare. q̄ sensu intelligēda sit p̄dca conclusio:
eorū qd dixerūt. rō nos pōtīfices vniformit̄ paz viue in
papatu. Dicim; igit qd mltiplici p̄dca posico ad vnz
sensū reduci poss; . p qz intelligētia inferim; breuissi-
mas duas p̄clones. Pr̄ia ē. qd rōnus pōtifex rē et pie
p̄sidēs. licet paucis ānis p̄ papatū ī mōdo fuit: longo
t̄n t̄pe viuit. cui; rō est. qd totū t̄ps sui pōtificat; sibi
luceat; ē. fuitq; sibi idē t̄ps viuū. Secūda p̄clō est. qd
si rōnus pontifex nō recte n̄ pie in papatu vixerit. licet
centū annis in eodem pontificatu fuerit: tamē nō diu
imo breuissimo t̄pe censendus est p̄sidentē. Cui; rō est.
quia residuū imo totū est sui pontificat; mortuū ē.
Vixit ergo mōdo longo t̄pe: s̄ deo. s̄ fidelib; . sed sibi
breuissimo respectu fructuose p̄sidentie. Est ḡ intel-
ligēda positio p̄dcorū scribētū scōz hāc vltiā; p̄clusiōz.
videb; qd vltimū ē. qd rō. pōtifex nō pie n̄ rē. s̄ iutilit̄
p̄sidentis. q̄ntocūq; t̄pe ī papatu fuerit: paz t̄n ī effectū
viuit. Nā p̄io sibi modicū vixit: cū totā pene vitā in-
utilib; occupacōib; p̄didit. paz etiam deo vixit: q̄ ad
sp̄uale fructū. Probād; igit ac roborād; est h̄z modi
articul; . Pr̄io igit dicim; qd rō. pōtifex licz lōgissimo
t̄pe ī papatu p̄fuit: si t̄n pluris occupacōib; iutilib; . et
curis et solitudinib; frenis tētus sit: paz viue dicēdus
sit. Pro c̄ declaracōe p̄supponim; . q̄a scōz n̄rā; Sen-
nō accepim; breuē vitā: s̄ fecim; . n̄ inopes ei; sum; :
s̄ p̄digi. Nā veluti āple et regie opes si ad malū dñm
venerūt: ī mōmto dissipāt. Si vō licz pauce bono cus-
todī cōite s̄t: vsu crescūt. Ita etas n̄ra bene disponēti
longa est. imo si ea vti scimus: longissima est. si vero
nescim; : breuē vitā fecim; . Papa igit si iutilit̄ et repre-
hēnsibilit̄ ī papatu viuit: paz viuit. Nā vt aiūt iuriste.

Nihil et inutile equipant. et presidere non dicunt. qui
inutiliter presidet. Ait. n. scripta. q. querebat scis Job. que
impij diu viuunt. Sed statim subiicit. Vixit non sunt in
manu eius boni illius. et nunc dies illius dimidiauit. quasi dixit.
non repugnet quod diu viuatur et modicum viuatur. Nam non diu
uiuunt. qui diu in sua impietate viuunt. quod scriptum est ab ho-
minaculo est deo vita impij. Itaque qui ad deum et effectualiter
per tempus uiuit. Et hoc est quod sub paucis. sed elegantibus verbis
refert sapiens Salo. Ait. n. si quod impiorum longe vite fuit.
in nihilum computabitur. Ex quo patet. quod vita eius licet longa breuis-
sima reputatur. Quod idem sapiens confirmat. Ait. n. etas se-
necutis vita immaculata. quod vita longa quam per senectutem
designatur. prope est vita immaculata. Ex quo sequitur quod non
uiuere aut pax uiuere censet. qui inutiliter a maculate uiuit.
Ceterum pax uiuit papa. qui terrenis occupationibus insigat
tempus. Si. n. papa ad mediocritatem reducit. quantum vite sibi au-
ferunt lites inutiles. carum strepitus. quantum illa officiosa diui-
rez que in orbe sunt noticia. quantum morbi quos manu sibi
facit. videbit quod paucissimos annos sibi habuit. et pax
ac breuiter usus seipso fuit. Quomodo. n. longo tempore uiuit.
qui non sapientia. non laudatis studiis. non paci. non quieti
christiani populi vacat. Cum scriptum sit. eruditio et sapientia
vera vitam tribuit. Non ergo diu uiuit. cui disiectus ani-
mus est. qui nihil spectatiuum. nihil intellectuale capit. sed
quicquid admittit. actiuum et frenum est. omnia velut inculcata
aspiciat. quoniam ut quidam sapiens ait. viro occupatissimo
nihil minus est quam uiuere. Si vero papa nihil ex suo tempore in-
utiliter labi permittit. sibi vacat. eius vita longissima
est. licet paucis sit annis computata. Itaque ut putamus hic
est sensus illius elegantissime Salo. Inie. senectus inquit
venerabilis est. non diuturna nisi nunc annorum computata. Ecce
inquit senectus venerabilis est. non diuturna diu uiuendo sed
sibi vacando non diuturna pluris annis. sed actionibus sanis.
nisi nunc annorum computata sed virtute et otia adornata. Itaque
longissimo tempore uiuit. qui breui tempore. tamen sibi vacans uiuit.

quia quātūcūq; viuit id sibi totū tribuit. Romano
vō pōtifici q̄ p̄p̄loꝝ curis angit. nāc ē t̄p̄s deficē. quia
illiꝝ vitā p̄plus tollit et eripit. q̄ fit ut pax ille viuere
censēdꝫ sit: q̄ nllū ā modicū t̄p̄s ī suos vsus p̄utit. Et
hoc ē qđ idē Sen. dic. q̄ decipit q̄ p̄p̄t canos ⁊ rugas ī
frōte putat diu vixisse. Nō. n. nauigasse putādū est:
quē seu a tēpestas a portu huc atq; illuc tulit. totūmq;
orbē egit. de q̄ dicē vez ē. q̄ ille nō mltū fuit pēgnatꝫ:
sed plurimū iactatꝫ. Itaq; cū ro. pōtifici nō desunt vt
dām ē. infelices et misere solitudinis cause: adeo vt per
tot occupationes nō solum vita nō gerat: s̄ optat ad
negociandū. merito tā inutilibꝫ occupacōibꝫ pressus:
breuissimo t̄p̄e viuit. q̄ q̄ omne t̄p̄s pdidit: paruissimo
t̄p̄e viuit. Adde q̄a omne t̄p̄s ā fuit aut ē. ā futūꝫ est.
papa. n. si pie nō regit. si t̄renis occupacōibꝫ deditus.
nec sp̄ualibꝫ intentus sit. nō vacat respicē preterita. ⁊
si vacat: molesta est recordacō. quomō. n. iocunde re-
cordabitur: si ambiciose occupauit. si superbe p̄fuit.
si arroganter ceteros p̄tempit. si auare p̄gregat. pro-
dige effundit: necesse est hāz rerum memoriā teneat.
Nam omnis etas. ā preteritorū obliuiscitur. ā illorū
cū molestia recordatur. Constat tamen quia p̄teritū
certior est pars n̄ri t̄p̄is. p̄sens vero t̄p̄s p̄breue est.
ante desinit q̄ incipiat. solū t̄n hoc t̄p̄us papa h̄c: qđ
tā breue est: ut teneri non possit. futūꝫ vō dubiū est.
Quo fit. ut romano pontifici omne t̄p̄us p̄breue sit.
Nam p̄sens t̄p̄s p̄pter sui breuitatem: aut non sentit
aut negligit. futura timet. preterita cūctiant. sic omne
t̄p̄s breue est. Rursus alio sensu papa non diu viuit.
q̄a parum viuit: qui assiduo timore mortis ast̄ngit.
Facit. n. ip̄e timor ro. pōtificē vitā p̄dē. qđ ē nō viuē.
q̄ iux̄ Cathonē. Qui metuit mortē. qđ viuit pdit id:
ip̄m. Nō sic ap̄ls paulus timebat mortē: s̄ p̄lexq; op-
tabat. Alle. n. q̄ pie ⁊ iuste p̄fuit: q̄ nihil sibi p̄sciꝫ erat:
intrepide dicebat. cupio dissolui. et eē cū xp̄o. mori nō

timebat mōdo: qui optabat xpo viuē. h̄ et alibi vitam
penā putabat. et mori lucē. Ad hūc sensū dicebat sa-
piens. q̄ iust⁹ cito perit. impi⁹ aut̄ mltō viuūt t̄pē in
malitia sua: Iust⁹ inq̄ cito morit̄. q̄ qm̄q̄ paucis die-
bus ī seclō māhit: mltō p̄mior̄ cumlō floruit. Itaq̄ q̄
ad numex diez: breuis ei⁹ fuit vita. h̄ q̄ ad fr̄m ⁊ me-
ritū lōgissima. Nā ut iqt̄ cīpan⁹. iust⁹ magis letat̄ q̄
breuē h̄ bonā vitā egerit: q̄ q̄ lōgā nō viderit. Impi⁹
vō lōgo t̄pē viuūt ī malitia sua. q̄ licz multis ānis in
seclō vitā egerit: puū tñ fr̄m pegit. q̄ d̄ re ī effectu bre-
uissimo t̄pē viuē iudicād⁹ ē. Vel alio mō impi⁹ lōgo
t̄pē viuūt. q̄ cū cogitacōs suas ī lōgū ordiat. diesq̄ si-
bi mltos p̄mittit: meditacōe ⁊ desidio suo longo t̄pē
viuūt. Vel alio mō. Impi⁹ lōgo viuūt t̄pē: id est toto
vite sue t̄pē viuūt ī malitia sua. Totū. n. t̄ps vite alic⁹
licz breue sit: mltū d̄ sibi veluti alias d̄. qd̄ mltū dat q̄
totū dat. Nec intelligēda v̄ba s̄ ut sonāt. q̄ impius
longo ānoz t̄pē viuāt ne d̄dicat p̄ph̄e sn̄ie q̄ ait. viri
imp̄i non dimidiabūt dies suos. Deniq̄ alio sensu
papa nō diu viuūt. q̄ qui diu viuē cupit: diu viuē nō
videt̄. Vñ crisol. maximū vite impedim̄tū ē viuendi
cupiditas. Et cīpan⁹. illi⁹ ē in mōdo remanē velle: quē
mōs oblectat. Et ut s̄ dixim⁹ cū Greg. male viuūt q̄
diu se viuicōs desidant. Desiderāti. n. diu viuē: om̄s
etas breuis videt̄. q̄ppe q̄ nullā mortis diē vidē velz.
Nō sic vitā cupiuit rex et p̄ph̄a David. q̄ enī pie et
iuste p̄fuit: nō desidabat diu viuē. q̄nimo dolebat q̄
incolatus suus perlongatus ēet. Cū ergo ro. pōtifer
pie regit: sp̄ ī eius meditacōe mortē prestolat̄. illāq̄ ex-
optat. q̄re r̄ce paz viuūt: q̄ parū vitam extimat. Nō
sic de impio d̄ quo ait sapiēs. O mors q̄ amara ē me-
moriam tuā homini iusto h̄nti pacē cū s̄bstātia sua. Et
ut paucis agam⁹. sc̄i p̄ph̄e ⁊ q̄ pie populis p̄fuerūt:
clamabunt desiderātes liberari de carcere mortis h̄.
et tanq̄m inuiti detinerentur voluntarie moriebant̄.

Quo fiebat. ut iux̄ eorū desideriu pax viuēnt in seculo.
Romani vō pōtīfices eōrio mori timētes. clamāt de-
siderātes viuē: q̄q̄ pluris ānis viuāt: cū tñ p̄ter eorū
mentē moriūt. nō tanq̄ exeat de vita: h̄ tāq̄ ex̄hant.
clamāt pax vixisse: q̄ nūq̄ mori vellēt. Sateñ tñ q̄ si
papa ad fructū spūalē. et ad lucz aīarū ac fidei incre-
menta occupacōes recipit: lōgissime viuūt. licz breuissi-
mis dieb⁹ p̄fuerit. Adq̄ ager si iux̄ quēdā sapientē
toti⁹ orbis rōes admīstrat. tā p̄ce q̄ alienas. tā diligēt
q̄ suas. tā religiose q̄ publicas. Lōge diffusū. q̄ pu-
tauimus egim⁹ de ro. pōtīficis statu. illi⁹q̄ subltate
et excellētia. necnō d̄ ei⁹ infelicitate p̄spis et adūsīs dul-
cib⁹ et amaris. Supest ut tñseam⁹ ad statū sequentē
p̄fectū et excellētem. videb⁹ dñorū Cardīaliū. deinde ad
oēs alios ḡdus et ordinis ecclīastici et spiritualis stat⁹

Ca. viij. de excellentia et p̄rogatiua status et dignitatis
cardinalatus. et de laudibus et preconijis eius.

Cardinalatus siq̄dem dignitas et excellētia: p̄ sūmū
pōtīficatū vl̄t oēs ecclīe dignitates sup̄emiet. ac culmē
gl̄iaz et potētīā obtinet. q̄ppe q̄ eodē sūmi pōtīficij splen-
dore coruscat. Quis. n. radios splēdidissimi sol: ab ei⁹
lucis claritate a gl̄e et laudis imensitate diucllē cona-
bit. Aut q̄s mēbra a corpe: ramos ab arboze sepabit.
Nisi forte q̄s dicat: q̄ p̄sūmū inter hos et illos interest.
Trūcata siq̄dē altissima cedro: rami arescūt. eclipsato
sole: radij dēsan̄. mortificato corpe: mēbra motu frus-
trāt. S; i cardīalib⁹ mīstici corpis ecclīe eclipsato morte
pōtīficis: illoz offitiū nō decreuit: h̄ dignitas vireuit. nō
cōfūdīt: h̄ magis diffūdīt. q̄nimo i seip̄is tō p̄ne ecclīe
auctas refūdīt. Dū tñ agit i hūanis illi⁹. et illoz tāq̄
capitis et mēbroz vna ē laus. q̄z vna ē v̄t⁹. vna excel-
lētīe gl̄ia. eadē inseparabil̄ vnitas. Tāta ē. n. int̄ ro. pōti-
ficem et cardinales p̄munio. tanta vnio: ut oīs sūmi

pontificatus excellentia. et culmīs eminentia illorū ēē
videat: ut vnū corp⁹ reputētur. Nec mō vnio int̄ eos
vnitissima 9sistit: qñ imo ut ita dixerī eadē idēptitas.
adeo ut qđ vl' fauore vl' odio illā sedē 9cñit: ⁊ cetū car-
dīaliū veluti ptes corp⁹ sui tāgere cēsendū sit. Hinc
sapiētes voluerūt ex eai⁹ idēptitate. cardiales sūmo
p̄suli fidelitatē ā obediētiā iurare vl' p̄stare nō opōrtē
veluti n̄ a seipō q̄s fidelitatē requirit. cū int̄ petētē et
dantē debeat ēē distinctio. Ea igit̄ de re ro. pōtifex in
nūo cardīaliū se 9nūat: sic impatorē legim⁹ ī senato-
rū nūo 9putari. Hi s̄ p̄clara ecclīe lūiaria. ⁊ cādelabra
splēdore lucis ⁊ decore excellētie radiātia. 9 qđ scriptū
est: q̄ lūmiaria cardinū dederūt lucē. Hi s̄ de quib⁹
zacharias p̄phā ait. q̄ tāq̄ filij splēdoris assistūt dñā:
tori vniūse t̄re. Hi s̄ bales ⁊ columnne ecclīe sacrosctē.
utpote q̄ suorū v̄tutib⁹ meritorū: vicarij ihu xp̄i latera
tenēt. ⁊ illi⁹ āplissimi hostij s̄ firmissimi cardies: qđ
tot⁹ voluit orbis. Hi s̄ sacerdotes leuitici gñis. q̄ excel-
lentioze iure: q̄ leuitico. id est diuīa auctate ī execucoe
pōtificalis offitij ro. p̄sulis. ⁊ āplī throni coadiu-
tores existunt. Hi s̄ qui ut nubes volāt p̄ altitudinez
stat⁹ ⁊ eminētiā dignitatis. ⁊ q̄si colūbe p̄ puritatez ad
fenestras suas id est ad sensuū corpaliū cohercōz. Hi
sūt magni 9siliarij sūmi pōtifcis: q̄z sapiētia mōus
regitur. q̄ ex obscuris aperta faciunt. ex p̄uis magna.
ex p̄tibus tota. qui ī p̄uato publicū agūt negotiū. et
plus vacādo vtilitatis afferūt: q̄ alij accōes exercēdo.
veluti nauē gubernātes. licet quieti sedeāt ī puppi: tñ
multo maiora ⁊ meliora agunt cetis nauigantibus.
et cuncta corp⁹is membra mouentibus. Hi ex toto
orbe terrarū: pauci ex multis: singulares ex omnibus
assumunt̄. atq̄ a vulgaribus offitij⁹ educti: ad ipsi⁹
orbis regimen euehunt̄. et in marcido corpe exercent
mentis vires. eo sapientie et prudētie magis apti ne-
gotij⁹: quo in exercitijs corp⁹is minus possint. Hic

gentilitas p̄fignabat: quos p̄thoflamies appellabat.
Nā istoz tipū gerētes: magno honoris cumulo fun-
gebant. Et nedū adu: s̄ habitu ⁊ ornatu a cēsis reip-
ducibus differebāt. q̄ppe qui eoz noīa aureis merito
literis scripta erant: apud quos erat auctas oīm ge-
rendoz. Hi s̄ p̄cīpes noīati ī orbe p̄cīpes leuitaz
offerentes sacrificia. Hi sūt p̄cīpes qui gregati sūt
cū deo Abraam dei vicario patre multaz gētiū. Hi
s̄ n̄ro x̄po optio impatore p̄cīpes s̄ cōstituti sup oēs
terrā. nō utiq; ī hac v̄l illa ciuitate siue puītia: s̄ sup
oēs terrā. Que res agit. ut nō d̄ ep̄is p̄cīpat? ip̄e in-
telligi debeat: q̄ deūmīatas h̄nt puīcias. Si igit̄ vni⁹
vrbis rectores ī sūma gl̄ia h̄nt: q̄nto erit gl̄ioh̄ totiz
orbis p̄cīpes fieri. Hi ad statū p̄fectū assumpti x̄pi
vicario assistunt. in quo assistentie ḡne: ap̄loz tipum
representāt. atq; assistendo sanctitatem participāt. q̄
scrip̄tū est. quos eligit approp̄iquabūt ei. et sc̄ificat̄
in his q̄ sibi assistūt. Et veluti ī celesti gerarchia che-
rubin atq; seraphin ceteraq; celestiū spiritū agmina-
singlari: q̄dā assistētie p̄rogatiua cēsis angelis missis
excellētiora s̄. Nec aliē ī ec̄clesiastica gerarchia cardiales
statū assistētiū tenētes. cēsis ep̄is ⁊ ec̄c̄ie p̄latis. q̄ mis-
soz statū gerūt: dignitate ⁊ ḡdu merito p̄cedunt. Con-
gruū. n. atq; dignū videtur. ut veluti rōna ec̄c̄ia prior
diḡozq; oīm existit tanq̄ d̄na ⁊ mḡta: sic ⁊ illiz m̄istri
singulari q̄dā honoris p̄rogatiua. et diḡtatis excellētia
cēsis p̄fulgeat. Hi certe a cardine nomen ducūt. quia
veluti in materiali hostio templi duplex esse cardinū
gen⁹. sup̄ius videt̄ et inferius: sic ī viuīs cardinibus
duplex cōsistit m̄isteriū sup̄i⁹ ⁊ inferi⁹. sp̄ualiū videt̄
⁊ t̄p̄aliū sedula adm̄istracō. Vtq; igit̄ ī his cardib⁹
voluit: q̄ vtq; ec̄c̄ie expedire agnoscat. diūso t̄n calle.
Alter⁹ q̄d̄ ut instrum̄tū admittit. alterū ut fructus
queritur. Deseruit ancilla d̄ne. ⁊ illā seq̄t et obsequit̄.
Per eosdem certe hostij cardines: d̄na intrat ⁊ serua.

sed finito acille misterio: a forte ut alta. Agar supbi-
ente eicit acilla foras. et recubit dñā cū spōso. serua nō
expellit dū mīstrat. h̄ festinet. q̄ h̄uit: ideo h̄uat. quia
decorat statū dñe. de q̄ scriptū ē. cū acillis glorioſior
apparebo. Absit tñ ut fili⁹ acille sit heres cū filio libe
dñe. Diuſus ē vtrūq; finis. modesta t̄paliū occupacō.
dū extiora sine culpa solīcat: duribilia ornamēta q̄
spūalia facit. Sacra. n. cū auto splēdēt. sordescūt sine
gēnis. Nec tñ ea t̄paliū cura: excellētiā a stat⁹ p̄fectōz
in cardinalib⁹ minuit. dū nō sit affectāda p̄ libito: sed
vtilis. h̄ officōsa p̄ misterio q̄nimo p̄lexq; p̄fectōz au-
get: dū p̄ eadem t̄palia p̄riorū saluti p̄uidet. Paulus
siq; aliqñ ad t̄ps contemplacōe caruit ut p̄ ext̄secas
actōes pluriorū p̄desſet vtilitatib⁹. Hi sūt alij seraphin
qui ardētes int̄pretant̄ siue sustinētes. q̄ eorū assiduo
obuitu et familiari cōſuacione freq̄ntib⁹ obsequiis
sponsi ecclēsie ardentissime intendūt. et super eorum
humeros nō modo romane vr̄bis: h̄ orbis vniūſitas.
et totius eius machine pōdus insidet. de q̄b⁹ scriptū
est: quia domini sūt cardines terre et posuit super eos
orbem: Hi sunt vigiles. hi custodes pro oīm salute.
q̄ dormiētib⁹ nobis: ipsi peruigilāt. quasi rōz p̄ nob̄
reddituri. Dum enī dormire eos putam⁹: vigilāt
animo. hostium insidias: infidelīū machinamenta:
et p̄sequentīū ecclēiam fraudes explorant sagaciter. Hi
anticipāt p̄silia malignatiū dep̄hendūt laq̄os. elidūt
tēdidas. reiciadā dissipāt. iniquū impiorū p̄silia frust̄nt.
Hi tandē oīa tolletant: orātes p̄ p̄lo et sc̄ta ciuitate.
Vñ q̄ ecclēia ciuitas ē p̄p̄t collectōz. spōsa p̄p̄t dilectōz.
grex p̄p̄t pascua. Cardiales ecclēie r̄ce custodie et p̄cordie
inuigilāt: q̄ ciuitas ē. inuigilāt pascui: q̄ grex ē. inui-
gilant ornatui: q̄ spōsa ē. De q̄b⁹ p̄ph̄a ait. sup̄ muros
tuos p̄stitui custodes. Et iterū cardines ostiorū dom⁹
domini interioris sancti sanctorum: et ostiorum do-
mus templi ex auto erant purissimo. Ex his igitur

apertissime noscitur huius spiritualis status eminē-
tia. sublimitas et excellētia. illiusq; necessitas ⁊ sūma
utilitas. Colligitur deniq; quāta sit huius status fe-
licitas et commoditas. Superest tandem: ut illius
calamitates et miseriae: infelicitates atq; pericula bre-
uissime audiamus

Ca. ix. de plurimis anxietatibus et aculeis laboribus
et periculis status et dignitatis cardinalat⁹. et de one-
ribus que incumbunt huic dignitati.

Felix certe et totius prosperitatis honoratior
atq; beator esset cardinea dignitas: nisi plures
longe miserie atq; calamitates illam premerent: qm
felicitatis et dulcedinis cumulus demulceret. Quo
fit. ut qui rectus. q iustus. qui equus hui⁹ rei censor
extiterit: vtiq; reperiet statum illum multis calami-
tatibus et amaritudinibus respersū esse. ut d eisi⁹
in hoc status culmīe sedentibus Aug⁹. dicē videat:
q summis felicitatib⁹ deus amaritudines immiscet.
ut alia qrat felicitas: c⁹ dulcedo nō est fallax. Fallax
certe istius status sublimitas est. fallax glia. si se falli
pmiserit: nisi illius dultia ut amara consideret. Illa
enim si mente reuoluerit: experietur vtiq; quia potius
grauat q̄ subleuet. plus premit q̄ premiet. Cuius est
propriu⁹ teste Crisost. ut sic suis applaudat: ut noceat.
sic i via fortunatos demulceat: ut in fine pntiē ope-
ab initio siquidem ppinat dultia. ut cū inebriati fue-
rint: letale virus commisceat. In primis itaq; fateam
hūc statu cardineū sublimē fore atq; glorioſū: si bene
in eo voluitur orbis. Si ita ecclesie status voluitur:
ut nō poti⁹ inoluat. Si i eo iusticie rectitudo imobilitē
voluit. ⁊ pstantē vtiq;: ut cū expedit volubilitē pmaneat.
Vnde hiero⁹. qui eodē decore fulgebat: de se ⁊ ill⁹ dicē
videat. Grandis ē inq; dignitas. grande offitiū: si que
illo digna sunt pficim⁹. Et rursus. letam de ascensu:

sed nō timem⁹ lapsū. Et subdit. nō. n. tāti est gaudiū
excellsa tenuisse: q̄nti meritis dignitatis onera non im-
pleuisse. Itaq; ut putam⁹ q̄ i h̄ statu letabūdi sedēt:
letari desinēt: si illi⁹ sarcinas. si onera. si miseras recta
m̄te p̄sauerit. idq; si q̄daz sup̄ia ā affectata ignorātia
ignorare voluerit: i ea tēpestate eos p̄ditari n̄cē ē. ut
enī inq̄t Aug⁹. Eger eo mortis p̄pinc̄or est. q̄ a p̄p̄ri
morbi cōgnicōe ē remotō. Agnoscāt ḡ qui h̄ culmen
tenēt dignitatis nāz q̄ plerq; possessor aios p̄ abrupta
elacōnis rapit. Et q̄a eo quisq; extollit q̄ se sup̄ alios
videt in sup̄biam ⁊ abusione erigit. nō curat p̄desse.
sed gl̄iat p̄desse. p̄sumit se meliorē: q̄ se cernit sup̄iores.
p̄iores dedignat̄ amicos. notos ignorat: p̄temnit an-
tiquos. vultū auertit. ceruicē erigit. gr̄adia loquit̄. cū
erigua op̄et. sublimia meditāt̄. subesse nō patit̄: qui
p̄desse molitur. Vtinā ex consideratiōe veri dominū
decreſceret tumor sue dominationis. ut dicere possit:
nec ābulauī i magnis. n̄ i mirabilib⁹ sup̄ me. Rurs⁹
gl̄iari desinēt: si p̄odus h̄uitutis. si molē solitudinū.
si turbā curaz et anxietatū ad mentē adduxerint. De
quib⁹ ait Iob. ecce gigātes gemūt s̄b aq̄s. Vbi greg⁹:
q̄nto q̄s altior erigit: tāto curis ḡuoribus onerat̄. Et
sequit̄. homo i sublimē posuit. tātos supra se sustinet:
quātos dignitate p̄cellit. Adeo gigantes in ecclesia
potentes: videh̄ cardines r̄cē gemūt sub aq̄s. id ē sub
populis. Et q̄ scriptū ē. aque multe p̄p̄li m̄lti. sub q̄b⁹
p̄stemiscūt. q̄ illoz assidua cura ḡuant̄. et illoz p̄ctis
damnat̄. Deniq; nō gl̄ient̄ cardines ip̄i: q̄ sp̄ōso ec̄cie
assistent. eiusq; adiutores atq; p̄sultores instituti sūt.
Si enī ad mentis atiem reduxerint: quantis labori-
bus plena sit ac ec̄c̄nis ea romani pontificis assiste-
tia: ea consulendi et iuuandi necessitudo. quantisq;
periculis referta sit: illa desiderata ad papam proxi-
mitas: cūthara gaudiū vertetur in luctum. Quāto. n.
lucifer fuit deo p̄p̄inquo: tāto ḡui⁹ peccauit atq; tuit.

Nimia plerq; propinquit̃as nocet. nec ignis ledit nisi
approximantē. Cognoscant igit̃ quia assistentes sūt.
nō insistent̃es. ne dixerim obfistent̃es. coadiutores non
impeditores. assistēt̃es bono. resistent̃es malo. applau-
dantes bonis. impugnantes perversos. ut sint de q̃b;
scripta ait. q̃ assistit: assistat q̃si g̃hon ī die vindemie
G̃hon afflictus vel lucta dicit̃. In vindemia vō mali
fructū rapiūt. Qui igit̃ sūmo pōtifici assistit: cōflictū
aggreditur. cōt̃ eos qui fidem ⁊ etiā impugnt. As-
sistere ergo q̃ppe ⁊ resistē iuuareq; oī t̃p̃e sint cardines
pati. nō modo ī prosperis: s; aduersis. ne de illis rōnē
pōtifer recte cōqueratur: q̃a ei assistūt. nō aut̃ ī opor-
tunitatib; nō ī tribulacōe. Cū aut̃ tribulacō p̃xia est:
nō est q̃ adiuuet. Demū p̃pinqui sint ut cōsultāt: nō
ut cōsumāt. sic scriptū ē. q̃s eligit approp̃iquabūt ei.
n̄ dereliquēt eū. Vtinā q̃ tā p̃ximi sūt ī dignitate: p̃pinq̃
sint ī sc̃ritate. ut de eis romanus ipse pontifex recte
dicē possit qđ in leuitico ad leuitas dicebat summus
sacerdos. s̃ctificabor inq̃t ī his qui approp̃iquant̃ mibi.
S; p̃chdolor verendū est pot̃: ne nimia p̃p̃iquitate
ip̃i dracones sint iux̃ arcam dñi. ne de illis dicat c̃cie
sponsus: aduersus me app̃inquarūt. Videāt rursus.
q̃ difficilima res est tanto tribunali assistē. difficilius
sic cōsultare: vt simul p̃rosint ⁊ placeāt. ⁊ longe omnī
difficilimū: ut in assistendo sit anim̃. ī cōsulēdo liber.
nō odio. affectui. non passioni obnoxius. Nam iuxta
quendam sapientem apud magnū tribunal difficile ē
sic cōsiliari: ut sit ī ṽbo ṽitas. ī cōsilio fides. ī cōmisso
silentiū. Ille siq̃dem teste Ambro. recte cōsultat: q̃ vtiliter
assistit. qui seipsum formam ⁊ exemplum exhibet in
doctrina. ī grauitate: ut sit eius sermo salubris. con-
siliū vtile. vita honesta. sñia decora. Deniq; quātū
cure. q̃ntū solitudinis. quantūq; miserie. laboris atq;
p̃iculi in ea assistentia vertitur: illd̃ aperte indicat: q̃
quicqđ egrū. quicqđ marcidū. quicqđ turbulētū aut

inquetū in orbe erit: totū eis curādū tribuit. Quicquid
deformacōis. ā mox corrupcōis ī mōdo erit: sūmo pō-
tifici fil' & cardinalib' imputat. Si pestis. si fames. si in-
deū & p̄ximos fideles peccauerit: si vitia excreuerit: eis
imputabit. q̄ ut scripta ait. comedūt p̄cta p̄p̄loꝝ. Nā
iux' Ambro. cū p̄p̄s īdisciplinat' repit: signū ē. quia
sacerdotiū nō ē sanū. Vnde greg. ī quadā omelia. vbi
sb̄iect' ex sua culpa morit': ibi is q̄ p̄est mortis causa
inuenit. Et vt paucis agam' tot sūt cardinaliū miserie
et calamitates. tot mentis & consciētie remorsiones:
quot sūt p̄ceptorū & rerū eis incumbētium transgres-
siones. Que oīa enumerare p̄q̄ difficile foret. Cetex
congruit gradui. congruit ordini cardinaliū. expedit
honori. cōuenit oneri & periculo: ut cōsiderēt se cardīes
fore atq; custodes ostiorum domus dei. per que nemo
facile intrat nisi p̄ cardinū ministeria. Ad eos igitur
cū spicē ptinet q̄s īgredit' et egredit'. Conent' itaq; vt
intret habētes vestes nuptiales & qui digni reputēt.
claudātq; indignis. Clausa erat iherico vbi positi erāt
p̄ncipes. ut viderēt intētes & egrediētes. Et in libris
iudiciū. custodes vigilabāt clausis diligētissime ostijs
domus dei. S; caueāt ne claudāt ostia his q̄ intrare
deberēt. p̄cūciētes eos q̄ foris sūt. Quos sc̄ptā cōmēorat.
q̄ claudūt ostiū cū int̄sec' fuerit. Rursus inuigilet
custodie cardīes ipsi. duo. n. Simones eis occurrent
assidue inuicē ostendentes. quos non equa lance am-
plectant'. alteꝝ seq̄nt'. alteꝝ p̄seq̄nt' Simonem magū
corūpe nitentē expellāt Simonē petrū ei maledicēte
admittāt Simonē magū & filiā eius citiāt. quia ad
eosdē cardines scripta ait. claudite ostia: ne sinatis cā
intrare. Et itez in libris regū. eice eā et claude ostiū.
Vterq; Simon negociat' vt intret. s; longe disparit'
Simon petrus iniq; dom' dei cōmertia damnat. alter
Simō admittit. Ille tēna vēdit: vt celestia assec̄t'. iste
sp̄ualia emit: vt t̄p̄alia adipiscat'. Ille dū ḡtis accipit:

gratis dat. Iste id pretio vedit: qđ pretio emit Simō
magus ait. accipe nūmos: vt habeā grē dei largitōez
Simon Petrus ait. pecunia tua tecū sit in pditionē.
Ille nihil hñs tēni: multū diuini mūeris elargit cū
ait: qđd hēo tibi do. Iste plima hñs nihil dat vtu-
tis. qđ extiauit domū dei posse pecūia sparari. Intret
deniq; Simon Petrus. cūcta visitet ⁊ opet. pellatur
Simon magus qđ vulnerat is medet. Ille claudos sa-
nat ⁊ egrotātes. iste sanos efficit claudicātes. Ille cu-
rat alioz oclōs. iste iplet suoz loclos. Ille intret qđ ait
surge ⁊ ābula. alter expellat dicēs: qđ venit ad me nō
eitiaz foras. Ille ī noīe ihu nazareni suscitāt mortuos.
hic ī noīe zabuli mortificat viuos. Demū expedit car-
dinalibz iactātiā ⁊ ornatū extiozē fugē. Nō sic δ illoz
nūo: ī quibz enit veltiū cultz plimz: vtutū aut nlls ā
exiguū. Pompa. n. veltiū tollerāda pro tpe. nō affec-
tanda p libito. pmittēda p status decētia. dimittēda
pro scādalo. Quaritiā ut scorpionē cardines fugiāt.
qđ de illis scribit: pcutite cardinē et omoueāt sup limi-
naria. qđ auaritia ī capite ⁊ plateis eoz: ppta nouis-
sima eoz osumā. Post aux non eant. xpm nō questū
seqnt. affluentia rerū nō qrant: nisi vtutū et donoz
spūaliū. Vitent mensaz luxuriē. ogeriē vasoz. qđ hoc
nō est ornare ecclia: s; spoliare: nō ē decorē maiestatēq;
custodire: s; pdere. non ē defendere. s; exponē. Rursus
exponant se muz pro domo domini. Creāt ex adūso
potentibz seculi. Regibus se exhibeant imperitios
ut Iobez iniustis. ut Moysen egipcijz. fornicatibz vt
Sinees. Idolatris vt Heliā. auaris vt Elizeū. ut Pe-
trū blasphematibz. vt Paulum pseqntibus. vulgū nō
spnant: s; instruāt. diuitem nō palpēt: s; terreāt. pau-
pem nō grauent. s; foueant. dignos promoueant. in-
dignos expellant. Et vt inquit canon querant eos in
ecclia colūbas erigē: quos plus cognoscunt pdesse. nō
qđs vel ipi amant. vl qđ sunt precibz ⁊ fuitio deliniti:

vel p qbus vt prelati fiāt: muneribz impetrarūt. Et
cū aploz tūpū teneāt: distribuāt digtas p meritis.
nō p volitis. distribuāt vnicuiq p vt opus ē. nō sibi
h p lo. Iuuenes doceāt nō exaltēt. minas pñcipū nō
paueāt: h stēnant: ecclias nō spoliēt: h ornēt. marsupia
nō exhauriant: h corda reficiāt. ⁊ crimia corrigāt: stu-
diosos diligāt. ignorātes ignorēt. qz scptū ē: ignorans
ignorabit. De dote vidue ⁊ pñmo iō crucifixi paupes
pascāt: nō in o spctū hoīm h dei. Nec repñhēdīmz qsdā
q paucas escas egenis erogāt: q de sua ⁊ suoz supest
mensa. h eos inculpamz q precōsiora recōdunt. more
illoz s quibz Mathæus ait. qz decimāt mētā ⁊ anetū
ac ciminū: ⁊ relinquūt q grauiora sūt. qm hec oportet
facē ⁊ illa nō omittē. Iubent deniq cardines virilitē
stare p afflictis. et iudicare eqtatez pro māsuetis tēre.
Iubētur deniq vacare mox correctōi. insistē p cordie.
inuigilare paci. infideliū expugñōi et fidei argumēto
intēdere. eamq vsq ad sangnē tueri. in cē tūpo tūbei
pilei insignijs decorant. Sint deniq i loquendo mo-
desti. in adūitate securi. in pspitate deuoti. i hospiciō
nō dissoluti. in cōuiuio nō effusi. Demū sint pōtifici
fideles. infidelibus comportabiles. Sint ad petendū
verecundi. ad negandum iusta difficiles. Sint grati
postq acceperūt. Sint largissimi exhibitozes et par-
cissimi promissozes. Et vt finē vbis h nō mētis dolori
imponamz. tales interior exteriorq cardines ecclesie
existant: quales se velle ēē professi sūt. Tales sibi ap-
pareāt: quales ab hoībuz reputari cupiūt. h sit illis
pudor alios ēē. ⁊ alios apparē. Suere qdēz mlti. qbus
expediens mīme fuit apparē et conspici. Sz pchdolor
in omī statu experimur alios ēē: alios apparē. vt illud
Anticlaudianum apud omīs verum sit: qz aliqn nō sūt
hoīes qd vident. Sepe vō pluris sūt qz appareāt: vt
glorie eis sit ascēdisse. Postremo id vellm cardinaliū
cordibus semp defixū sit. qz si tandē diuisis illecebris

delitescunt. nec eis onera incubētia p̄timescūt. verēor
ne illō Amos p̄phete audiāt. stridebūt inq̄t cardies
domus dei in illa die. Et itē illud Isaie. sup muros
tuos constitui custodes. ipsi vero sicut locuste vineam
depasti sunt.

Ca. x. de sublimitate excellentia ⁊ dignitate status pa-
triarcarum. arciep̄orum episcopoz. prelatoz. p̄sbroz.
et ministroz ecclesie. et de perfectione status eoz.

Quodgit ordo politus ut attingam⁹ cetos status
gerarricos vite sp̄ualis. videlicet patriarcharū.
arciepiscopoz. episcopoz. arcidiaconoz. curatoz.
et alioz clericoz sub ecclesiastico ordine degentium.
Cui⁹ status dignitas et excellentia. nō satis a morta-
libus laudari extolli et commēdari p̄t. Conficerem⁹
quidē magna volumina: si ea omnia adducēm⁹: que
illoz excellentiā et sublimitatē dem̄ant. Pauca tñ
sub quodā breui epologo perstringem⁹. q̄ntū p̄sertim
ad p̄positi rationē pertinet. quoniā latius excellentiā
h⁹ status deducim⁹ i libro defensorij stat⁹ eccl̄astici.
vbi p̄dēca p̄robam⁹ nō solū ex fūdamētis iuris nāl:
s; testionijs ⁊ exēplis vetis legis. ac etiā ex ip̄a gētiliū
ob̄suācia. necnō testionijs noue et euāgelice legis: et
demū auctoritatib; ⁊ fundamētis iuris hūani. Nā vt
cetera taceā. quis dubitat pontificem ac sacerdotalcm
dignitatē p̄ncipiū sūp̄fisse ex ip̄o nāl iure. quo vt inq̄t
p̄hs in politicis hoies nāliter inclinānt ad sacrificia.
que nō nisi p̄ p̄t̄fices ⁊ sacerdotes. etiā ip̄a ātiquitas
instituēda celebrādaq; duxit. S; ⁊ illa gentilitas nāl
iuri innitēs. hāc pontificū et sacerdotū summā super
oēs mortales dignitatem ⁊ excellētiā necū institutis:
s; humili ac deuota ob̄suacōe p̄fessa est. Nā ut Plu-
tarcho placuit ⁊ Policratus refert apud gētiles eos q̄
religiōis cultui p̄erāt. q̄s p̄t̄fices appellabāt. q̄si tipū
aīe. i corpe hūano tenētes: sup oēs moēs venerabāt.

eisq; subiūtiebant. Sicut itaq; aīa toti corpis h̄t p̄-
cipatū. cūtaq; mēbra vegetat. ei; obsequūt. et illorū
gerit p̄ncipatū: ita pontifices q̄s ip̄e Plutarch⁹ etiā
p̄fectos diuīo cultui vocat. toti corpis omūitati p̄sint
oportet Subdēs q; ⁊ August⁹ cēsar sacrorū r̄ōtificab
eou; q; s̄bnect⁹ fuit: donec ⁊ ip̄e ne cui mortū subēet:
vescalis creat⁹ est pōtifex. Demū in ip̄a veti lege hic
excellentissim⁹ ordo incoatus ē. ⁊ ī nona plenius s̄fir-
mat⁹ vt inq̄t Isidor⁹. Nā scī doctores sacrificiū: ⁊ p̄-
sequēs sacerdotiū ab Abel et Chayn incepisse aiūt. q̄
p̄mo sacrificarūt deo. Vñ credit Adam ī spū ⁊ iussu
dñi docuisse filios sacrificare deo. q̄re dicūt ordinem
sacerdotū tūc p̄mo incepisse. Sed putam⁹ vtq; r̄ce
stare posse. qm̄ ante legē sacerdotiū et sacrificiū incepit
ab Adam ⁊ filiis eius. videh̄ implicite et sub q̄dam
figura. Sub lege vō explicite et exp̄sse iussu domini
incepit ab Aaron. Alij a Melchisedech iux̄ illud. tu
es sacerdos in eternū s̄m ordinē melchisedech. Sed vt
dixim⁹ sub lege Aaron p̄mus iubēte dño victimas
obtulit vt inq̄t Isidor⁹. Quocūq; mō sit. ex ip̄a t̄p̄is
primitate ⁊ diuēnitāte ac institutis excellentia ⁊ scī-
status scītas atq; sublimitas aptissime p̄probatur
Demū vō ip̄a pōtificalis ⁊ sacerdotalis excellētia ⁊ scī-
monia ex h̄ agnoscūt. qm̄ sublimiori noīe q̄ cogitari
p̄t: in sacra scriptura ep̄i sacerdotes ⁊ eccl̄ie ministri no-
minant. Appellant. n. dij. Vñ ī exodo scribit: dij s nō
detrahes. p̄ deos ep̄os ⁊ sacerdotes intelligēs vt ait q̄daz
canon. Rursus ordo ac status ip̄e in eo eminentissim⁹
atq; scīssim⁹ ē: q; t̄p̄um tenet celestis gerarchie. Nā
ip̄i eccl̄ie mīstri eccl̄astica s̄ficiūt gerarchiā. Ip̄i q; in
sortē dei electi s̄t: et ip̄e sors illorū est. Ip̄i demq; tāte
excellētie et dignitatis existūt: vt merito a cūctis seculi
p̄ncipibus ⁊ xp̄iane fidei cultoribus p̄res appellant.
Vnde Greg. Quis dubitet eccl̄astici ordinis viros
venerandos fore: quos regum et p̄ncipum omniūq;

et pñcipū oīmꝫ fideiū pñes et mgños cenſeri apertū
eſt. Et ſequit̃. Nonne miſerabilis inſanie eſſe videt̃:
ſi filiꝫ pñem · diſcip̃l̃s mgñm non hōrent: Et iniquis
obligacōibꝫ illū pñati ſue ſubijcē. a q̃ credit non ſolū
in terrā: ſ; i celis ligari poſſe ⁊ ſolui: Et itez idē greg̃.
ēca pñcipiū paſtoralis inq̃t. honor ⁊ ſublimitas nll̃s
potit ꝑpacōibꝫ adeq̃ri. ſi regū fulgore ꝑpes et pñcipū
diademati longe inferiꝫ erit: q̃ ſi plumbi metallū et
auri fulgore ꝑpes. Quippe cū videamꝫ regū colla et
pñcipū ſubmitti genibꝫ ſac̃dotū. ⁊ oſculata eoz dext̃:
oñonibꝫ eoz credāt ſe ꝑtineri. Et ambro. in paſtorali.
magna eſt excellētia ⁊ ſublimitas ep̃oz. q̃ ſic maxia
eſt: ita maximā debet hñe cautelā. q̃ honor grandis:
grandiori debet ſollicitudine circumuallari. Et ruruſ
idē Ambro. nihil in ſeculo excellētiꝫ ſac̃dotibꝫ. nihil
ep̃is ſublimiꝫ repiri p̃t: ut cum dignitatē eoz oculis
demonſtramꝫ: digne noſcamꝫ qđ ſumꝫ. et qđ ſumꝫ
p̃feſſiōe: acōe etiaꝫ demonſtremꝫ. ne ſit gradꝫ exelluſ
et deformis exceſſuſ. Deniqꝫ ioh̃es criſoſtomꝫ huiuſ
ſtatuſ gradū ⁊ excellētiā ſignāſ ait. ſac̃dotibꝫ cūe
deuſ cūctos voluit eſſe ſubiectos. ad q̃s vniuerſa que
in ec̃cia occurrunt: voluerit ꝑtinere. Et aug̃. clericorū
ſtatū ⁊ ec̃ciaſtici ordinis ſublimitatē ⁊ ſandimoniaz
deſignāſ: ait ad mauriciū. ſac̃dotibꝫ et leuitis ec̃cie
non ex terrena pñate dñs noſter: ſ; excellēti potentia
ꝑpter eum cuiꝫ ſerui ſ̃. Ita eis dñatur: ut debitā eis
cūcti reuerentiā impendāt. Et ſubdit. nā in diuinis
eloquiis ec̃ciaſtici ordinis clerici ⁊ ſac̃dotes aliquñ dñ:
aliquñ angeli vocantur. Nam ⁊ ad moyſem de eo qui
ad iura deducendus erat dicit̃. applica eum ad deos.
videlicet ad ſacerdotes. Et ruruſ ſcriptū ē. dñs non
detrahas ⁊ ſeculi ſac̃dotibꝫ. Et itez. Ego dixi dñ eſtis
Et ꝑpheta ait. labia ſac̃dotū cuſtodiūt ſciāz. et legē
de ore eiꝫ requirant. q̃ angeluſ dñi exercituum eſt.
Quid ergo mirū ſi reges. ſi principes. ſi cūcti fideles

eos honorent. quibus in suo eloquio honorem tribuens:
aut angelos aut cristos. aut deos. deus ipse appellat:
Gradis ergo est excellentia stat^{us} et ordinis clericorum et
pontificum. veluti qui eius locum tenent super terram. qui celum
et terram possedit et omnia que in eis sunt. quibus tanta tribuit potestatem
ut quos ipsi absoluunt vel ligant super terram. ipse ligatos
solutos super habet in celis. dicente eis salvatore. quorum
peccata remiseritis. remittuntur eis. Sed quid de huius
ecclesiastici status dignitate et excellentia dicere prophas
est: Potius certe tempus quam dicendi materia deesset.

Ca. xj. de differentia et spacie ecclesiasticorum. videlicet episcoporum
et aliorum inferiorum prelatorum et clericorum inter se adinuicem
et quis gradus altero sit dignior et perfectior.

EXigit ergo idem ordo pollicitus. ut ecclesiasticorum siue
clericorum ordinem inter se invicem discernamus et proprium
quod brevissime tamquam manifesta absoluamus. Aliquod enim in
minoribus ordinibus sunt constituti. aliqui subdiaconi. alii dia-
coni. alii presbyteri. alii episcopi. alii archiepiscopi et patriarche. inter
quos longa valde differentia est. Nam etiam ex christi institutione:
maiorum et minorum sacerdotum discretio facta est. quando apostolos
tamquam maiores. et septuaginta duos discipulos quasi minores
sacerdotes instituit. ut patet Lucæ. x. ubi glossa. quod sic in
apostolis fuerunt episcopi: sic in septuaginta duobus forma presbyterorum
quasi sancti ordinis est prescripta. Postea autem apostoli hanc formam
secuti sunt. et in singulis civitatibus episcopos in presbyteris
presbyteros ordinarunt. Procedente vero tempore et crescente
mense domini: apostoli ordinarunt diaconos. quorum maximus
fuit. Stephanus. subdiaconus vero et alios minores
ordines etiam per temporis discursum sibi constituit. quibus nonnulli
dicant subdiaconatum ab apostolis fuisse institutum. sed
per eos inter sacros non numeratum. postea tamen ab ecclesia
aggregatum. Vixit tamen dionysius qui pauli discipulus fuit.
in ecclesiastica gerarchia tres tantum ordines describitur

epozum presbiteroz et diaconoz. Epoz ordinē dicit
maximū et pfectiū presbroz vō illuatiū. diaconoz
purgatiū. Nec solū distinguit q ad sublimitatez et
exellētiā dignitatis: s etia qntū ad pfectiōē statū. non
p exellētiā et progatiā dignitatis: s put inducit qndā
seruitutē ppter deū oppositā statui libertatis. Nā scōz
sentētiā doctoꝝ. circa istos gradū tria pnt pstrari. sic
tribz modis pfectio statū aut vite scētas acquiratur
Primo pfectio statū sumit̃ pmuniter et large p adus
dilectionē. Scōdo magis pue p officiū administracōē.
Tercio ppiūssime p voti ppetuā obligacōē. Prio igit̃
moto oēs i caritate existētes: s in pfectionis statu. q
ut apłus ait: sola caritas vinculū ē pfectiōis. Et hoc
mō pfectio opponit̃ ruine pccū et culpe. scdm q modū
dicit apłs q existimat se stare: videat ne cadat. Scōdo
vero modo. omēs q assumunt̃ ad officia cclīastica:
pnt dici esse i statu pfectionis respectu laicoꝝ. Sūt. n.
ip̃i qsi mediū int̃ deū et pplm. Vnde qnto ppingiores
deo rōne officiū qd ministrant: tāto pfectiores. Vnde in
canone scribit̃. nō solū ep̃i: s psbiteri et diaconi debēt
magnope puidē. ut cūctū pplm cui p̃sident: obsequacōe
vita et doctrina excedāt. Id etiā agē debēt inferiores
gradū puta exortiste lectōres et aliq. Sed tercio modo
solū ep̃i arciep̃i ac p̃iarche. ac etiā religiosi illi vidēz
qui p votū i ppetuā seruitutē sese tradūt ad huiendū
xp̃o. et hōibz ppter ip̃m i his q s̃ circa opa pfectionis:
tales s̃ ppiūssime i pfectionis statu. Et h̃ moto i hac
pte accipit̃ statū. ut vidēz sonet i qndā huiutē oppo:
sitā statui libertatis. q p talē statū fit mutatio statū
libertatis in ppetuā xp̃i huiutē ut sup̃ dixim̃. Et hic
ppriūssime ē statū pfectiōis vite apłice i hac pte. scōz
quē modū accipit̃ statū. ij. q. vj. si qn i causa capli vel
statū int̃pellatū fuit. nō inqt p pcuratores: s p seip̃os
est agendū Ceteri ergo ministri ecclesie indubie sunt
in statu pfectionis ppter officiū administrationem:

talis tñ pfectio stat⁹ magis accipit⁹ ppatue q̄ pprie.
Nā canones inferiorū clericorū statū magis appellant
gradu q̄ statū. Vnde dicit⁹ in q̄dā canone. p gradu
officij vn⁹ q̄sq̄ studē oportet ad meliora. Et h̄ dictū
sit q̄ntū ad ep̄os ⁊ ministros ecclie int̄ seip̄os ppatos.

Ca. xij. de plurimis difficultatib⁹ ⁊ aculeis laboribus
et piculis status archiep̄orum episcoporū et ceterorum
clericorū ⁊ de malis mīstris ecclie ac de mltis abusu
vicij⁹ ⁊ inordinationib⁹ illoꝝ in gñe ⁊ in cōmuni.

Ulla excellentia dignitatis et sublimitate status
eccliaſtici ī gñe ac dñā ⁊ ppatōe int̄ se: ſupeſt agē
ī om̄i d̄ ei⁹ piclo aculeis ⁊ difficultate. Et adducē
in medium auctātes et rōnes: quib⁹ nō inepte pbari
vident⁹ hui⁹ ſtat⁹ difficultates picula et incōmoda.
Indignū. n. videt⁹. ut ſi q̄s ep̄os aut clericos h̄ ſtat⁹
ſublimia ⁊ dulcia delectāt: amara ⁊ aſpa moderent⁹.
nec ī eo ſtatu ſecuros ſe reputātes plimū extollant⁹: q̄
tam proximi rume inſiſtūt. In p̄mis itaq̄ nemo ſibi
blandiat⁹ ex ſc̄imonia h̄ eminentis ſtat⁹ eccliaſtici.
nemo ēte de ei⁹ excellentia extollat⁹. nemo de illi⁹ dig
nitate pfidat. Cogitet. n. q̄ ut inq̄t canon nō loca. nō
dignitates. non cathedra ſtatū faciūt: ſ; vita ⁊ mores
Vnde ex officio ⁊ dignitate non licentiā peccādi: ſed
nōtātē beneuuēdi eccliaſtici viri ſe nouerūt aſſecutos.
nec ex eminētia ſtat⁹ audaciā deliquēdi ſibi ſumāt.
pro eo maxime q̄ ut ī p̄cedētib⁹ diximus null⁹ ſc̄m
dubitare debet: q̄ apex tāte dignitatis attollit. In q̄ ſi
deſunt bona acquiſita per meritū: ſufficiūt q̄ a loco ⁊
cathedra teſtant⁹. Et itez cathedra aut claros ad hec
faſtigia erigit: aut qui erigunt⁹ illuſtrat. Ad que di
cimus plimū falli eos q̄ de loci dignitate letant⁹. Nā
ſpmach⁹ papa ſeip̄m declarās p̄dicta de ill⁹ intelligit:
qui per bonos actus ſanctos p̄deceſſores imitantur.

Vnde subdit q̄ ea q̄ de cathedre sãditate dixerat ad illos p̄tinēt q̄s ouerfaciōis splēdor illuīat. Sed p̄ tãto sc̄tos vocat: q̄ p̄pter loci ⁊ cathedre sc̄titatē boni et sc̄ti p̄sumunt. Vnde hiero. non sc̄toꝝ filij s̄ q̄ tenēt loca sc̄toꝝ. s̄ q̄ exerceant opa sc̄toꝝ. Itaq; non reddat ec̄clia- sticos viros securos diḡtatis fastigiū: s̄ potiꝰ rep̄mat aut humiliet imminēs ec̄cliaſtici statꝰ piculū. Vnde greg. nos q̄ p̄sumꝰ non cathedre. nō dignitatis. non ordinis vel gētis p̄rogatiua: s̄ moribꝰ p̄fidē debemꝰ. q̄ ut inq̄t canon: nō dignitates aut ordines. creatori p̄rimos faciūt: s̄ nos aut p̄pria merita p̄iungunt. aut mala disiūgunt. Non ergo letentur ep̄i ex sãditate cathedre. non sacerdotes p̄fidant ex sacerdotij dignitate: sed potiꝰ p̄temiscāt ex imminētī calamitate ⁊ piculi p̄nitate. Quid. n. dignitas affert si vita obest: Nam teste Greg. quid paradiso altꝰ tutiꝰ atq; iocundiꝰ: Quid celo securiꝰ: Et tñ homo de paradiso p̄cator: angeli de celo ceciderunt. ut posteris cedēt in exēplis. q̄ nō loci n̄ dignitatis amplitudo securitatē tribuat: sed vite innocētia. q̄ ut idē Greg. subiicit. iustū q̄ p̄re est ut nobilitate loci ac dignitate officij non iuuēt: q̄ dignitatē dei a se abijcit. Vnde crisostomꝰ. ad cōf. os de dignitate excellentia se effequentes. nec illiꝰ cōminētia picula p̄uidētes pulcre ait. videte inq; fratres q̄ r. n. sedeatis supra cathedrā. q̄a non cathedra facit sacer- dotem: sed sacerdos facit cathedrā. non locꝰ sanctificat hoīem: sed homo locum: nec oīs sacerdos sanctus est: sed oīs sanctꝰ sacerdos. Et sequit̄ q̄ bene sederit sup cathedram: honozē accipit cathedre. Et itez. malus sacerdos ex sacerdotio suo: crimen acq̄rit nō dignitatē Secundo ec̄cliaſtici status incōmoda et onera diffi- cultates ⁊ aculeos. erumnas atq; pericula ex ip̄o noīe satis comprehendē possumꝰ. Si enim ep̄i sacerdotis aut clerici nomen solum perterret: quanto amplius ipsius rei defectꝰ q̄ nomen importat. Episcopus enī

superintendens a speculatore dicitur. Sacerdos vero dicitur quod
sacra det a doceat. Clericus idem appellatur quod in dei sorte
electus sit. Qui ergo non superintendit. qui non speculat. qui
alioquin non prospicit incommoda subditorum: nonne episcopi falsum
nomen usurpat: Sed et qui sacra non dat non docet: nonne falsum
sacerdotis titulum sumit: Clericus vero quod sortis dei dictus
est. quem mundus. quem seculum. quem denique ipse infernus de
illo verius sortitur. Hos itaque pulchre Bernardus de-
scribit. mixtus est quod clerici aliud videri cupiunt quam sint.
viteque habitu milites. questu clerici. actu neutri exhibent.
Non enim pugnant ut milites. nec euangelizant ut
clerici. nec laborant ut ministri. Cuius igitur ordinis
sint cum utrisque esse cupiunt: et utrumque deserunt et con-
fundunt. Et sequitur. unusquisque inquit apostolus. in
ordine suo resurget. sed isti in quo: Sed certe quod nullum tenent
ordinem. sine ordine peribunt. Et cum sapiens deus veraciter
crediderit a summo usque deorsum. nihil inordinate reliquerit.
vereor certe non alibi esse ordinandos: quam ibi ubi nullus
ordo. sed semper horroz inhabitat. Ad hos propterea
sic nominatos pastores. et pastorem curam deferentes. per
prophetam deus acerbissime comminatur. Oit. n. si non fueris
locutus ut se custodiat impius a via sua. et ille iniquitate
sua morietur. sanguinem eius de manu tua exquiram.
Quod ergo maius periculum cogitari potest: quam aliorum
iniquitate damnari: In ceteris siquidem statibus seu viuendi
modis. culpa tenet auctores suos. quilibet proprio suo
peccato puniatur. quod scriptum est. anima que peccauerit: ipsa
morietur. In hoc tamen periculoso viuendi genere: necdum suo sed
aliorum scelere pastor plectitur. Damnantur. n. pastores
propter iniquitatem. Quis ergo sane mentis ad illud vite
genus aspirat. ut animam suam teneri obligarique baratro
eligat. si alij peccauerint: In exordio humani generis.
Cain ipse licet reprobus. tante tamen intelligentie fuit: ut
vite aliene curam abijceret inquam. Nunquid ego custos
fratris mei sum: Repellebat ille a se caute fratris curam:

ne incautiꝝ p̄ fratre teneret. Ille etiā vterini fratris
curā recusabat: nūc p̄choloꝝ ad extraneoz curā cum
ap̄to piculo p̄peramꝝ. Quis oro tā sibi impiꝝ. q̄s tā
sui oblitꝝ existit. q̄s sponsoꝝ seu aliene vite se p̄stitui
fideiussorē optat: q̄ vitā p̄p̄nā vix tueri p̄nt. Aut q̄d
tā insanū. q̄d tā incōsideratū: q̄ aliēaz culpaz strictā
rōnez sese reddituz p̄mittē: q̄ sua aut nō videt. ā nō
intelligit: Quid tā demētie primū: q̄ alienoz facioꝝ
fieri diligēs indagatoꝝ: q̄ suoz ē negligētissimꝝ inq̄si-
tor: ā q̄s aliena p̄cta p̄ortare se pollicet: q̄ suis p̄mit:
Quis purgādi alios onꝝ suscipit: q̄ p̄gatoꝝ indiget
Aut illuīandi p̄limos officiū accipit: q̄ cerꝝ est. ⁊ q̄ se
nō videt: quō alios p̄siderat: Pericūsa ēte atq; ḡuis
sarcina ē cura pastozis. Nā cuiuslibet ouis dep̄dicō:
illiꝝ piculū ē. ad q̄ p̄p̄ha ait. ⁊ erit aīa tua p̄ aīa illiꝝ
Demū illiꝝ statꝝ piculū in eo p̄spiciat: qm̄ teste greg.
p̄lati tot mortibꝝ digni sūt: q̄t ad suos s̄bditos p̄dicōis
exēpla trāsmittūt. Int̄ cetera vō detestāda exēpla vnū
illꝝ ē. Qm̄ etsi scriptū sit: huos dei nō oportet litigare
Ep̄i tñ ⁊ dei q̄ sp̄uāles sūt: ⁊ lites ac p̄tencōes vitare
sp̄ealiꝝ iubent. p̄chpudor tā acerbe. tā impie. tā crebro
litigāt: ut oēs vincāt ī p̄tendendo laicos. ⁊ sub colore
iustitie obrepit impietas. Iā nō mō p̄ ep̄atu litigāt:
sed bellaꝝ: non mō p̄ sacerdotio p̄tendūt: sed pugnaꝝ.
Et p̄plexꝝ nō sine orbis ⁊ vrbis piculo bellaꝝ in ec̄ia
que pacē filiꝝ ut pia m̄ p̄mittit. Aiūt. n. glia n̄az
nō damꝝ alteri. q̄ dū vanā retinent: verā et eternam
amittūt: ad gloriā currūt: s̄ glia eoz in p̄fusione erit.
Cristꝝ iubet tunicā p̄ximo dimitti. quippe et in facie
p̄cuti ne litigēt. isti eligūt p̄cutē q̄ p̄cere. malūt picli-
tari ec̄ias: q̄ nō honorari. Tercio ille hoīm status
nedū difficilis ⁊ laboriosus: sed ⁊ periculosus videt.
ex quo plures seductozes et sc̄ismatū seminatoꝝ in
ec̄lesia oriunt̄. quos certe ex sacerdotū ⁊ ep̄ozum statu
prodisse comperimus. Vnde hiero. veteres p̄scrutās

historias reperire non valeo. alios ecclesiam dei sci-
disse. ipsos seduxisse: propter eos qui sacerdotes appellati
sunt. Accedit quoniam ille videtur periculosior. difficilior atque
incomodior viuendi modus: de quo plures cadunt. et plu-
res periclitantur. Constat autem plures cadere in via salutis. et
longe plures ex statu ecclesiastico periclitari propter plura. et pro-
sertim propter temporalium affluentiam. Sic certe plures deuiant in prosperis
quam in adversis. de quibus putandum est prophetam dixisse. cadent a la-
tere tuo mille et decem milia a dextris eius. Dexteram quoque
idem horationem patre. episcopi et prelati in ecclesia tenent. ceteri
sinistram. Si igitur de ceteris statibus ad sinistram cadent
mille: profecto de istis cadent decem milia. Quarto eligere
curam animarum: nihil aliud est: quam exponere se ad manifesta et
indubitata pericula. quod ut inquit. Gregorius. thia appetit est me-
tis tempestas. Nam nihil aliud est periculis culminis quam tempe-
tas mentis. Quis enim tam audax. a vero quam tam temerarius
est: qui in alto et tempestuoso mari nauigare peroptat. Quis
illi navis cupit fieri gubernator: quam perituram de proprio
aspiciat. teste Gregorius. queto mari imperit nauta nauem
diligenter per turbato aut tempestatis fluctibus etiam peritus
nauta se confudit atque perturbat. Profecto nil aliud est
curam animarum suscipere. sacerdotium a pontificatu sumere: quam sciens
se naufragus mergere. Solent homines de tempestate in por-
tum fugere. Qui vero animarum pastores fieri desiderant: de
portu in tempestate libenter fugiunt. De quibus propheta dicit vi-
detur. qui descendunt mare in navibus facientes operarios in aquis
multis. et descendunt usque ad abyssum: quoniam anima in eis tabescit
propter negotiorum multiplicium percellam. quare turbati sunt et
moti sunt sicut ebrii. et tandem omnis sapientia eorum deuorata est.
Mirum certe videtur. ut non satis difficile a grege videatur. vni
episcopo vni animarum curam sumere: nisi omnem curam in se suscipiat.
Unde quidam sapiens de tam gravi sarcina dicebat. Fortes
humeri qui talia sustinent. a fortes ambitio ad id animos
cogens: ubi futurum periculum sciunt. Quod si pontifex in
altum se locatum gaudeat: confidetur quod tanto est ei casus gravior

Vix enī ex alto sine labore aut piculo descendit. Sed
ut paucis concludā. cura aīaz si recte gerit: sūmū est
honor. s; sūmū labor. sūmū onus. sūma seruitū. Si vō
male agit: sūmū aīe piculū. sūmū malū. q; anceps ex
omī pte negociū ē. Qūto nō est pposito alienū p-
derare. qm̄ ut ait crisostomū i canone. homo xpianū
fortit cadit i pccz ppter duas causas. ā ppter magnitudīez
pccī. ā ppter altitudīez dignitatis. Ne igit due picitādi
cause ecclīasticos viros fortit tuere cogūt. Prīo mag-
tudo pccī. scient. n. et ex pccatu peccāt. Nā q; scit volūtātē
dñi et nō facit. iux vba saluatoris vapulabit plagis
multis. Scōdo altitudo dignitatis. q; qntū dignitas
altior: tāto casus gūior. Et teste Greg. qnto q; i sece
supiori locatū ē: tāto i maiori piculo versat. Et aug.
sublimitas honorū: magnitudo scelez ē. Et hiero. in
maiore gōu: maior ē sine dubio pena. Et itez Criso-
in canone. honoris magnitudo his q; indigne viuūt
honore: maximū cumulus incipit esse penaz. Et itez
Aug. clerici officiū si perfundorie gerit: nil apud dñm
miserū tristū et dānabiliū. Sexto ex cōpō et deicoz
admīstracōe: picula difficultates et incōmoda aptis-
sime demānt. Non. n. epī et clerici dñi sunt bonorū
ecclīe: sed ut Hiero. ait pcuratores sed dispensatores
rerum alienaz. et velut sacrilegos plectendos ēē. si qd
paupib; est erogandū: sibi tinent plusq; ei; statui
sufficit. Quomō ergo securi sunt deici: q; non solū ex
mala ā desidiosa admīstratiōe: s; ex cupida retētiōe
dānant. Vnde pulcre de se et cetēis pspitīs dicebat.
Hierō. qmō possum; aliena fidelit distribue: q; nra
timide rehuam;. Hinc Aug. ad epōs et p̄bros ait.
Esuriētū paīs est quē tu detines. nudoz vestimētū
quod tu recludis. miserorū redēptio ē pecunia quā tu
refodis. infirmorum solatia sunt delitie quib; tu las-
ciuis. tantorum ergo scias bona te inuadere: quātis
possis prestare qd velis. Sed et. Bernardus in epla

ad fulconē ait. Ne tibi o pōtifer o sādōs blādiaris
q̄ tuis p̄tēt alia nō arripias Rapis. n. cū luxuriaris
ut d̄ altario supbias. d̄ q̄b̄ qd̄ p̄et nēm. ac simplicē
victū retines: tuū nō est. rapina est ⁊ sacrilegiū. Ha-
bentes inq̄t aplūs victū ⁊ vestitū. nō victū ⁊ ornatū.
nō delitijs nō vestib̄ q̄b̄ lasciuiamus. Et iterū idē
Bernardus ad senonensem arciep̄m. Clamant nudi.
clamāt fameliā. querunt paupes. dicūt dicite pōti-
fices in inferno: qd̄ facit aux nobis fame frigore mi-
serabiliter laborātib̄ Quid p̄ferūt tot imitatoria vel
extensa in p̄ticijs. vel plicata in manicis. nēm ē quod
efunditis. nobis crudelit̄ subtrahit̄: qd̄ immanit̄ ex-
p̄ditis. Hinc ⁊ hiero. pōtifices ⁊ clericos p̄minās ait
eccl̄ie p̄ncipes q̄ delitijs affluūt p̄phetic̄ h̄mo describit
q̄ eñtiendi s̄t d̄ spatiofis domib̄ lautisq̄ iuiuijs. Et
sequit̄. Si vis scire quō eñtiendi s̄t in tenebras videb̄
exteriores. vbi erit fletus ⁊ stridor dentū. Itē idē
Bernhardus ad clericos ait. Multiplica p̄bendas.
habe arcidiaconatū. aspira ad ep̄atum. ḡdati ascēde.
et in p̄cto ad inferos sine oī ḡdu descēdes. Septio
picla incōmoda aculei ⁊ difficultates h̄t stat̄ eccl̄ia:
stici ex eo cūdetī apparēt. qm̄ si p̄phaz. si p̄riarchaz
si totius sacre scripte repetunt̄ ānalia. nllm̄ repiem̄
genus hoīm. q̄s deus vehementī arguat. et scuerius
p̄minēt. ⁊ crudelius puniat: q̄ pontifices pastores et
sacerdotes Discurre p̄ p̄phas ⁊ scripturā lege. qd̄ audis
nisi pastores ppli mei p̄uācati s̄t in me. p̄p̄tea adhuc
in iudicio cōtendā vobiscū. Et iterum. stulte egerunt
pastores. Et sequit̄. p̄p̄tea euellā eos de terra. Rursus
ad eos. om̄es pastores meos pascit v̄tus. Et alibi. v̄
pastorib̄ q̄ disp̄gūt gregē meū. Et itē. v̄ pastorib̄
israel q̄ pascūt seipsos. Et sequit̄. collidā ī te pastores
et gregē. Deniq̄ ad ioh̄elem p̄pham. transi. quid nisi
cōminacōnis penas. quid nisi clamores plangentū
sacerdotum et pontificum audis: Ait enim plangite

sacerdotes. ululate ministri altaris. Ausculta ezechielē.
ve pastores israel qui pascunt seipsos Et iterum super pastores
iratus est furor meus Malachias qui non tacet eorum eximium
Ad vos inquit sacerdotes qui despiciatis nomen meum ad
vos est mandatum. O sacerdotes. ecce ego propitius vobis
brachium ire mee. et dispergam super vultus vestrum stercus.
Et iterum Dedi vos contumaces omnibus populis. Sed et
Amos propheta qui dure prelatos et pastores ecclesie arguit
audiamus. Ait. n. ve vobis qui opulenti estis in spon
et confiditis in monte samarie optimates capita populi.
ingredientes popatice domum dei: qui dormitis in lectis
eburneis. et lasciuitis in stratis vestris. Deinde propter hunc
status et vite homines scriptum est Quicumque desiderauerit
primum in terra: inueniet confusionem in celis. Et iterum.
inter seruos dei non reputabitur: qui de primatu tractauerit
Sed et Christus in euangelio has illis penas et minaciones
confirmat Ait. n. ve vobis qui diligitis primas cathedras
Sed quod hec commemoramus: Plena est sacra scriptura
huiusmodi increpationibus et comminationibus. Quis ergo
dubitatur periculosum difficilem et cum multis aculeis miseris
refectum esse illum hominum statum. cui tot maledictiones et ana
thematum. tot aminationum genera. tot penarum et suppliciorum
mala. prophete patriarche sancti: ipse qui deus in scripturis
sanctis imprecantur. Vnde crisostomus super illud obedite
propositis vestris. O pontifex o prelate conspice quantum igni
supponis caput tuum. Et subiicit Miror si quem contingat
saluari de his qui principantur. et presumunt in tantis minis.
et in tanta pigritia: in tantis increpationibus et in tanta
desidia. Video tamen currentes et sponte se submittentes
in pericula. propter quos durissimum iudicium his qui presumunt scilicet
male. De bonis vero scribitur prouerbiorum xxi. nouit
iustus animas iumentorum suorum. Sed quod de periculo et
inconmoditate. et aculeis ecclesiastici status dicam: Cum episcopi
et clericis ipsa symonia que heresis appellatur. tam familiaris
et cara sit: ut vix sine illa in domo domini incedant

Quibus etiam inuidia domestica. auaricia annexa. libido. ira et supbia in rebus abundantia videntur. Sunt in hoc statu patriarche populi. episcopi negligentes. decanus timidus. archidiaconus elatus. canonicus ex chororum vacantes. vicarius in litibus. tabellio falsus. presbiter imprudens. curatus ignarus. confessor levis. diaconus euangelia nesciens. Subdianus epistolam ignorat. cantor latrat. thesaurarius fabricat et fraudat. sacdos sacramenta vendit. capellanus venalis. ut statim latius tangemus in capitulis sequentibus. ubi singulariter de quolibet gradu et officio ecclesiastici status succincte agemus

Ca. xiii de dignitate et prerogatiua officii decanatus in ecclesia. et de illius honore et veneratone. et de his que ei competunt. demum de pluris oneribus et afflictionibus ac defectibus et periculis decanorum

Audita sunt preconia. laudes necnon excellencia. preminentia ac scintillae status ecclesiastici in genere et communi. Audita deinde sunt eius vite formule incommoda. calamitates et miserie. afflictiones et pericula. Quo fit. ut facile eiusdem status dulcia et amara cuilibet recte intuendi patere possint. Verum quoniam ea que in ea re breui diserta sunt: ad omnes ecclesie status secundum ordinem et officiorum differentias applicari possunt que omnes clericorum nomen et ministroz officium ecclesia sortiti sunt. quoniam tamen particulariter episcopus et presbyteros respicere videntur: superest ut ad ceteros inferiores ecclesie status. gradus et ordines brevis et singularis sermo debeat. Consuetum igitur ordinem sequentes. vnumquemque inferiorum clericorum gradum siue statum tangemus. et quid laudis. quid excellencie. quid utilitatis. demum quid calamitatis afflictionis et periculi habeat. sed et quod defectus in eos damnabiliter committantur: succincte afferemus. Primo igitur post episcopum decanus siue prepositus existit. nec id ratione caret. quoniam ut inquit. Canon Calixti pape et martiris. decanorum dignitas recte

maior post pontificalem appellat. Nam decano post
pontificem maior ac principalior cura et collegij admi-
nistratio congruit. Rursus primior est episcopo dignitate et hono-
re. cuius propter est in consilio et assistentia. Ipse collegium res-
pondens personas ac res collegij iudicat et tuetur. Hic in exor-
do inter iudicantes universitatem decanatus constitui iubetur. quare
sacri canones veneranda eam dignitatem decreverunt. Est enim
decanatus collegij caput. de quo scriptum est. constituit cum dominus
in caput non in caudam. quod ceteris corporis membris aucto-
ritate et iudicio precellit. idque premitas loci in ecclesia indicat.
Habere deique decanatus in capite et collegio primam vocem. primas
salutationes. primos recubitus. Sed iam audi huius dig-
nitatis onera huius scaturientes calamitates miseras defectus et
picula. In primis igitur fateor. gradus est huius status proga-
tiua. Sed utique tam bene huius dignitatis onera agnoscuntur
quam ipsa appetitur. Dicam verum tam utilis ei incubentia im-
pletur. quam ab omnibus sciunt. Gaudet iste decani et propositi
de honoris excellencia. sed utique dignitatem virtus sequitur.
Virtus enim. ut quidam ait sapiens non solet esse iactatrix ad
sui miratorem. sed alieni imitatrix non de extrinseco honore.
sed de consuetudine onem cogitat. si illud delectat. istud cruciat.
Virtus non de se confidit. non arrogat. scit hoc esse tempus
militie et laboris. non delectationis non pompe. non faus-
tus. Fateor denique decanatus collegij et capituli caput
existit. Sed vide ne dignitas ipsa que tanto delecta-
ris. conteret caput tuum. Sic age ne de te ecclesia dicat
quod scriptum est. caput meum doleo. Videat decanus
qui se collegij caput iactat. ne ceteri de improvido ca-
pite capita sua moueant. Cernat si eius facta ingerunt
commotionem capitis in populo. quia omne caput lan-
guidum a pede usque ad verticem non est in eo sanitas.
Caveat decanatus ne sit illud caput de quo scriptum est.
facti sunt hostes eius in caput eius. Quirit decanus ne
caput serpentis sit. cetera membra nedum vegetas sed infici-
ens. quod deus confriget capita draconum in aquas. Verendum est

plurimum ne sint illa capita de quibus scriptum est. in
vniuersis capitibus eius caluitium. id est deformitatis vitium
Decanus siquidem si recte agat: episcopo odiosus sit
necesse est. adeo ut illius sit hostis: si collegii amicus
esse cupit. Si vero a presule amat: a caplo odietur.
Pro eo enim caput capituli est constitutus: ut non
nunquam cupiditatibus aut episcopi insolentis resistat
qui priuilegia. qui libertates. qui bona. qui redditus
ecclesie plerumque usurpat. Ideo certe decanus. caput
est: ut collapsa collegii erigat. sparsa colligat. recuperet
perdita. deformia reformet. Caput tunc esse desinit: cum
singulorum de collegio crimina palpat. ne eorum fauores
perdat. atque ut eum eligant: honorent et venerant. Sed
fateor labijs honorabunt non animo. cor autem longe est
ab eis. Collegium rursum regendum decanus suscipit. imo
verius feram indomitam gubernandam. Parua. non domus
egre et difficile regitur. Magna collegia presertim sine
sapientia aut virtute tanto reguntur difficilius: quanto quod
sunt singuli: tot singularibus feruntur opinionibus. Si igitur
decanus letatur de honoris dignitate: metuat onera.
metuat picula. quod tot sunt ut enarrari facile non possint
Quis. non est decanus qui episcopo non sit grauis et otumax.
quin potius contra eum conspiret qui in eius potentiam non abstinere
a diuinis. qui sigillat litas sine capituli assensu. qui sibi
omnia ecclesie appropriat. qui non residentes agit ut percipiant
fructus licet non facientes seruitium. qui grauatur subditos
qui eos non defendunt. qui eos tollerant pro pecunia in
peccatis: qui in honeste incedunt. inhonestis viuunt. Daucula
huius dignitatis onera picula et afflictiones atque defectus
enarrauimus. quod in sequentibus ecclesie officiis et gradibus
plurima adducemus. qui merito eidem dignitati aptari
possunt. Qui igitur aures habet audiendi audiat. et
inter tot periculorum anfractus sit cautus. Facile enim
vitabit cruciatum: si velit vitare reatum.

Ca. xiiij. de dignitate et prerogativa officij archidiaconorum.
ac de honore et veneracione ei debitis. et de his que ad eum
spectant. Demum de plurimis oneribus et afflictionibus. et fatidibus
et periculis archidiaconorum.

Archidiaconi dignitas non parva in ecclesia militandi
prerogativa nec infimum honoris gradum habere
dignoscitur. Ipse enim precipuus oculus episcopi dicitur pro ea quod
cuncta ad episcopum expectantia: videtur ac solerter providere
tenet. veluti qui a canonibus vicarius est illi constitutus.
Ad archidiaconum siquidem precibus ecclesie gradibus pro
singulari quadam excellentia examinare pertinet ordinan-
dos. idoneosque admittere inabiles vero repellere. Qui ut
canones aiunt prelatos merito existit. quod post episcopum
preminencia iurisdictionis et auctoritatem obtinet. presertim
coherentiā et contentiosā. Rursus illi corrigendi atque
visitandi non tam durum quam populo fas est. Ipse denique
providere debet: cum archipresbiter eligitur. Ipse quoque instituit et
pro meritis destituit: si contraria non extet consuetudo.
Ipse tandem tante dignitatis est: ut coadiutor christi ecclesie
principis recte dicatur. Sed et ad eum pertinet vacantes
custodire ecclesias. Ex quibus prefate dignitatis eximium honorem
sibi et utilitas: facile apprehenditur. Vix audi amara habet
statum: tu qui dulcia degustasti. atque in primis ea repete: qui
supra prime attulimus. signant in precedentibus capitulis
ubi de episcopis et clericis in genere egimus. Sed et illa hic
inserere: qui paulo ante de decanis diximus. Adde quod fateor
archidiaconi ampla sibi et honoranda est dignitas: Si tu
ea dignus existis. non parva est preminencia: si quis prefate
regis: virtute premines. Honoris est prerogativa: si ceteros
humilitate precellis. Quod si secus agis: utique expieris
illud sapientis senatoris. quod dignitas ipsa pariter vicem
improbis reddit. qui non tam a possidente deturpat: quam
ipsum deturpat. denique non parum eos cruciat ipsa assidua
diraque ambientium crux. Quis enim est archidiaconus. qui
non prepositus aut decanus. ille episcopus aut archiepiscopus

Ille patriarcha. ille cardinalis. ille tandem romanus
pontifex assumi nō velit: Quis arcidiaconus perficit:
nisi ut potentior a ditior sit. et p̄ iustitie p̄cepta p̄esse
querat: q̄ p̄desse nescit: Et magne classis gubernacula
querat: q̄ puā scafā dirigē nō nouit. Taceo int̄secas
eorū calamitates: q̄ plezq̄ spem emūt dignitatū. et ut
quidā sapiēs dicebat. vertigo est oīm pessima: ut ad
eā nūc currant certatim hoīes q̄ fugē iubent. ab hisq̄
retrahi non velint: q̄ olim asp̄nari p̄sueuerūt. q̄ppe et
debuerūt. Fateor tursus arcidiaconus celsus ep̄i descri-
bit. nōnūq̄ tñ tales ipsi p̄sules s̄ talesq̄ eorū oculi. ut
alter altero orbari vellet. ateo ut ep̄s de eis ip̄is oculis
dicē cogat: et tenebrati sūt oculi mei. Et itez cum alio
p̄pheta. nihil respiciūt ocl̄i mei nisi mala. Quibz aliis
p̄ph̄a ait. dedit tibi dñs deficiētes ocl̄os. Et hieremias
ocli eorū pleni s̄ puluē: q̄ aptis palpebris nihil videāt
q̄ oculos hñt et non videbunt. Quis. n. ep̄us de his
oculis gr̄as agit: ut dicē valeat n̄ elati s̄ oculi mei. q̄
ita ep̄i sui negligētias suppleāt: ut de eis dicat. imp-
fectum meū viderunt oculi mei id ē arcidiaconi. Nō
certe s̄ oculi de quibz ait p̄pheta. ponā oculos eorū sup
malū et nō sup bonū. Quid. n. aliud vident arcidia-
coni nisi munera: Conferunt beneficia non meritoz s̄
pecuniaz cumulo. non virtuti sed sanḡni: q̄ ad sacros
ordines deordinādos ordinant. implēt inutilibz atq̄
ignatis ministris etiā: vt bursas repleāt. Nō p̄
obsequia delicta nō impuniūt. arcas nō p̄sonas visi-
tant. nec ad lucz aīaz: s̄ questū et grauamē visitādi
officiū vtunt. Nō res pauperū paupibz non erogāt.
sele secularibz exhibēt. q̄ stēnūt p̄sbiteros. q̄ p̄ncipū
curias sequunt. ut ad cathedrā pestilentie pestilenter
ascendāt. Nō certe ut cum p̄pheta loquar: viuificāt
morituros et mortificant viuīcos. excommunicant sine
p̄gnicōe. absoluūt excommunicātos. Nō magis lauta
diuina q̄ diuina sequunt officia. Adde q̄ que ad eos

ptinent negligunt. aliena vero vsurpant. et cum eorum
tota pene iurisdiclio ex consuetudine pendeat: contra eorum
prescribunt. in eius ordinariam messem: ex ordinariam falce
mittunt. Taceo eorum pudicitiam quam tanta est: ut subditos
agat impudicos. quam facile maiorum imitantur exempla. Quod
quod. Hieronimus in trenis ait. Subtrahunt mistri domus dei
a templo aux et argentum. et erogant illud in semetipsos.
Et sequitur. dant autem ex illo prostitutis et meretrices ornant: hi
non liberantur ab erugine et tinea. Illos certe signat.
Malachias. recessistis inquit a via vestra scandalis astis
plurimos in lege: propterea dedi vos contemptibiles et huiles
omnibus populis. Paucula est ex multis huius officij calamita-
tes et afflictiones. miseria defectus atque pericula enarraui
cum longe plura sint quam scribere libeat. quam cum quod in eo con-
stitutus ordine secum ipse considerat: nihil est cur non inter
plurimum crucietur: cuius aptissimi sunt defectus et
paucissimi perfectus. Quare qui habet aures audiendi
audiat. et in tantis periculis constitutus sit cautus. non
enim timebit supplicia: si studebit fugare vicia

Ca. xv de dignitate et prerogativa officij cantoris et
primicerij. et de honore ac veneratione ei debitis. et de
his que ad eum pertinent. Demum de plurimis oneribus et
calamitatibus defectibus et periculis cantorum

Qantor siue primicerij singulari honore et dig-
nitatis prerogativa in ecclesia fungitur. et misterium ad
celestes laudes: ad cultus diuini augmentum principa-
lius ordinatur. Hic ut canonica tradit institutio: acco-
litos et ceteros ecclesie inferiores quod dicitur ac ministros ad
diuina dirigit officia canendi. legendi. psalmos et spal-
modiam preuidet atque instruit. Sed et quicquid diuine
laudis in omni choro decantatur per eum solite preordina-
psallendi ordine: orandi modum ipse committit. negligentes autem
discolos punit. Et ut paucis agamus eorum omnia incubit: ut

diuina officia gnant et ordinate altissimo psoluant.
ut iuxta apostolum omnia secundum ordinem fiat in ecclesia. Tanto igitur
cantoris dignitas apud deum dignior acceptiorque est: quanto
principalius celestibus laudibus occupatur. Nemo enim dubitat
quantum deo nostro sit iocunda decoraque laudatio. Hinc amico
dei Moysi per speciale quadam excellentia dictum est: elige ad
iudicandum populum viros qui oderunt auariciam: tu autem
insiste in his que ad deum sunt: ut laudes et ceremonias
offeras deo tuo. Sed et psalmias super cuncta que in ecclesia dei
geri presignabat modernis dei ministris ait. Tu inquit
bene canta. frequenter canticum. Et iterum scripta ait. vocife-
rabunt leuite: et ego exaudiam eos. Vex heu heu dixerit
cecidit corona de capite eorum. et canticum illorum versus est
in luctum. quia canticum lugubre in ore eorum. Cantores siquidem
moderni in ecclesia nec canunt deo laudes: nec ut alij eos
psoluant efficiunt. Quos prominaat scripta inquit. non
claudas ora canentium: deo enim gratum est obsequium eorum.
Non ex officio canere debent domino: quia bona tribuit sibi
Non nequeque dicere possunt: exultabunt labia mea cum canticum
tibi. Quomodo enim tacet qui cantare iubentur. Quibus propheta ait.
psallite domino in vociferatione. Cantant plerique: sed non cum
grauitate et modestia. Qui utinam ex eorum numero essent qui
dicere possent: in populo graui laudabo te. Non enim cantat
domino qui ex corde non psallit. cum vie impie sit et ad secula-
ria debacantur. Que et filies alij propheta signat inquit.
voces et victimae impiorum non placent domino. Et iterum.
Cantica eorum quasi panis lugentium. Et rursum alibi.
Non psallebant ad me in corde suo ministri altaris: sed
ululabant in cubilibus suis. Quomodo enim ecclesie cantores
septies in die laudem dicunt domino: qui utinam semel chorum
ingrediantur. Quippe verecundum hodie putant canere domino:
qui cantores appellari gestiunt. Oppositum apponunt in
obiecto et monstro simile tentant: cum cantores esse
volunt et cantare dedignantur. Non igitur canentes
aut psallentes: sed potius silentes dicantur. quare nec ut

canentes manducant: quippe ut silentes mendicent.
Magna itaq; misteria. magna calamitas: sed et magnū
piculū est id negligē qđ sē. & ita agē ne nomē psonet
rebo. Canebāt. n. antiq; ecclie ministri: s; diuerso calle.
Nōnulli enī psallebāt cū gaudio: q; suū psoluebant
misteriū. q; rex et ppha signat inqens. exultate iusti
in dño: q; rectos decet decatio. Alij vō cātabāt dño
corde et voce. nec eos tenebat psallendi fastidiū: quos
delectabat pueiendi desideriū. Sic canebat Dauid in-
quies: cātabiles mihi erāt iustificacōes tue i omī tpe
Nos certe cātores laudat extollit et pmedat ecclia. nō
vtriq; eos q; totū psallēdi finē i vocis dulcedie collocāt
Qua de re scī viri et sapiētes. diūsas circa ecclie cantū
talē sentēcias. Athanasius. n. meditās cātilenas aīos
hominū plex q; inanes vanosq; efficē posse: cauendū
canendi vsū in ecclia interdixit. Meminerat. n. scīus vir
canendi delectacōes vanos nonnunq; gignē pceptus.
mēor mltorū noīatorū pncipū. q; incredibile curā vocis
habuere. velut de gaio cesare legim⁹. Tacro d; necōe.
qui vltia vite sue hora pma int̄ qrelas q; ppinqua
mors afferebat: illa fuit. nō q; tant⁹ pnceps: s; q; tāt⁹
music⁹ periret. Veruntū beatissim⁹ pcesul Ambrosius
pietatis appetēs diuinisq; cultus auctor et institutor:
ut i ecclia canerēt instituit Aureli⁹ vō Aug⁹. vtrūq;
se passum ait. difficileq; negxiū iudicauit ut in libro
pessionū asserit. Adde q; dicem⁹ cū de canonicis age-
mus. Qui igit̄ aures h̄t audiendi audiat. ac si inter
tāta picula pstitut⁹ secure incedere cupit: agat iuxta
pcepta sui gradus: nec vsq; erit ei finis paruus.

Ca. xvj. de dignitate et honore officij thesaurarij vel
custodis ecclesie. et de his q; ad eum ptinent. Demū de
plurimis onerib; et calamitatib; afflictioib; resecib;
et periculis illozum qui talia officia habent.

Thesaurari⁹ siue custos p̄cipua q̄daz p̄rogatiua:
Hac honoris p̄minentia in sacro sc̄ta ec̄cia fulget
Alloz n̄. diḡtati ⁊ officio basilicaz p̄mo incūbit cus-
todia ⁊ tuitio. hostiarior⁹ institucō. lūiariū incenseo ⁊
ip̄aracō. Cura teniq; p̄futiēdi ⁊ seruādiq; baptismatis
dirigēdi baptisterij. Vasoꝝ q̄ sc̄doꝝ ac sacerdotaliū
vestium: necnon sacraz reliq̄az. ⁊ tandē totius ec̄cie
thesauri ad eū p̄ncipali⁹ ptinet custodia. h̄ ⁊ int̄ ec̄cie
mīstros p̄ mō obsequij ⁊ p̄sonaz differētias reddit⁹
et oblacōes diuidit. Merito igit sc̄ta synod⁹ idip̄m
diḡtatis officiū. ut vnā ec̄cie colūnā sūmo studio eli-
gendā hōiq; habendā decreuit: ut nlls in ea nisi sc̄ti⁹
et melior ordinet̄. Sed or̄to exigit policit⁹. ut h̄ diḡ-
tatis onera afflictioēs ⁊ picula breuissime audiam⁹.
In p̄mis igit sacriste siue thesaurari⁹ ec̄cie ā cuiusuis
reip. recte stomacho corpis natalis p̄pan̄t. Veluti n̄.
stomachus recipit quippe ⁊ p̄seruat sūma diligentia
alimenta hūano corpī n̄cia. q̄ tñ refundit v̄tuali⁹ et
effectuali⁹ in mēbra singula. n̄ ali⁹ thesaurari⁹ p̄huat
ec̄cie thesauros. et sua dispositione expensaz subsidia
infundunt̄ aut in erariū ec̄cie: ā in singuloꝝ n̄citates
principis aut om̄nitatis iussu. Et veluti stomachus
pestifer est q̄ multa recipit. et recepta mime refundit
in membra p̄ eoꝝ nutrimentō: sic thesaurari⁹ aut ec̄cie
custos multa ab ec̄cia recipiēs ⁊ nō p̄seruās: n̄ eq̄liter
p̄ singuloꝝ vtilitate distribuēs: pestifer est. multosq;
morbos in corpe ec̄cie generās. Et de talib⁹ ait **I**ere-
mias. ventrē meū toleo. Et itez **p**saia. transgressorē
ex ventre vocaui te. Si vero fidelit̄ conseruat. atq; p̄o
membroꝝ et p̄sonaz ec̄lesie qualitate et presidentis
dispositione vtilit̄ distribuit: tāq; saluberrim⁹ om̄e-
dandus est. Hinc policitatus recitat fictā h̄ facetā ac
vtilē fabulā: de alit̄catione ⁊ discordia int̄ membra et
stomachū. eo q̄ ille deuorabat omnes labores eorum
Nam ut ait ecclesiastic⁹: oīs laboz hoīs in ore ipsius.

tandē cū venissent ad iudiciū corā rōne q̄ erat iudex:
et rō iudicasset membra nihil debere dare stomacho
ilico mēbra debilitata sūt. & tremores ī cūctis mēbris
aderant. q̄re eisdem membris conq̄rentibz: itez ratio
iudicauit: ut alimēta stomacho a mēbris mīstrarent.
Quo facto membra resocillata sūt & pax cōfirmata est.
Et ob eā rē **P**olicrat⁹ subdit. q̄ thesaurarij ecclīaz &
qui p̄ncipū tenēt eraria: nō sibi s̄ cōmūitati & totius
corpis reip. coaceruare debent thesauros ipsos & ecclīe
reddit⁹. **S**i. n. aut sibi tenaci⁹ cōseruat aut nimia lar-
gitate exinanit⁹ fuerit: nihil habebit qd̄ ministris &
ecclīe membris distribuāt. **S**ed iā spēalius ad huius
officij labores: difficultates incommoda atq; picula
descendam⁹. **T**hesaurarij itaq; siue custodis dignitas
fateor p̄dulcis est. **I**dq; eius nomen indicat ab auro
dictū. nec mir⁹ si nomen delectet: cū tūc mortales tāq;
auite perquirim⁹. **D**electantia certe noīa: s̄ difficilia
officia si recte gerant⁹. alioq; piculosa plurimū atq;
mortifera. iocū dū nomē: s̄ mestus effect⁹ atq; p̄mptū
periculū. si reddenda est aliquando de receptis ratio.
Taceo de neglectu. cum scriptū sit. maledictus homo
qui agit opus dñi cōsidiose. **B**asilicaz igit sacrozq;
vtensiliū ac vniuersi ecclīe thesauri custodia. atq; illi
vni p̄chpudor tuicōi vtrū de cōmittit. q̄ plezq; sui nō
rectā gerit custodiā. q̄ aut puer ē ā min⁹ ad p̄done⁹.
nec satis notus. **E**t quod piculosius ē: cui n̄ etas nec
ingenium: nec mores nec industria ad parue dom⁹
custodiam satis sufficēt: matricis p̄ncipalisq; ecclīe
templa nō modo turribz munita: sed sacris p̄ciosisq;
iocalibus ditissima. illorumq; cōseruatio intrepide
demandat⁹. **M**ira confidentia aut magna cōmentia.
miranda facilitas aut stulta securitas. **V**ereor ne hī
sint illi custodes: q̄s daniel signat inq̄ens. **C**ustodes
tui quasi locuste. **S**ed oro quo pacto lūiaria in ecclīa
accendēt. ne lucis ī tomo dei desit splendor: q̄ semper

obscuri existunt: **A**ut quō q̄ dormiunt in tenebris et
vmbra mortis alijs lucebūt: **Q**uō rursus sacra tuet:
qui p̄fana intuet: **Q**uō reliquiarū sanctarū preciosa
pignora venerabit: q̄ titulum nō vidit. nec ei⁹ auris
audiuit. nec in cor ascendit. de reliquijs ⁊ veneracōe
sanctorū: **Q**uō dominicū corpus reuerenter tenet: qui
spurcitjs adheret: **Q**uomō soletter prestabit exactā
custodiā ceterarū rez spiritaliū: cui assidua est cura
rez secularium: **A**dde cui sacrarium carcer est. altare
exiliū. **I**ubenť siquidē custodes ut ī libris numeroz
legit̄ excubare in custodijs tabernaculi. quippe custo-
diam ꝓtra custodiā diligentissime adhibere: s̄ h̄j ut
aliq̄ filij heli ꝓcubinas mittūt ad custodiā dom⁹ dei
Deniq; reddit⁹ ac oblatōes thesaurarius recipit. q̄s
utinam equa lance diuideret. sed forte male dixerim
diuidūt inq̄az: s̄ nō ut apli put vniciq; opus est:
s̄ habenti dant. et nō habenti snbtrahūt. id qđ habē
debeat. nōnunq; vero nō secūienti: s̄ absenti tribuūt
Diuidit inq̄m a fratrib⁹ nō a se. sic p̄tes distribuūt:
ut totū retineāt: expensas graues defalcant: qui lucra
sensit. nō pua dāna suppotat: q̄ vltia sortē extorsit. ⁊
more p̄ditoris dispensatoris: sacrum de sacro eripit.
atq; dignitatis emolumentū in sacrilegiū vertit. **E**x
quib⁹ hui⁹ officiij defectus calamitates et picula facile
conspicies. **S**i igit̄ aures habes audiendi audias. et
int̄ tot discrimina et picla versat⁹ sis puid⁹. **T**ut⁹. n.
in hac via gradieris: si qđ cōdo requirit sequeris.

Ca. xvij. de dignitate ⁊ ꝓrogatīa officiij scolastici ī ecclia ⁊
de his q̄ ad h̄ officiū spectāt. Demū de plimis onēib⁹
afflictioib⁹ ⁊ calamitatib⁹ ac defectib⁹ et piculis scola-

sticorū.
Scolastici officiū siue dignitas nō mō honorāda:
sed sūme nēcia in ecclia fore dinoscit̄. **V**t enī ait
Honorius in canone. scolaz magistri velut stelle in

perpetuas eternitates doctrine lumē infūdūt. **H**os merito
ecclesia honorat atq; prebendis atq; redditib; nō mō
premiat: s; dicitur. ut ī vnaq; cathedrālī ecclīa clericos
et cetos scolares paupes gr̃tis instruāt. **Q**uare illis ea
de re tā opulent puidet: ut et docētis releuef nātitas:
et via pateat discētib; ad doctrinā. **S**ed hui; offici;
calamitas defect; afflicō et piculū b; cui audire libet.
Atq; in p̃mis scolasticus qui a sapiētīe scola nomen
trahit: nequaquā ut puto tā faustuofo noīe oblectaref
si vera sapiētīa fulgeret: vt. n. inq̃t laureat; p̃eta: nō
eget titulis sapientia solida p̃ seipm clara est. **Q**uis
lucernaz ut videatur. soli adhibet. **P**lurimi scolastici
doctoris aut mgū dignitate insigniti: cum his titulis
obscuri et absq; illis clarissimi euasere. **S**ed vez ē. qd
hodie mōrles. titulos q̃rūt nō rē. laudē petūt. p̃miū
ēce inane exigū atq; sordidū. **Q**ue res egētis ingenij
signū ē: q̃a vmbis gliari ac opione nō veritate duci
volūt. **R**ursus nō ē illd noscat q̃ scolastici dignatē
assumit: qd docēdi nō lasciuiēdi nomen assumit. **D**ocē
enī eū oportet non nuda literaz instrumenta: s; mox
p̃ec̃ ara documenta. vt quod docet in se teneat. **S**ed
p̃chdolor assumūt qdē scolastici ī hac t̃p̃is t̃p̃estate
ad h̃modi ecclīe officiū: ut hōis assequantē dignatē:
licet nullaz scīe habeāt facultatē. **A**ppellant qd nō s̃t.
nec vnq; didicerūt: qd docē p̃tendūt. et qd veracundū
dicā et piculosū est. q̃ nusqm̃ scolas viderunt: scolas
regē p̃fident. **M**agistri vocant: q̃ nō dū fuerūt discipuli
aut si velis magistri s̃t erroris: q̃ nūq; fuerūt discipuli
veritatis. peritiā docendi pollicent: q̃ apte ignorātiā
confitent. facundiam dicendi h̃c officiū exigit: qui
barbarissimis vtunt. **S**ubtilitatē deniq; sacras int̃pre-
tandi scripturas ea dignas exquirat: q̃ vtinā simplicē
intelligerent literā. **M**agna certe miseria. magna est
magistri confusio: id ignorare quod vocari delectat.
ut recte ei apostolus dicat. qui alium docet: teipsum

non doces. **H**os quidem ignorantie preceptores monet
sapiens cum ait. antequam loquaris et doceas: discere audiendo
Quid. n. tam turpe quam profiteri artem quam non novit. **E**t in
eam permittit quam eum decorat: **T**aceo eorum mores omni sane
doctrinae aduersos. cum dicat boetius. vas putridum corrumpit
aquam. et omnis doctrina vilescit ex ignominiosa vita doctis
Sed utinam quod per se non valent: per doctos philosophos viros
expleret. Sed verum est quod hoc habet omnis ignorans: ut tales
ceteros appetat doctosque persequatur. quod non facile per ceteros
explet: quod ipse odorat. **Q**ui igitur habet aures audiendi
audiat. atque inter tot calamitatum et defectuum pericula
constitutus. sit cautus. quod nulla ei nocebit aduersitas: si
nulla dominatur iniquitas.

Ca. xviii. de preeminencia et utilitate officii archiepiscopi. et
quante sit venerationis. et de his que ei competunt.
Denu de plurimis oneribus et afflictionibus. defectibus
et promptis periculis archiepiscoporum.

Archiepiscopus non solum hominis et prerogative gradum
in dei ecclesia obtinet. **H**ic. n. maior presbiterorum
dicitur: quia illis preest. et in eos iurisdictionem ac coercionem
exercet cui visitatio ut sacri habent canones aliquando
personarum: regulariter vero ecclesiarum ac fabricarum competit.
Sed et qua deuotione: quouque ordine baptismi ceteraque
a presbiteris conferantur sacramenta: cura ei pertinet.
Hic ex singulari prerogativa absente episcopo missas
solennes in ciuitatibus celebrat. sacerdotesque ad missas et
diuina officia decantanda deputat. **H**ic largo nomine
prelatus licet ruralis nuncupatur. magna certe dignitas:
cui magna committuntur. **V**erum quanta sit huius officii et
statu caluitas. quanta afflictio. quantum periculum: ex eo conspici
libet. quod ipse archiepiscopus quam maior presbiteris nominatur
nomen solum retinet: rem autem ipsam diu perdidit.
atque utinam ceteris presbiteris non minor esset vita
et idoneitate: ipse qui gaudet nominis maiori.

Maiores sūt ut p̄tatem exerceāt. nō q̄dē in recludiē
et huilitate: s̄ in rapinis supbia et abusione sac̄ est
arciḡsbiteri nomen: s̄ exercēs p̄fanus. clarus titulus.
obscura res. **M**agna ēte calamitas est ex dulci fauo
amaritudinē fundere. **V**isitat arciḡsbiter: q̄ plerūq̄
visitādu s̄et. cōrigē p̄tendit: q̄ ad vitia tēdit. etiā
visitat: ut eas spoliēt nō ut ornet. fabrīce curā gerit: s̄
domus sue nō muroꝝ tēpli. **N**ū s̄ q̄s p̄p̄a p̄mōreat
suscitabo pastōrē q̄ delicta nō visitet. **Q**uod de q̄ si visi-
tāt nō q̄dē i virga iniquitatis subditoꝝ. a in verberib̄
p̄tā eoz. n̄ ea visitacōe q̄ scriptū ē. req̄rā oues meas:
et visitabo eas sic pastor visitat oues suas: s̄ visitāt
bursas. palpāt delicta q̄ mēto audiēt: vos displistis
gregē. deiecastis eos & non visitastis. quod crassū est
cōmedistis. q̄ infirmū non visitastis. quare inquit
p̄pheta visitabo p̄uaticacōes syon. **E**t itē visitabo
sup viros defixos fecib̄ voluptatis videb̄ & auaricie.
Qui igitur habet aures audiendi audiat. & in tātis
periculis p̄stitutus sit cautus. agat iuxta eius officio
incumbentia: et vitabit cuncta discrimina nocentia.

Cap̄lm xix. de prerogatiua & magna vtilitate officij
canonicōꝝ. & quanti sit honoris et reputationis. et
quid eis p̄gтуat. **D**emū de innumeris huius status
oneribus & afflictionibus defectibus et periculis.

Canonicus sic honestū h̄t nomē: sic saluberrimū
in etiā mīsteriū gerit. dictus est. n. a canone vel
regla q̄ cūcta ordinat & dirigit. **C**anonicī itaq̄ t̄glati
et disciplinati dicunt. quippe q̄ sua electōe regulatiōe
ac disposiciōe ep̄s eligit. q̄ est vertex et norma cōlibet
eccl̄ie. q̄ & scōm sacros canones cūctoꝝ ē p̄ordinatoꝝ.
Nec ab re sancti patres canonicos p̄siliarios ep̄sopi
fore decreuerunt. quare i corpore reipublice cordi recte
comparant. **N**āz veluti a corde i corpore naturali est vita

et regimē sic a canonicis ep̄m eligētibz et ei cōsulētibz:
regimen et oīem pene in ecclesia agendorz regimen et
directio p̄cedit. **Q**ue res agit ut nō pua sit canoicōz
honoris et tituli p̄rogatiua. q̄ primū in ecclia gradū
eligūt sibi et dirigūt. q̄re h̄modi status et vite forma
non mō honoris: s̄ et emolumenti in dei ecclia plimū
habet. **D**emū hic viuendi mod⁹ trāquill⁹ atq; secur⁹
admodū est: nullam cure aīaz sarcinaz h̄ns. q̄ fit ut
minoz docēne atq; etatis idoneitas eis sufficē videat̄
Quod q; libertatis obtinet satis. nec ad sacros artat̄
ordines. quippe quibz ad seculū redire et sub sancto
uiuē m̄rimonio libet. **V**ex h̄ vite mis̄ias cruciatus
et defect⁹. calamitates ac picula tuipse audi: q̄ tā libent̄
h̄ status dulcia auscultasti **I**n p̄mis itaq; canonic⁹
q̄ ut ais nomen a regula traxit: an sub regula uiuat
oro considera. atq; hic repete que supra d̄ ep̄is et cetis
clericis in cōmuni diximus. xij. h̄ libri cap̄lo. **D**emū
quo pacto canonic⁹ a regula dicat̄ ignoro: q̄ canoic⁹
et sub regula nō uiuit. q̄ ut cetera taceā scdm̄ regulas
canonicum: plures prebendas obtinent. et vnus ipse
plurimoz forsan melioz loca occupat: quippe cū non
satis est ut vnus seruiat: dānabiliter m̄toz seruitia
intercipit. **D**enum quanto liberiores sunt canonici:
tanto licenti⁹ in plima debacant̄ vitia. nec vna vni
sufficit muliercula. nisi retentam ī domo habeat ut
vxoꝛē. concubinas vō et adulescentulas q̄rū nō est nū̄s.
Sed et quō sub regula viuāt non video: q̄ ep̄is non
obediūt. resistūt. sepeq; ī eos cōspirāt. armaq; mouēt.
atq; ne iuste ab ecclesie p̄ncipibz puniant̄: iniuste se
p̄ncipibz seculi federant̄: s̄ et famulant̄. **E**t ut paucis
agam. in tribus locis canonici versat̄ officiū: ī altari
videlicet: ī choro. ac in cap̄lo. **I**n altari inq; reuerētia
exquiri. **I**n choro hoēstas et dīnoꝝ deuota decātacō
In ca. moꝝ correctio. ac agendorz vnitas et utilitas.
p̄ his canonici in altari irreuerentiā vendicāt. ī choro

dissolutiōes. i caplo lites. **A**d altare inq̃ irreuerentē
accedūt. q̃ vt ait **H**ugo licz ablutis maibz lota facie
albis vestibz appropinquēt: tñ pūso ope. polluto ore.
immūdo corde: xpi corp⁹: sac̃ vasa ptingē nō erubescūt
Deniqz ad altare accedit elat⁹ ad humilez. iratus ad
mitē. crudelis ad clementē. **A**ccedit huus ad dñm nō
caltatis supne amore: s̃ pdēdi corp⁹ al' stipēdij timore
nō deuotōe: s̃ coactōe. **A**ccedit tursus turbat⁹ ab aliq̃
aut alios turbās. **A**ccedit inq̃ canonicus ad altare
van⁹ curiosus voluptati subdit⁹. **A**ccedit ad mensā
xpi: nō nisi aliq̃d t̃pali⁹ accept⁹. s̃ vez est qz accessit
ad ihm **P**etrus: tñ accessit ⁊ iudas. s̃ q̃ pacto deuote
accedēt: q̃ legē dñi nec sciūt nec discūt. **V**acāt. n. otio
et smessacōibz. nō libris: nō stēplacōi: nō vtili aādī
studēt. tēnis inhiāt. t̃palia sapiūt. assidui i plateis.
in ecclia rari tardi ad p̃dicandum. parati ad leporis
vestigia inuestigandū. velociōes ad congregandos
canes: q̃ ad alendos paupes: plures illis ad mensam
seruiūt: ad missā nullus. **C**ifus eoz calice preciosior.
equ⁹ missali calor. cappa eoz casula pulcrior. camisia
delicatioz alba. **N**on igit eoz sacrificijs deus placat:
s̃ indignat. qz scriptū est oī iusti impinguat altare.
depcatio impij nō liberabit eū. **E**t itez. spreuit dñs
altare suū p̃t iniquitatē mīstrantiū. **R**ursus q̃litte
in choro vident̃ discutiendū ē. vbi tāto deteriores in:
hoēstiozesqz canoici regūt: q̃nto hoēstiozes ēē debēt.
vbi mēte vagi. attoniti ocul. habituz dissoluti. p̃spi:
ciūt per cācellos nō paupculas. s̃ mulierculas. aliud
cantāt. aliud cogitāt. **I**n choro s̃ corpore. in foro sūt
mente. mane i theatro. sero i ecclia. ibiqz nūc int⁹ nūc
foris exeūt inq̃eti. psalmoz verba nō p̃nūciāt: quibz
cātare pudori existimāt. qz si verba aliquāto p̃ferūt:
epz sensū nō attendūt. nescientes illud **G**reg. qz vox
psalmodie cū ex cordis deuotōe agit: deo p̃ intecōem
mentis giungit. **A**lij cantant: s̃ nō qz libri habeant.

cantant ut placeant pplo magis q̃ deo. tāta q̃buldā
leuitas ē vocis: q̃nta ⁊ mētis. frāgit vocē q̃ nō frāgit
volūtātē. seruiat p̃sonantiā vocū nō morū. quibz ait
greg. q̃d p̃dest dulcedo vocis: si adest aspitās mētis
Tandē cātant nō cū dauid iux̃ arcā dñi: s̃ in palacō
cū herodiade ut placeat discumbentibz. **M**erito igit̃
chorus eoz nō exultacōis: s̃ deplozacōis effectus ē. ut
dicē cogant̃ cū **I**eremia. versus ē inq̃t ī luctū chorū
nr̃. Sed q̃d h̃ec. **V**ereor ne vez sit canonicos nr̃i t̃p̃is
fructū nō facē suos. cū pl̃imi chorū nō eēnt ingressuri:
nisi aliq̃d extorq̃rēt. **A**lij vnice intēssentes hore: totiū
diei emolumenta rapiūt. **A**lij sterilibz officijs sterile
exhibēt obsequiū. p̃iguiora vō officia frequētāt. **A**lij
falso infirmant̃: ut distribucōes p̃cipiāt. ⁊ in domibz
dilitescāt. **A**lij ut ita dixerī infortūata hora q̃ int̃sūt
nō dīnoz decātacōi: s̃ seculariū negociacōi: nec dīnis
officijs: s̃ hūanis p̃mercjs: n̄ oīoi: s̃ vane p̃fabulacōi
vacant. **D**eniq; ad capl̃m canonici accedūt sed ut
litigent. ut p̃chdoloz vbi litigia sopiri deberent: ibi
nascantur. ibi culpa augeatur: vbi deleri debuit. ibi
discordias gignūt. p̃tes p̃stituūt. **E**t ut paucis agā
q̃tiēs canonicū capl̃m ingredit̃: totiēs domū p̃iurjs
redit. p̃ce. n̄. aut p̃cio. odio. fauore ā timore longe
aliud p̃sulit: q̃ aut p̃scie aut ec̃ie vtilitas exposcunt.
ibi nō modesta discussio: sed clamorosa cōfusio. fitq;
capl̃m officina discordie: cū esse debuit m̃r cōcordie.
Congregant̃ nō ut se corrigant: s̃ detrahāt. nec fit de
aiabz sermo: s̃ ipsi loquunt̃ de extrinsecis. ducūt ad
capl̃m oues ⁊ boues. **E**t ut paucis concludā. ibi nec
Maria locū h̃t: nec **M**artha cōpescit. q̃ n̄ bona actio
vētilat̃: nec **M**arie silentiū custodit̃. **T**aceo de electōe
ep̃oz. in q̃ caro ⁊ sanguis ac māmōna iniquitatis lōge
pl̃z possunt q̃ ordo iustitie ⁊ vnitatis. **C**ū vō capl̃m
canoicos creat ā cet̃a p̃fert beneficia nō ad merita: sed
ad volita dirigūt vota sua. nec ad lōgioza obsequia

sed propinqua trahunt commercia. Veluti vnus ex sanctis
ecclesie doctoribus non tam eleganter quam faceret in ecclesia argentina
accidisse refert. In ea. n. cum de offerendis ecclesie in ea ecclesia
vacantibus prebendis non bonum discordarent. alio nepotem
puerum: altero filium: altero ignobilem fratrem nominantibus.
Quidam romanus inibi canonicus asellum quod plusquam .xx. annis
ei seruierat nominauit. asserens in conscientia: quod propter diutina
seruitutem quam asinus ecclesie fecerat: dignior curis nominatis
erat. Quis igitur ea omnia intellegens iocundus tranquillus aut
securus esse potest: Et ut inquit Bernardus. quis in tantis periculis
constitutus ac tantis bonis destitutus: non intus urgetur. non
vixit non cruciatur: Quis igitur habet aures audiendi audiat.
et intus tot miseras laqueos et pericula sit cautus. viuaturque
sub regula quam a regula nomen accepit. Non. n. timebit
eterna supplicia: si studebit vitare secula vitia.

Ca. xx. de preeminetia natiuitate et utilitate officii sacerdotum
curatorum. rectorum curam animarum habentium. Demum de plurimis
huius status laboribus et calamitatibus defectibus et periculis.

Rectoris curatique sacerdotis eximia est dignitas atque
preclarum. saluberrimumque misterium. Habet. n. in primis
illum familiarissimum atque salutiferum ad veri corporis christi
accessum assiduum: in quo est redemptio vita et salus nostra.
Demum quanti honoris et emolumenti temporalis huius ecclesie officium
existat: beatus Augustinus. patenter insinuat. Nam illud apostoli
exponens. presbyteri qui bene presunt duplici honore digni
habentur. sic ait. presbyteri qui bene presunt vita et doctrina:
digni certe habentur a subditis duplici honore. scilicet ut
spiritualiter eis obediant. et exteriora bona ministrent.
Nec solum honore sublimi premiari debent: sed et tremore.
ut non contristantur indigentia sumptuum temporalium. et
gaudeant obedientia spiritualium. Demum ex eo rectoris et
curati dignitas honor et utilitas comprehenditur. quoniam ut
inquit Gregorius nazanzenus. spirituale est eius officium:

mediatorē esse ppli apud deū. **V**nde **R**abanus. non
qualiscūq; dignitas sacerdotū est. **H**uic. n. sorte datū est:
ut mediator sit int̄ deū ⁊ hoīez. ut p̄ eos gen̄ hūanū
creatori recōciliet̄. **A**dde. hic p̄ pplō orat. hic sordes
eīz abluīt. hic vice xp̄i p̄c̄ta ꝑdonat. hic claues regni
celoz penitētibus aperit. hic baptis̄mū quo xp̄i noīe
censemur ⁊ ei ꝑiungim̄. ceteraq; mīstrat saluberrima
sac̄menta. ut merito de illo dici possit qđ scriptū ē. qđ
ip̄e ꝑmedit p̄c̄ta pplōz. **S**upest ut h̄z officiū calāita-
tes. afflictōes. defect̄ ⁊ picula succīde narrem̄. quoz
p̄līma in xij. h̄z scđi lib̄i cā. deseruimus. cū in ꝑmuni
clericoz oīm misērias. onera et labores tetigim̄. ⁊ et
illis nōnulla addenda sūt. q̄ inesse ceteris eccl̄iasticis
officijs dixim̄: presertī cū de canoīcis egim̄. **P**arua
tñ ex multis singulariꝝ eis cōgruentia afferemus. ut
vnusquisq; nisi mente obcecāt̄ existat: facile h̄z vite
formule calamitates ⁊ picula ꝑspiciet. **S**ateor igitur
sūma est dignitas. sūmus honor curaz aīaz habere.
qđ ex eo facile ꝑspiciāt̄. qm̄ sūma est hōis ꝑrogatiua
corpoz. rerūq; quibus nō pax aīe prestant regimen
gerere. **S**ed oro ꝑsideret rector qualis ip̄e debeat esse.
qui cet̄os regendos imo corrigendos suscipit qđ tāto
est piculosiꝝ: q̄nto pauci sese corrigāt. **A**ttēdat curat̄
vires suas q̄ aīaz sarcinaz sup humeros p̄ortat. **N**ō
enim teste **C**risostomo dignitas. nō officiū facit sac̄-
doteꝝ: sed sacerdos officiū. nec loc̄ sanctificat hoīez: ⁊
homo locū. **I**deo subdit. qđ malus sac̄dos ā rector de
suo mīsterio crimē acq̄rit: nō dignitatē. q̄. n. alios pur-
gādi curā suscipit: alijs sc̄tior purgatioꝝq; esse debet.
Vnde idēz **C**risol. magna est ꝑfugio. magnū piculū
sacerdotū: qm̄ laici inueiunt̄ fideliores eis atq; iustiores
Quō aut̄ nō erit ꝑfusio. illos ēē infeliores subditis: q̄s
etiā eq̄les esse ꝑfusio est. **S**ed int̄ cetera ī eo sacerdotū
curatoꝝ imminēs piculū versat̄. qđ non modo sua: ⁊
ut ait ꝑsidorus populoz iniquitate dānant̄. si eos aut

ignorantes nō erudiūt. aut peccātes nō corrigūt. qđ
et beat⁹ Greg⁹. testat⁹. ait. n. qđ sacerdos causa est ruine
ppli. **Q**uis. n. se pro ppli peccatis intercessor obijciat: si
sacerdotes qđ eam curā hñt grauiora pmittant: **Q**uare
merito gñissimo supplicio sñ destinati. sñ. n. eo dē teste
Greg⁹. veluti aque sacri baptismatis. qđ pēta baptiza-
torū diluēs: illos ad regnū celoz mittit. ⁊ ipa ī cloacā
descendit. **Q**ui. n. alioz delicta in se suscipiūt: nō tñ
suaz qđ alioz vitā inspice debent. qđ quoz sudoribus
viuūt. quoz sangne laute pascunt: dignū est ut eoz
culpīs plectant⁹. **H**ic idē greg⁹. qđ de oblatōib⁹ fideiū
viuūt. qđ illi p peccatis suis obtulerūt. si pmedūt et
tacēt: eoz pculdubio peccata māducāt. **Q**uare nō tā
rectoz dignas extollēda ē. qđ illoz piculū deplorādū.
qđ bernar. sūmis ciulatiōib⁹ lacrimat inqens. **E**gressa
est iniquitas a sacerdotib⁹ tuis dñe. qđ vident⁹ regē pplm
tuū. nō est iam differētia. ut pplus. sic ⁊ sacerdos. **H**eu
heu dñe de⁹ qđ ipi sñ in psecucōe tua pmi qđ vident⁹ in
ecclia tua pplm regē. **Q**uis. n. aīaz rector int⁹ nō affli-
get: cū sciat curā subditoz suo piclo suscepisse: **D**e qđ
scribit sapiēs. defixisti extraneū manū tuā illaqatus
ex verbis oris tui. **Q**uis est curat⁹ aut rector qđ infir-
metur. cū infirmo subdito: **Q**uis cum scandalisato
vzit: **Q**uis cupit fieri pro fratre anathema ⁊ subdito:
Quis ponit aīam suā pro subditis: **Q**uis curat⁹ est
samaritan⁹: qđ ligat vulnera subditi: **Q**uis facit secū-
miā: **Q**uis ducit eū ī stabulū eccliaz dei: **Q**uis reddit
que vltra ei nēcia sūt. qđ vtinā vite nēcia nō auferret:
Quis curatus hodie est alter **I**oseph qđ frumenta in
egipto diuidat. cum sint pmpuaria eozum plena:
Quis liberat paupem a potente. ⁊ inopē cui non est
adiutor: **Q**uis rector est hodie merentiū consolator:
Quis ut alt⁹ **J**ob de vellerib⁹ ouīū suaz imo ecclie
calefacit paupes: **Q**uis viatorib⁹ hostia apit: **Q**uis
curatoz dicē poterit cū **M**oysē. tu scis bene quia nec

asellū nec qđ aliud acceperī ab eis nec quēq; afflixerī:
Quis cū samuele audaci aīo dicet subditis loq̃mini
corā dñō ⁊ corā xpō eius: utrū bouē cuiusq̃m tulerim
aut asinū. si quēpiā calūniatus sū. si ob p̃ssī aliquē. si
de manu cuiusq; mun⁹ accepi illudq; restituā vobis:
Quis cū Ambrosio vasa sua p̃flat: ⁊ dat captiuis et
paupib⁹ **Q**uis cū paulino nolano ep̃o ut inq̃t greg⁹.
p̃ redimēdo filio parrochiane vidue. mitrā ⁊ baculū
et indumēta pontificalia vendit: **S**ed ēte iāz mutat⁹
est color optim⁹. ⁊ disp̃si sunt lapides sanctuarij. qui
merito s̃t ec̃iāz redtores q̃ disp̃si s̃t. nō solū ī plateis: s̃
in capite plateaz. q̃ publice hōzari volūt ⁊ imāgie
sc̃itatis. in q̃b⁹ nō est virtutis existentia n̄ veritatis.
Sūt. n. fermento phariseoz qđ ē p̃pocis saginati. q̃
mesto vultu cū fletu ad altaria dñi virtutū accedūt.
in q̃b⁹ sp̃ūsc̃tus nō habitat. q̃ vt inq̃t scriptā effugiet
fictū. merito repellit eū dñs et munera ei⁹. q̃ nō vero
corde accedūt. **Q**uos pulcre malachias signat. op̃ie
batis inq̃t laccimis altare domini. ⁊ fletu et mugitu
gembatis. ut vos popul⁹ sacrificaret. **E**t ut paucis
multa pertingam. solum eis curati ⁊ redtoris nomen
relictum est. cura ipsa atq; regimen perijt. **D**eficit eis
pietas. mansit auctoritas. q̃ galli erāt: castrati effecti
sunt. canes nō valentes latrare. redtores plebiū vacce
samarie sunt. ⁊ ditati nō mugiūt. nec via regia gra
diuntur. **N**ij ut dicit **B**ernar. nō tāz facile optarent
honores: si cure p̃siderarent labores. **N**ec modo ea q̃
diximus pericula redtores ⁊ sacerdotes comitant: sed
alia cōtra ordinis et officij sui naturā damnabiliter
amplectunt. **S**ūt. n. inuidi ⁊ inobedientes sup̃iorib⁹
q̃b⁹ inuidēt ⁊ detrahūt. **R**ursus nouū curati facin⁹
cōmittūt. **N**ō. n. contentant ceteris redtoribus viuos:
sed mortuos subtrahere parrochianos. pcurant enim
sibi in testamētis aliqđ relinq̃. **T**aceo q̃ sacramentū
penitentie mīstrantes in ip̃m sacramentū cōmittūt.

Imponūt. n. penitentibus missas. q̄s ipsi pecunia se
celebratōs pollicent. peitētias nō discretas imponūt.
nlli s̄ illis casus reseruati. certati om̄s de oibz absol-
uūt. missas et cetera eis incūbentia p̄ defunctis onera
nō p̄soluūt. celebrāt nō recōciliati. vocati p̄fessiōes nō
audiūt. p̄lexq̄ sine sac̄mentis subditi eoz negligētia
moriunt. admittūt excoīcatos ad diuina. nō p̄dicāt
p̄plo: s̄ a p̄plo p̄dicant. Quo. n. pacto p̄dicabūt: q̄ l̄ris
opera nō dederunt: Aut quō alios docebit: q̄ nullus
docuit. Sed vez ē illud celestini in q̄dā ep̄la qđ ante
Hiero. dixerat. q̄a abiectissime artes addiscunt. solū
sac̄dociū viliē est qđ ante sumit q̄ addiscit. auidius
querit q̄ cognoscit. faciliē tribuit: cum tñ difficilius
impleat. Deniq̄ rectores aīaz facti sunt corporoz suoz
crassatores. imp̄guati. n. dilatati et incrassati. buttas
rubentes habentes. diuersis epulis saginati facile ut
inq̄t **H**iero. spumāt i libidies. Sed qđ t̄az p̄fundiorie
loquim̄ de vinolentia. de crapula ac ceteris gule irri-
tamentis sac̄dotū et alioz q̄ eccl̄astico noīe censent:
Qui aiunt p̄medam? et bibam? et moriam̄. q̄ viuūt
ut comedāt. quoz de? venter est. q̄ ventri vacant. et
ad ventrem ut ad eoz sūmam felicitatē et finē cūcta
ordināt. nec eis satis est vti cibis q̄ in ea qua degunt
patria nascunt: sed deū et naturā emendāt. Nā vltra
marinis et fozensibz vinis. ac cum magnis impensis
adductis ferculis saginant. quibus non vna sufficit
puīcia diuīnitate vinoz letant. nō p̄siderātes. q̄ vniē
vini potus patriarchā **N**oe p̄ sexcentos ānos sobriū:
temulentū fecit. et ut **H**iero. in quadā ep̄la ait. **L**oth
per ebrietatē insciens libidini miscuit incestū. et qđ
dictū mirabile ē. quē sodoma nō vicit: vina vicerūt.
Sacerdotibz enim lex p̄hibet vini vsum: sed et cetis
qui p̄sunt ne obliuiscant iudiciotū dei. modernis
vero sacerdotibz et eccl̄ie mīstris longe magis mera
abhōrenda fozent. quibus dignitas honorabilior est.

et opatio sc̃ior. q̃s vinolentia ac ipsa exq̃sita epulaz
audivitas. m̃steriũ vilificat. p̃sonas dehonestat. q̃u-
sac̃oz c̃erpant. ⁊ postremo cetis lasciuiẽdi causã p̃bẽt
Teste. n. greg̃. cũ maiores voluptati c̃eseruiũt: nimir
minozibus lasciuię frena laxant̃. Taceo omemorari
dilectã ab eis philargiã id ẽ amorẽ pecunie. plurimi
certe eoz aux sitiũt. aurũ bibũt. ut consequent carni
et sang̃ni. Rẽctores moderni nõ pastores: s̃ raptores:
ouium tonsores. non ad viridia pascua ductores. nõ
piscatores: sed negociatores. nõ dispensatores bonoz
cruicifiri: s̃ voratores. sic sua falso querũt: ut que vera
sua sũt pdãt. p̃ pecunijs celebrãt. corpus xp̃i vendũt
cum iuda. de m̃amona iniquitatis sacramẽta m̃strãt.
Vereoz satis an rem sac̃menti conferant. sacra emũt.
sacra vendunt: s̃ gr̃am non infundũt quã nõ habẽt.
aiunt nihil accipim̃ gratis. nil dam̃ gratis: dicẽtes
qđ op̃arauimus vendimus. q̃ mercatores pati sunt
vendẽ q̃ carius ipsi emerunt. s̃ his lucz est in bursa.
dãnum in p̃scia. nulla in eis grauitas. ⁊ ut ait canõ
nihil i eis defendit industria. Sed audi q̃ acerbe eos
p̃minat ecclesia quã offendunt. Ipsa. n. clamans ad
sponsũ ait. duplici p̃tricõẽ cõtere eos dñe deũ noster.
q̃ tanta rapacitas. tanta p̃teruitas. tanta segnicies.
duplici eos pena p̃terit anima ⁊ corpe dũ hic egere ⁊
in labore inutili viuẽ. ⁊ bonis suis gaudere nõ sinit.
tandem gehennã vsq̃ p̃ducit. Qui ergo aures habet
audiendi audiat ⁊ int̃ tot picula positus: viã querat
securitatis. q̃ tam p̃pinquũ est discrimini tẽpestatis.
narrata pericula non pauebit: si curam subditorum
digne tenebit. Paucula certe de cũctis ec̃iastici statũ
dignitatibus officijs ⁊ ordinibz enarrauimus. dulcia
parit̃ ⁊ amara tãgẽtes. Quare iam faciem̃ finem. q̃
finis nõ esset: si quis conaretur plene narrare. cũctas
miserias ⁊ labores. aculeos et picula h̃ status videt̃
pontificalis et sac̃dotalis. Veruntñ ne q̃s ista legẽs

ex tāta mltitudine laboz ꝛ pñitate piculoꝝ statum
ecclasticū pfectū et dignū. aut reprobet aut damnet:
intelligat sane p dicta vera ēē d illis ep̄is ꝛ clericis. q̄
male negligent ꝛ pfundozie curā pastoralē gerūt q̄bo
predicta ꝛ maiora picula pata sūt. Si tñ digne admi-
nistꝛat: eo maiora gl̄ie p̄mia hñt destinata. Et h̄ est
qđ paucis verbis dicit Aug. qđ nihil piculosius. aut
dānabiliꝝ in h̄ scđo ep̄i ꝛ p̄sbri officio: si pfundozie
agañ. sicut nec beatius ꝛ deo acceptius: qđ si eo moto
militet q̄ impatoꝝ n̄r iubet. Itaq; nō est piculum in
statu: h̄ abutentibꝝ statu. nec est reprobacō ī dīgtate:
sed in deturpantibꝝ dignitatē. in qua nimirum si sit
multitudo laboz: vbi ē excellentia honoz ꝛ p̄mioꝝ.

Ca. xxj. de scđo statu spūali videlicet religiosoz. ꝛ de
motiuis ꝛ auctoritatibꝝ ad pbandū statū ecclasticū
ordinis simplꝛ preferendum esse statui religionis. et
p consequens ecclasticū ordinē esse preeligendum.

Superest agere de scđo statu spūali videlicet reli-
giosoz. ꝛ p̄mo adducunt rōnes ꝛ motiua ad
pbandū statū ecclasticū simplꝛ p̄ferendū esse statui
religiōis. ꝛ p̄sequēs videt. qđ ep̄i ꝛ ministꝛi eccl̄ie in
dīgtate ꝛ p̄fectōe statꝝ sint religiosi p̄ferēdi. P̄rio
enī illud apte p̄bare videt Hiero. Naz et ad rusticū
monachum sic inq̄t. viue ī monasterio: ut clericꝝ esse
merearis. Et itez aliꝝ sapiēs: vix bonus monachus
mediocrē clericū facit. Et iterū ad heliodorū. alia est
causa clērici: alia monachi. Clerici oues pascunt: ego
pastoz. illi de altari viuūt: ego ut securis q̄si ad radicē
arboris infructuose poit: si munꝝ ad altare nō offero
Et itez. mibi añ p̄sbitez sedē nō licet. Illi si peccāto
licet me tradē sathane. Vides gō dīgtatē ꝛ excellētiā
clericoz super monasticā vitā. Deniq; q̄s dubitat
bonum publicū preferendū esse p̄uato: Constat aut

clericorum et prelatorum vitam magis populo fructuosam fore quam
religiosorum. ut. n. dicit gregorius. nullum deo magis accepta-
bile est sacrificium. quam zelus animarum. Clerici ergo cum magis
fructificent. merito ergo eorum statum monasticæ vite preferendum
est. qui proprie duxerunt salutem intendit. Deum vero non hesitat:
quoniam helias longe perfectior fuit quamcumque monastico viro.
quod ex eo maxime constat. quod christus iohannes qui inter natos mulierum
alius non fuit maior in perfectione eum inducit. dicens in euange-
lio luce. ipse preibit ante illum in spiritu et virtute helie. Et
item in mattheo dicit. si vultis scire. ipse est helias. Super
quo verbo crisostomus pulchre ad propositum loquens. si tale aliquem
mihi adducas monachum: qualis ut ex aggregatione dicam
Helias fuit: non tamen illi respondendus est. qui tradit populum et
multorum peccata ferre impulsus: immobilis perseueravit et
fortis. Non autem sicut ecclesiastici et prelati: qui populi salutem propter
student. Sed nec illud obmittendum est. quoniam cui amplius
committitur: ille magis mereatur. si bene ministrat: quam ille
cui minus commissum est. Constat tamen quod viris ecclesiasticis
et prelati amplius est commissum: quam monasticis viris.
Accedit quoniam perfectio seu sublimitas alicuius status non
acquiritur sine caritate iuxta illud. si habueris omnem
scientiam et fidem. ita ut montes transferas: caritatem autem
non habeam: nihil sum. Constat tamen caritatem proximorum
magis inesse clericorum statui: propter animarum curam quam
habent. Preterea si meritum utriusque status considerare
liber. illud verissimum est. quoniam meritum hominis consistit in
liberato innocentibus de manibus fortiorum et tyrannorum. in
quorum persona dicebat Iob. stererem malos ab iniquo. et
de dētibz illis aufererem praeda. Quod magis fit per statum
clericorum et prelatorum: quam monachorum. Vnde hieronimus. ad
paulinum ait. quod sancta simplicitas solum sibi prodest. Et
quanto plus edificat ecclesiam dei ex vite merito: tanto plus
noceat si contradicentibus non resistit. Deum magnitudo
meriti consistit in magnitudine conatus. ad vincendum
magnam promptitudinem et incitamentum ad faciem. quia

inquit ecclesiasticus. perfectus et bonus est. qui potuit transgredi
et non est transgressus. facere mala et non fecit. Talis ergo
magistro conatus potius est in statu ecclesiasticorum: quam religio-
sorum. Possent in hac re plura adduci. sed breuitatis gratia
predictis rationibus contentor. quibus quidam probare videntur episcopos
et ceteros ministros ecclesie in statu et dignitatis eminentia. et
perfectioe preferendos esse religiosis. et per consequens ecclesiasticum
statum esse perlegendum. Verumtamen quod tenendum sit in sequentibus
capulis explicabitur.

Ca. xxiij. de prima comparatione horum duorum statuum. videlicet qualiter
huius duo status clericorum et monachorum se habent alter ad alterum
comparatus. et quis eorum sit simpliciter eligibilior quantum ad eminē-
tiam et perfectionem status. ac etiam vite et sanctitatis.

Considerandum tunc rursus accipit atque discutiendum. qualiter
huius duo status seu viuendi modi ecclesiasticorum videlicet
et religiosorum. inuicem se habent alter ad alterum comparatus.
respectu eminentioris vite et perfectioris status. In quo
articulo licet plura dici possent: breuissime tamen et sub
quodam epilogo dicendum est secundum scriptorum doctorum sententias
illud esse verissimum. videlicet episcopos non solum ceteros omnes
ordines et ministros ecclesie militantis: sed et cunctos religiosos.
et regulares viros perfectiori modo representare apostolos. et
ideo super omnes eminentiores et in perfectiori statu
fore. Nam manifestum est. quod episcopi succedunt apostolis
in regimine ecclesie. Vnde paulus ad eos ait. attendite
vobis et vniuerso gregi. in quo spiritus sanctus posuit vos
episcopos reges ecclesiarum dei. quam acquisiuit sanguine suo. Pro qua
re aptius declaranda presupponendum duximus. quod quatuor
principaliter et singulariter fuerunt collata apostolis a christo. et
episcopis eorum successoribus. quae magna in eis excellentia: et status
perfectio designatur. et in quibus episcopi apostolis succedunt. et
eos praeteritis imitantur. Primo virga potestatis in
sulceptione temporalium stipendiorum. Vnde in mattheo legimus
Precepit eis ne quid tollerent in via: nisi virgam: ut

noie virge p̄tatem a x̄po receptaz: de recipiēdo t̄palia
stipendia intelligam⁹ h̄m Aug. Sc̄do clauēs ī iuris-
dicōe adm̄stracōis sac̄mētoz. Vnde ait x̄ps Petro.
tibi dabo clauēs regni celoꝝ. Tercō data ē insufflacō
sp̄ūs in remissioe p̄ctoꝝ Vnde apud ioh̄em legimus.
insufflauit ⁊ dixit. accipite sp̄m sc̄m. q̄z p̄cta remise-
ritis ꝛc. Sup̄ q̄ verbo Greḡ. inq̄t licet intueri inq̄ntū
culmen gl̄ie p̄ducti s̄t apli: ut vice dei quibusdā p̄cta
relaxent. quibusdā retineant q̄z nūc in ec̄cia ep̄i locū
tenent. Quarto data est dispticō linguaz ī p̄dicacōe
vbi dei. ut ī actib⁹ ap̄loꝝ legim⁹. q̄ apparuerūt aplis
disptite l̄ngue ad p̄dicandū verbū dei. In his ergo
quatuor ep̄i ap̄los excellentiori mō rep̄ntant. q̄ q̄cūq̄
religiosi. ⁊ ideo s̄t in p̄fectiori statu. Adde q̄ntū p̄pter
votū p̄petue cure ouiu suaz. vsq̄ ad aīaz ⁊ sanḡnem.
In q̄ re p̄fectiori mō ap̄los rep̄sentāt: q̄ oēs religiosi.
Qd̄ votū cure aīaz in p̄secracōe sua fecerūt vouētes
aīas suas ponē p̄ ouib⁹ suis. in q̄ voto tā excelle cal-
tatis oēs religiosi excedūt. q̄ teste redēptore. maiorē
caritatē nemo h̄t: q̄ ut aīam suā ponat q̄s p̄ amicis
suis. Sūm⁹ ḡ grad⁹ p̄fectiōis ē ī ep̄is. q̄ eoz diḡtas
p̄fectā caritatē iā acq̄sitā: requirit non acq̄rendā. Si
vero seculis ep̄is p̄sbtos ⁊ ceteros ministros ec̄cie ad
religiosos p̄pare volūt: h̄triplicit̄ p̄siderare ⁊ intelligē
possum⁹ Primo quantū ad h̄uani conat⁹ volūtātē
Sc̄do q̄ntū ad opis q̄litatē. Tercio q̄ntū ad vtri⁹sq̄
stat⁹ q̄ditatē seu p̄mitatē. Primo mō p̄fert̄ cp̄z opi
vl̄ stat⁹ statui ex volūtate op̄atis. Qui. n. p̄mptiori
volūtate et cū maiori conatu facit op⁹ ad qd̄ tenet:
maioris p̄fectionis et maioris meriti est. Si ergo isto
modo opera religiosoz ⁊ p̄sbiteroꝝ adinuicem
compent̄nce: rtū est. que opera sint maioris meriti ⁊
maioris p̄fectionis. quia planū est. q̄ illoꝝ opera
maioris meriti ⁊ p̄fectionis sūt: qui cum p̄mptiori
voluntate et cum maiori conatu ipsa operant̄. Sc̄do

vero mō quantū ad opis q̄litate: uirginitas p̄ponit
coniugali vel uiduali p̄tinentie ī bono. In malo vero
homicidiū p̄ponit furto. Similit̄ vita actiua p̄ponit
cōtēplatiē. q̄ fructuosior. Cōtēplatiā vō p̄ponit actiē.
q̄ merito maior et p̄fectior. h̄m q̄ modū p̄pando aliq̄
opa particulāria q̄ faciūt p̄sbr̄i: s̄ p̄fectiora aliquibz
opibz particulāribz: q̄ religiosi faciūt. sic magis ē intendē
saluti aīarū: q̄ ieiunare: q̄ silentiū tenē. Et aliq̄ opa q̄
faciūt religiosi. p̄fectiora s̄ quibusdā opibz: q̄ faciūt
p̄sbr̄i. Et ita isto mō habent se sic excedēs et excessa
Sed tercio modo p̄pando opera religiosorū ad opera
p̄sbr̄itorū in ordine ad p̄mā quiditatē et radicē a q̄
p̄grediunt̄. puta ī ordine ad radicē illam q̄ religiosi
totam eorū vitā deo vouē. et se et sua in xp̄i obsequiū
perpetuo tradiderunt: longe sunt p̄fectiora quocūq̄
singulari ope p̄sbr̄itorū Et eodem mō in p̄fectione
vita religiosorū ad vitā p̄sbr̄itorū p̄pāt: sic infinitū
ad finitū. ut dicit Anselmus in libro de similitudinibz.
Quāuis enī in bono abstinentia sumptōi cibi p̄ferat̄:
sumē tñ cibū cum aliq̄ p̄p̄ caritatē p̄ferē abstinentie
In malo vero quāuis ad vltteriū p̄ferat̄ furto: furari
tñ gladiū ad occidendū est grauius q̄ adulteriū. Sic
quāuis p̄sbr̄iteri in aliq̄ particulari ope possint p̄ferri
religiosis: ex adiūcta tñ radice p̄petue obligacōnis. q̄
se ī xp̄i obsequiū religiosi t̄diderūt. simplr̄ ī p̄fectiōis
statu p̄ferendi sūt. et h̄ac op̄ionē aliq̄ eximij doctores
tenent. Alij vero affirmāt archidiaconos et curatos et
alios inferiores eāie mīstros ēē ī excellenciori p̄fectiōis
statu. et maxime p̄pter tria: q̄ eis specialit̄ cōueniunt.
Pr̄io p̄p̄ p̄tate. Sc̄do p̄p̄ admīstracōez officij. Tercō
p̄pter hōis p̄coniū. P̄tate. n. receperūt a xp̄o ī p̄sona
discipulorū. qñ dictum ē eis Luce. x. Ecce dedi vobis
p̄tate calcādi sup̄ serpētes et scorpiones. et sup̄ om̄em
virtutē inimici. et nihil vobis nocebit. ac si dicēt. dedi
vobis p̄tate cōtēplatiōi om̄e gen̄s immūdanorū spiritū

ab obsessis corpibz: ne putaret eē dictū de bestiis ut
Crisostom⁹ exponit. Istud autē representāt presbri in
sacramentoz administracōe. Ad ministracōis vō officiū
repperūt: qñ dictū ē. i. quācūq; tomū intueritis: p̄mū
dicite pax huic tomui. q. n. bonoz oīm pax mat est.
sine q̄ cetera inania sūt. Ideo xp̄us discipulis primo pacē
iussit offerre: tanq̄ bonoz oīm initiū: quozū mīstros
eos faciebat. ut Crisostom⁹. dicit. Nos autē repr̄sentāt
presbiteri i euāgelij p̄dicacōe. i. q̄ p̄mo nūciāda ē pax
Aux illd ad ro. x. q̄ speciosi pedes euāgelisantiū pacē
euāgelisantiū bona Istud autē reseruant presbiteri in
plebis cure suscepōe. p̄ q̄ tō nec ip̄am tenent aīam: ⁊
vitā ppriā tenent exponē. Sed hōis p̄coniū receperūt:
quādo reuerfi cū gaudio dixerūt dño. demones etiā
subūtiunt nob i noīe tuo. Gaudebāt. n. ut glo. dicit
q̄ q̄si sublimes effecti terribiles hōibz ⁊ demonibz erāt
Nos autē representāt psbiteri in subditoz iurisdicōe
et coercōne. a q̄bz si bene eis presunt: duplici honore
debent haberi ut dicit Apl̄s. j. Thi. v. Per hec igit̄ q̄
p̄ime dicta sūt excludūt aliq̄ doctores. etiā inferiores
mīstros eccl̄ie. i. eminetia et in p̄fectiōe stat⁹. religiosi
preferendos esse. vel saltē eos fore in p̄fectionis statu.
Nāc itaq; op̄inionē p̄dicti doctores roborare vident̄
per rationes ⁊ auctoritates sup̄ius allegatas cum de
excellētia ⁊ p̄fectione ep̄oz ⁊ ministroz eccl̄ie actum
est. ad quas q̄ religiosos inferioribz eccl̄ie ministris
preferunt respondent. prout in xxiij. caplo videbit̄.

Ca. xxiij. de alia op̄acōe hoz duoz statuū clericoz et
religiosoz inter se adinuicē. videb̄ quis sit eligibilior
tanq̄ simpliciter humanior et tollerabilior.

Post p̄dictā op̄acōz hoz duoz statuū. videb̄ etiā
clericoz et religiosoz q̄ntū ad p̄fectiōz stat⁹: alia
op̄atio succedit: quis videb̄ hoz statuū clericalis vel

regularis eligibilior sit tanq̃ simplici humanior et
tollerabilior. In q̃ re ut mihi sane videt̃ questio ipsa
facti est. vterq̃. n. viuendi mod̃ excellentissimus atq̃
sc̃tissim̃ est. i. q̃rū quolibet diūse vie ad salutē repiri
possunt. nec. n. xp̃s sponus ec̃ie plene illi prouidisset:
nisi sc̃dm diūsas infirmitates: seu vires suor̃ fidelīū:
sic diūsos viuēdi modos ad vnū tñ dei cultū tēdētes
instituisset. Hinc ip̃e ait. i. domo p̃ris mei mansiōes
multe sunt. Et itē scribit̃. i. via dñi alius sic. alĩ sic
ibat: om̃s tñ non ad diūsos fines h̃ ad vnū p̃perātes.
S; ut deo diūsis tñ gressib; famulent̃. ⁊ si alĩ curat.
alius plane vadens: ei nō inuideat: cū vterq̃ metam
attigat. q̃ diūsit̃ vnitas ē. q̃ ad vnū dei cultū diuīt̃
ordiata. Ea igitur decoza diūsit̃ atq̃ fulgida vni-
tate floret atq̃ splendet dei ec̃ia: tā pulcra fidelium
suorū vnanimi varietate. Nihilomiñ tñ inter istos
stat̃ seu viuēdi modos ut s̃ tactū est. ex diūsis casib;
et respectib; alter istis: al̃ illis eligibilior est. Vnde
ait Dionisius. nonnulli sunt in via perficiendorum.
et ad p̃fectōis acquisicōz aliquo indigēt. qđ alijs nō
expedit. Nā ad dep̃mendas passiōes: ar̃ta vna videt̃
p̃ abstinētiā ac exercitia et vigiliāz expedit. Alijs
vō nō h̃ntib; illas passiōes: nō congrueret. qui forte
defectus suos alio exercitio. vel diuine gratie auxilio
supplere possent. Nā veluti sc̃z doctrinā apli: in vno
corpe multa sūt mēbra nō idē offitiū h̃ntia. ⁊ qđ vni
⁊gruit: al̃i plerumq̃ est nociuū sine offensiōe corpis.
sic plerumq̃ vna viuendi forma q̃ aliq̃b; ē ad salutē:
alijs cedit in pernitiem. et e contra. Profecerunt certe
sibi ⁊ multis i ordine ec̃astico: cōplures quos nūare
oposū foret. adeo ut dicē mihi tēe posset aliq̃s tāq̃ de
stellis celi: nūa si potes. Sic Nicolaus fulsit. sic Greg̃.
sūmus ip̃e pōtifex. sic Paulinus ep̃s nolanus licet
opulētissim̃: h̃ ⁊ i regulari ⁊ monastica vita effulsit.
Item Basilius Benedict̃ Hieronim̃ Domit̃ atq̃

Franciscus. et plurimi quibus domus domini referta
est. inter quos nonnulli aut diuino motu supernaque
inspiratione vocati: a varijs ex causis ex altero statu
ad alterum aspirarunt. in quo beati euasere: sine tamē
prioris status diminutione. Hinc Benedictus. hinc
Onicus et quāplures strictiore fetuore deo famulari
cupientes. et seculi perfortia fugientes: ex clericorum ordine ad
regularem vitam transierunt. Hinc rursus Aug⁸ Greg.
eadem vocati inspiratione et proficiendi fidelibus vberibus
zelo succensi: ex monastica religione ad ecclesiasticum
episcopalis ordinis gradum sancte et meritoze perueniunt.
Vnusquisque igitur pro ut scilicet Apostolum destinavit in corde
suo: sic hanc vel illam viam eligit. vires suas considerans scilicet
finem sibi intentum. Est enim uterque status ut tactum est non
precepti: sed consilij et supererogationis. nec imperatur: sed
suadetur. Et veluti de virginibus Apostolus ait. qui potest capere
capiat. Et de matrimonio scilicet eundem Apostolum. plerumque
melius est nubere quam mori. Ita in his statibus dicendum
est. In quibusdam forte utilius foret: ut per spirituale matri-
monium ecclesie nubant. quasi ultra vires inexptas se stricta
regulati vita retro respicientes: vitam deserunt inceptam.
Itaque inexpertis imbecillibus et infirmis putamus: quod
status ecclesiastici ordinis tanquam humanior et tollerabilior
est preeligendus. nisi altiori inspiratione quis desuper
ad aliam vitam vocatus: a spirituali et corporali adiumento
roboratus fuerit. Cedit ad hoc. quia eligere actus est
voluntatis et virtutis. Virtus ergo ipsa consideranda est iuxta primum
scilicet electionem medij quod in re ratione consistit. Ecclesiasticus
itaque status attenta humana fragilitate et promptitudine
peccandi: quandoque viam mediam et rationabilem viuendi habere videtur.
Habet enim religiositatis satis. habet et aliquid humanitatis
seu laxitatis. Quod si forte dicatur religionis vita etiam eodem
respectu simpliciter fore eligendam: pro eo quod habet tollerantias
et moderationes suas ad iudicium prelatorum. nec ultra
precipitur: quam rationabiliter supportari possit. Et quod

dato q̄ quis in religione cadat: h̄t resurgēdi remedia
propt̄ intentōz ad deū erectā. Habet deniq; s̄tes a q̄b; 2
iuuari p̄t. Gateor illud vex fore. tñ illud idē qđ eis de; 2
religiosis ex p̄missiōe fit: seu indulgētia clericis: fit ex
iure om̄uni. qđ. n. tollat̄ ā indulgēt: 2 stat legi deo;
gare. atq; aliqñ phibitū ēē. 2 si aliqñ sine cā idulgeat:
2 scia vrgetur et intus bellū nascit̄: vbi q̄etari sperat̄.
maxie p̄pter instituta et artissimas cui; 2 religionis
2 stitucōnes: quib; se artari vouerūt. et ad multa alia
q̄z t̄nsgressio: ā 2 tempt; 2 mortē plezq; inducit p̄c̄m.
que oīa nō ita acriter clericis 2 tingūt. Demū eaipsa
remedia. que religiosi 2 petunt ex tollerantia vel fra-
trum p̄sidio: etia; clericis om̄ia ēē p̄nt. Circa sc̄m
vō qđ status seu viuēdi modus p̄d̄cōz p̄eligēd; 2 sit:
tanq̄m sanctior 2 p̄fectior: dictū est in p̄cedenti ca.

Ca. xxiij. assignāt r̄siones ad obiecta cont̄ religiosos
p̄ tuēda op̄ione illoz: q̄ sentiūt religiosos ēē i p̄fectōni
statu: q̄m sint decani archidiaconi et alij inferiores cle-
rici post ep̄m: vbi discutitur: que sit p̄fectior vita ac-
tiua vel contemplatiua. et de eaz ad inuicem 2 pacōe.
et de alijs hanc materiam tangentibus.

Libet igit̄ p̄ tuēda illa op̄ione que h̄t inferiores
m̄stros ec̄ie. p̄ ep̄os non eq̄ri religiosos quo ad
statum p̄fectionis r̄ndere ad nōnulla obiecta superi; 2
adducta. que probare vident̄ archidiaconos. curatos.
et p̄dictos inferiores ministros ad religiosos com-
patos p̄fectōrem: aut saltem equalem statū in ec̄ia
obtinere. Et quanq̄m per ea que dicta sunt satis ra-
tiones ipse solute videantur: particularius tamē ad
singulas singule fient satisfactiōes. Primo igit̄ di-
cebat̄: qđ monachis licitū est t̄nsire ad statū p̄sbroz:
tanq̄ ad p̄fectiorem. q̄a ut inquit Hieronimus. et
transumptiue in canone. xxiij. q. j. dicitur. sic viue in

monasterio ut clericus esse merearis. Rñdetur tñ q
monach⁹ tanq̃ monach⁹ : nō habet offitium clērici
exercere. vextamen inq̃ntū litterati et docti sunt licite
possunt promoueri ad prespiteratū. ⁊ curā mōachalē
alioz habere. pfectionem tamen status non habet ex
illo transitu: sed ex perpetua obligacōne voti. Et ita
licet fiat prespiter non dimittit pfectionem mona-
chalem: ideo subditur in prefato decreto: multo tpe
disce: que postmodum doceas. et inter bonos semper
meliores sectare. Deinde adducebat illud Hiero. ad
Eliodoz vbi dicebat hiero⁹. mihi scilicet monacho añ
prespiter sedere nō licet: illi si peccauero: licet me idere
sathane. Ex quo videtur curam animaz habentes in
perfectiori ēē statu quibusuis religiosi ⁊ templacōni
vacātib⁹. ā saltem in statu perfectionis ēē. S; dicēdū
est oēs ministros ecclie ēē in pfectōis statu mo do quo
s dcm ē videh; ppter offitij administracōz. s; talis pfectō
stat⁹ scōz; eos qui hanc opioz tenent: magis accipitur
⁊ patiuē q̃ pprie. Vnde canones appellant statū de-
ricorū gradū quendā. ut inferi⁹ lati⁹ tangeť. Postea
vō dicebat bonū publicū pferēdū ēē bono pūato. et
cū curati gerant offitiū publicū: q̃ curam aīarū. quo
zelo seu officio scōz Greg. nllm ē deo acceptabili⁹. et
religiosi solū intēdāt pprie salutē. videť curatos ēē in
pfectiori statu. Quibus rñdetur. q̃ q̃muis absolute
intēdē bono publico: sit maioris pfectōis q̃ intēdē
bono priuato. hoc est in gñe opis pfectio. intēdē tñ
pfecte bono priuato: vel salutē pprie: pferetur illi qui
impfecte intendit bono publico. Zelus. n. aīaz sacri-
fitiū est acceptū deo. si ordinate fit. q̃ ordo ē: ut quis
p̃mo habeat curā salutis sue. et p̃modū alioz. q̃ ut
scribit Math. xvj. et tñssūptiue ī canone. Quid pdest
hoī si vniūfū mōm lucret. aīe vō sue detrimētū paciat.
Deniq; rñdent alio modo. videh; q̃ ea que dicta sunt
bene probant curatos: et inferiores ministros ecclie

si recte agant: posse esse in perfectionis opere: sed non in perfectionis statu. Quia predicti ministri ecclesie non suscipiunt plebis aut parrochie sue curam cum perpetuo obligationis voto: quod ex eo patet: quia eas deserere possunt: aut renuntiando: aut per religionis ingressum: soli ergo episcopi cum voto perpetuo suscipiunt curam animarum: et ideo sine licentia apostolice sedis illam deserere non possunt. Rursus quod obicitur de Helia de quo Crisostomus dicit: si talem aliquem adducas mihi monachum: qualem Helias fuit: non tamen illi respondetur: qui dicitur: est curam populi. Ad quod dicitur: quod Crisostomus non intellexit de simplici presbitero: sed de episcopo: quod si loquatur de simplici presbitero: non intendit preferre statum presbiteri statui religionis: sed intendit quod periculosior est status habentis curam animarum: quam religiosi in contemplatione viuuntis: et per consequens huic se innocentem in maiori periculo iudicium est maioris virtutis. Sed quis maior virtus requiratur ad hoc quod aliquis se prehuet immunem a peccato inter populos quam in religione: maioris tamen virtutis est vitare pericula religionem intendendo quam non vitare pericula inter populos viuendo. Item obiebat: quod presbiteris et ministris ecclesie magis committitur: videlicet cura animarum: quam religiosis: et per consequens status est maioris perfectionis et meriti. Ad quod dicitur: quod aliquis agere vel administrare dupliciter contingit: si n. ille cui plus est commissum maiora faciat: aut plus habuit: indubie plus meretur: quam ille cui minus committitur: et minus faciat: sed si ille cui minus committitur maiora et perfectiora faciat et plus seruiat magis meretur quam ille cui magis est commissum et minus seruit. In utroque igitur statu clericorum et religiosorum ista duo reperiri possunt: per quod vis argumenti soluitur. Ad aliud autem quod dicebatur de merito et perfectione quod consistit in cura animarum: super responsum est in solutione ad argumentum: quod fiebat de publico et communi bono privato preferendo. Subsequently non obstat quod dicebatur quia liberare innocentes de manu perfidorum maxime perfectionis et meriti est: adducetes etiam illud Hieronimi: quia

sancta simplicitas solum sibi prodest. sed tanto plus
nocet: si contradicentibus non resistit. Dicendum est
q̄ illa magnitudo meriti intelligitur ex parte mētis.
quando quis tantum proficiat in contemplatione: ut
propter deum velit intendere salutem proximorū. etia
cum aliquo detrimento contemplacōis. Hoc enim
modo certum est q̄ ad maiorem perfectiōem caritatis
pertinet q̄m simpliciter vacare contemplationi. Et
hoc est quod Isidorus in libro de summo bono ait.
bonū est igit̄ corporaliter remotū esse a mundo. melius
tñ remotum ēē voluntate. Optimū autem et perfecti
meriti est: utroq̄ esse semotum. Quod etiā dicebat̄ q̄
magnitudo meriti consistit ī magnitudine conatus ad
vincendū promptitudinē peccandi. q̄ beatus est qui
potuit tñsgrēdi et nō est tñsgressus. que p̄mptitudo
magis inest ministris eccl̄ie: q̄ in religiosis. Dicendū
est q̄ magnitudo meriti hominis erga deum ex tribus
p̄t̄ insurgere. Primo ex parte merentis. Secundo ex
parte p̄ncipiū formalis quo quis meret̄. Tertio ex pte
opis meritorij. Si igit̄ magnitudo meriti pensetur ex
parte merentis. q̄n aliquis cōtemplatione dei et in xp̄i
amore tantum creuit: ut ad tempus cupit detrimētū
pati sue fructuōis propter xp̄i gloriam. ad p̄curandā
proximorū salutem modo quo dicebat Apl̄s ad Ro.
ix. cupiebam ego esse anathema a xp̄o pro fratribus
meis. de quo Crisost. dicit in bello de laudibz eius. q̄
sic ferrū in ignē missum non ē aliud q̄ ignis: sic am̄ia
Pauli diuina caritate incēsa. nō erat aliud q̄ caritas.
Talis ḡ puto magis meret̄ ī vita actiua salutem p̄riorū
intendēs: q̄ ī vita cōtemplatiua. cōtemplacōi vacās. Vñ
Paulus h̄ eligit tanq̄m maioris caritatis et maioris
meriti. electio enī non est nisi de maiori bono. Vnde
dicit ad Phil. primo. Coartor enī ex duobz desiderij
habēs dissolui et ēē cū xp̄o. qđ mihi multo melius ē.
permanere autē in caritate necessarium propter vos.

Et hoc confidens scio quia pmanebo omnibz vobis
ad profectum vestrum. super quo verbo dicit glosa.
q̄ eligit Paulus nō quod sibi melius erat: sed quod
multis expediebat propter caritatem que supereminet
omibz. Si vō cōsideret p̄ncipiū formale quo q̄s mere-
tur: putāt aliq̄ q̄ maioris meriti ē cōtemplatiua vita q̄
actiua. Cū. n. p̄ncipiū for̄le merendi sit caritas. sicut
magis meritorium est: diligē deum scōz se q̄ diligere
proximū. sic maioris meriti ē vita cōtemplatiua. q̄ dicit̄
de suo ḡne ordinat̄ ad dilectōz dei scōm quē merdum
intelligitur illud Greg. vj. morali. vltimo ca. Marte
cura nō reprehēdit̄. Marie vō cōtemplacō etiā laudat̄.
quia magna sunt vite actiue merita: s̄ cōtemplatiue
sunt potiora. Vex si cōsiderat̄ opus meritorz: vident̄
se habere sicut excellentia et excessa. quia respectu me-
riti accidental̄. cū tale meritū detur scōm gen̄ op̄is
maioris meriti p̄t ēē actiua vita pocōz q̄ cōtemplatiua.
Et isto modo nedū ep̄i: sed presbiteri ⁊ sacerdotes curā
animaz hñtes. in excellentiore ⁊ p̄fectiore statu sunt.
q̄m religiosi. Et de istis loquit̄ Aug⁹ Valerio. nihil
est in hac vita difficili⁹. piculosius. laboriosius. ep̄i.
psbri. aut diaconi offitio: si perfundone agatur: sed
apud deū nihil beatius: si eo modo militetur quo n̄
Imperator iubet. Si vero vtzq̄ seu vtramq̄ vitam
sūmim⁹ respectu meriti essential̄. qđ vñdet caritati
tanq̄m radici merendi. putāt aliqui simpl̄ maioris
meriti ēē cōtemplatiuā q̄m actiuā. Alij vero famosi
et moderni doctores cōponendo istas duas vitas adin-
uicem distiguunt. quia quantū ad eoz substantiam
simpliciter pocōz: ⁊ p̄ cōsequens preferēda ē cōtemplacō.
ut d̄ in c. nisi cū p̄idem. d̄ renūtiacōe. ip̄a ē. n. securior
et magis suavis. paucissimis indigens et propter se
eligenda tanq̄m q̄etissima. quoz contrā contingunt
opibz actiue. ⁊ scōz hunc modū cōponendi cōtemplatiua
simpl̄ est melior. et preferenda actiue. Si vero cōponit̄

quantū ad eorū vſū: tūc diſtinguūt. Nā q̄ vſus reſpicit
opis executōz. Executō aut accōis duo reſpicit. ſc̄z ip-
ſos ad q̄s eſt. ſ. ſubditos. ⁊ ipm̄ exeq̄ntē ſc̄z p̄latū. Si
p̄mo mō opent: ſic actiua p̄ferēda ē ⁊ templacōni. q̄a
pluribus vtilis eſt. et magis fructuoſa. ut d̄ in dicta
decretali. licet illa ſit ſecurior et magis ſuauiſ. q̄a in
fecunditate ſobolis: lippitudo Lie Rachaelis pulcri-
tudini ē p̄elata. ut dic̄ Greḡ. ſup̄ Ezechielē exponēs
illud erat Lia lippa: ſed ſecunda. Si vero oparentur
ſecūdo mō. aut eſt ad illud diſpoſitus ⁊ idoneus: aut
non. ſi non: tunc melior eſt ſibi vſus ⁊ templatiue. q̄a
ſibi p̄t ibi proficere. ſed in actiua: nec ſibi nec alijs. Si
vero eſt idoneus. aut accedit vocatus et neceſſitatus:
aut propria voluntate. Si ſecundo modo ⁊ templacō
p̄cellit. q̄ actiua nō p̄cellit: niſi pueniat ex coactōe
et neceſſitate: ſi vero coactus: tunc ſimpliciter actiua
p̄cellit quo ad vſum eius. et ſic ſiue cogatur ab hoīe
vel ex caritate. vel propter neceſſitatem proximorū. et
talibz melior eſt actiua: q̄m ⁊ templatiua. Nā p̄ talē
actōz auget̄ caritas. et ad p̄ferendū adūſa. ⁊ ⁊ templā-
dum optima. ⁊ ſic ſua actio eſt melior alijs: q̄m ſua
contemplatio. eſt etiam maioris meriti. Et ſic patet
q̄ quo ad vſum vite preſentis talis actiua eſt ſimpli-
citer melior ē ſtatus eius. et etiam opera magis me-
ritoria. Fatemur tamen q̄ contemplatio eſt realiter
p̄eligēda. quia plures inueniuntur ad hoc idonei:
qui in actione deficerent. Si tamen homo eſſet aſſe-
curatus. q̄ populus indigeret. et q̄ bene gereret illaz
curā etiam ſine piculo peccati poſſet illam deſiderare
et ſeingere. et velle magis hoc fieri. p̄ ſe q̄ p̄ aliū. neq̄
hoc eſſet preſumptuoſum. q̄ licitū eſt appetere maiō
meritū ſic fecit Iſaias. Itaq̄ talis vita tanq̄m bona
ſimple eſt p̄eligenda. Ex quibus apte monſtraſ quō
intelligēde ſt̄ rōes adducte p̄ pte illoz: q̄ putāt ſtatū
clericorū inferiorū ab ep̄o p̄fectiorē ēē ſtatui religionis

Ca. xxv. de excellentia et laudibus vite monastice. et
religiose. et de pluribus causis propter quas preeligenda
sit quam alius viuendi modus.

Monasticam religiosamque vitam preconijs laudibusque
efferre. non puto aliud fore. quam lucem ipsam facibus ad-
iuuare. habet enim hoc vite genus ea omnia que ad bene beateque
vivendum referunt. que ad veram felicitatem adducunt. et ut paucis
omnia comprehendamus. id habet proprium religiosorum vita: ut deo
propinquior acceptiorque ceteris esse videatur. que. non inquit Apostolus.
adheret deo: unus spiritus est cum eo. Nam et hieronymus fatebitur.
meliores non posse inueniri: quam qui in monasterijs
profecerunt. Vnde et Augustinus in libro de opibus monachorum.
illos sanctiores esse testatur: qui a conspectu hominum separati:
paucis ad se prebent accessum. sed deo contemplantur. Quis
enim dubitat quam desertentes mundum et tumultum seculi.
et se a seculi oblectamentis segregantes: christo conformantur et
ab eo facilius confortantur: Quod latius ipse Augustinus
persequitur super illud Apocalypsi. mulier fugit in solitudinem.
sed neque illud permittendum est: quam in ceteris huius vite occu-
pationibus et viuendi modis. illud hominibus commune est: ut tempus
transciant et non redeant. Religiosi tamen vitam illam facile age-
perunt. non tamen ne tempus fugiat: sed ne pereat. Occupant quidem
religiosi aliquam lectione plerumque oratione. nisi altera alteram
impedit: sed auget. Succedit demum diuini verbi predicatio:
qua deo nulla gratior occupatio esse potest. Demum itur ad
bonarum artium studia. Discunt enim. et docent scribuntque pos-
teris doctrinam ad erudiendos saluandosque homines. nullumque illi
tempus vacuum est. Et cum teste Cicero. nihil dulcius bene
impensi temporis memoria. hac locupletissimi sunt religiosi.
In ceteris siquidem viuendi modis consideremus hominum tempus.
Primo infantiam ipsam siue pueritiam in vanos ludos. Adole-
scentiam et iuuentutem in libidinis et auaritie. Senectam vero
et senium in querelas. in cruciatus et doloris corporis.
in suspiria. in lamenta consumimus. Religiosi vero

infantiā in artibꝫ addiscendis in diuino cultu impri-
mēdo. Adoleſcētiāꝫ vō ī alcōribꝫ studiis. Senectutē
vō in docēdo. p̄dicando. deoꝫ vacādo ⁊ p̄templando
frēuolē expendūt. Et ut paucis agamꝫ int̄ mōasticā
vitā et cētas viuēdi formāſ illō int̄est. qꝫ qꝫ magis
illi nitunt̄ ut salui fiant: tm̄ isti conantur ut pereāt.
Quimo q̄ntū illi nos ad saluādū inuitāt. adiuvāt.
atqꝫ cogūt: tm̄ nosip̄os p̄pedimꝫ. Ceterꝫ religiosꝫ
vita ex q̄nꝫ causis excellētiꝫ atqꝫ p̄fectiꝫ cētis videt̄.
Primo q̄dēꝫ qꝫ digor. veluti quā xp̄s eligē visus est. ⁊
ap̄li secuti sunt. Scōdo qꝫ securior. nam ut inq̄t Auḡ.
pro mille cadentibꝫ in religione: cadent decē milia in
seculari vita. Tertio excellentior ē vita monastica. qꝫ
dultior atqꝫ iocundior. nō enī habet amaritudinem
conſuatio eius. nec tediū conuidus illiꝫ: sꝫ gaudiū et
leticiā. Quarto qꝫ sanctior et deo p̄ximior p̄ adhesiōꝫ
p̄templacōis. vnde quidā sapiens religiosꝫ vitā
rē p̄ dext̄ꝫ deliḡt. ſecularem vō vitā per ſiniſtram.
vnde ſup̄ illo. leua eiꝫ ſub capite meo: et dextera illiꝫ
amplexabitur me. Recte inquit ſecularis vita ſb̄ leua
eccl̄ie ponit̄: qꝫ iuuat ad ſuſtentationē. Sꝫ dext̄a id est
vita religioſa. xp̄m ſponſum eccl̄ie amplexat̄: dū eius
innocētie ⁊ p̄templacōis amplexibꝫ delectatur. Sꝫ
et hiſ alia quinqꝫ addenda ſunt. p̄pter q̄ monastica
vita p̄fectiſſima atqꝫ excellentiſſima habet̄. Primo qꝫ
t̄paliū ſollicitudinis minus h̄t. Scōdo q̄a ad ſp̄ualem
adheſionē maioreꝫ habet aptitudinem. Tertio quia
maioreꝫ reconpenſacōꝫ ab ea ſperat. Q̄rto quia in ea
maioreꝫ vnꝫquiſqꝫ habet ſui p̄tatem et fruicōꝫ. Q̄into
quia ī ea vnꝫquiſqꝫ faciliꝫ vitat hūanoꝫ periculoꝫ
p̄romptitudiēſ. Rurſus monaſtica viti nedū in hiſ:
ſed plurimis alijs cunctis vite modis p̄ferunt̄. Olibi
enī negociātes foris: q̄etꝫ q̄runt. quā religioſi inter ſe
habent. Illi t̄paliꝫ ſtudēt. ſecularibꝫ implican̄. va-
nitatibꝫ inuoluunt̄. et dum inferiores pluriꝫ habē

delectantur. ab interioribus et superioribus elongantur.
Distrahunt alibi homines propter ea que foris sunt. et
infelicitate amittunt preciosiora quam intra se sunt. ut recte
cum Bern. dicat. Quanto magis ad mundum accedimus:
tanto magis a deo recedimus. Desiderant. n. qui extra
religionem degunt videri sapientes: dum operum bonorum
penuria. et vera sapientia stulti efficiuntur. Credunt foris
lucrari: dum seipsos perdunt. celestia appetere videntur:
dum carni eis oculi sunt. Quanto magis in temporalibus
reddunt solliciti: tanto magis a spiritualibus efficiuntur
mendaces. Cei quippe sunt et duces cecorum. omnia enim
disponere ordinare et scire presumunt: dum seipsos
distrahunt. Illa preterea differentia inter seculares et
religiosos aptissima est. quam ut inquit Hugo de sancto
victore. In illis vigilat spiritus dei: dum in ceteris dormit.
viget in illis ratio. in istis sensus. in his ratio extinguitur.
feruet in illis amor dei. in istis amor mundi. hi
mundum diligunt: dum illi relinquunt. illi omnem obliuiscuntur.
et unusquisque vnicuique matris sue continuo recordatur. isti vero
omnem que sunt mundi recordantur et se obliuiscuntur. Illi
caduca. hec et terrena amplectuntur. et ad ea sumopere
aspirant: dum isti ea que super terram sunt desiderant. Hi
gressu proprio currunt ad interitum: dum monastici ad sa-
lutem festinant. Religiosi omnia propter deum dimittunt: dum tem-
porales viri deum relinquunt propter omnia. Sed certe non falluntur.
ea enim funesta cecitas vicem eis reddit. quod cum propter eos
omnia deus fecerit. isti propter illa deum dimittunt. quare
iuste eos omnia dimittunt. Seculares denique prudentiores vi-
dentur. in qua re huius seculi se homines approbant. quod ut scriptum est.
filii huius seculi prudentiores sunt filii lucis. Isti ad ea que
dei sunt. tardi. duri. pigri. tepidi atque inertes sunt. si
cogitant quo tendere debeant. viam sciunt: sed scienter
deuiant. et si qui eam nesciunt. illam non inquirunt. Quoniam
religiosorum vitam. quia humilem. quod seculo obiecta. quod
mollior non induta abiciunt et vitam eorum putant insaniam.

Qui paulo post videbunt quomodo computati sūt
in numero sanctorum et fors illorum in eternū. Patz
ergo huius regularis et monastice summa excellētia
et perfectio super ceteros temporales status.

Ca. xxvj. de difficultatibus vite religio se et de labori-
bus et aculeis religiosorum in genere.

Religiosā atq; mōasticā vitā laudabilē atq; pfcā.
et deo acceptā ēē nemo ē qui ambigat. Vex alia
alijs pgruūt. et diūsi ad diūsa apcōres sūt. Deniq; aliud
est religiosum ēē. aliud religio se viuere. multi noīe
religiosi sunt. pauci re. plurimi religio se viuere cepe-
runt: qui supersticiosa vita finierunt et vt quidam
ait sapiens dulce negotium. iocundum nomen reli-
gionis est. sed progressus difficilis. veluti in quo vite
statu homī libertas. volūtas ac voluptas. et affluen-
tia adimiūt. et ut breuibus dicā ipā q̄ que nā o cedit:
sancta religio prohibet. Fateor in monasterijs deus
ipse noscitur. ibi dei noticia. amor et cultus habent.
ea tamen in ceteris vite statibus impleri possunt. et
vtinā tam digne: tā rēe implerent ab hoīb; q̄ sciunt.
Scit. n. vnusquisq; quomō placere deo possit. id q̄ si
agat: vere religiosus est. Se enī deo ille religat: qui
in pietate et hūilitate deū colit. et insolentias stirpat.
Fateor ea cōmodiꝝ i mōasterijs fieri: si facultas corpis
aiq; vires suppetūt. Deniq; q̄etem animi i religione
mōastica inueniri aiūt. Quib; ego dicē possez. si q̄etē
ai speras a optas: cur ḡ in bello stas: Quocūq; igi in
statu viuas. q̄s tibi bellū infert: nisi tu vnꝝ: Quid ḡ
tu tibi aufers: q̄re i alio statu speras: Deniq; p̄sida illō
Isidori. qm̄ ad dei q̄etudinem nō acceditur passibus
corpis: sed mentis speculationib;. Vidisti tu plimos
religioso habitu indutos p̄ inquietudines discurretes.
apostatātes. et alios propter inopiam rez nēciarum

ab incepto ope cadentes. de quibus scriptum est. quoniam propter
inopiam multi deliquerunt. Quamquam illud fateor non sacre re-
ligioni: sed eorum improbitati imputandum est. Vextamen
deliberacione et consilio non pro ope est. Quare ut ego pu-
to monastica religiosaque vita ab illis potissime eligen-
da est: quod casum non timet. imperfectis. non et fragilibus. et non dum
vicorum mortificacionibus superantibus. experiendum dixerim non
profitendum. aut verius differendum. Preterea religiosi
nonnulli huius temporis ab vtero regule sue aberrantes. quo-
enim modo conuersentur. quo ut obedientie pauper-
tatis et castitatis tramite religionem obsequerentur: tu ipse
nosce. in quibus ut mihi videtur maior est periculi
timor: quam spes proficiendi. Hic quidam sapiens illud tunc
exponens. lapides sanctuarii dispersi sunt. Plangunt.
inquit religiosi implicati temporalibus negotiis: quod non est
actio secularis vite: quam hodie non administrat religio-
si. discurre singulorum occupaciones et officia: religiosos
adesse videbis. Secularia enim negocia seculariter per-
tractant. ad que utinam proficiendi gratia. a vocati
accederent. Sed per dolor sese ingerunt cupiditatis
vel adipiscende dignitatis gratia. a forte lasciuities et
habende exemplorum. ut excutiant collum ab obedientia
suarum prelatorum. agentes contra principalia eorum vota.
per quorum obligacionem positi sunt in statu perfectionis. Et
quoniam prauorum hominum facta. bonos a bono non retrahant.
quoniam sicut pena suos actores: sic innocentia suos te-
net sectatores. Nihilominus hec quorundam religiosorum
praua exempla. et si aliquos a religione penitus non
arceant: cogunt tamen ut differant quousque se expe-
riantur. Quibus colligitur hunc statum non parum
laboris et difficultatis habere.

Capitulum. xxvij. particularius et latius de promptitudine
periculorum huiusmodi status in specie et de malis
religiosis. et abusibus illorum.

Post difficultates et labores p̄dicos. q̄s nōnulli
in gñe adducūt: circa monasticam vitā afferūt. ⁊
alia p̄ticulari⁹ ⁊ p̄mptitudie piculi h̄ stat⁹. Aiūt. n.
q̄ picla mōastice vite ex pluris aspice libz. eo p̄h̄tim:
q̄ cū peccata effugē vix possimus. ⁊ stat in eodem gñe
peccādi longegraui⁹ religiosos peccare q̄ cetos hoīes.
Quis. n. dubitat ut sc̄s Thomas refert. religiosum
gravi⁹ peccare fornicādo cōt̄ votū st̄nētie: grauius
peccare cōt̄ votū paup̄tatis. ḡuius deniq; peccare in-
obediendo cōt̄ votū obedientie: Deinde q̄s dubitat
religiosum ḡuius peccare ex ⁊temptu. q̄ ut sc̄i aiunt.
doct̄res. p̄ ⁊temptū videt̄ ingrat⁹ beneficij recepti: cū
p̄ religionē sublimat⁹ sit ad p̄fectionis statū. q̄nimo
et dei filiū cōculcat atq; vitupat p̄ ⁊temptū. Cōt̄ q̄s
Hiero⁹. ⁊ q̄ri videt̄ inq̄ens illō sapiētis. q̄d ē q̄ dilect⁹
me⁹ i domo mea facit scelera mlt̄a: Deniq; ḡui⁹ pec-
cat p̄pter p̄rompta scādala. cū mlti ei⁹ vitā ut sp̄d̄m
respitiūt. Quos idē hiero⁹. sigt. Q̄it. n. cū p̄p̄a Hie-
remia. vidi similitudinē adulteri⁹. et iter mendati⁹. et
⁊fortauerūt man⁹ pessimoz. nō ut oūteret̄ vn⁹ quisq;
a malitia sua. Cōfortauerūt inq; man⁹ pessimoz. quia
malo eoz exēplo mali q̄admodo ⁊fortari videt̄. eos
videb; seq̄ndo in scelerib;: q̄s sequi debuerūt pie ⁊ sc̄e
viuēdo. Est igit̄ piculosus ⁊temptus i religioso. q̄ vt
Thomas ait: cū religiosus v̄it i ⁊temptū: incorrigi-
bilis efficit̄. et oīm ē pessim⁹. Adducens illō h̄icmie.
⁊fregisti iugū et dirupisti vincula mea. Vnde Bern.
ad Eugeniū. Que maior puerilitas. q̄ maior ⁊temp-
tus: q̄m post p̄fectōis votuā p̄missionē voluntariā
obligacōz. p̄ sacri habitus suscepōz. post exēploz. ū
v̄tuosoz patz mltitudiez ⁊ p̄fectōz: redire ad peccata
sicut canis ad vomitum. Illorum p̄cepta ⁊temnē:
quos totius vite et actionis sue iudices loco dei ele-
git. Et subdit. magna monachi dignitas. s; magna
eius damnatio: si que sunt monachi agē p̄mittit.

Ceterum huius status labores et difficultates non negavit Aug⁸. ad Vincentium donatistam. Ait enim fateor caritati vestre coram domino deo nostro: quod testis est super animas meas: ex quo deo servire cepi. quam difficile sum expertus meliores posse inuenire quam qui in monasteriis profecerunt: ita nec peiores quam qui in monasteriis defecerunt. ut hinc arbitror in apocalypsi esse dictum. Iustus iustificetur adhuc. et qui in sordibus est: sordescet adhuc. Attendenda ergo sunt Aug⁸. verba. Fateor enim meliores non reperiri quam qui in monasterio profecerunt. sed nec peiores quam qui defecerunt. Constat. nam longe plures deficere quam proficere. Nam ut Hieron⁸. inquit. rara est virtus. atque difficilis. et a paucis appetitur. Sed et philosophus in ethicis ait. difficile admodum fore tenere medium virtutis. quare longe plures deficiunt: quam attingunt. veluti sagittantes ad signum medium: plures deficiunt quam signum tangant. Vnde quidam sapiens non miratur quare plures homines sint viciosi quam virtuosus maxime quia peccare multis modis contingit. et vnicuique defectu quod reddat viciosus. sed nequam quam quod virtuosus et innocens erit: nisi omni sciente virtute quam invicem conne noscunt. Vnde saluator multos fore vocatos ait: sed paucos electos. Et propheta clamat. quia multi quam defecerunt. Et iterum. omnes sicut inutiles facti sunt. non est qui faciat bonum. ut bonorum raritatem atque paucitatem designet. Cum ergo in omni statu plures deficere arbitrandum sit: religiosos quibus deficere non est ambiguum. Quis enim non cernit religiosorum tam copiosam multitudinem: sed quis non videt tam paucorum sanctitatem: Quis non cernit multorum religiosorum superbiam et elationem: sed quis non videt paucorum humilitatem. Plurimi certe sunt religiosi: sed periculosiores tales ut cum Bern⁸. loquitur sub habitu religionis animam secularem. et sub pannis conversationis habere inveniunt. cor altum in seculo. et pusillum ad religionis opera. de quibus idem Bern⁸. ait. doleo quod multis qui post spectatam populi pompam conversari deberent in scola humilitatis. gravius insolescere et impatientes amplius fieri

in clauſtro: q̃ fuiſſent in ſeculo. Et quod magis peri-
culofū eſt. pleriq; in religione nō patiuntur haberi ſe
contemptui: qui in domo ſua ſeculariter viucentes. nō
niſi ɔtemptibiles eē potuerunt. Preterea in eo verſat̃
q̃ maxime religioſoz piculum. q̃ cū ſint religati deo
dū ſe ligatos fore dolet: ſe amittūt ſolutos. nō ɔſide-
rantes q̃ bene ligata ſecuriꝝ cuſtodiuunt. ſoluta vero
facile p̃dunt. Multis rursus aculeis ⁊ laboribꝝ ſtatus
religiois ē refertꝝ ⁊ plurimis piculis expoſitꝝ. Quis
enī dubitat teſte Bernardo. g̃uiſſimū eē int̃ aſſuetas
epulas eſurire: Inter delicias p̃teritas macerari: Int̃
veſtes precioſas et multas algere: Et inter diuitias
quas oſtendit mūdus. offert diabolus. deſiderat n̄
appetitus eas cōtemnere: Profecto tanto hec g̃uiora
exiſtunt q̃nto grauius a paucioribꝝ tolerant. Sateor
certe quia ut Bernardus ait. non deſunt religioſi in
clauſtro. q̃ hoc pacto volunt eſſe paupes: ut nihil eis
deſit. Deniq; volo religioſi caſti ſint et paupes. Quid
tñ dices de piculo arrogantie. vane gl̃ie. q̃ nō niſi me-
liores temptat: Vñ hieroꝝ. plus ē depoſuiſſe animū:
q̃ cultū. difficiliꝝ arrogātia: q̃ auro caremꝝ ⁊ gēmis.
His. n. abijectis gl̃ioſi interdū tumemꝝ ſordibus. et
vēdibilē paup̃tatem populari aure offerimꝝ. Sed ad
alia t̃nſeamꝝ: Quis talis religioſus ē quē Bern. ipſe
deſcribit. q̃ in nullo p̃ſus ā reſiſtit p̃oribꝝ. ā inuideat.
paribus. ā ſubijectus. plene obſequat̃. ſocijs ɔgruens.
ſubijectis vtiliter omnibꝝ ɔdeſcendens. fugax volup-
tatis. appetitor laboris. patiens abijectōis. impatiēs
honoris. paup̃ ī pecunia. diues in ſcientia. humilis ad
merita. ſupbus ad vicia. qui ita huic mundo morit̃:
ut ſoli deo viuē delectetur: De his Euſebiꝝ dicebat.
qm̃ taliter in monaſterio viuere p̃fectio eſt: ſed aliter
ɔuſari magna damnatio eſt. h̃ ēte potiꝝ eos imitant̃.
de quibꝝ idem Bern. ait. quoniā ſupbie inobedientie
et auaritie ſtudent: q̃tum prime culpe caſus attulit ⁊

labor. tertie lapsus timetur. His tribus piculis tres
claustraliū ordines subiūnt. scz q̄ sedē periculis q̄runt:
et p̄esse nō valēt. Alij qui si obediūt si obedire volūt.
Tertij familiares Iude loculos portātes et in occulto
detrahentes. Sed vt paucis multa cōprehendam. si
studia si mores. si vitam plurimorū religiosorū agnosce
vis: considera. quia illis capitulū hostis est. extra mur
mur et inuidia. in nocte nullas vigilias habent nec
in die labores. laborat monachus ut fiat abbas. ab
bas ventrosus. prior ingrassatur mendicans blādī
potētibz. terrena diligit. suspiciosus claustralis bur
sarius pecuniosus. infirmarius concubinarius. capi
tosus sacrista. sine oratione conuersi. fratres ad q̄stū
predicant. gardianus equitat. prouintialis procla
mat. generalis generat. Preterea de h̄ status piculo
vide qđ Bernardus dicat in quadā epistola moriēs
vix vnq̄ aliquis in cella ad infernum descendit: qđ vix
vnq̄ in celo predestinat⁹ in ea vsq̄ ad mortē p̄sistit.
Item labores pericula hui⁹ status aptissime demōstrat
Greg⁹ in registro inq̄rens. vos q̄ viā vite ex hōim fre
q̄ntiā ducitis tanto maiora certamina pati nūc ē: qm̄
ad vos magister ipse temptacōnū accedit. Ceterū ex
multitudine p̄ceptorū et onerū religionū: periculum et
difficultas hui⁹ status p̄prehendit. Nā vt dicit Aug⁹.
vbi sūt m̄lte p̄ceptōe: sibi m̄lte sūt t̄nsgressiōes. Habēt
enī religiosi longeplura p̄cepta: q̄ quicunq̄ homines
aliorū statuū. imo plerq̄ ut s̄ dixi. qđ alijs meritum:
sibi ad peccatū et periculū est. ne iuuat si dicas: non
oīa p̄cepta obligant. Quibz Hieron⁹. t̄ndet in quadā
ep̄la: nō ideo putet qđ se deo obtulit aliq̄ p̄ternēda ēē
mādata qđ leuia sunt: tam enī maxima illa q̄ mīma
impata sunt. et contemptus vnius p̄cepti precipienti
iniuria ē. Et seq̄tur. i quocūq̄. n. statu i quis q̄d e q̄le
peccatum est: vel prohibita dimittere. vel iussa non
facere. et Bern. ait. iussa sine culpa non negliguntur.

et sine crimine non stemnunt. O quam multa sunt hodie in
religionibus precepta: o quam vitula multiplicata. o quam pauca
et tarda remedia. De quo Christus dicere videtur: alligant onera
graui et importabilia: et imponunt ea in humeris hominum.
Contra hos multiplicantes precepta promittit deus duas
maledictiones. Prima est. ve vobis scribe et pharisaei
hypocrite. qui clauditis regnum celorum ante homines
ubi non intratis nec permittitis alios intrare. Secunda
est. ve vobis scribe et pharisaei. qui decimatis mentam
et anetum: et relinquitis que graui sunt. scilicet legis
iudicium misericordiam et fidem. Forte dicet quispiam
fatendum esse. plurima esse religionum precepta. plura
onera ex quibus necesse est plurima sequantur peccata.
Fatendum etiam plurima esse in religione pericula
incommoda. plures difficultates et labores. Verumtamen
ex plurimis bonis que religiosi agunt facilius creditur
absorberi posse: sed et promptius ab eis resurgere vale-
bunt. presertim propter intentionem quam habent ad
deum erectam. Accedit quia habent socios a quibus
iuuentur. ad quos dici possunt que tetigi sunt in xxiiij. ca. Omnia
fateor possibile illud est. sed difficile dixerim. precepta. non apta
sunt. impletiones dubie. mandata certa. ingressiones
certiores. vitia non occulta sunt. bona non videntur. pericula
manifesta existunt. nec sine discrimine incurruntur. re-
media vero dubia. nec sine magnis laboribus que-
runtur. Facilius cadimus quam resurgamus. socii vero
an iuuent eum qui se ledere vult: unusquisque consideret.
de quibus quidam sapiens ait. quid iuuat amicus: si
animus amicitior ledit. Fateor tamen bonis et deo dicatis
religiosis. pericula difficultates. labores huiusmodi
quedam certamina. quedam exercitationes existunt. que
religiose viuentes eo magis coronant. atque ut sunt dixi
cum de periculis et laboribus status ecclesiastici egi. non est
in culpa religio: sed abutentes religione. Nec est im-
probatio in religione: sed deturpationibus religionem.

in qua non est mirum si sit multitudo piculorū: ubi
violētibus et bene militātibz est cumulus donoz. Nam
ut ait Hugo de scō victore. omni statui benigna est
religio. abundās paupi. mediocribz sufficiens. tollera-
bilis diuiti. infirmis larga. dedicatis cōpatiēs. peni-
tentibz miserans. peruersis seuera. bonis optima. Et
Crisos. religio nunq̃ senescit. fatigationē nō sentit. ex
quibz omnibz aperte monstratur huius vite et statz
periculum labor et difficultas simul et necessitas.

Ca. xxviii. de inclinacōne et disposicōne nāli et diuer-
sitate pplexionum et abilitatum hominū quantum
ad religionem. et consilio in talibus.

Ultra predīca nōnlli cautos agūt et attētos religiōz
ingredi volētes: ut inclinacōes suas ac disposicōes
nātales et complexiones attendāt. vitesq; suas discu-
tiant. Tandem quidā illis circa predīcta p̃silia prebēt.
Quāt. n. quia scōz antiquozum sapientiū sententias.
diuersi ad diuersos penitēz viuēdi modos: ā inclinānt
ā disponūt. Diūrsitas autē et dissimilitudo. ā disparitas
viuendi vnius ad altez: ut in politicis inquit p̃hus.
ex tripli radice procedit. Prō ex nā siue qualitate
diuersa. nōnullos ex diuersitate cōplexionis loci q̃ in
quo viuitur: nāliter ad diuersa ferri videmz. nōnllōs
enī inclinari cōspiciamus ad bene politizandū in rep.
alios ad militandū. alios ad artificia. alios ad sacrifi-
tia et cultū diuinū. n̄ solum ad hec exercitia: s; anime
passiōes diuersimode disponunt. quoniam aliqui ad
verecundiā. alij ad iram. alij ad tristitiā inclinantur.
Cōplexiōis g̃ diūrsitas et regionis qualitas: ad diūsa
penitēz inclināt. etiā quo ad mores. Quāto. n. hūana
complexio simplitior et purior ē: tāto sensus extiores
viuatiores. potēiores atq; s̃btiliores reddūt. q̃ fit. ut
per psequēs intellectus hominis eo magis sit purior

et subtilior. Adq̃ ex eo patet esse manifestum. quom̃
q̃m diu sensus ipsi exteriores viuatiore existūt: tātō
magis intellectui deservire possunt. Quoniam intel-
lectus ipse nihil agit aut intelligit. q̃m diu in homīe
existit: nisi cū mīsterio sensus. q̃re r̃ce Aristo. inquit.
quia aīe sequūt̃ corpa. Et alibi in libris de anīa ait.
molles carne aptos mente dicim̃. Anima ergo siue
intellectus humanus nō exercet opationes suas: nisi
mediantibus organis corporis. q̃a eodem p̃ho teste
nihil est ī intellectu: q̃n pri⁹ fuerit in sensu. Ex q̃ radice
procedit illa causa a multis ignorata. q̃re intellectus
humanus q̃n q̃ fatigatur. qd̃ licet in p̃prie dēm sit: tñ
intellectum fatigari dicimus nō scōz se: s̃ scōm sensus
exteriores. cū quibus agere debet intellectus ipse. Ex
quibus omībus constat q̃ abilitant̃ seu disponūt̃
homīes ad hunc vel illum modum viuendi: scōm q̃
peius vel melius complexio illorum ē disposita. Et
q̃m q̃ aīa ip̃a eque perfecta existat: tamē aliq̃n eligit
vnū viuendi modum sibi accomodum. ⁊ ī eo facilius
bene operatur: si organa corporis melius habet dis-
posita et complexionata. que inclinatiue nō comple-
plet̃ue ad hoc ṽl illud disponunt. Secūdo diūsit̃as
modi viuendi cōtingit p̃terumq̃ ex diūsa p̃suetudīe.
que naturam imitatur. et illa ad vnum modum vi-
uendi trahit alios. alios ad aliū. Tercio hec dispari-
tas viuendi contingit nōnunq̃m ex spiritali diuīa
influentia. que quādo et quomodo vult hūc trahit
ad vnū viuēdi modū: aliū ad aliū. sine tñ offensione
vniusc⁹q̃ liberi arbitrij. pro ut sue inscrutabili plac̃
prouidentie. Quicūq̃ ergo hoc modo trahit̃ ad vitā
monasticā: laudet deū qui traxit. et properet ad locū
quem sibi mōstrat deus. et relictis vrbibus ⁊ carum
illecebris: vadat saluari in segor. Vtrum secundus
modus consuetudinarius eos repente nō iuuat: qui
delicate in vrbib⁹ nutriti sunt. s̃ opus ē p̃suetudinem

perniciosa contraria consuetudine paulatim deuincere.
Si vero primum modum attendunt : recurrant ad
complexiones ut praediximus ad naturam suam. ad inclinationem.
ad dispositionem interioris hominis sui unusquisque retrahatur.
denique ad vires corporis sui. et seipsum et intra seipsum
diuiduat. et de se magis sibi quam aliis credat. Concludunt
ergo et consulunt nonnulli scribentes. ut quod in deliberatione praedetur.
an religiosam vitam assumat: cuncta animo digerat. et id eli-
gat: quod portare et persequi possit. Nec volumus que
tetigimus dicta esse animo dissuadendi religionis ingressum.
maxime quod non ignoramus neque sine gravi peccato religionis
vitam alicui aut prohibere aut impedire posse. iuuenibus
praesertim. nam adolescenti volenti viam perfectionis dixit Christus.
vende omnia quae habes et da pauperibus. et veni et sequere
me. Unde quidam sapiens ait. qui adolescentem a
religione retrahunt: similes sunt phariseis quibus ore
saluatoris dictum est. ue vobis: quia nec vos intratis
in regnum celorum. nec alios finitis intrare. Veruntamen
religionis ingressus de consilio sit. et de operibus super-
erogationis unusquisque ut dictum est ad se recurrat.
viresque suas discutiat. fragilitati suae complexioni naturae
consuetudini consulat. et si potest cape capiat. Dicere
enim et religare se deo optimum est. Sed cogitet qui
religionem intrat. Laboriosam viam. iter arduum atque
difficile aggredi. nec ad tempus: sed quod diu vixerit religionis
onera necesse est sustineat. Illudque spiritus in mentem veniat.
quia sic manum ponat ad laboriosum aratrum: ne respiciat
retro. quod aptus non erit regno celorum. Scitemus tamen
quia ea quae tetigimus inclinatiue non completiue ad hoc
vel illud disponunt. Potens est deus abundare et facere
gratiam nobis. quod de lapidibus istis potest suscitare filios
Abrae. de lapidibus inquam id est de induratis et inflexi-
bilibus animis hominum. non solum natura vel complexione: sed etiam
depravatione et malitia potest suscitare filios Abrae. id est
reddere eos flexibiles et obsequentissimos ad obedientiam

et cetera onera religionū non tñ improbamus quin
vnusquisq; fragilitatem vireſq; ſuas diſcutiat. Et cū
conſilij ſit religiōez ingredi ut ſupradictū ē: ſi poteſt
capere capiat.

Ca. xxix. de compatione religioſoz int̄ ſe adinuicem.
et primo de cōpatiōe ſolitarioz ad ſocialem vitam
agentes. et que vita perfectior ſit altera.

Inbita eſt igit̄ ſup̄iſ cōpatio: ⁊ dñna hoz duoz
ſtatuū. clerical videh ⁊ regularis int̄ ſe adinuicem
ꝑpatoz. et q̄liter alter alteri aut equat̄ aut ſponat̄ q̄
ad p̄fectionē ſtatuū. et q̄s ſit eligibilior put p̄fectior
aut put hūanior. Itā ſupeſt ut ſtatus religioſoz int̄
ſe adinuicē diſtinguan̄ cōpen̄ q̄ ad p̄fectiōis ſtatuū.
Et p̄mo d̄ religioſis ſolitarijs ꝑpatis ad vitā ſocialē
agentes. Quantū igitur ad religioſoz ſtatuū inter ſe
ꝑſiderandū. ⁊ ꝑpandū: duplicē fore puto differentiaz
religioſoz q̄rundā q̄ ſolitariā ⁊ anacoreticā vitā du-
cunt. alioz q̄ ſocialē. De ſolitarijs ergo p̄mo dicēdū
eſt. deinde ad ſocialē vitā agentibz. De p̄mis itaq; a
nōnullis ſctis doctozibz aſſerit̄ illos omnes cetos reli-
gioſos excellētia vite ſtat⁹ p̄fectōe anteire: ſic de An-
tonio legiſ. ſic d̄ Paulo p̄mo heremita n̄nō bñdicto
et p̄mis macariōibz ⁊ ꝑplimis alijs. de q̄bz Aug. in
libro de opibz monachoz ait illos mōachos ſctiores
eſſe: q̄ a ꝑſpectu hoīm ſegregati nllī ad ſe ꝑbēt accēſū
Alij vō diſtinguendū putāt. q̄ vel loquim̄ d̄ p̄fectiōis
ſtatu vel de p̄fectiōis ope. Vtroq; aut̄ mō ſolitaria
vita maiore p̄fectōez acq̄rit q̄ ſocialis. Quoz racō ē.
qm̄ vita ſocialis ſtat⁹ ē volētū ꝑfici ꝑ inſtructionē in
intellectu. ⁊ ꝑ correctōez ī effectu. cū aliquñ ꝑtigat a via
p̄fectiōis deuiare. Sed ſolitaria vita ē p̄fectoz. ⁊ talū
qui nllō iſtoz indigeāt. Solitarie. n. viuētes ⁊ alioz
ꝑſozia aſpnātes. ⁊ ciuilit̄ ⁊ ſocialit̄ nō ꝑſātes. n̄cio
ut ꝑhs ait ī poli. vel ſc̄ ut beſtie. vel ſc̄ hoīe meliores.

Vnde nō solū scdm sanctorū: s; s; p̄h̄oz sententias
solitarie ⁊ virtuose viuere p̄fectoz est. ⁊ magis tales
debēt dici qdā dī q̄ hoīes. vel tanq̄ sup̄mi ⁊ p̄fectis-
simi hoīes: nō solū honozādi: s; poti⁹ admirādi sūt.
Quāto ergo status p̄fectoz excedit statū p̄ficiendoz
tāto solitaria vita monachoz excedit vitā q̄rūcūq;
religiosoz socialiter viuentiū. Si vero loquamur de
p̄fectionis ope: hoc idē putāt. Opus. n. vite solitarie
contēplatio est. socialis vō vite actio est. vel vtriusq;
opis i quibusdā cōmixtio Planū est aut q̄ cōtēplacō
p̄minet actioni. ⁊ ē opus magne p̄fectionis. nō solū
p̄p̄t xpi verba. de martha ⁊ Maria cōmuni⁹ recitata:
sed p̄pter xpi exemplū imitandū. De q̄ scribit⁹ apud
lucā q̄ exiit in montē orare. ⁊ erat p̄noctās in orōne
et hoc fit p̄p̄t facili⁹ diuinū auxiliū impetrandū. Nō
enim dixit exiit ad turbas. aut ad vrbes orare: sed in
montē vaste solitudinis. vbi. n. n̄ est auxiliū hūanū:
solitudinis locus aptus est ad impetrandū diuinū
auxiliū. q̄ cū ignoram⁹ qd agē debeamus: hoc solū
habeam⁹ refugij: ut oculos n̄ros dirigamus ad deū.
Item querit solitudo p̄pter tumultū seculi fugiendū
deserens. n. mōm ⁊ tumultū seculi et sepeccans se non
solū a voluptatib; mōi: s; a iocūditate sociali: p̄fortat⁹
a xpo ut glosa ait sup̄ illo verbo apocalipsis xij. m̄l̄r
fugit in solitudinē. Circa p̄dicta tñ q̄ de sc̄titate vite
solitarie dicta sūt: dicā qd aīm pulsāt Alia est. n. racō
illi⁹ antiq̄ t̄p̄is. alia moderni. Si. n. viros solitarios
p̄sideram⁹. illos videb; q̄ in p̄mitiua ec̄cia floruerunt:
verissimū puto illos fuisse p̄fectioris ⁊ sanctioris vite
ceteris sociale vitā agentib;. Eo. n. t̄p̄e nō artabant⁹
fideles tot canonum decretorū p̄ceptis censuris aut
penis. Nec erāt tūc ut ita dixerit tot laquei legum seu
p̄stitutionū. excommunicationū siue censurarū. a quib;
vix fideles etiā diligentissimi ⁊ timorati respirare et
p̄cauere possunt. nō tot ieiunia indicta. nō vigilie.

non silentia·non diurna pariter et nocturna diuina
officia dieti ac ex precepto dicēda·nō deniq; tot festa
colenda·nō tā crebra pfessio ⁊ corpis xpī cōmūicatio·
non tot obedientiarū prestatiōes:sicut modo fideles
artant aut potius inuoluunt. Ita ut recte de p̄latis
eccl̄ie dici possit illd̄ xpī:q̄ alligāt onera importabilia
et cetera Vnde si aliq̄ hōmōi in illa p̄mitiua ecclesia
seruabantur:erant tamen voluntatis:que protunc
transgredi peccatum non erat. quia nondū phibita.
Nunc vero ea omnia que diximus et complura alia
ab ecclesia addita ⁊ quotidie secundum hominū et
temporis malitiā expedit:ut augeant et sub p̄cepto
iungunt. Quorū·ignorātia aliquē nō excusat. ⁊ oēs
etiā solitarios ad obseruacōes ligāt. Cū igit ea oīa nō
solū facē s̄ et scire difficile sit et fere impossibile:non
solū anacoretis. ⁊ in heremo vitā agentibus. q̄ hōim
conuersacōes fugiūt. et oīm rerū necessariarū penuriā
habent:s̄ etiam his q̄ vrbes incolūt. Ideo putamus
sine offensiōe veritatis p̄babilit̄ dici posse·modernis
temporibus·vitā heremiticā nō posse repiri illius
p̄fectiōis ⁊ sanctimonie:sicut p̄scis illis tēporibus.
q̄nimo p̄dictā admodū fore et difficult̄ cūcta eccl̄ie
statuta obseruare posse s̄zisi forte aliq̄s dicat q̄ ana-
corite p̄dicti iam a deo p̄fecti sunt. et tam fixū aīm
in dei amore habent:ut ad his ligamētis liberi sint.
et p̄dicta p̄cepta·habeāt in p̄paracōe animi. Quibz
nō facile assentio·q̄ cū de eccl̄ia sint p̄ceptis ecclesie
ligari manifestum est·nisi priuilegiati reperiuntur.
aut diuinitus aliter fuerit reuelatum.

Caplm·xxx·de compatione religiosorū vitā socialem
agentium inter se. ⁊ que religio socialis alteri sociali
sit p̄fectior. ⁊ vtrum religio eo q̄ artior:sit p̄fectior.

Consequens est ut religiosos vitæ socialē agētes
discernam⁹. ⁊ opem⁹ q̄ntū ad eorū p̄fectōem. inē
q̄s ut sc̄i doctores tradūt: lōga ad modū d̄na ē. Nā
ut inq̄t sanctus Thomas sc̄a sc̄e. q. Cxxxviii. d̄na
religiōis vni⁹ ad aliā p̄cipalit̄ q̄dē attendit̄ ex pte
finis: sic si vna religio ordinet̄ ad peregrinos hospicio
recipiēdos ⁊ alia ad visitādos vl̄ redimēdos captiuos
Secūdario aut̄ ex pte exercitiij. q̄ diūsi modi exercitiij
sūt in diuersis religiōibus. puta q̄ in vna religione
castigat̄ corp⁹ p̄ abstinētiās ciborū. ⁊ alia p̄ exercitiū
op̄z manualiū. vel p̄ nuditatem vel aliquid aliud
h̄mōi Et q̄ nō p̄t aliq̄d dici alio poti⁹. nisi h̄m illd̄
in q̄ ab eo differt: Itēo excellentia vni⁹ religiōis sup̄
aliā p̄cipalit̄ q̄dē attendit̄ h̄m religiōis finē Sc̄dario
aut̄ sc̄dm exercitiū. diūsimode t̄n sc̄d⁹ eū vtrāq̄ op̄acō
attendit̄. Nā op̄atio q̄ est sc̄dm finē ē absoluta. cō q̄
finis p̄t se querit̄. Cōpatio aut̄ q̄ est sc̄dm exercitiū
querit̄ nō p̄t se: s̄ p̄pter finē. ⁊ ideo illa religio alteri
p̄fert̄ quē ordinat̄ ad finē absolute potiorē. vel q̄a
est maius bonū. vel quia ad plura bona dirigit. Si
vero sit idē finis s̄ secūdario: tūc attendit̄ p̄minētia
religionis nō sc̄dm q̄ntitatē exercitiij: sed secundum
p̄portioē eius ad finē intentū. Vnde ⁊ in collacōib⁹
patrum introducūt sententia beati Antonij. q̄ p̄tulit
discrēcōem. p̄ quā aliq̄s oīa moderatur ⁊ ieiunijs. et
vigilijs. ⁊ omib⁹ h̄mōi obseruacōib⁹. Sic ḡ dicēdū
q̄ op̄z vite actiue ē duplex. vnū q̄dē q̄d ex plenitudie
p̄templacōis deriuat̄. sicut doctrina ⁊ predicacō vnde
et Greḡ. dicit in q̄nta omelia sup̄ ezech. q̄ p̄fectis
viris p̄mo ad p̄templacōē suā redeūtib⁹: dicit̄ mēoriā
suauitatis tue exultabunt. et hec p̄fertur simplici
contemplationi. sicut enim est maius illuminare q̄
lucere solū. ita maius est p̄templata alijs tradē q̄ solū
p̄templari. Aliud aut̄ ē actiue vite: q̄d totalit̄ p̄sistit in
occupacōe extiori. sic elemosinas dare. hospites recipe

et alia huiusmodi quae sunt minora operibus contemplationis.
nisi forte in casu necessitatis. Sic ergo summum gradum in
religionibus tenet: qui ordinantur ad docendum et predicandum. qui
etiam proximissimi sunt perfectioni episcoporum. sic et in alijs rebus
fines primorum coniunguntur principijs secundorum. ut dicit Diony-
septio. c. de di. no. Secundus autem gradum tenet ille qui ordinatur
ad contemplationem. Tercium autem qui occupantur circa exteriores
actiones. In singulis autem his gradibus potest attendi preminetia
huiusmodi quod una religio ordinatur ad altioris actum in eodem genere.
sic in istis operibus actiue potius est redimere captiuos: quam suscipere
hospites. et in omnibus operibus contemplatiue: potius est oratio quam
lectio. Potest etiam attendi preminetia. si una earum
ad plura horum ordinatur quam alia. vel suauentiora statuta
habeat ad finem propositum consequendum. Modum tamen doctores
ad eundem intellectum aliter distinguunt. Tres enim gradus
faciunt illorum religiosorum vitam sociale agentium. presertim
qui in paupertate voluntaria propter christum assumptam regulam
vitam elegerunt. Primum gradus fuit quando et hodie est quidam
monachorum. qui habentes possessiones in communem: de fructibus
et prouentibus ipsarum viuunt. et de illis sibi et necessarijs vite
sue prouident. Secundus modus fuit et adhuc quidam est
religiosorum. qui mundum spernentes de labore manuum suarum
viciant. ac vestium et alia necessaria sibi ex illo misterio
subministrant. secundum quem modum aliquando. Paulus apostolus
vixit: ne offendiculum daret euangelio. Tercius gradus est aliorum
religiosorum qui hodie omnium vocabulo medicantes appellan-
tur. qui spiritualibus principibus vacantes: et predicationi et doc-
trinae insistentes. de his qui sibi a fidelibus offerunt: in volunta-
ria paupertate deo famulantur. De igitur religiones habent
inter se diversas et proportionales. et alie alijs antiquiores sunt et etiam
strictiores. Sed quantum est ad statum vterioris perfectionis: non dubi-
to ultimam id est medicatum vitam maiorem esse perfectionis
et meriti: ac etiam securitatis ad salutem propter quatuor cau-
sas superius assignatas cum de excellentia religiose et monasticae
vite in genere actum est. Primum videlicet quia temporalium rerum

minore hē solitudinē. Scđo qđ ad spūalē stēplacōē
maiorē hē disposicōē anexā. Tercō qđ respectu maior
bonorū qđ fidelibz submīstrāt. et pūq; in h̄ seculo recō-
pensacōē recipiūt. Qrto qđ magis xpī vitā imitant
et apłor. Scribit. n. i luca. qđ mlieres mltē sequebant
xpī mīstrātes sibi de factatibz suis. quā aliqđ putāt
vitā mendicantiū. Fortasse aliqđ obītiēt qđ nōnulle
religiōes artioris vite sūt qđ mendicātes: ideo vident
eminētiōis atq; pfectiōis ēē stat⁹. Nā dicēdū est ut
scī tradunt doctores. qđ ista duo sūt stare pnt. aliquā
religiōē ēē artiorē: et tñ mīoris pfectiōis. Qđ triplici
via oñdit. Prīo p xpī exēplū. Scđo p discipłor docu-
mētū. Tercō p ecclie militātis omūe expimētū. Prīo. n.
patz p exēplū xpī. Nā nllī fideliū dē ēē dubiū: qđ nlla
regula vel religiō artior ēē pōt: qđ religiō. Iohes bap-
de quo dicit Math. j. qđ vestimentū ei⁹ erat de pilis
camelor. esca autē eius locuste et mel siluestre. Sup qđ
verbo dicit. Hiero. qđ mix erat in hūano corpore tantā
asperitatē vite aspice. Demū nllī dubiū ē. qđ nlla alia
religiō aut viuēdi mod⁹ pfectior fuit vita et religiōe
xpī. Vnde Math. xj. dicit. venit Iohes baptista non
manducās nec bibens: et tñ dixistis qđ demonē habet
Venit filius hoīs manducās et bibens: et dixistis ecce
homo vorax et potator vini. et iustificata est sapiētia
a filiis suis. Sup qđ verbo dicit Aug⁹. qđ sancti apli
intellerūt regnū dei nō ēē in esca et potu: s; i equani-
mitate et volūtate tolerandi. qđ neq; copia subleuat
neq; deprimīt egestas. Et sic patet qđ religiō xpī licet
fuerit minus arta: tamen longe maioris pfectiōis.
Scđo h̄ patet p doctrinā apłor. Tanta. n. fuit aplice
vite pfectio et ecclie pmitiue: ut cūctis possessionibz
abdicatis: oīa haberent in omuni: et pcia possessionū
ponebant ad pedes apostolor. a qua pfectiōis via
aliq̄ten⁹ posteriores defecerūt. qđ possessiōes in omūi
licite tñ reseruabāt ut alibi latius dixim⁹. presertim

in eo libro q̄ de xp̄i paup̄tate edidim⁹ tetigim⁹. etiā
i libro defensorū stat⁹ eccl̄astici. Nā exp̄sse dicit Aug⁹
in de doctrina xp̄iana. nllas eccl̄ias gētiū fecisse: quod
t̄p̄e aploz factū est. ⁊ tñ monasteria ex gentibus con-
uersis cōgregata ⁊ possessiones in cōmuni seruantes:
artioris vite fuerūt q̄ religio siue stat⁹ aploz. Dicit
n. hiero⁹. i epl̄a ad eustochiū d̄ cibo. v̄o et potu taceo.
cū etiā languētes monachi aq̄ frigida vtant̄: et coctū
aliquō cōmedisse luxuria est. Fuerūt ergo monachi in
primitiua eccl̄ia artioris vite q̄ apli: h̄ tñ minoris p̄fe-
ctionis. Qd̄ patz q̄ ex eo q̄ monachi p̄dicti possessio-
nes in cōmū seruabāt: Aug⁹. videt̄ innuere eos qd̄
amodo a p̄fectōe aploz defecisse. Tercō hoc etiā cō-
spiciē p̄ militātis n̄re eccl̄ie exp̄imētū. Tenet enī com-
munit̄ eccl̄ia religionē siue statū ep̄oz p̄fectiorē esse oī
alia religione tā mōchoz q̄ alioz: ⁊ tñ exp̄imentum
docz: q̄ q̄libz religio artioris vite ē q̄ religio seu stat⁹
ep̄oz. Nō ergo se comitant̄ ista: q̄ religio q̄nto artior
tāto p̄fectior. Potest enī esse maior p̄fectō cū mīori ar-
titudine. et maior artitudo cū mīori p̄fectōe. Et h̄ eccl̄ia
p̄cedat trāfire ad artiorē illis q̄ sūt in laxiori: nō p̄pt̄ea
id̄ p̄cedit q̄si credat religiōez tāto esse p̄fectiorē q̄to ar-
tiorē simp̄l̄: h̄ credit artiorē instrum̄tal̄ esse p̄fectiorē
respectu illoz: q̄ p̄ talē artitudinē dicūt q̄modi⁹ posse
p̄uenire ad statū p̄fectōis. Et hec q̄tū ad p̄fectōrē statū
intelligēda sunt. Quid aut̄ tenēdū sit q̄tū ad trāsitū:
canōiste tractāt in. c. sane. d̄ regl̄a. Dicūt enī exēpli-
gēa. p̄ attēta institucōe regl̄e s̄cti Aug⁹. et etiā s̄cti
benedicti: arcōis regl̄e ē ordo s̄cti b̄ndicti. et laxior
s̄cti Aug⁹. videt̄ q̄tū ad trāsitum d̄ vna religiōe ad
aliā. Itaq̄ nisi institucōes regl̄ares obstatēt. vel obser-
uātia actualis frat̄ū p̄dicatoz. ⁊ alioz q̄ regl̄az bea-
ti Aug⁹. p̄fiteat̄: t̄tū est eos posse trāfire ad ordinē s̄cti
b̄ndicti. Verūt̄n in ista mat̄ia q̄tū ad trāsitū ad aliā
religiōez: dicūt doctores q̄ capit̄ latior v̄l artior h̄ndo

respectu ad actualē obsequiā regle: etiā ad constitucōes
factas vlt̄ reglam. Vnde q̄tū ad dictū trāsītū nō est
solū pōderāda regla sc̄i Bñdicti ⁊ auḡ: s; sunt pōde-
rāde cōstitutioēs ip̄oz ordinū et actualēs obseruātie.
Et ideo cū fr̄es p̄dicatoz ⁊ sc̄i Auḡ. ⁊ alioz q̄ tenent
reglaz bñ Auḡ. sc̄m omunē modū viuēdi et seruādi
reglaz reducti s̄t ad instar mēdicatiū. pōderata verita-
te: vidēt esse actionis ordinis q̄ ordo sc̄i bñdicti. ⁊ nō
pos; trāsire fr̄at p̄dicatoz ad ordinē Sc̄i bñdicti sine
pape licētia. Tamē q̄ntū ad p̄fectōnem stat⁹ vtriusq;
regle simpl̄e assumpte sc̄m op̄ionē m̄ltorū: regla bñ
bñdī p̄fectōis stat⁹ q̄ sc̄i Auḡ. est. Et hec d̄ cōpati-
one int̄ se cunctarū religionū vitā socialem habentiū
breuiter dicta sufficiant

Conclusio libri totius ad sc̄tissimū dñm
Accipe bñssime pater hoc hūane vite speculm̄ tuo nōi
sed m̄ltorū vtilitati dicatū. vt p̄ te qui speculm̄ et totius
mortalis vite norma datus es cuncti fideles in quib;
statu arte ḡou ac dignitate cōstituti speculēnt. atq; in
eo videāt: quid cuiq; conueniat. quid incūbat. in quē
deuiant a tramite vie iuste. Nā veluti nat̄ale speculm̄
cui⁹lib; forme sibi oppositē p̄maginariā p̄fert simi-
litudinem: sic hoc speculum omnium mortalium va-
rias viuēdi formas recipiet ⁊ quid boni. quid sinistri
habeat: distinguet et intuebit. Ibi enim vitā suā spe-
culabit̄ omnis homo. Nā videbit peccatoz ⁊ irascetur
speculans p̄uaticacōes suas in eo rursus videbūt recti
et letabūtur: q̄a cernent in quo crescant. Deniq; in eo
videbūt iusti et timebūt: q̄a putātes se stare videant
ne cadant. Et tādē videbūt mortales: q̄a oīs caro
fenū et oīs hui⁹ seculi decor vt stercus. Dabo ergo fi-
nē q̄ p̄ rerū magnitudine vix incepti Scio paucū forte
et m̄ta d̄ hui⁹ mōrl vite diuisis artib; ⁊ viuēdi mōis
diserui: q̄ q̄dē lōgiora ā breuiora dici posse nō ignoro

Verum nec breuitati admodum studui nec copie: ne
legentes à tedio à nimia breuitate afficeret. Imitat^r
sapientem eccliaſtē. qui ex multis cōpoſuit pabolas
ſacras: q̄ ſūt verba vtilia. ſcribēs h̄mōnes rectiſſimos
ac veritate plenos: non ſibi ſed futuris p̄ſpiciens. ad
laudem omnipotētis dei qui tandē tuā beatitudinē
felicitet p̄teget ⁊ conſeruet. ⁊ tandem poſt diutinu
huius vite curſum: vna cū grege tibi credito p̄ducatur
ad vitam eternam Amen.

Edidit hoc lingue clariffima norma latine
Excelſi ingenij vir rodozicus opus
Qui norma angelica eſt cuſtos bene fidus in arce
Sub pauli veneti nomine pontificis
Claret in p̄talici zamozenſis epiſcopus auſis
Eloquij. id ſuperos gloria parta viri

Finit liber dictus Speculū vite humane. q̄ in eo et
ceſarea poteſtas. ⁊ regalis dignitas. bubulcorū etiā
genus ſibi ſpeculat^r ſaluberrima ſil^r ſpiritualiſq; vite
viros ſecū aduehens. papam ſc̄z cardinales. archiepoſ.
clericos. ⁊ ceteros ecclie miniſtros: rectā ⁊ his ſpeculādi
p̄ſcribendo normā. a Ginthero zainer ex Reutlingen
cui progenito. vrbē aūt cōmanenti Auguſtēſi: arte
impreſſoria in mediū feliciter deditus: Anno a partu
virginis ſalutifero Milieſimo quatrigeſimo ſep-
tuageſimo primo: p̄dus vero Ianuarias tercio.

Incipit repertorium siue tabula per alphabetum ad
facilitate recipiendas materias in presenti libro dicto speculum
vite humane.

A

Aduocat⁹ quilibet debet esse ⁊ laudat⁹ plurimū eius exer-
citiū li. pri. c. xvij.

Aduocatoꝝ fraudes inmodica dāna ⁊ picla l. p. c. xviij

Adūsa ⁊ mala cōlibz artis i hac vita huāna l. j. p. to.

Adūsa ⁊ mala fere oīa q̄ passi sūt hoīes incipiendo ab
origine mūdi et noīant⁹ p̄sone et de casua eorū dē ma-
lorū li. pri. c. xliij

Adūsa mala et afflictōes q̄ hoīes in oī statu patiunt⁹
intussecus ⁊ satisfit querelis hominū. ⁊ quare nullus
sua sorte p̄tentatur. li. pri. c. xli.

Agriculture laudes nōitas ⁊ vtilitas ⁊ de eius p̄men-
dacōe li. pri. c. xxi.

Agriculture inmodica afflictōes ⁊ labores li. j. c. xxij.

Ambitio li. pri. xli.

Artes oēs et diūsi modi viuendi sedant⁹ et dulcia ac
p̄sua nō amara ⁊ adūsa illaz breui notāt⁹ l. j. c. xxxix

Artes liberales q̄re sic dicant⁹ ⁊ de eaz laudibz ⁊ vti-
litate nō d̄ eaz abusu laboribz ⁊ p̄uo fr̄u l. j. c. xxxiij

Artes mechanice infra in verbo mechanica

Archiepiscopi dignitas et illis p̄conia ac afflictōes et
picula li. se. c. xiiij

Archiepiscopi honor ⁊ p̄rogatiua ⁊ istis status affli-
ctōes labores ⁊ picla li. se. c. xviij

Arismetica laudat⁹ ⁊ d̄ illis labor ⁊ afflictio. l. j. c. xxxix

Armata militia p̄mendat⁹ ex mltis li. pri. c. ix.

Milites quilibet debent esse et de eorū vicis damnis et
piculis li. pri. c. x.

Astronomia p̄mendat⁹ ⁊ d̄ huius artis inctitudine falla-
cijs piclis ⁊ d̄ dānis q̄ ex ea pueniūt li. pri. c. xxxviij

B

Bona ⁊ vtilia oīm artiū ⁊ officioꝝ huius vite p̄totū li. j.

Bonis quare mala pueniūt ⁊ malis bona ⁊ pulcra
de hoc libro primo. c. vltimo ibi absoluamus.

C

Canonic⁹ q̄lis debet ēē ⁊ p̄mēdať iste mod⁹ viuēdi
iñō d̄ illi⁹ stat⁹ laborib⁹ afflictōib⁹ ⁊ picis. l. f. c. xix.
Cantoris dignitas ⁊ honoz commendatur ⁊ de illi⁹
erumnis et periculis. libro secundo. c. xv.

Cardinalatus dignitas p̄mēdať p̄limū. l. se. c. viij.

Cardinaliū afflictiones labores ⁊ picula. li. se. c. ix.

Clericor⁹ stat⁹ i p̄speris et adūlis infra i v̄bo sacdos

Coniugal⁹ vite sanctitas ⁊ laudes. li. pri. c. xj.

Cōiugal⁹ vite āxietates afflictōes ⁊ i cōmoda. l. p. c. xij

Consiliarij ⁊ p̄sulū ciuitatū laudes ⁊ p̄moda. l. p. c. xv

Consiliarioz et consulum vrbium afflictiones dāna
et pericula. libro. primo. c. vi.

Curatus et rector ecclesie p̄mēdať ⁊ de illius erūnis
laboribus et periculis. li. se. c. xx.

Curialium vita ⁊ de eozum prosperitate et felicitate
ac vtilitate. li. pri. c. iij.

Curialiū vitia miserie labores ⁊ picula. li. pri. c. iij.

D

Decanatus in ecclesia laudes et preconia ac eiusdem
status erumne ⁊ pericula libro. se. c. xij.

Dialectica qđ sit ⁊ quare inuenta est ⁊ de illius vtili-
tate ⁊ laudibus ac incommoditate. li. pri. c. xxxvi.

E

Eloquentie vis ⁊ de eius preconij⁹ ⁊ quō aliquādo
nocet ⁊ fallit. li. pri. c. xxij. et xxvij.

Eloquentia sine sapientia nocet. et qualis debet esse
orator ⁊ multa de hoc. li. pri. c. xxxvij.

Episcopalis dignitas p̄mēdať ex multis. li. se. c. x.

Episcopi et aliozū ordinum ecclesie comparatio et
distinctio. libro. secundo. c. xj.

Epōz infelicitates erumne et pericula. libro. se. c. xij.

Sabrilis ars et partes que ei subalternant plurimū
laudantur. libro. primo. c. xxvj.

Sabrilū artū incōmoda fraudes labores et picla. l.
pri. c. xxvj.

Gradus et distinctio i statu eccliaſtico. l. se. c. xij. et xxj.
Grāmatica quid sit et quare inuenta est et de eius
laudibus. demum de illius abusu. l. p. c. xxxvj.

Honor verus an acquiratur apud reges et pñcipes
et in eorum curijs. libro. p. c. iij. et secundo.

Imperator infra in verbo Rex.
Iudex qualis debet esse et de laudibus et commen-
dationibus iudicum et presidentium. libro. pri. c. xij.
Iudicum et presidentium fraudes vicia labores et
pericula. libro. primo. c. xij.

Lanificiū ars mechanica laudat. l. p. c. xxvi. xxv.
Lanificij incōmoditas fraudes labores et picla. l. p. c.
Liberales artes commendantur et quot sunt et quare
inueniuntur. libro. primo. c. xxxij.

Litigia clericorū damnant. li. se. c. xij. circa medium.
Legis diuine et hūane diuersa studia et de laudibus
legis dei in prefatione primi libri.

Ludi q̄ sint liciti a illiciti vide infra i verbo theatra.

Mathematice artes cōmendant et quot sūt et de earū
incōmodis afflictioibz laboribz et piculis. l. p. c. xxxv.

Matrimonium supra in verbo. coniugalis.

Mechanicarum artium laudes et vtilia et de earum
ortu et quare sic appellantur et que artes cuilibet sub-
alternentur. li. pri. c. xij. et sequenti.

Medicine ars commendat. et de medicorū fraudibus
laboribus et periculis libro. primo. c. xxxij.

Mercatoria ars commendatur et de illius fraudibus
dolis et periculis. li. pri. c. xxxij.

Musica et cantus laudantur et de illius vanitate danis
et periculis. li. pri. c. xxxvij.

Nauigatoria ars commendatur et de illius laboribus
et periculis. li. pri. c. xxvij.

Naturalis inclinatio et complexio attenditur. li. se. c. xxvij.

Nobilitas generis quid sit et de eius ortu et quomodo
acquiratur. libro. pri. c. v.

Nobilitas generis an acquiratur ex sola regis volun-
tate et concessione. libro. pri. c. v.

Nobilitas multiplex et an nobilitas generis preferat
scientie strenuitati et virtuti. li. pri. c. vj. vij.

Nobilitatis carnis virtutes laudes et utilitates. l. p. c.

Nobilitatis carnis vitia labores et pericula. li. p. c. vij.

Notariozum officium commendatur. libro. pri. c. xix.

Notarioz fraudes damna et pericula. libro. pri. c. xx.

Officia omnia et artes diuerse vite humane in tem-
poralibus. libro. pri. per totum.

Officia omnia et gradus ecclesie et de cuiuslibet dulcibus
et amaris. libro. se. per totum.

Officiales regum et principum quales esse debent et
de eoz dulcibus et amaris. li. pri. c. iij. cum sequenti.

Pape sublimitas et summa felicitas. li. se. c. j.

Pape corporales infelicitates labores et pericula. li. se. c. ij.

Pape afflictiones mentis et spirituales et inseparabiles
angustie. libro. se. c. iij.

Papa an pre ceteris parum viuatur in papatu et quomodo
intelligitur papam parum viuere et qualis debet esse
papa. libro. se. c. iij. cum sequenti.

Pastoralis ars commendatur et de eius incommodis
laboribus et periculis. libro. pri. c. xxx.

Perfectio status in quo consistit. libro secundo. c. xxij.
Procuratores et officiales principum quot vicia sequuntur. libro. primo. c. iij.

R

Rex qualis esse debet et quanta sit regis felicitas et sublimitas. libro. primo. c. j.

Regum et principum calamitates infelicitates et pericula. libro. primo. c. ij.

Religiosorum status qualis sit et an preferatur episcopis et clericis. libro. se. c. xxi. et sequenti.

Religiosorum vita an sit preeligenda ut sanctior quam clericorum. libro. secundo. c. xxij.

Religiosa vita an sit preeligenda. ut humanior et tolerabilior. libro. se. c. xxij.

Religiose vite excellentia super statu clericorum. li. se. c. xxv.

Religiosorum comparatio inter se et quomodo alia alijs est perfectior. li. se. c. xxix.

Religiosi sociales et solitarij quomodo differant et que sit religio perfectior. libro. se. c. xxx.

Rhetorica vide supra in verbo eloquentia.

S

Sacerdos et clericus magnam habent excellentiam et dignitatem. libro. se. c. x. et. xx.

Sacerdotum et clericorum multa vicia et pericula et de malis clericis. libro. secundo. c. xj. et. xx.

Scolastici ecclesie est dignitas magni honoris et utilitatis. libro. secundo. c. xvij.

Scolastici labores afflictiones et pericula. li. se. c. xvij.

Spiritualis vita est duplex. videlicet clericorum et religiosorum et de utraque. libro. secundo per totum.

Symonia multipliciter ecclesias inuadit. li. se. c. ix.

T

Temporales omnes artes et mores et officia viuendi. li. p. p. totum

Tabellio vide supra in verbo notarios.

Theatrica ars in quo sit utilis et quod ludi commendentur

li. primo. c. xxxj.

Theatrice artis et omniū ludorū illusiones labores
et periculū li. pri. c. xxxj.

Thesaurarī ecclesie dignitas cōmendat et de illius
eternis laboribus et periculis. li. se. c. xvi.

V

Vanitas nobilitatis carnis. li. pri. c. viij.

Vanitas et afflictio oīm que fiunt ab hominibus.
li. p. c. xl. et sequenti.

Venatoria ars commēdatur et de illius damnis et
periculis et de artibus sub ea. li. pri. c. xxvij.

Vite humane artes et officia. tam spiritualiter qm
temporaliter. li. pri. et secundo per totum.

Vita contemplatiua an prefertur actiue et de vtrag
libro secundo. c. xxij.

Explicit brevis tabula siue reperiō
p alphabetū in pñti libro Speculū
vite humane nuncupato.

Nec nos aera ~~ne~~ ~~remur~~ ~~avis~~
Nec mihi sunt vise dio diosq; sorores
Seruanti pecudes vallibus aspera tuis
Vnus opus monet hoc vati parete petito
Vera canam ceptis mater amoris ades
Este procul vitte tenues insigne pudoris
Queq; tegis medios instita longa pedes
Nos venerē tutam cōcessaq; furta canem?
Inq; meo nullum carmine crimen erit
Principio quod amare velis repetire labora
Qui noua nunc primū miles in arma venis
Proxim? huic labor ē placidā exarare puellā
Tercius ut longo tempore duret amor
Hic mod? hec nostro signabitur area cursu
Hec erit admissa meta terenda rota
Dum licet et loris passim potes ire solutis
Elige cui dicas tu mihi sola places
Hec tibi non tenues veniet dilapsa p auras
Querenda est oculis apta puella tuis
Sic bene venator ceruis vbi retia ponat
Sic bene qua frenans valle moxetur aper
Sunt apib? noti frutices q̄ cōtinet hamos
Nouit que multo pisce natentur aque
Tu quoq; materiam longo q̄ queris amori
Ante frequens quo sit disce puella loco
Non ego querentē ventis dare vela iubeto
Nec tibi vt inuenias longa terenda via est
Andromedē p̄scus nigris portauit ab idis

